

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**FENOMENOLOJİK BAĞLAMDA, POSTMODERN VE
PRAGMATİST DEĞERLER EŞLİĞİNDE
EKLEKTİK SİYASET KURAMI**

**MUHAMMET BARKİM CANLIOĞLU
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. CELALETTİN GÜNGÖR**

KIRIKKALE-2021

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**FENOMENOLOJİK BAĞLAMDA, POSTMODERN VE
PRAGMATİST DEĞERLER EŞLİĞİNDE
EKLEKTİK SİYASET KURAMI**

**MUHAMMET BARKİM CANLIOĞLU
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. CELALETTİN GÜNGÖR**

KIRIKKALE-2021

KABUL SAYFASI

Muhammet Barkım Canlıoğlu tarafından hazırlanan “FENOMENOLOJİK BAĞLAMDA POSTMODERN VE PRAGMATİST DEĞERLER EŞLİĞİNDE EKLEKTİK SİYASET TEORİSİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Unvanı Adı SOYADI
Anabilim Dalı, Üniversite Adı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Unvanı Adı SOYADI
Anabilim Dalı, Üniversite Adı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Unvanı Adı SOYADI
Anabilim Dalı, Üniversite Adı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum .

Üye : Unvanı Adı SOYADI
Anabilim Dalı, Üniversite Adı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Unvanı Adı SOYADI
Anabilim Dalı, Üniversite Adı
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi:/...../.....
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Unvanı Adı SOYADI
..... Enstitüsü Müdürü

İTHAF SAYFASI

Bu çalışmamı her çalışmamda bana ilham olan Saygıdeğer Annem Emekli Resim Sanat Tarihi Öğretmeni Muhterem Canlıoğlu'na ve başta Tez Danışmanım Celalettin Güngör olmak üzere Bütün saygıdeğer hocalarıma ithaf ederim.

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

o Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

(Adı Soyadı)

(Tarih)

ÖZET

FENOMENOLOJİK BAĞLAMDA POSTMODERN VE PRAGMATİST DEĞERLER EŞLİĞİNDE EKLEKTİK SİYASET TEORİSİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Celalettin GÜNGÖR

Haziran 2021, 220 sayfa

Bu araştırma üçüncü yolların üçlü sinerjisini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla üç ayrı felsefi akımdan ve bu akımları uzlaştıracak eklektik yöntemden yararlanılmıştır. Bu akımlar fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizmdir. Yapılan araştırmalar sonucunda eklektik bir kuramın oluşturulabilirliği ve uygulanabilirliği saptanmıştır. Kaynaklara yönelik araştırmalar sonucunda fenomenoloji postmodernizm ve pragmatizm arasındaki bağlantılar kurularak bu bağlantılar yoluyla eklektik siyaset kuramı kurulmuştur. Fenomenolojinin apolitikliği, postmodernizmin yıkıcılığı ve pragmatizmin ahlaksızlığı gibi aşırı ve yaygın akademik kabuller sorgulanarak fenomenolojik öz postmodern söz ve pragmatist iz öğeleri üzerinden 21.yüzyıl insanlığına uygun yeni bir toplumsal gerçeklik mekanizması oluşturulmaya çalışılmıştır. Bir katkı çabası olarak “O.D.A.K için T.A.N.I.M” anlayışı çerçevesinde “Olumlu Dışlamasızlıkta Anlaşmış Kuşaklar” için “Toplumsal Anlayışın Nötr İlimlilikle Müzakeresi” projesi ortaya konmuştur. İngilizcesi “Social Understanding’s Neutral Non-extreme Yield on Positive Externalisationless Allied Kids” olan bu yaklaşımla siyasetin daha insanileştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Fenomenoloji Postmodernizm Pragmatizm Eklektizm Siyaset Kuramı

ABSTRACT

IN PHENOMENOLOGICAL CONTEXT, WITH POSTMODERN AND PRAGMATIST VALUES ECLECTICAL POLITICAL THEORY

Kırıkkale University

Graduate School of Social Sciences

Department of Political Science and Public Administration, Doctorate Thesis

Supervisor: Ass. Dr. Celalettin GÜNGÖR

June 2021, 220 Pages

This study is made for the purpose of creating three philosophic ways' synergy as being synergy of third ways. For achieving that, three separate philosophical streams and eclectic way of creating consensus has been selected. These philosophical streams are phenomenology, postmodernism and pragmatism. After searches of related works possibility and usability of ecclectical theory has been found. After detailed search of related studies important relations between phenomenology postmodernism and pragmatism has been found. By this relations ecclectial Political theorys is founded. Some extreme perspectives like apolitism of phenomenolgy, destructivity of postmodernism and immorality of pragmatism has been questioned. By using phenomenological essence, postmodern expression and pragmatist impression elements, a new political thinking which is compatible with 21th century's social reality has been established. As being our original concept "SUNNA for PRAY" explains "Social Understanding's Neutral Normative Advisement for Positive Racismless Allied Youth" which aims more humanitarian pespective to apply on political studies.

Key Words: Phenomenology postmodernizm pragmatism ecclectism Political theory

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	VI
ÇİZELGELER DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	
1. GİRİŞ	1
2.BİRİNCİ BÖLÜM:FENOMENOLOJİDEN POSTMODERNİZME SİYASET	
2.1.FENOMENOLOJİ ÜZERİNE.....	10
2.1.1.FENOMENOLOJİNİN TANIMI.....	12
2.1.2. FENOMENOLOJİNİN KAVRAMSAL TARİHİ.....	15
2.1.3. FENOMENOLOJİNİN KAVRAMSAL SORUNLARI.....	17
2.2. HUSSERL'İN FENOMENOLOJİSİ VE YANKILARI.....	19
2.2.1. HUSSERLİN FENOMENOLOJİSİNİN İÇERİĞİ.....	21
2.2.2. HUSSERLİN FENOMENOLOJİSİNİN YANKILARI.....	23
2.2.3. HUSSERLİN FENOMENOLOJİSİNE ELEŞTİRİLER.....	25
2.3. SİYASAL FENOMENOLOJİNİN GELİŞİMİ.....	27
2.3.1. SİYASAL FENOMENOLOJİNİN ÖNEMLİ DÜŞÜNÜRLERİ.....	29
2.3.2. SİYASAL FENOMENOLOJİNİN YANKILARI.....	33
2.3.3. SİYASAL FENOMENOLOJİYE ELEŞTİRİLER.....	35
2.4.POSTMODERNİZM ÜZERİNE.....	38
2.4.1. POSTMODERNİZMİN TANIMI.....	40
2.4.2 . POSTMODERNİZMİN TARİHİ.....	42

2.4.3 POSTMODERNİZME ELEŞTİRİLER.....	44
2.5. LYOTARD'IN POSTMODERNİZMİ.....	46
2.5.1. LYOTARD'IN POSTMODERNİZMİNİN İÇERİĞİ.....	48
2.5.2 LYOTARD'IN POSTMODERNİZMİNİN YANKILARI.....	50
2.5.3 LYOTARD'IN POSTMODERNİZMİNE ELEŞTİRİLER.....	52
2.6. SİYASAL POSTMODERNİZMİN GELİŞİMİ.....	54
2.6.1 SİYASAL POSTMODERNİZMİN ÖNEMLİ DÜŞÜNÜRLERİ.....	56
2.6.2 SİYASAL POSTMODERNİZMİN YANKILARI.....	58
2.6.3 SİYASAL POSTMODERNİZME ELEŞTİRİLER.....	60
2.7. FENOMENOLOJİ VE POSTMODERNİZM EKSENLİ SİYASET.....	62
3.İKİNCİ BÖLÜM: POSTMODERNİZMDEN PRAGMATİZME SİYASET	
3.1 POSTMODERNİZMDEN PRAGMATİZME GEÇİŞ: RORTY.....	66
3.1.1 RORTY'NİN HAYATI.....	68
3.1.2. RORTY'NİN POSTMODERN PRAGMATİZMİ.....	70
3.1.3. RORTY'NİN POSTMODERN PRAGMATİZMİNE ELEŞTİRİLER.....	72
3.2. RORTY'NİN PRAGMATİZMİNİN YANKILARI.....	74
3.2.1. LİBERALİZM AÇISINDAN.....	76
3.2.2 İRONİ AÇISINDAN.....	78
3.2.3 SÖZ DAĞARLARI AÇISINDAN.....	80
3.3. RORTY'NİN LİBERAL İRONİSİNİN ÖNEMİ.....	82
3.3.1 LİBERAL İRONİNİN POTANSİYELİ.....	84
3.3.2 POSTMODERN PRAGMATİZMİN GELECEĞİ.....	86
3.3.3 BASKIYA KARŞI İDEOLOJİSİZ DAYANIŞMANIN ÖNEMİ.....	88
3.4. MULTİ-KÜLTÜREL SOSYAL DEMOKRAT TONY JUDT.....	90
3.4.1 JUDT'UN HAYATI.....	92
3.4.2 JUDT'UN SOSYAL DEMOKRASİSİ.....	94
3.4.3 JUDT'IN SOSYAL DEMOKRASİSİNE ELEŞTİRİLER.....	96
3.5 JUDT'UN SOSYAL DEMOKRASİSİNİN YANKILARI.....	98
3.5.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI.....	100
3.5.2. AMERİKAN ÇAĞI.....	102

3.5.3 SOSYAL DEMOKRASİNİN YARARLARI.....	104
3.6. JUDT'UN SOSYAL DEMOKRASİSİNİN ÖNEMİ.....	106
3.6.1 SOSYAL DEMOKRASİNİNİN TARİHİ.....	108
3.6.2 SOSYAL DEMOKRASİNİNİN ÖZELLİKLERİ.....	110
3.6.3 SOSYAL DEMOKRASİNİN GEREKLİLİĞİ.....	112
3.7. RORTY VE JUDT'IN SİYASAL GÖRÜŞLERİNİN SİNERJİSİ.....	114
4.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: PRAGMATİZMDEN EKLEKTİZME SİYASET	
4.1. 21.YÜZYIL PRAGMATİZMİNİN BİLİNMEYENLERİ.....	118
4.1.1 PRAGMATİK SİYASETİN KENDİNE ÖZGÜ KAVRAMLARI...	120
4.1.2 SİYASAL PRAGMATİZMİN TARİHİ VE KİŞİLİKLERİ.....	122
4.1.3 SİYASAL PRAGMATİZME GÜNCEL ELEŞTİRİLER.....	124
4.2. BİR KATKI ÇABASI OLARAK KONAÇ KAVRAMI.....	126
4.2.1 KONAÇ KAVRAMININ TANIMI.....	128
4.2.2 KONAÇ KAVRAMINA DAİR ÖNGÖRÜLER.....	130
4.2.3 KONAÇ KAVRAMININ GELECEĞİ.....	132
4.3. KONAÇLARIN PRAGMATİK ANALİZİ.....	134
4.3.1 KONAÇLARIN İDEOLOJİK YANSIZLIĞI.....	135
4.3.2 KONAÇLARIN SOSYOLOJİK TABANSIZLIĞI.....	136
4.3.3. KONAÇLARIN SİYASAL KARARSIZLIĞI.....	137
4.4. EKLEKTİZM ÜZERİNE.....	138
4.4.1 EKLEKTİZMİN TANIMI.....	139
4.4.2 SİYASAL EKLEKTİZMİN TARİHİ.....	141
4.4.3 SİYASAL EKLEKTİZME ELEŞTİRİLER.....	143
4.5. ÇEŞİTLİ SİYASAL ÖNGÖRÜLER.....	145
4.5.1. SOSYAL DEMOKRASİNİN GERİ DÖNÜŞÜ.....	147
4.5.2 PARLAMENTARİZMİN YÜKSELİŞİ.....	149
4.5.3. ÇOKLU OYLAMA: BİR GEREKLİLİK.....	151
4.6 ÖNGÖRÜLERİN EKLEKTİK ANALİZİ.....	153
4.6.1 SİYASAL FENOMENOLOJİ BOYUTUNDA.....	155
4.6.2 SİYASAL POSTMODERNİZM BOYUTUNDA.....	157

4.6.3 SİYASAL PRAGMATİZM BOYUTUNDA.....	159
4.7.FENOMENOLOJİ POSTMODERNİZM PRAGMATİZM: ÜÇLÜ SİYASET	160
5.DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: EKLEKTİK SİYASET TEORİSİ	
5.1. EKLEKTİK SİYASET KURAMI ÜZERİNE.....	161
5.1.1 İHTİYAÇ.....	164
4.2 İŞLEV.....	167
4.3 İDEAL.....	169
5.2.EKLEKTİK SİYASET KURAMININ UNSURLARI ÜZERİNE.....	171
4.1 ÜÇLÜ EKLEKTİK YAPI.....	173
4.2 KONAÇ (CONDIVISIBLE) KAVRAMI.....	175
4.3 ODAK İÇİN TANIM ANLAYIŞI.....	177
5. 3. EKLEKTİK SİYASET KURAMININ DİĞER ÖĞRETİLERLE İLİŞKİSİ...180	
5.3.1 LİBERAL/KAPİTALİST TEORİ İLE ESK MUKAYESESİ.....	182
5.3.2 KOMUNİST/SOSYALİST TEORİ İLE ESK MUKAYESESİ.....	185
5.3.3 SOSYAL DEMOKRAT TEORİ İLE ESK MUKAYESESİ.....	188
5.4 EKLEKTİK SİYASET KURAMININ GÖZÜNDEN GÜNCEL SORUNLAR	191
5.4.1 ŞİDDET VE SÜRGÜNLER.....	193
5.4.2 AFET VE SALGINLAR.....	195
5.4.3 REHAVET VE SUSKUNLUK.....	197
5.5. EKLEKTİK SİYASET KURAMININ SİYASETE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ...199	
5.5.1 SİYASETİN KONUMSALLIĞININ KABULÜ.....	201
5.5.2 SİYASETİN YÜZYÜZELİĞİNİN KEŞFİ.....	203
5.5.3 SİYASAL GERÇEKLİĞİN KONAÇSAL İNŞASI.....	205
5.5.4EKLEKTİK SİYASETİN TEŞHİSLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	207

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Postmodernizm çizelgesi.....	49
Sosyal Demokrasi çizelgesi.....	111

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Dörk visual concept.....	117
Eklektik Siyaset Kuramı şekli.....	117

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Konaç: Konumsal Açmazdaki

Condivible: Contextually Divisible

O.D.A.K için T.A.N.I.M: Olumluyıcı dışlamasızlıkta anlaşmış kuşaklar için toplumsal anlayışın nötr ılımlılıkla müzakeresi

S.U.N.N.Y on P.E.A.K: Social Understanding's neutral non-extreme yield on positive externalisationess allied kids

1.GİRİŞ

İnsan, bedeniyle, ruhuyla, aklıyla, kültürüyle, kişisel yaşam stiliyle, diğer insanlarla birlikte oluşturduğu topluluklar içerisinde edindiği statüsüyle, kendi içinde çok parçalı bir bütündür. Toplum, insan denen bu çok parçalı bütünün, diğerleri ile karşılaştığı, fikir ve duygu alışverişine girdiği, çeşitli iletişim kurduğu bir etkileşim alanıdır. Devlet, bireyin yapısal bütünlüğünü muhafaza eden ve toplumun etkileşim sınırlarını, kuvvet ve rıza araçlarıyla belli bir coğrafya içerisinde belirleyen bir iktidar aracıdır. Siyaset bilimi, devletin optimal hakimiyetinin, toplumun aktif etkileşiminin çerçevesi içerisinde bireylerin iktidar ilişkilerinin karşılıklı bağlantılarını ve bu bağlantıların sınırlarını başta devlet olmak üzere çeşitli odaklar düzeyinde düzenleyen bir disiplindir.

Siyaset disiplini, kişi, toplum ve devlet basamaklarında kurulan karşılıklı bağlantıları iktidar araçları düzeyinde incelerken farklı anlayış biçimlerinden beslenmektedir. Siyaset felsefesi düzeyinde fikir akımları açısından; siyaset kuramı bakımından temel kavramlar penceresinden ve siyaset bilimi düzeyinde gündemdeki gelişmeleri güncel değerler yönünden çözümlenmektedir. İnsana odaklandığı ölçüde kadim ve köklü olan siyaset, kurum ve kuramlara odaklandığı ölçüde de güncel ve yenilikçi kalabilmektedir. Bu özelliğiyle siyaset, bir ayağı insan topluluklarının ve iktidar ilişkilerinin ortaya çıkmaya başladığı en eski çağlarda, diğer ayağı iktidar ilişkilerinin en yoğun ve en karmaşık hale geleceği gelecek asırlarda olan bir dev gibi de düşünülebilir. Bu dev de, odağındaki insan gibi çok parçalı bir bütün kimliğini taşımaktadır.

Çok parçalı siyasetin, farklı parçalarının, farklı yollardan takip ettiği gelişim yollarının öyküsü olarak özetlenebilecek siyasal düşünceler tarihi, ağaçlara odaklanıp, ormanı gözden kaçırmaya belli anlayışlara dikkat çekerken siyasetin bütünselliğini gözden kaçırmakta, olaylara daima farklı pencerelerden ama tek boyutlu bakmaktadır. Buna zıt, ama en az bunla aynı derecede önemli eksikliklerin sıkıntısını çeken siyaset bilimi ise odağındaki kavramlara odaklanmak uğruna pek çok insani değeri arkaplanına itmekte, siyaseti salt bir iktidar rekabetine indirgeyebilmektedir. Dolayısıyla, siyaset devinin bir ayağı daima aksamakta, insanı insanca yönetme bilimi daima topallamaktadır. Bilim ile felsefenin genel çekişmesinin, siyaset disiplini özelindeki bir yansıması olarak kabul edilebilecek bu durumun telafisi, siyaset kuramına düşmektedir. Böylece kuram, bilim ile felsefenin sunamadığı hizmeti sunabilecektir.

Bilimin kesin ve genel geçer bilgiye ulaşma yönündeki gayreti ile felsefenin her tür bilgiye yönelme yönündeki hevesini aynı potada eritip, bunu siyasetin kendi içinde barındırığı birey-yığın, sağ-sol, yönetilen-yöneten gibi ikilikleri aşmak için kullanacak bir kuram, çağımız siyasetinin eksikliğini çekmekte olduğu bir yaklaşımı sunacaktır. Bu doğrultuda yandaşlık damarları yerine sağduyu anlayışını benimsemiş farklı yaklaşımların birbirlerini destekleyerek sunacağı eklektik bir yapı, siyaset kuramı açısından aranan kan niteliğindedir. Bu aranan kanın bulunması ile siyasetin hem felsefe ayağı, hem de bilim ayağı yere sağlamca basacak, siyasetin kökü sağlamlaşacaktır.

Siyasetin, felsefe ve bilim boyutlarını iki yönlü olarak kucaklayabilmesi açısından, hem kendisini salt akılcı ve salt duyumcu yaklaşımların kör dövüşünden sıyrabilmiş olgun bir felsefe akımı olarak geliştirmiş, hem de kesin bir bilim olma iddiası taşıyan bir bilinç irdeleme ekolü olarak işlev gören fenomenolojik bağlam, tezimizin merkezi ve temeli olarak belirlenmiştir. Fenomenolojik bağlam, siyasetin temel sorunlarına net ve kesin tanımlar konulması hususunda önemli işlevler yerine getirmektedir. Önyargısız, peşin hükümsüz, varsayımsız ve sağ duyulu yaklaşımı ile dünyanın farklı yerlerinde yaşanan farklı sorunları, aynı incelikle özümseyebilen bir siyaset kuramının kurulması için fenomenolojik özümseyici bağlam, tezimiz için zemin özelliği sunmaktadır.

Fenomenolojik bağlamın, siyasetin kavramsal ve eylemsel sorunlarının tanımlanması için bir tanı alanı olarak seçilmesinin ardından, tanımlanan sorunların çözümlenmesi için gelenek ile modernite, sosyalizm ile liberalizm ikiliklerinden görece sıyrılmış bağımsız, çoğulcu, yaratıcı ve çağın farklı marjinalliklerine farklı önlemler alabilecek bir bakış açısı olarak postmodern perspektif benimsenmiştir. Postmodernite aklın tiranlığına, tek tipçi söylemlere, hiyerarşik yapılanmaların dayatmacı niteliklerine geliştirdiği tepkilerle, yeni toplumsal hareketlere can veren bir yapılanma olmuştur. Modernitenin sorunlarıyla, açmazlarıyla ve hatalarıyla yüzleştiği bir halini, yani olumsuzluklarından sıyrılmış bir çağdaşlık oluşturma gayretinde olan postmodernite, fenomenolojik bağlamın tekil teşhislerine, çoğul tedavi önerileri getirip kendi içerisinde çeşitli çözüm almaşıkları sunmaktadır. Fenomenolojik zeminin üzerine inşa edilecek postmodern yapının taşıyıcı kolonları ise, bir uzlaşma, işlevsellik ve etkinlik felsefesi olan pragmatizm ile güçlendirilmiştir. Böylece, fenomenolojik zemin, postmodern mimari, pragmatist iskelet ve eklektik çatı dörtlüsü ekseninde birbirinin zaafalarını gideren sinerjik akımlar sentezlenmiştir.

Tarihten felsefeye, felsefeden bilime, bilimden toplumsal yaşama basamak basamak, kuramdan pratiğe geçerken işlev uğruna ilkeleri, kazanımlar uğruna insani değerleri, kesinlik adına düşünsel çoğulculuğu feda etmeksizin, denge ile kurulacak bir siyaset kuramının önemi artmaktadır. 1920'lerin kolektivist, totaliter, katı, kindar tepeden inmeçi söylemlerinden 2020'lerin aşırı bireyci, kibirli, uzlaşmaz söylemlerine evrilen dünyamız, bir aşırı uçtan öbürüne savrulmuş durumdadır. Tarihten çıkarılan dersler, felsefeden kazanılan bakış açıları, bilimden kazanılan aydın tavır, toplumda sağlanan uzlaşma, egemen söylemlerin sürdürülmesi uğruna yok sayılabilmektedir. Çalışmamızda, egemen söylemleri yıkmak adına, çağın kazanımlarını da kaybettirecek yıkıcı bir devrim söyleminden daha yapıcı ve mevcudu olumlamak adına, tüm reform imkanlarını elinin tersiyle iten konformist söylemlerden daha etkin bir yaklaşım olan "Fenomenolojik Bağlamda Postmodern ve Pragmatist Değerler Eşliğinde Eklektik Siyaset Kuramı" oluşturulmuştur.

İnsanlığı, birey, toplum ve devletler düzeyinde daha iyiye, daha güzele ve daha doğruya götüren tüm süreçler, tek bir aktörün, tek bir nedenin, tek bir olayın sonucu olmaktan öte farklı aktörlerin, farklı süreçlerin ve farklı aktörlerin birlikte rol alması sonucu yaşanmıştır. Yani insanlık tarihinde hiçbir duvar tek taştan örülmemiş, hiçbir bal tek çiçekten toplanmamıştır. Dolayısıyla çoğulculuğu, çeşitliliği çok ihtimalliliği ve geniş boyutluluğu içeren, tüm aktörlere söz hakkı veren bir yaklaşım için, ideolojilerden daha geniş, günlük siyasalardan daha derin ve yaygın söylemlerden daha dinamik bir özümseme, çözümleme ve uzlaşma ortamı yaratılabilmelidir. Farklı insan gruplarının, farklı deneyimlerini özümseyecek bir fenomenolojik tavır, onlara tepeden inmeçi dayatmaları dönüştürecek postmodern bir üslup, çatışan çıkarları barıştıracak pragmatik bir siyasal kültür, eklektik yapıda birbirlerine destek sağlayacaktır.

İnsanlık, mevcut bilgi birikimini küçümsememekle birlikte, eldeki verileri kullanma adına yenilerine sırt çeviremeyeceği gibi yeni bilgilere, yeni bakış açlarına ulaşabilmek için mevcut bilgileri de elinin tersiyle itemez. Dolayısıyla bilgilerin birbirine eklendiği, birbirini değiştirdiği, birbirini dönüştürdüğü aleni yanlışların düzeltilmesi durumları haricinde, bilgi birikiminin yıkıcı ya da mevcudun yerini alıcı bir şekilde işlemediği bir dünya insana öncelikle kendi aklında ve ruhunda sonra da diğer insanlarla olan siyasal ilişkilerinde huzur sağlayacaktır. Böylece demokrasi, söylemlerde kalan bir ideale ya da kısmen gerçekleşmiş bir projeye değil, ortak bir insanlık yoluna dönüşecektir. Bu da sorgulama ve uzlaşmanın içiçeliğiyle sağlanabilir.

Çağımızda yaşanan göç dalgaları, yığınsal yozlaşmalar, duyarsızlaşan insanlar, lükse yönelik, sosyal adaletten kopuş, gevşeyen toplumsal bağlar, artan tüketim kültürü, farklılığa ve çoğulculuğa yönelik tahammülsüzlük, kültürler arası iletişimdeki zayıflık ve araçların bolluğuna rağmen, insani davaların sayısındaki azalış insanlığa bazı şeyleri sorgulatmalıdır.

Liberalizmin zaferi, kapitalizmin boyunduruğu ve küreselleşmenin baskınlığı üçlüsü üzerinden değerlendirildiğinde, çağımız siyaseti bu üçlünün artık mevcut sorunlara yeterince etkili yanıt verememesinden ötürü zorluklar çekmektedir. Çağımızda mevcut kazanımların kaybedilmeksizin geçmiş deneyimleri, günümüzün tartışmalarını ve geleceği dair beklentileri aynı potada eritebilecek daha derin daha geniş çaplı ve daha kapsamlı bir siyaset kuramına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmamız, 20.yüzyıldan günümüze, siyaset düşüncesine etki eden başlıca üç düşünceyi, yani Husserl'in Fenomenolojisi, Lyotard'ın Postmodernizmi ve Rorty ile Judt'ın pragmatizmlerini tarihsel olarak inceleyip, birbirlerini nasıl tetiklediklerini analiz ettikten sonra, bu üç bakışın birlikte geliştirildiği eklektik bir siyaset kuramı kurmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda fenomenolojik indirgeme, postmodern dil oyunları ve liberal-pragmatist ironiler birlikte kullanılacaktır.

İlk bölümde fenomenolojiden postmodernizme dek gelişen süreçte, bu iki akımın nasıl ortaya çıktığı, birbirini nasıl etkilediği ve siyasal düşüncede ne gibi değişimler yarattığı incelenmiştir. Husserl'in kesin bilgi arayışından Lyotard'ın kesin bilginin yokluğunu kabullenişine uzanan süreç, ayrıntılı şekilde irdelenmiştir. İkinci bölümde, postmodernizmden pragmatizme uzanan düşünce serüvenine odaklanılmıştır. Bu süreçte Lyotard'ın postmodernizminden ilham alan Rorty'nin ve onun siyasal düşüncelerini iktisadi boyutta dengeleyen Judt'un pragmatizmine yoğunlaşarak farklılıkların işlevselleştirilmesi temasına ağırlık verilmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde, pragmatizmden eklektizme geçilerek, fenomenolojik öz, postmodern söz ve pragmatist iz üçgeninde eklektik bir siyasal düşünce çatısı oluşturularak siyasetin çağımızdaki yeni ülküsü olarak olumlu, dışlamasız, anlaşmış kuşaklar için toplumsal anlayışın, nötr, ılımlı, mahsulü düşüncesine odaklanılmıştır. Amacımız, akademik birikimin analizinden, yeni söylemlere geçiş yaparak, dünyadaki tüm ezilenlerin hayatında olumlu etki yapabilmektir.

Toplumun farklı kesimlerinin, sürekli olarak ezildiği bir sistem, amacı, mentalitesi, ideolojisi ne olursa olsun, meşru görülemez şekilde hakkaniyetsizdir. Bu hakkaniyetsizlik, sistemin içindeki hukukî yollarla giderilemeyeceği gibi, hukuk dışı şiddet ve devrim araçlarıyla da giderilmeye çalışıldığı takdirde, astarı yüzünden pahalı sonuçlara ve sistemin hakkaniyetsizliğinin getirdiğinden daha büyük yıkımlara neden olabilecektir. Bu doğrultuda, sistemi felsefi eleştirilerle, insani ikna yeteneğiyle ve toplumun ortak sorunlarına yönelik yaratıcı çözüm önerileriyle şekillendirmek, siyaset felsefesinin başlıca görevi olarak ortaya çıkmaktadır. Bir sistemi, kendi içinden ve sistem dışından, dengeli ve yapıcı şekilde ve felsefi açıdan tutarlı biçimde eleştirmek, o sistemin ömrünü uzatarak, insanlığın yükünü hafifletecektir.

Günümüzün küreselleşmeci, liberal, kapitalist sistemi güçlü bir muhalefetin bulunmamasından ötürü düşünsel tekel kalmasının verdiği rahatlık, sınıfsal gelir adaletsizliklerinin ve toplumsal çelişkilerin yarattığı uçurumların yarattığı kişiler arası kopukluk ve sürekli gelişen iletişim ve haberleşme teknolojilerinin yarattığı bilgi kirliliğinin oluşturduğu belirsizlikler nedeniyle büyük ölçüde yozlaşmıştır. İnsanların mağduriyetlerinin medyada dillendirilmesinin bir reyting meselesi, toplumsal dezavantaja sahip kesimlere yapılacak yardımların yaratacağı bir oy potansiyeli ve insanları politik konularda biliçlendirmenin, partiler arası yandaşlık düzeyinde tartışılması bile, bu yozlaşmanın çarpıcı birer kanıtıdır. Tarihi kendinde bitiren ideolojilerin kibrinin, iktisadi söylemlerin uzlaşmaya kapalı katılığının ve aktif siyasetin kendi gündemindeki konuların ötesine yönelik miyopluğunun ibretle gözlemlendiği çağımızda, iş başa düşmekte, insanlığa sosyal medya akımları, yaşam ilkeleri ve medya baskıları ile giydirilmeye çalışılan düşünsel ve yaşamsal deli gömleklerini felsefe aracılığıyla yırtıp atmak gerekmektedir.

Dünyanın bir kesiminin açıklıkla, sefaletle, iç savaşlarla, krizlerle, kaoslarla mücadele ederken, diğer kesiminin bollukla, refahla dünyanın geri kalanından yalıtılmış şekilde yaşaması, dardaki kesimlerin mağduriyetini provoke eden tepkisel söylemlerle de, refah içinde yaşayanların adalet yerine özgürlük vurgusu yapan konformist söylemleriyle de açıklanamaz. Büyük resmin görülmesi, her kesimin söylemlerinin, en makul yönlerinin aynı potada eritilmesi ve bir eklektik mercekten sağduyunun bakışı ile olayların analiz edilmesi ile mümkün olacaktır.

Husserl ve O'nun fenomenolojisi, önyargısız yaklaşımla baştan hükümsüz, nötr şekilde bilince ve deneyimlere odaklanırken, kullandığı özel yöntemler olan redüksiyon, yani önyargıları paranteze alma ve refleksiyon yani deneyimleri yansıtma metodlarıyla deneyimleri özümsemeyi amaçlamaktadır. Nihai olarak yaşam dünyasında karşılaşılan farklı deneyimlerin etkileşime geçmesi olarak değerlendirilebilecek öznelerarasılık kavramı ile çoğulculuğa ve çeşitliliğe kapısını aralayan Husserl, yöntem olarak sağduyulu, içerik olarak da duygudaş bir felsefe kurmuştur. Bu felsefe özellikle Alman Ordoliberalizmi üzerine etki yaparak sosyal devletin duygudaşlığa, peşin hükümsüzlüğe verdiği önemi destekleyen bir model sunmuştur. Böylece Alman Liberalizminin alternatif anlayışının toplum felsefesi, Husserlyen iklimde oluşmaya başlamıştır

Husserl'in fenomenolojisiyle ilgili çalışmalar yaptıktan sonra, kendisini fenomenolojiden ve sol akımlardan soyutlayarak, farklılığın anlatısını oluşturmaya adanmış Lyotard ise, neo-liberal zamanların ruhu olan "Postmodernizm" in öncü düşüncelerini ortaya koymuştur. Lyotard'ın postmodernizmi, fenomenolojinin öznel deneyimleri derleyerek nesnel ve orta bir gerçekliğe ulaşma amacının tam zıt yönde, nesnel üst anlatıları reddedip öznel ve yerel yönelerek, farklılıkları yeşertmeye odaklıdır. Böylece Lyotard, Marksist, Leninist anlatılar yerine, daha gerçekçi yerel söylemlerin gündeme alınmasını sağlamıştır. Fransız liberalizminin kendine özel nitelikleriyle, Neo-liberalizmin evrensel niteliklerini barındıran Lyotard "Küyerel" (Küyerel Hem Küresel (Global) Hem Yerel (Lokal) yani "Glokal" demektir) bir yaklaşım sağlamıştır. Rorty ise, postmodern burjuva liberalizmi anlayışı ile liberal dünyanın kendine koymasına gereken nihai misyonu vurgulamıştır. Böylece Husserl'in Alman Alternatifçiliğine ve Lyotard'ın Fransız Muhalifliğine ek olarak Rorty'de Anglo sakson ironizmini kullanarak liberalizme eklektik destek sağlayacak üçgeni tamamlamıştır. Husserl'in teşhisleri, Lyotard'ın tespitleri ve Rorty'nin terapileri ile günümüzün liberalizminin daha insani bir çerçeveye oturtulabileceği görülmüştür.

Bu üç düşünürün düşünceleri, eklektik bir yaklaşımla irdelenip birleştirildiğinde, liberal zamanların sağduyusuz siyasetine önemli felsefi açılımlar getirilebilecektir. Liberalizmin egemenliği verili bir gerçeklik olarak kabul edilmekle birlikte, bu sürecin dogmalaşmaya değil farklı gerçekliklerle uzlaşmaya dönüşmesi için fenomenolojiden postmodernizme, postmodernizmden pragmatizme, pragmatizmden eklektizme geçişler yapılarak uzlaşma noktaları aranacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

2.FENOMENOLOJİDEN POSTMODERNİZME SİYASET

Günümüzde, mutlak bilimsellik anlayışı yerine anlamaya odaklı, kendiliğindenci, görececi, yorumsamacı ve çoğulcu bilimsellik anlayışı öne çıkarken, bu bilim anlayışının siyasete yansımaları da, çoğulcu ve demokratik akımlar şeklindedir.¹ Ancak günümüzde diğer ideolojilere baskın ve galip gelmesinin saltanatını süren liberalizm, kâr mantığıyla sosyal hakların feda edilmesini dayatmaktadır.² Bu nedenle, baskın, tekçi söylem ile muhalif, çoğulcu söylemler arasında gerilimler yaşanmaktadır. Mevcudun tek başına dayatılması ile muhtemel alternatiflerin tartışılması arasındaki en ideal dengeyi ise felsefe sağlayacaktır. İnsan, kendi tercihi olmayan değer ve inançları sorguladıkça insan olacaktır.³

Fenomenoloji (görüngübilim), “Şeylerin kendilerine doğru!” sloganı ile eleştirici takıntılara ve pozitivist zorbalarına karşı hakikate geri dönülmesi için bir çağrı yapmaktadır. Bu dolaysızlık çağrısı ve öze dönüş talebi, felsefi akıl üzerine bir insanlık kurulabilme imkanını sorgulamıştır. Yani burada kasıt, insanlığın özünü olduğu gibi keşif edecek bir insanlıktır. Husserl fenomenolojiyi ortaya atarken felsefeye yeni bir soluk getirmiştir. Felsefeye yeni bir heyecan katmıştır. Yaratılan bu yeni üslup, edebiyatta, diğer sanat dallarında ve çeşitli bilim dallarında gerçek bir yöntem devrimi yapmıştır. Fenomenoloji geliştirdiği “karşılıklı öznellik” anlayışıyla birbirlerinin sahip olduğu öteki vizyonunu algılayabilen insanların, dünya karşısında ortak bir topluluk kurmalarını sağlamıştır.⁴ Fenomenolojinin siyaset felsefesindeki önemi ise, politik tartışmalara beklenmedik sorgulamalar ve boyutlar katmasında yatmaktadır.⁵ Postmodernizm ise, söylemlerin çoğulculuğuna, tektipçiliğin eleştirisine ve yeni bir dünyanın yaratılmasını vurgulamaktadır.⁶ Fenomenoloji tıpkı postmodernizm kuramı gibi, tek bir gerçeklik yerine, çoklu gerçeklikler olduğunu vurgular. “En yanlış yargı bile, olgusal içerik nitelikli bir yargı bile sonuçta bir şey hakkında bir yargıdır” diyen Husserl farklı yargılara açıktır.⁷

¹ Cemal Fedayi, **Siyaset Bilimi**, Kadim Yayınları, Ankara, 2017 s.8

² İlyas Doğan, **Devlet ve Toplum Kuramlarına Yeni Yaklaşımlar**, Astana Yayınları, Ankara, 2014, s.430

³ Celalettin Güngör, **Devrim Kuramı**, Barış Kitabevi, Ankara, 2010, s.VIII

⁴ Dominique Folscheid, **Felsefe Akımları**, Çeviren:Muna Cedden, Dost Yayınları, Ankara, 2015, s.139, 144

⁵ James Dodd, “Political Philosophy” içinde **The Routledge Companion to Phenomenology**, Editör: Sebastian Luft, Soren Overgaard, 2013, s.432

⁶ Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü** Say Yayınları, İstanbul, 2012, s.355, 356

⁷ Edmund Husserl, **Paris Konferansları** Çeviri: Talip Kabadayı, Bilge Su Yayıncılık, Ankara, 2021 s.36

Siyaset felsefesi açısından siyasal fenomenoloji, siyasal yaşamda “insanın insanlığını korumanın ayrıcalıklı bir biçimi” olduğunu gösterme amacıyla çalışmaktadır. Siyasal fenomenolojinin yaklaşımına göre, siyasetin sahnelendiği dünyanın herkese aynı dünya olarak görülebilmesi için, her bireysel perspektifin kendisinde başka perspektifler taşıyabilmesi yani her bireyin ötekilerle birlikte olması gerekmektedir. Siyasal fenomenolojinin temelinde de ortak uygulama düzenleri olan bir etkinlik olarak, siyasetin amaçsallığının yeni anlamlarını araştırma çabası yatmaktadır. Siyasal fenomenoloji, siyaseti bu doğrultuda, fenomenolojik bir esinle, yeniden düşünmeyi hedeflemektedir.⁸

Husserl’in genellikle değer kuramı, etik ve siyasal kuram konularındaki çalışmaları pek bilinmese de, Husserl fenomenolojisinin tam anlamıyla keşfedilmeyi bekleyen etik ve politik içerimleri vardır. Husserl’in özellikle “duygudaşlık” konusundaki çözümlenmeleri, siyaset kuramına fenomenolojik yaklaşım için bir araç sağlayıp, Husserl’in takipçilerinin, başka insanlara yönelik etik ve politik deneyimlerini, zengin bir değerler kuramına dönüştürmesini sağlamıştır. Husserl özneler arası etkileşim üzerinden, bireysel özgürlüğün, ulusal bir anayasa ve hukuk sistemi tarafından desteklenmesi durumunu, değerlerin politik yapı tarafından yaratılan göreceli değerler olmayıp, değerlerin toplumsal ortaklaşalık ile herkes için geçerli olacak şekilde kuruluşunu ifade etmektedir.⁹

Lyotard postmodern yaklaşımını açık ve esnek bir siteme dönüştürdüğü Ayrışma isimli yapıtında, fenomenolojik geleneğe ve Husserl’e çeşitli göndermeler yapmıştır. Husserl’in yaşayan şimdi olarak tanımladığı sentezci yaklaşımının sürekli diğer insanların söylemleriyle sentezlenmesinin gerekliliği ve önemi üzerinde durmuştur. Gerçekliğin, bir anlam sürüsünden ibaret olduğunu belirten Lyotard, politikanın devamlı bir ayrışma tehdidi barındırdığını belirtmiştir.¹⁰

Fenomenolojik gelenekten beslenip, birisi fenomenoloji içinde kalarak siyaseti nesnelin oluşturulması olarak gören Husserl ile, öbürü siyaseti nesnelden öznel savrulan bir ayrışma tehdidi olarak tanımlayan Lyotarda uzanan süreçte, 20.yüzyıl içerisinde siyaset birleşmeyi ve bölünmeyi kendi içinde barındıran bir

⁸ Robert Legros, “Siyasal Fenomenoloji” Çeviren: İsmail Yerguz, içinde **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**, Yayına Hazırlayanlar: Philippe Raynaud, Stephane Rials, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s.771-780

⁹ David Woodruff Smith, **Husserl**, Çeviren: Seçim Bayazit, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019, s.91-94

¹⁰ Jean Fracois Lyotard, **Ayrışma**, Çeviren: Emine Sarıkartal, İnka Kitap, İstanbul, 2021, s.132, 183, 300

eylem olmuştur. Bu doğrultuda, siyasetin fenomenolojik bağlamı ile postmodern boyutunun uzlaştırılması gerekmektedir.

Ulus Baker'e göre fenomenoloji, klasik anlamıyla marksist, yapısalcı ya da pozitivist yöntemlerden farklı olarak, işin içine bir öznellik ve öznel zaman boyutu katmaktır. Hangi yapıların veya olguların yaşamı oluşturduğunu ve yönlendirdiğini düşünmeye girişmeden önce bilinçlilik hallerini soyutlamayı ve kavramayı başarmaktır.¹¹ Apter ise, politik fenomenolojiyi geleneksel politik tartışmaların ötesinde, söyleme ve dile odaklanarak insanların gerçekliği söylemsel inşasına ve buradan siyasal çıkarımlar yapmasına odaklanan bir yaklaşım olarak görmektedir.¹²

Postmodernizasyon ise, kendisini iki düzlemde ortaya koymaktadır. Gücün desantralizasyonu ve çatışmaların ekonomik zeminden kopması, “modernite”de politik süreç esas olarak sınıfsal ve ulusal nitelikte iken, postmodernitede sınıfsal farklar çözülmekte; ulus üstü organlar ortaya çıkmakta, global kültürel geçişler önem kazanmaktadır. Bir yandan da üretimin fiziksel araçları birikim süreci içindeki önemlerini yitirmekte mental aktivitenin göstergesi olan bilgi, yeni üretici güç olarak öne çıkmakta; korporatist düzenleyici yapılar gerilemekte, bürokratik hiyerarşiler parçalanmaktadır. Bir başka deyişle, devletin önemi nesnel bir zeminde gerilemektedir. Devlet gereksizleşmektedir.¹³ Bu doğrultuda toplumsal gerçekliğin inşasına, özneliği, yerelliği, çoğulculuğu ve farklılığı biri yapıcı, diğeri yıkıcı şekilde dahil eden fenomenoloji ve postmodernizmin ayrıntılı biçimde analizi, çağımızın siyasetinin işlediği zeminin anlaşılması ve kurulacak siyaset kuramının derinleştirilmesi açısından önem kazanmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde, birbirini etkileyen bu iki önemli düşünce akımından, öncelikle fenomenoloji ve daha sonra fenomenolojinin bazı eleştirilerini dikkate alıp onu genişleterek makro düzeyli bir muhalefete ve daha radikal bir söyleme dönüştüren, postmodernizm incelenecektir. Bu düşüncelerin, öncüleri, ortaya çıkış ortamları, temel kavramları ve varsayımları betimlendikten sonra, siyaset bilimine ve siyasal düşünceye olan etkileri irdelenecektir. Özellikle Husserl fenomenolojisiyle, siyaset felsefesine bir devinim kazandırırken,¹⁴ postmodernizm de yeni yaklaşımların önünü açmıştır.

¹¹ Ulus Baker, “Yerlilik: Bir Aşındırma Denemesi” **Birikim Dergisi**, Sayı 111-112, Temmuz-Ağustos 1998, Aşındırma Denemeleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s.10

¹² David E. Apter, “Duchamp's Urinal: Who Says What's Rational When Things Get Tough?” **The Oxford Handbook On Conceptual Political Analysis**, editör: Robert E. Goodin, Charles Tilly s.772

¹³ İlker Belek, **Postkapitalist Paradigmalar**, Sorun Yayınları, 1999, İstanbul, s.175

¹⁴ Onur Kartal, **Başkasının Politikası: Husserl, Heidegger, Levinas**, iletişim yayınları, 2017, İstanbul, s.76

2. 1. FENOMENOLOJİ ÜZERİNE

Türk Dil Kurumu'nun “görüngübilim”le karşıladığı, literatürde olaybilim, özbilim gibi kelimelerle de karşılanmaya çalışılan fenomenoloji, fenomenlerin yani duyularla algılananların incelenmesine dayanan, bir felsefi disiplindir. Fenomenoloji, kendine özgü yöntemleriyle, fenomenlerin özüne inmeyi hedefleyen bir yaklaşım benimsemektedir.¹⁵ Fenomenoloji insanın dünyayı evrensel içebakışta yeniden elde edebilmesi için onu önce yitirip, sonra yeniden bulmasını amaçlar.¹⁶ Bu yönüyle fenomenoloji, hem kendine özgü içerik ve kavramlar türeten bir felsefe, hem de çok-disiplinli şekilde kullanılan bir bilimsel yöntemdir.

Tüm bu farklı boyutları, özellikleri ve işlevleri fenomenolojiyi ilk bakışta anlaşılması zor ve ancak yüksek entelektüel çevrelerin ilgi alanına mahsus bir akım gibi göstermekteyse de, söz konusu akımın bu çok yönlü derinliği bir felsefe olarak farklı felsefi akımları tetiklemesine ve bir bilimsel yöntem olarak da çok farklı alanlarda kullanılmasını sağlamıştır. Fenomenoloji adeta güneş kadar yüce, ancak güneş ışıkları gibi de her yeri aydınlatmasını bilen bir niteliktedir. Fenomenolojinin felsefi derinliğini “yabancıнын fenomenolojisi” “başkasının fenomenolojisi” “din fenomenolojisi” “ucube bedenlerin fenomenolojisi” gibi çalışmaların varlığından, fenomenolojinin bilimsel işlevselliğini “parçacık fiziği fenomenolojisi” “tarihte yöntem sorunu ve fenomenoloji” gibi çalışmaların bulunmasından anlayabiliriz. Tüm bu geniş özellikleri, önemi yer yer aşırı popülerleştirilip yer yer tamamıyla yok sayılan fenomenolojinin, net bir şekilde tanımlanması ve irdelenmesi gereksinimini ortaya çıkarmaktadır.

Yıllar boyunca fenomenoloji, felsefenin pek çok alanına önemli katkılarda bulunmuş yönelimsellik, algı, duygular, özbilinç, özneler-arasılık, zamansallık tarihsellik ve doğruluk gibi sorunların çığır açıcı analizlerini sunmuştur. İndirgemeciliğe, nesnelciliğe ve bilimperestliğe yönelik maksatlı eleştiriler ortaya koymuş ve yaşam dünyasının rehabilite edilmesi konusunda uzun uzadıya tartışmıştır.¹⁷

Lyotard “Fenomenoloji” yapıtında şöyle der: “Fenomenoloji tarih biliminin verilerini refleksif tarzda yeniden ele almayı, kültürün ve bu bilimle tanımlanan dönemin yönelişsel bir analizini ve –sayesinde o kültürle o dönemin anlamının

¹⁵ Türk Dil Kurumu Resmi Sitesi Sözlükler Sekmesi, <https://sozluk.gov.tr/>

¹⁶ Edmund Husserl, **Paris Konferansları** s. 36

¹⁷ Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller**, s.14

örtüsünün altından belirlediği tarihsel somut yaşam dünyasının yeniden kurulmasını önerir. Bu anlam, hiçbir durumda önceden varsayılmaz ve tarihi, siyasal, ekonomik, ırksal, vb. şu ya da bu faktörün içinden okunamaz.”¹⁸ Dolayısıyla fenomenoloji kavramını tanımlarken önyargısızlık, yaşam dünyası, öznel deneyimler gibi anlayışlar tam kavranılmalı, her insanın, her bireyin yaşamsal çıkarımı, gündelik deneyimi ve hayat birikimi yok sayılmadan ele alınabilmelidir. Bu fenomenolojinin geniş kapsamlı ve derin sağduyulu yaklaşımının önemli bir ayrıntısıdır.

Fenomenoloji, bilinç, mekân ve zaman bilinci, benlik, ötekiler, kendi hareketimiz, şu andaki kültürel ve politik durumumuz konusunda bir farkındalık türünden bir dizi başka deneyimi gerektirmektedir.¹⁹ Buradan da fenomenolojinin tanımlanacağı alanın aktif bilince yönelik, etkileşime açık bir etkin yönü olduğunu görebiliriz. Fenomenoloji, (görüngübilim) zahmetli bir özenle, insan deneyiminin ince ayrıntılarına kendini adanmıştır.²⁰ Husserl, filozofların dikkatlerini doğal dünyadan çevirip, iç yaşantılara yöneltmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre, doğal dünyayı algılayabilmemiz ve onun hakkında düşünce sahibi olabilmemiz için bu şarttır.²¹ Dolayısıyla, deneyim edilen toplumsal gerçekliğin anlaşılmasında, fenomenolojinin önemi inkâr edilemez.

Özne olarak bedenleşmiş, toplumsal ve kültürel olarak gizlenmiş bir dünya içinde olan haliyle anladığı insan varoluşunun ayrıntılı bir açıklamasını sunan fenomenoloji, psikiyatriden sosyolojiye; psikolojiden yazınsal çalışmalara; antropolojiden mimariye dek pekçok ampirik disiplinin farklı çalışmalarına hayati katkı sağlamıştır.²² Transendental fenomenoloji, bir emek felsefesi olarak, hep yeni sorun ufukları açıp adım adım, daha önce ulaşılanla ilişkin artan bir açıklanış ve derinleşmeye varmıştır. Bu yönüyle fenomenoloji, bilhassa toplum bilimleri açısından, kendine özgü bir değere sahiptir.²³ Özellikle gerçeklerin kimilerinin bulunup, kimilerinin kaybedildiği, düşüncelerin tekrar tekrar kefeyle konulup ölçüp biçildiği günümüz dünyasında,²⁴ bu değer kanımızca bir kat daha artmaktadır.

¹⁸ Lyotard, **Fenomenoloji** s.125

¹⁹ Alexander Moseley, **A'dan Z'ye Felsefe Sözlüğü**, s. 103-104

²⁰ H.Stuart Hughes, **Toplum ve Bilinç Avrupada Toplumsal Düşüncenin Şekillenışı: 1890-1930**, Çeviren: Güzin Özkan, Metis Yayınları, İstanbul, 1985, s 341

²¹ Will Durant, **Felsefenin Öyküsü**, s.322

²² Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2020, s 14

²³ Helmut Vetter, “Fenomenolojinin Çehreleri” içinde “**Fenomenoloji ve Geleceği**” derleyen: Mesut Keskin, Avesta Yayınları, İstanbul, 2020, s.13, 21

²⁴ Aslı Perker “Önsöz” içinde Epikür **Mutluluk yolunda 40 Adım** yayıma Hazırlayan: Aslı Perker, Destek Yayınları, İstanbul, 2020 s. 5

2.1.1. Fenomenolojinin Tanımı

Husserl, insanların çeşitli varlıklarla ilişki kurmasını sağlayan ögenin bilinç olduğunu belirtmiştir. İnsan bilincinin çevresiyle ilişkisinin temellerini aydınlatacak bir bilgi eleştirisine ihtiyaç duyulduğunu düşünen filozof, bu bilgi eleştirisini de “bilimlerin bilimi” olan “Fenomenoloji” yaklaşımında oluşturmuştur.²⁵

Fenomen, Yunanca kökenli bir kelime olarak dilimizde “görüngü, olay, olgu” kavramlarıyla karşılanmaktadır. Gerek bu kavramın Yunanca’dan Türkçe’ye çevirisinde kullanılan kelimelerin farklılığı, gerek TDK’nın ortaya attığı görüngü kavramının yaygınlaşmamasının yarattığı güçlükler bizi kelimenin Yunanca’daki özgün anlamı bulmaya yönlendirmektedir. Ancak Türkçesindeki karşılıkları ile anlaşıldığı kadarıyla da fenomenin “yaşanılan, görünen, tanık olunan” anlamına geldiği çıkarımında bulunulabilir. Fenomenoloji kavramının Yunanca içerisindeki analizini yaptığımızda “ışık, aydınlık” anlamına gelen “pha-(phos)” köküne “-ı” eklendiğinde “aydınlattık, ışığa getirmek” halini aldığını, “phai” haline gelen bu kelimeye “no” eklendiğinde “ışığa getirilmek, aydınlatılmış olmak” anlamına geldiğini görmekteyiz. “Menon” kelimesi burada basitçe “şey” anlamını taşıdığından “phai” ve “menon” birleştiğinde “aydınlatılmış, ışığa getirilmiş şey” kelimesi elde edilmektedir. Dolayısıyla fenomenolojinin genel anlayışının incelediği fenomen üzerinden “görünenlerin, tanık olunanların, ışığa getirilen olay olgu ve görüngülerin incelenmesi” olduğu düşünülebilir. Hwa Yol Jung’un da belirttiği üzere fenomenoloji sonsuz bir göreve, fenomenolog olan filozof da Husserl’in ruhuna bürünüp sonsuz bir görevi üstlenmeye hazır olan bir arkeoloğa benzemektedir.²⁶

Edmund Husserl, Almanca’daki “meinung”, İngilizce’deki (meaning), yani “anlam” kelimesinin, “Meinen” yani “kastetmek” kavramından geldiğini savunmuştur. Husserl sonrası dönemde de, nesiller dolusu felsefeciler silsilesi, kasıt olmadan anlamın oluşamayacağını varsaymışlardır.²⁷ Bu felsefeciler silsilesinin oluşturduğu entelektüel zümre, Husserl’in ruhuna uygun şekilde, ne idealist, ne de materyalist olan “üçüncü yolcu” bir yaklaşımın ve felsefenin çift anlamlılığını

²⁵ Zeynep Direk, **Çağdaş Kıta Felsefesi Begson’dan Derridaya**, Fol Yayıncılık, 2021, İstanbul, s.38, 39

²⁶ Hwa Yol Jung, “Phenomenology as a Critique of Politics” **Human Studies**, Jun. - Sep., 1982, Vol. 5, No. 3 (Jun. - Sep., 1982), Springer, pp. 161-181 s. 166

²⁷ Zygmunt Bauman, **“Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik”** İngilizceden Çeviren: F.Doruk Ergun, Say Yayınları, İstanbul, 2018 s.144

kullanmanın, hakikati açığa çıkarma görevini alarak ideolojilerin işlevini üstlenebileceğini belirtmiştir.²⁸

Alternatif yaklaşımlarıyla fenomenoloji, sistemleştirilmiş bir dizi felsefi önermeden daha çok bir yöntem, bir bakış açısı oluşturmaktadır. Toplumsal gerçekliği anlamak için geliştirilmiş bir yöntem ve bu yöntem sayesinde sahip olunan duyarlılık olarak öne çıkan fenomenoloji, toplumsal olguların özünü anlamak için bu özü, sezgilerin aracılığıyla bilince indirgeme işlemini gerçekleştirmektedir. Fenomenolojinin önde gelen kuramcısı Husserl'e göre, bu yöntem, toplumsal bütünlerin kavranması için bir düşünsel araçtır, ama bu toplumsal bütünleri de tümüyle, her yönüyle çözümlenmek olanak dışıdır. Gerçekten de Husserl bu bütünleri ancak kısmen, bir ya da birkaç boyutuyla saptamanın mümkün olduğunu ileri sürmektedir. O halde toplumsal olgular da, bütünsellik niteliğine sahip oldukları için onları da ancak bir boyutu ya da birkaç boyutuyla anlamak mümkün olacaktır. Bunun için olgunun özüne inebilmek, bu özü ortaya çıkarabilmek şarttır ve nasıl ki sözcük, ses tonu, beden dili ya da bir hareket karşımızdaki bireyin kişiliğini yansıtıyor, bize, onu tanımasak bile, kişiliği hakkında bilgi veriyorsa, toplumsal olguları da kavrayabilmemiz için onların anlamlı bir boyutunu öğrenmemiz gerekmektedir.²⁹

Husserl titiz bir düşünür olarak, gerçeği bulma ve savunma adına otoriterce kabul edilmesi gereken insanüstü bir nesnellığe erişme arzusu ile nesnellığın, kesinliğin, tekçiliğin tam karşıtı olacak şekilde hakikati oldu bittiye getirme korkusunun getirdiği eleştireliliğe aynı anda sahip olmuştur.³⁰ O, doğabilimlerinin temelindeki kuramsal ve doğalcı tavır ile dünyayı, başka bir perspektiften yapılandıran kişiselci tutumu karşı karşıya getirmemiştir. Bunun yerine bilimin ve kuramsal tutumun da temelinde olduğuna inandığı, kişiselci tavrı veya içinde yaşadığımız gündelik dünyanın tarihsel olarak yapı kazanmış inanç ve değerleri tarafından belirlenen yaşama dünyasını öne çıkarmıştır.³¹ Bu noktada, fenomenolojide anlaşmazlık, hayati ve kurucu bir anlam kazanırken, Husserl'e göre, normal özneler arasındaki uyuşmazlık, farklı perspektiflerin bütünleştirilmesi sağlandığı sürece, dünyanın daha kapsamlı bir anlayışına yol açarak, herkes için

²⁸ Jean-Francois Lyotard, **Fenomenoloji** Çeviren: İsmet Birkan, Dost Yayınları, Ankara, 2007, s. 130

²⁹ Nur Vergin, **Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar** Doğan Kitap, İstanbul 2008 s.173

³⁰ Theodor W.Adorno, "Husserl ve İdealizm Problemi" Çevirenler: Evrim T. Somyürek, Kurtul Gülenç, Aşkın İ.Duru içinde **Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Ontoloji: Çağdaş Felsefenin Macerası 1** Editör Güçlü Ateşoğlu, BelgeYayınları, İstanbul, 2016, s.186

³¹ Ahmet Cevzici, **Felsefe Sözlüğü**, Say Yayınları, 2012, İstanbul, s. 216, 217

geçerli doğruluğa ulaşma amacı güdülmesini sağlayıp, bilimsel bir nesnelliğin kuruluşunu harekete geçirebilir.³²

Fenomenoloji betimleyici gücü sayesinde, felsefi sistemlerin kavramsal kapalılığına bir çözüm bulma amacı gütmüştür. Fenomenoloji, bir yandan zihnin ve rasyonun işleyişini analiz ederken, diğer yandan tutarlı bir düşünce yapısı ortaya koyabilmiştir. Böylece dünyanın bütün verilişlerinin sistematığı, felsefi bilginin doğuşu ile beraber düşünülebilmıştır. Bu yaklaşımıyla fenomenoloji, kendisini realizm ve idealizm ayrımının ötesine taşıyabilmiştir.³³ Bu ikiliğin ötesine geçerken, insanların dünya ile muhatap olduklarında, kendilerine verilen şeyle ilgili var olan bütün ön kabulleri parantez içine alan yaklaşımıyla sonuca varmıştır.³⁴

Fenomenoloji, pek çok işlev üstlense de, bu felsefenin tarih boyunca farklı düşünürlerce farklı biçimlerde tanımlanması bizi fenomen kavramının fonetik incelemesinin ötesine geçerek fenomenoloji kavramının üstlendiği anlamların tarihsel seyrini incelemeye yöneltmektedir. Fenomenoloji kavramsal olarak ilk kez ortaya çıkışından itibaren pek çok değişim ve dönüşüme uğramış dinamik bir kavramdır. Husserl’de “bir essentia yani öz algısı” şeklinde incelenen fenomenoloji, fenomenolojik redüksiyon sonunda elde edilen aşkınsal ben veya saf ben dışında kalan hiçbir şeyi kabul etmezken, her toplumun kendisine has bir oluşu, bir gelişme tarzı, kendisine has bir tarihi bulunduğundan oluşturulacak bir kuram, tüm bu farklılıkları göz önünde bulundurmamak zorundadır. Bu farklılıklar yüzünden bütün devletlere ve toplumlara aynı genellekle uygulanabilecek tekil, evrensel kuramlar bulunmadığından,³⁵ fenomenolojinin özündeki, indirgemeci, öznelde nesnele ulaşmacı, felsefi ikilikler arasındaki üçüncü yolcu yaklaşımı korunarak, bu yaklaşımın üzerine fenomenolojinin kavramsal tarihiyle uyumlu olabilecek destek eklentilerinin konulması bize daha güçlü bir düşünsel yapı sunabilecektir. Husserl’in bir cemaat biçiminde felsefe yapma davetine katılan az olmuşsa da, onun 20.yüzyıl düşüncesine pek çok tohum saçmış büyük bir filozof olduğu da tartışmasızdır.³⁶ Fenomenolojinin kavramsal gelişimlerinin tarihinin irdelenmesi, siyasal bir felsefe cemaatinin kurulabilmesi açısından önemlidir.

³² Husserliana Cilt 6 s.324’den aktaran Dan Zahavi, **Husserl’in Fenomenolojisi** çeviren: Seçim Bayazit, Say Yayınları, Ankara, 2018, s.213

³³ Emre Şan, “Sunuş” içinde **Çağdaş Fransız Felsefesi ve Fenomenoloji Hareketi**, Editör: Emre Şan, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.14, 15

³⁴Hulki Cevizoğlu, **Beden ve Teknoloji: Felsefi ve Anropolojik Soruşturma: Protez Tanrı, Beden, Zihin, Teknoloji Algı, Hafıza, Cogito ve Hayvan Özne** BilimveSanat Yayınları, Ankara, 2019, s.198

³⁵ Takiyettin Mengüşoğlu, **İnsan Felsefesi** Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017, s.89, 124

³⁶ Zeynep Direk, **Çağdaş Kıta Felsefesi: Bergson’dan Derrida’ya** Fol Kitap, 2021, Ankara, s.59

2.1.2. Fenomenolojinin kavramsal Tarihi

Fenomenolojinin, bir saf ilke edinmesi açısından veya ilksellik bilimi olarak ortaya çıkması açısından, önemli bir yıl olan 1900-1901 tarihinde basılan “Mantıksal Araştırmalar” yapıtında anlamın ve anlamının dayanaklarını radikal bir biçimde kavramaya çalışmıştır.³⁷ Husserl, tarihsel süreçte kavramsal boyutlarını basamak basamak geliştirdiği fenomenolojisini, zamanla insanların yaşam dünyasına odaklamıştır. Nitekim Husserl, Avrupa bilincindeki bunalımla bariz olarak ortaya çıkan Lebenswelt’in (yaşam dünyasının) bastırıldığını ilan etmiştir. Husserl ve onun takipçisi olan düşünürlerin ayırt edici olarak öne çıkan felaket tellallığı aklın araçsallaşması, değerlerin körelleşmesinin ve kültürün çökmesinin getirdiği anormallerin habercisi olmaktadır.³⁸ Postmodernizmin öncü düşünürü Lyotard da, Husserl’in epokhe yani paranteze alma işlemiyle bilinci önyargılardan yalıtmayı hedef edindiğini, ancak ilerleyen süreçte bilincin mutlaklığını çıkarma adına fenomenolojik yöntemlere pozitif bir işlev yüklediğini belirtmiştir.³⁹ Husserl bu şekilde, kendinden önceki tüm düşünürlerin fenomenolojik anlayışından daha derine ulaşmıştır. Çünkü, Husserl’den daha önceki filozoflardan sözgelimi Kant, “Algılanan fenomenler öğretisi”; Hegel, “Diyalektik gelişimi içinde bilincin geçirdiği evrelerin metafizik açısından ortaya konuluşu”; Brentano, “Bilinç olaylarının çözümlenmesi ve tasvir edilmesi” şeklinde fenomenolojiyi kısmen tanımlamıştır.

Husserl, modern fenomenolojisini, kesin bir bilim olma iddiasında bir felsefe olarak doğalcılığa, tarihselciliğe, ampirizme, deneyciliğe vb. tüm tek yönlü yaklaşımlara tepki olarak geliştirmiş ve felsefesini tüm bilimlerin temeli olduğunu düşündüğü özümsemeci bir şekilde geliştirmiştir. Descartes çatallaşması “ruh-beden” “bilinç-beden”, “nesne-düşünce”, “idealizm-materyalizm” ayrımlarıyla yalnızca felsefede değil, sosyolojide de birçok soruna neden olmuştur. 20. yüzyılda sosyolojide de, pozitivistimin ağır basmasıyla sosyolojik düşüncenin sınırlandırıldığı bir “sosyolojizm” ortaya çıkmıştır. Sosyolojizm, toplum ve onunla ilgili sorunlarda psikolojizmde de olduğu gibi kesin, doğru ve gerçek ayırımını yapamamıştır. Toplumla ilgili siyasi bir irrasyonalizmin içerisine saplanmıştır. Bu durumun

³⁷ Edward Said, **Kış Ruhü**, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2006 s.208, 209

³⁸ Daryush Shageyan, **Melez Bilinç**, Çeviren: Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul, 2013 s.43, 44

³⁹ Jean Francois Lyotard, **Fenomenoloji**, Çeviren: İsmet Birkan, Dost Yayınları, Ankara, 2007, s.33

doğurmuş olduğu sonuçları farkedenden Husserl, hem Auguste Comte sosyolojisini, hem de Durkheim sosyolojisini sistemli bir eleştiriye tabi tutmuştur.⁴⁰

Husserl, bilincin ve nesnelere inceleme adına, tamamen yeni bir felsefe yaklaşımı oluşturmuştur. Herşeyi bir görüngü olarak ele aldığından, görüngübilim olarak bilinen bu yöntem, deneyimlerin sistemli bir biçimde çözümlenmesine dayanmıştır. Aynı zamanda, bu terim felsefede yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Her ne türden olursa olsun, bir etkinliğin görüngübiliminden söz edildiğinde, burada kast edilen, söz konusu bilinçli deneyimlerin betimlenmesi ya da çözümlenmesi olmuştur.⁴¹ Her bilinç bir şeyin bilincidir. Bunu Husserl pek güzel belirlemiştir. Bu ne demektir? Bu bilincin öncesel bir güç olmadığı anlamına gelir başka deyişle içi doldurulacak boş bilinç yoktur, bilinç oluştuğu bilinçtir. Buna göre her bilinç kendi özel renkleri içinde dünyayı kendinde barındırır. Bilinç dünyayı belirlerken, bir yandan da dünyayla sarılmıştır. Bir başka deyişle özne kendini ancak evrenle birlikte algılayabilmiştir. Evrenden soyutlanmış ben algısı yoktur. Böylece her bilinç evrenin tam ortasına yerleşir, kendine göre evreni kurarken evrenle kurulmuştur. Böylece, Husserl, bireyi etkileşimle etkin hareketli bilinçli bir varlık olarak betimlemiş, birey kavramını fenomenolojik analize tabi tutarak, fenomenolojinin kavramsal sorunları içerisinde, kişiye kendi bilincindeki redüksiyon ve refleksiyon süreçlerinden başlayarak, diğer bireylerle yüzleştiği yaşam dünyası alanlarına uzanan ikili bir ölçekte incelemiştir.

Husserl'in ölümünün ardından, onun öğrencileri tarafından farklı temalarla, farklı fenomenolojik çalışmalar yürütülmüşse de, Amerika'daki siyaset bilimi üzerinde etkisini göstermesi 1960'lara ve 1970'lere rastlamaktadır. Politik huzursuzluğun ve çalkantıların baş gösterip Vietnam Bataklığı ile boğuşulan bu yıllarda fenomenoloji kısa dönemli de olsa bir politik farkındalığa ve uyanışa ortam hazırlamıştır.⁴² Sağladığı görülen dönemsel aydınlanmalara rağmen, fenomenoloji yaşadığı kavramsal sorunlardan ötürü bunu uzun vadeye yayamamıştır. Yine de fenomenoloji, felsefe tarihindeki bütün izmlerden ve her çeşit önyargıdan arınması açısından, felsefeye bir devrim getirmiştir.⁴³

⁴⁰ Hüseyin Aydoğdu, "Fenomenoloji ve Bilimler" **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Haziran 2018, 22(2) s.1313-1314

⁴¹ Bryan Magee, **Felsefenin Öyküsü**, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Yayınları, Ankara, 2000, s. 211

⁴² Hwa Yol Jung, "Phenomenology as a Critique of Politics" **Human Studies** Vol. 5, No. 3 (Jun. - Sep., 1982), pp. 161-181, s.161

⁴³ Arslan Kaynaradağ "Türkiye'de Felsefenin Evrimi" **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi** Cilt: 3-4 s.770

2.1.3. Fenomenolojinin Kavramsal Sorunları

Fenomenoloji, kendi içinde çok ayrıntılı kavramlar barındırmaktadır. Her bilincin yöneldiği bir nesne bulunduğunu, bilincin nesne üzerinden çevresini algıladığını belirten “yönelimsellik”, bilinci önyargılardan arındırmayı amaçlayan “indirgemecilik” ve yaşam dünyalarında deneyimlerin paylaşılıp, kolektif bir ortaklaşalık kurulmasını sağlayan “özneler arasılık”, bu kavramların başlıcalarıdır.

Politik fenomenolojinin ise, üç çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Husserl’in öncüsü olduğu politik ve diğer deneyimlerin incelendiği özümsemeci analiz ekolüdür. Onun bu ekolünden sonra, ikinci ekol olarak özümsemeciliği varoluşçu çıkarımlara yönlendiren Hannah Arendt öncülüğündeki epistemeci ekol bulunmaktadır. Üçüncü ekol ise tarihsel ve toplumsal şartları inceleyen genetik analizci yaklaşımdır.⁴⁴ Bu üç yaklaşımdan en geniş ve en derin kapsamlı olan Edmund Husserlin politik deneyime odaklanan fenomenolojisidir. Bu yaklaşım hem genel fenomenolojinin indirgemeci, yaşam dünyası odaklı ve öznelerarası bakış açısına hem de Husserl’in siyaset özelindeki spesifik eleştirilerini barındırması açısından en verimli yaklaşımı sunmaktadır. Böylece, bilimsel keskinlik ile insanı sağduyu aynı potada eritilirken önyargılara, peşin söylemlere karşı ortaklaşa bir kuşku duyma kültürü geliştirilmiştir. Richard Feynman’ın, bilimin özünün kuşku duyma kültüründe olduğunu belirtmesi gibi,⁴⁵ Husserl de fenomenolojinin genel yöntemleri ve politik deneyimlerin incelemesiyle katı söylemleri esnetmiştir.

Husserl’e göre, felsefede doğal tavır askıya alınmalıdır. Doğal tavırdan kastedilen, dünyaya duyulan inanç, dünyanın varlığına duyduğumuz inançtır. Bu aslında dünya yokmuş gibi davranmak değil, ama varoluşla ilgili iddialarda bulunmadan felsefe yapmaktır. Yani şeylerin gerçekten, bilinçten bağımsız olarak var oldukları tezini ortaya koymadan felsefe yapmaktır. Burada, dünyanın varlığının askıya alınmasından söz edilmektedir. Aslında deneyim yoksullaştırılmamakta, içe, yani bilincin iç kimliğine dönülmektedir. Öznenin alanına ve deneyimlerine dönülmektedir. Dünya bizim deneyim ettiğimiz dünya olarak, bize kendini göstermektedir ve artık buradan itibaren anlam araştırmasına başlanılmaktadır. Yani bilinçte yaşanan deneyimler vardır ve bu deneyimler belli anlamlar taşıyan deneyimlerdir. Husserl, “Bu anlam nasıl kurulmuş?” diye düşünmüştür. Temel yapısı

⁴⁴Thomas Bedorf, Steffen Hermann **Political Phenomenology Experience, Ontology Episteme** Routledge, New York, 2020, s.11-12

⁴⁵ Rennan Pekünlü, **Din-Bilim Çatışması**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s. 266

yönelimsellik olan bilinç, aslında anlamı yönelimsel olarak kurmaktadır. Yani, bilinç her zaman nesnesine yönelerek, bir yönelmişlik içerisinde bulunmaktadır.⁴⁶ İlkece fenomenologlar için hiçbir biricik öğretisi ve hiçbir aksiyomun ilgili bilimlerden alınmaması ve hiçbir şekilde bunlara fenomenolojik amaçlar için öncüller olarak izin verilmemesi gerektiği çağımızda büyük önem taşımaktadır. Hatta bu yolla doğuştan dogmatikler olarak, kendimizi içimizde çok derinlerde kök salmış olan başka türlü olsaydı kendilerinden kaçınabilmiş olacağımız bu karışıklıklardan da yöntemsel olarak korumamız mümkündür.⁴⁷ Bu doğrultuda, fenomenolojik pratik gerçekliğe yönelmeyi deneyimleme sorumluluğunu içerdiğinden, tek bir gerçeklik anlayışına sabitlenmiş ideolojik yaklaşımları önler.⁴⁸

Fenomenolojinin bu bilince, iç deneyime, ön kabulsüzlüğe, dogmasızlığa yönelişi, siyaset felsefesi açısından da kanımızca pek çok işlevsel özellik barındırmaktadır. Bundan yaklaşık bir asır önce, totaliter, faşist, kolektivist ideolojilerin boyunduruğu altında olan insanlık, günümüzde de liberal, kapitalist, küreselleşmeci söylem ve eylemlerin baskısı altındadır. Bizim görüşümüze göre, Husserl fenomenolojisinin dalgalarının, siyasi düşüncelerin kıyılarına ulaşması ve onun fenomenolojisinin yankılarının siyaset biliminde de karşılık bulması gerekmektedir. Dolayısıyla fenomenolojinin felsefe ve bilinç alanındaki yankıları özümsemelidir. Örneğin Husserl'in "öznelerin birlikte deneyimlediği dünya" olarak kullandığı "Yaşam Dünyası" (Lebenswelt) kavramı üzerine düşünceleri, siyaset kuramı sosyoloji ve pedagoji gibi bilimlerde de sıkça kullanılmıştır.⁴⁹ Hatta Krasnodebski, Husserl'in siyaset felsefesinin, toplumun kaldırılıp yerine topluluğun geçirilme çabasına yönelik bir manifesto olduğunu dahi belirtmiştir.⁵⁰ Türkiye'deki politik fenomenoloji araştırmacıları da politik epokhenin yalnızca yaşam dünyasını örten bilimsel katmanları değil, başkasının üzerini örten ideolojik, kültürel, politik ve ekonomik katmanları da kazımanın, verimli bir felsefi aracı olarak belirtmiştir.⁵¹

⁴⁶ Zeynep Direk, "Fenomenoloji ve Sonrası Konulu Konferans" **Artvin Kampüs Dergisi**, Sayı 7, s.16-19

⁴⁷ Kemal Ersöz, "Muasır Zamanlar, Varoluş Felsefeleri: Husserl ve Fenomenoloji" www.academia.edu/31471830/edmund_husserl

⁴⁸ Rocco Gangle & Jason Smick, "Political Phenomenology: Radical Democracy and Truth" **Political Theology**, 10:2, 341-363, DOI: 10.1558/poth.v10i2.341 s. 360

⁴⁹ Sebastian Luft "Husserl's Theory Of The Phenomenological Reduction: Between Life-World And Cartesianism" **Research In Phenomenology**, 2004, Vol. 34 (2004), Pp. 198-234 s.204

⁵⁰ Molly Brigid Flynn, "The Cultural Community: An Husserlian Approach and Reproach" **Husserl Studies; Dordrecht** Vol.28, Iss.1,(Apr 2012): 25-47 s 41

⁵¹ Onur Kartal, **Başkasının Politikası Husserl, Heidegger, Levinas**, İletişim Yayıncılık, 2017, İstanbul s.77

2.2. HUSSERL'İN FENOMENOLOJİSİ VE YANKILARI

Modern fenomenolojinin kurucusu Husserl, bu felsefeyi kesin bir bilime dönüştürme amacı gütmüş, bu doğrultuda belli yöntemler geliştirerek, şeylerin özüne dönme ereğini benimsemiştir. Geliştirdiği felsefe gerek farklı akımları tetiklemesi, gerekse yöntemsel olarak psikolojide, sosyal bilimlerde vb. alanlarda kullanılması açısından, önemli etkiler yaratmıştır.

Avrupa'nın en kaotik dönemlerinden birinde yaşayan Husserl, siyasal düzeyde Nazilerin, toplumsal düzeyde bilim-din çatışması türünden tartışmaların kasıp kavurduğu Avrupa'da, ortaya koyduğu fenomenolojik yöntemle nesnel, kesin, önyargısız bilgiye ulaşma yöntemini sunmak istemiştir. Böylece, deneyselcilikle rasyonalizmi; materyalizmle idealizmi aynı potada eriterek kişilerin yaşam dünyalarındaki fenomenlerle kurduğu yönelimsel bilinç bağları üzerinden onların özlerini anlamasını amaçlamıştır. Husserl fenomenolojisinin, önyargıları, varsayımları bir kenara atmayı önermesi ve öze inmeyi amaçlaması açısından indirgemeci ama kişilerin öznel deneyimlerinden yola çıkarak fenomenlerle kurulan tikel deneyimlerin özümsemesinden doğan bir nesnel bilgi oluşturması açısından, kapsayıcı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kavram karmaşasından ve tarihsel sapmalarından arındırdığımız özümsemeci Husserl fenomenolojisinin içeriğini, yarattığı yankıları ve uğradığı eleştirileri inceledikten sonra bu felsefenin siyaset bilimine nasıl uyarlandığını ve uyarlanacağını inceleme aşamasına geçmiş bulunmaktayız. Bu felsefe, Husserl'in yaşamından, akademik deneyiminden, karşılaştığı tutum ve tavırlardan çokça izler taşıyan bir yaşam ve özümseme felsefesidir. Husserl deneyimleri doğrultusunda devlete de kişiler arası intersubjektif anlamsal çatışmaların çözümlenmesi ve önlenmesi görevini yüklemiştir.⁵²

Tarihsel açıdan ilerici olan birçok sistemin, konjonktürel açıdan tutucu olabilmesi ya da tersi şekilde konjonktürel özellikleri itibariyle de ilerici olmayabilmesi gibi nedenlerden ötürü⁵³ fenomenoloji de dönemsel olarak çeşitli eleştiriler almış ve farklı ekollerin doğuşuna kaynaklık etmiştir. Çalışmamızın eklektik anlayışı gereği fenomenolojinin ardından bu akımlar da incelenecek ve kurulacak yeni çatıda tüm bu akımların birbirini dengelemesi hedeflenecektir.

⁵² Antonio Calcagno, "A Place For Role Of Community In The Structure Of The State: Edith Stein And Edmund Husserl" *Continental Philosophy Review*, 49 (4):403-416 (2016) s.415

⁵³ Hasan Bülent Kahraman, *Yeni Bir Sosyal Demokrasi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s. 66

Husserl, parantez içine alınacak bilgi ve duygu dünyası için yaşam dünyası (Lebenswelt) kavramını önermiştir. Sisteminin anahtar kavramlarından biri olan “yaşam dünyası” ile düşünür neyi ifade etmiştir? Yaşam dünyası, sonunda Husserl’in çözemediği bir ikilem üzerine kurulmuştur. İlke olarak bu kavram bireylerin ilk ve herkes tarafından paylaşılan bilinç hallerini (doxaları) içermektedir. Ne var ki ego bu bilinç hallerine kendi konumundan kendi perspektifine ulaşmakta ve böylece ortaya çoğulcu bir yapı ortaya çıkmaktadır, “konum”ları ya da “kontext”leri haline gelmektedir. Örneğin bir nesne, özneye, soyut ve kavramsal bir bütünlük içinde değil, belli bir konumda, bu konuma göre biçimlenmiş, anlamlar, ışıklar, renkler demeti içinde görünmektedir. Kısaca, yaşam dünyası, öznelere ve perspektiflere göre değişen bir dünya olup, gözlemci (ya da fenomenolog) tekil dünyaya, bu farklı pencerelerin oluşturduğu çoğulculuk içinde, tümevarım yöntemini uygulayarak ulaşmaktadır.⁵⁴ Politik kurumların terimleri içerisinde ifade edildiğinde, Husserl’in politik yansımaları Birinci Dünya Savaşı boyunca etkili olan Fichteci bir milliyetçilik ile 1920’lerin başında etkileri görülen Kantçı cumhuriyetçiliğin arasında bir dengeye ve stoacı çok kültürlülük ile sosyalist evrenselciliğin bir karışımı olarak kabul edilebilir.⁵⁵

Çalışmamızda Husserl’in fenomenolojisinin bu derin, dengeli ve değişik yaklaşımı önce içerik olarak analiz edilmiş ve Husserl’in analizlerinin etkileri boyutunda incelenmiştir. Eklektik düzeydeki çalışmamız Husserl’in fenomenolojisinin tetikleyicisi olduğu postmodernizm ve postmodernizmin etkilediği pragmatizm akımı üzerinden tekrar ele alınarak, eklektik siyaset kuramımıza katkı verecek biçime büründürülmüştür. Zira Michael Marder’in de belirttiği gibi siyasi yaşam dünyasını geri kazanmak için çağdaş siyasetin kurumsallaşmış bürokratik yapısının altına gömülü yaşayan siyasi iradeyi ortaya çıkarmamız gerekmektedir.⁵⁶ Bunu ortaya çıkarmamız için de, Husserl’in fenomenolojisinin içeriği ayrıntılı bir analize tabi tutulmalıdır. İnsanlık tarihinde kaçınılmaz görülenin genellikle olmadığı ve öngörülemeyenin hep üstün geldiği dikkate alındığında⁵⁷ tek boyutlu, egemen söylemler yerine, fenomenolojik içerikli sağduyu söylemleri daha çok şey vaat etmektedir.

⁵⁴ Taner Timur, **Felsefe, Toplumbilimleri ve Tarihiçi**, Yordam Kitap, İstanbul, 2011, s. 431-432

⁵⁵ Timo Miettinen, **The Idea Of Europe In Husserl’s Phenomenology: A Study In Generativity And Historicity**, Helsinki, 2013, s. 298

⁵⁶ Michael Marder, “Reclaiming The Lifeworld: Toward An Ontology Of Political Will” <http://www.telospress.com/reclaiming-the-lifeworldtoward-an-ontology-of-political-will/>

⁵⁷ Franco Bifo Berardi, **Sonun Fenomenolojisi**, s.144

2.2.1. Husserl'in Fenomenolojisinin İçeriği

Husserl'in fenomenolojisi, onun matematikçi kişiliğinden, Hocası Brentano'nun kendisi üzerindeki etkisinden ve ondan aldığı kavramlar doğrultusunda düşünürün pozitivizm, ampirizm, tarihselcilik vb. kavramlara duyduğu tepkilerin bir bileşiminden meydana geldiğinden, Husserl'in fenomenolojisi onun hayatı ve akademik çalışmaları üzerinden incelemekte yarar vardır.

1859 yılında, Avusturya Macaristan imparatorluğunun Moravya bölgesindeki Prosnitz kasabasında dünyaya gelen Husserl, Leipzig Üniversitesi'nde astronomi okuduktan sonra, Berlin Üniversitesi'nde matematik üzerine uzmanlaşmış, Viyana Üniversitesi'nde de matematik doktorası yapmıştır. Daha sonra, Viyana'ya dönüp ileride kendisine yönelimsellik ilkesi konusunda örnek olan Brentano'dan dersler alıp, kendisini felsefeye vermiştir.⁵⁸

Husserl, disiplinler arası geçişler içeren eğitim hayatında, bir yandan matematikçilik deneyimiyle bilimsel kesinliğin arayıcısı olmuş, öte yandan felsefi kavramlardan aldığı esinle, bu kesinliği bilinç alanındaki düşünsel yöntemlerle aramaya çalışmıştır. Yani, Husserl'in felsefesi, onun hayatı üzerinden, adeta felsefi bir aritmetik yürütmek gibi algılanabilmektedir. Siyasal boyutta ise fenomenoloji, izlediği yollar ne kadar farklı olursa olsun, siyasal yaşamda insanın insanlığını korumasının sağlanmasının özel bir biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda siyasete modern eleştiriler geliştirme amacı güden fenomenoloji siyasetin modern olumsuzlamalarını içeren alternatif bir felsefe yöntemi sunmaktadır.⁵⁹

Fenomenoloji terimi, bugün de deneyimlediğimiz şeylerin, nesnel olarak varoluşlarını söyleminin anlamlı olup olmadığına bakmaksızın, o her ne olursa olsun deneyimlenen şeye ilişkin bir analiz anlamına gelecek şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Dolayısıyla deneyim, hiç kuşku yok ki, yalnızca maddi nesnelere değil fakat daha birçok türden soyut varlığı salt kendi düşünce acı duygu ve anılarımızı değil ama, müzik, matematik ve daha başkaca birçok şeyi içerir. Bütün bunlarda deneyime konu olan nesne, yaşantı ve benzerinin bağımsız varlık statüsü paranteze alınır ve onlar bütünüyle tartışılmaz bir biçimde var olan bilinç içerikleri olarak araştırılır.⁶⁰

⁵⁸ Edmund Husserl, **Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe**, s.7

⁵⁹ Robert Legros, "Siyasal Fenomenoloji" çeviren: İsmail Yerguz içerisinde **Siyaset Felsefesi Sözlüğü** Yayına Hazırlayanlar: Philippe Raynaud, Stephane Rials, İletişim Yayınları, 2011

⁶⁰ Bryan Magee, **Büyük Filozoflar: Platondan Wittgensteine'a**, Batı Felsefesi, 2000, Türkçesi Ahmet Cevizci, Paradigma, İstanbul, s. 264

20. yüzyılın başlarından, 21. yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamaya yaklaştığımız günümüze dek geçen sürede, siyaset de çoğu kez bir bilinç içeriğinden ibaret şekilde gerçekleşmektedir. Bu yönüyle öznel deneyimden ziyade, gerek sol, gerek sağ ideolojilerin etkisi altında, yığın-birey, piyasa-kamu yararı, çoğulculuk-türdeşlik eksenini üzerinden yandaş şekilde tanımlanmış ve bu tarz ikiliklerin kazananı kim olursa olsun, kaybedeni siyasetten etkilenen, yönetilen, kararların nesnesi olan halk olmuştur. Dolayısıyla, fenomenolojinin iç yaşantılara, bilince ve yaşam dünyalarına yönelen yönü ile siyaseti nesnel ve genel geçer bir şekilde tanımlamak, onun özünü oluşturan “konum alma” mekanizmasını irdeleme fenomenolojik redüksiyona ve refleksiyona olan ihtiyacımızı arttırmaktadır.

“Finansal bir istikrarın devam edeceğinden şüphe duymak”, “Bir seçimin adilce yapıldığından kuşku duymak” ya da “iklim krizinin uydurma bir haber olduğundan” kuşku duymak gibi tavırlar yönelimseldir. Bunlar kendine özgü bir şekilde nesnesine yöneldiğinden, temel fenomenolojik görev bu farklılıkların ayrıntılı olarak ortaya çıkarılması ve onların sistematik olarak ilişkilendirilmesinin haritasının oluşturulmasıdır.⁶¹ Fenomenolojinin bu özümseyici yönünü ortaya çıkaran, onu derin bir bilinç analizi ve özümseme yöntemine dönüştüren filozof Husserl olduğundan, fenomenolojinin felsefedeki yerinden öte, Husserl fenomenolojisinin entelektüel, felsefi ve kültürel alanda yarattığı etkiyi ve yankıyı incelememizi gerektirmektedir. Husserl’in gerek felsefesi, gerek yetiştirdiği öğrencileri ve gerekse yetiştirdiği öğrencilerin onun fenomenolojisi üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde Husserl’in fenomenolojisinin yeri, böylece daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin, Husserl’in diğer görüşlerinin içine gömülü ve onlarla bağıntılı olan siyaset felsefesindeki esas prensibi oluşturan daha yüksek aşkıncı değerlerden güç alan ve tamamıyla akılcı nitelikli bir sosyal birliktelik yaratma hedefi,⁶² bizce siyaset kuramı ve siyaset felsefesi çalışmalarında yarattığı ilham verici etkilerin başında gelmektedir.

Fenomenolojik redüksiyon, engin bir araştırma alanı açıp, varolan gerçeklik hakkında daha önce hiç sorulmamış yeni sorular gündeme getirmiştir. Yalnızca bu sorulara yönelik cevaplar, dünyanın somut varlığı ve onun nihai hakikatine dair verileri gün ışığına çıkartabilmiştir.⁶³

⁶¹ Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller**, s. 27

⁶² Rainer Klump, Manuel Wörsdörfer, “On the Affiliation of Phenomenology and Ordoliberalism” **The European Journal of the History of Economic Thought** Sayı18, 2011 Bölüm 4 ss.551-578 s.14

⁶³ Edmund Husserl, “Fenomenoloji ve Antropoloji” çeviren: Kasım Küçükalp, içinde **Husserl** Editör: Kasım Küçükalp, Say Yayınları, İstanbul, 2006, s.157,160

2.2.2. Husserl'in Fenomenolojisinin Etkileri

Husserl, her ne kadar fenomenolojiyi amaçladığı kesin bilim olarak felsefe statüsünde bir olgunluğa erişiremeden aramızdan ayrılmış olsa da, Husserl'in fenomenolojisi tetiklediği akımlar, geliştirdiği analiz araçları ve yarattığı sinerji açısından 20. yüzyıla damga vuran felsefelerden biri olmuştur. Çağdaş düşünürlerin çoğu fenomenolojik yöntemi kullanırken, söz gelimi Heidegger'in varlık felsefesi, Theodore Lipps'in estetiği, Max Scheler'in felsefi antropolojisi ve değer etiği Nikolai Hartman'ın etiği Satre'nin varoluşçu felsefesi, fenomenolojik yöntemin yirminci yüzyılda ne kadar yaygın bir şekilde kullanıldığını çok iyi göstermektedir. Bununla birlikte, fenomenoloji sadece felsefede etkili olmamış diğer disiplinleri de etkilemiştir. Sosyolojide Karl Manheim, Rudolf Otto, psikolojide Carl Rogers, Viktor E. Frankl gibi isimler bunlardan bazılarıdır.⁶⁴ Husserl'in fenomenolojisi farklı düşünürlerce farklı dallar ve konularda uygulanıp popüler olmuşsa da, kanımızca fenomenolojik çalışmaların niceliklerindeki artış, nitelikteki derinliği öldürmüş ve Husserl'in kesin bir bilim olarak felsefeyi kurma doğrultusundaki yöntemleri, farklı yöntemlerle değiştirilip, harmanlanarak fenomenoloji adeta sulandırılmıştır. Çalışmamızda fenomenolojinin tarihsel dönüşümünde kesitler verilecek olmakla birlikte yöntemsel temelde Husserl'e sadık kalınacaktır.

Fenomenolojinin yaşadığı dönüşümlerinden birine örnek vermek gerekirse, Örneğin, Levinas'ta merkezietini kaybeden öznenin bilincinin öteki yüz tarafından sorgulanması, bilinci tamamen edilgen hale getirmektedir. Yüzün kendisini "ben"e dayatması, onun bütün düşünce ve varlığını sorgulatması, ona kendisini unutturması, bunların hepsi bilinci, merkezi konumdan çeker alır. Levinas'ta fenomenoloji ve etik arasındaki ilişkiyi güçlendirecek olan edilgenlik, Husserl fenomenolojisinin bilinç merkezli düşüncesinden tam bir kopuşa neden olmaktadır.⁶⁵ Günümüzde fenomenoloji 20. yüzyılın ana felsefi akımlarından birisi ve kıta felsefe geleneğinin baskın felsefesidir. Büyük filozof olmanın ölçüsü ne olarak belirlenirse belirlensin Husserl her ölçüte göre büyük bir filozoftur. Öğrencileri arasından bir düzineden fazla filozof çıkmıştır. Ancak, öğrencileri hiçbir şekilde onun ortodoks takipçileri olmamış, Husserl bundan ızdırap duymuş olsa da, kendi yolunu tutmuştur. Husserl'in etkisi sadece M.Scheler, İngarden, Heidegger gibi fenomenoloji geleneğindeki

⁶⁴ Mesut Keskin, "Husserl Fenomenolojisine Giriş" *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 1, 6-8. s. 4

⁶⁵ Hatice Turan, "Levinasta Fenomenoloji ve Başkalık" *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bölümü Yüksek Lisans Tezi*, 2015, s.231-232

filozoflara değil, Horkheimer, Adorno, Marcuse gibi eleştirel kuram geleneğindeki filozoflardan, Derrida, Foucault gibi postmodern düşünörlere kadar gerek doğrudan, gerekse dolaylı olarak uzanır. Husserl, bugün özellikle Anglosakson dünyada yıldızı yeniden parlayan bir filozoftur.⁶⁶ Öğrencilerinin farklı konulara savrularak, onun düzgün ve özgün fenomenolojisini terketmesi ve doğa bilimlerinin ardı arkası kesilmez ilerlemeleri, çağımızda Husserl'i bir parça arka plana itmişse de, onun bize miras bıraktığı indirgeme yöntemi, birinci tekil kişinin yaşam dünyasındaki deneyimin özelliğine vurgusu, öznel yaşantılardan nesnel yargılara ön kabulsüz şekilde varma arzusu, demokratik ve katılımcı bir siyaset kuramı oluşturmada biz önemli eklektik değerler sunmaktadır. Nitekim Yeke, başlangıçta belirlediği amaçlardan sapmış bile olsa, tüm eleştirilere rağmen, hem genel felsefesinde, hem de hukuk yaklaşımında bireye vurgu yapan, birey hak ve özgürlükleri temelinde bir siyasi yapılanmaya işaret etmesi bakımından Husserl fenomenolojisinin değerinin inkâr edilemeyeceğini belirtmiştir.⁶⁷ Gillespie de, fenomenolojinin varoluşçulukla birlikte uzun süreli ve stabil bir siyasal düşünce oluşturmaksızın, gündelik siyasal hoşnutsuzlukların sesi olmaya devam ettiklerini ifade etmiştir.⁶⁸ Tüm bu örneklerden gördüğümüz üzere Husserl fenomenolojisi, sadece bilgi felsefesi açısından değil, diğer pekçok felsefi disiplin penceresinden de eleştiriye tutulmuş ve analiz edilmiştir. Husserl, insanların bilinçlerinin oluşturduğu bir toplumun kuruluşunu inceleyen öznel arası bir felsefe geliştirmiştir. Gorner'a göre böyle parçalardan oluşan bir toplum, kendi içinde bir sevgi topluluğuna doğru dönüşme eğilimi barındırmaktadır.⁶⁹ Fenomenoloji bir yandan bilime büyük bir güven duyarken, diğer yandan koşulsuz, şartsız güvenilen bilim anlayışını terk etme gereğini vurgulamıştır. Husserl böylece daha rasyonel düşünebilmek için anti-rasyonel düşünceye de yaslanmıştır. Ancak bu durum, Husserl'den O'nun takipçisi Heidegger'e giden süreçte mutasyon yarattığından fenomenoloji⁷⁰ eleştirilmiştir.

⁶⁶ Habip Türker, "Edmund Husserl: 20. Yüzyılda Felsefeyi Kökten Düşünmek" **Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni 1.cilt**, Editör: Bayram Ali Çankaya, İnsan Yayınları, 2015, s.318-319

⁶⁷ Yıldız Karagöz Yeke, "Edmund Husserl Fenomenolojisi Açısından Hukuka Bakış" **Beytulhikme An International Journal of Philosophy**, Volume 5, Issue 2, December, 2015, s. 65

⁶⁸ Michael Allen Gillespie, "The Search for immediacy and the problem of political life in existentialism and phenomenology" **A Companion To Phenomenology And Existentialism**, Editör Hubert L. Dreyfus, Mark A. Wrathall, 2006, Blackwell Publishing, s.20

⁶⁹ Paul Gorner, "Book Review: Husserl's Staatsphilosophie by Karl Schuhmann" **Journal of the British Society for Phenomenology**, Volume 23, 1992, s.299

⁷⁰ Ali Akay, "Sunuş" içinde **Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Ontoloji**, Editör. Güçlü Ateşoğlu, Belge Yayınları, İstanbul, 2016, s.13

2.2.3 Husserl'in Fenomenolojisine Eleştiriler

Husserl'in fenomenolojisi, kimi düşünürlerce bu düşünürün çarpık düşüncelerinin ürünü kimi düşünürlerce idealizm ile materyalizm arasında bir üçüncü yol çabası olarak değerlendirilmiştir. Belki de, yaşadığı dönemin, katı acımasız ideolojik çekişmelerinin ve uzlaşmadan uzak düşünsel ikliminin etkisi yüzünden, Husserlci ortodoks fenomenoloji sağduyulu ve özverili bir eleştiri süzgecinden geçirilme imkânından mahrum kalmıştır.

Fenomenoloji de, diğer pek çok felsefe gibi temel varsayımları ve kavramları ele alış şekli üzerinden eleştirilmiştir. Karmaşıklık, idealizm tuzağına düşme ve solipsizm gibi eleştiriler, kimi zaman fenomenolojinin önünü kesmiş, kimi zaman da onu yorumsamacılık, varoluşçuluk gibi farklı akımlara dönüştürmüştür. Politik fenomenoloji açısından ise, en önemli politik fenomenologlardan biri olan David Dallmayr, Husserl'in "Tüm insanlığın hizmetindeki fenomenolog olma idealini" Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezinin karşısında bir "Barış Unsuru" olarak örnek göstermiştir.⁷¹ Böylece fenomenoloji, tarihsel süreç içerisinde farklı ekollere evrilse de, özünde çoğulcu, insani ve sağduyulu bir yaklaşım olmayı sürdürmüş ve politik fenomenolojiye de bunu yansıtmıştır.

Bir açıdan Husserl'den kopuşların tarihi olarak da okunabilecek fenomenolojik düşüncenin gelişimsel çizgisi, önce sosyolojiye ve sonra farklı siyasal düşünceler eşliğinde siyaset bilimine uyarlanarak, bu özelliğini sürdürmüştür. Dolayısıyla fenomenolojik düşüncenin siyaset ve sosyal bilimlerde gelişimi önce diğer düşünürler tarafından yapılan katkılar çerçevesinde incelenecek, daha sonra bu düşünürlerin görüşlerini Husserl'in ortodoks özgün fenomenolojisi ile uzlaştıracak eleştiriler yapıлып, fenomenolojik siyasi çözümlerimizle bölüm tamamlanacaktır.

Bu çözümlerimize geçmeden önce üzerinde durmamız gereken önemli bir husus şudur: Husserl'in felsefe ve bilim tarihine ilişkin sözleri çok sorunludur ve Avrupa sömürgeciliğinin diğer kültürlerle karşı önyargılarını yansıtmaktadır. Husserl insanlığın bilim ve felsefe tarihinden Çin ve Hint kültürlerini doğrudan İslam kültürü ile tartışmaya konu etmeyip dolaylı olarak dışlamaktadır. Geçen yüzyıldaki bilim ve felsefe tarihindeki incelemeler, böyle bir perspektifin tutarlı bir yanı olmadığını ortaya koymuştur. Husserl'in bazı eski sömürgeci zihniyetli önyargılarından doğan bu ifadelerinin bize öğrettiği şey, önyargıların bakış açımıza karışmaması için ayrıca

⁷¹ Hwa Yol Jung, "Introduction" içinde **Political Phenomenology Essays in Memory of Petee Jung** Springer, 2016, s. 19

almanın, (yani epokhenin) fenomenolojik refleksiyon için ne kadar vazgeçilemez olduğudur. Görünüşe göre, Husserl'in çok köklü önyargıları, bunlara benzer şeyleri, Hegel'de de bulmak mümkündür. Husserl burada yaptıklarıyla, Hegel'in önceki hatalarını tekrarlayarak kendi metodolojisini ihlal etmektedir.⁷²

Husserl'in, Avrupa etnosentrizmi kokan bakış açısından doğan çeşitli sakıncaları gidermek ve fenomenolojik yöntemi en etkili şekilde ortaya koymak için eklektik bir tutum takınılmasının gerektiği düşüncesindeyiz. Bu doğrultuda siyasal fenomenolojinin gelişiminin analizinin ardından, fenomenolojinin tetiklediği felsefi akımlardan biri olan postmodernizme değinilecektir. Postmodernizm ve fenomenoloji arasında kurulan ikili yapıya, Richard Rorty ve Tony Judt'ın savundukları pragmatizm de dahil edilerek üçlü bir sacayağı kurularak eklektik yapı üçlü bir zemine oturtulacaktır. Böylece hem derin, hem de dengeli bir siyasal fenomenolojiye ortam hazırlanacaktır.

Miettinen'e göre Husserl fenomenolojisiyle, Foucault'un temel doktrin olarak ele aldığı yirminci ve yirmi birinci yüzyıl neo liberal ekonomizmine, mevcut gerçekliğe uygulanabilir nitelikteki rasyonel ve ideal bir yönetim sunarak katkı vermektedir. Bu tarz bir politika felsefesi olarak fenomenoloji tarihselci olmayan temelleri sayesinde, mevcut güç ilişkilerinden ve onların tarihsel oluşumlarından bağımsız bir düşünce tarzı sunmaktadır.⁷³

Fenomenolojinin siyasal düşünceye uyarlanabilirliği ise farklı çalışmalarda farklı şekilde düşünülmüş ve kimi görüşlere göre fenomenoloji tamamiyle apolitik bir yöntem olarak görülürken, kimi yaklaşımlarda ise büyük bir potansiyel taşıdığı savunulmuştur. Gerekli kavramların, ölçülü biçimde kullanılmasını içeren olgun bir eklektizm ile bu kısır tartışmalara da bir son verilip, siyasal fenomenolojinin gelişimine daha iyi katkı verilebilecektir. Husserl, çoğulcu yaklaşımı destekleyerek, yabancı dünyalarla olan karşılaşmanın, felsefeyi doğuran merakın ilham kaynağı olabildiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, Batı felsefesinin Eski Yunan'da ortaya çıkışının, o bölgenin yabancılarla olan yoğun ilişkileri vasıtasıyla oluştuğunu belirtmiştir.⁷⁴

⁷² Habip Türker, **Yüksüz Diyalektik: Husserl Fenomneolojisi Üzerine Bir Deneme**, Ebabel Yayınları, 2016, Ankara, s. 78

⁷³ Timo Miettinen, "Phenomenology And Political Idealism" **Cont Philos Rev** (2015) 48:237–253 s.239-240

⁷⁴Michael Lewis, Tanja Staehler, **Fenomenoloji Çevirenler**: Osman Baran Kaplan, Mehmet Demirhan, Mehmet Türkan, Nur Şahankaya, Mustafa Bozkurt Gürsoy, Fol Yayınları Ankara 2019 s.15

2.3. SİYASAL FENOMENOLOJİNİN GELİŞİMİ

Brentano'dan aldığı yönelimsellik prensibini, kurduğu fenomenolojik ekole uygulayan Husserl'i sosyal bilimlerde Schutz, siyaset biliminde ise Jan Patočka ve David Dallmayr gibi isimler takip etmiş; fenomenoloji, felsefede ve sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi siyaset biliminde de önemli etkiler yapmıştır.

Husserl, bitiremediği ve ölümünden sonra 1954 yılında basılan "Transcendental Phenomenology and the Crisis of the European Sciences" adlı yapıtında, fenomenolojinin özneye yaptığı vurguyu toplumsal dünyaya ilişkin bir kuramla gidermeye çalışmıştır. Odağı "ben"den aşkın bir nitelik içerse de "biz"e kaymıştır. Bu çoğul özne, konumlandıkları sağduyu dünyasını birlikte kuran, "örtük bir dil kullananlar topluluğu" gibi bir şeydir. Husserl bu sağduyu dünyasını, "Lebenswelt" yani "Yaşama Dünyası" diye adlandırmıştır. Bu, toplumsal etkileşimimizin kurduğu iletişimimizdeki anlamlarla donatılmış bir dünyadır.⁷⁵

Husserl'in kurucusu olduğu modern fenomenolojiye ölmeden önce yaptığı son katkısı olan "yaşam dünyası" kavramı onun bıraktığı yerde kalmamış, farklı düşünürlerce geliştirilmiştir. Husserl'in fenomenolojik felsefesini, sosyal bilimler felsefesinin temeli olarak geliştiren Alfred Schutz'un ortaya attığı öznelerarasılık kavramı ile yaşam dünyasında, toplumsal ilişkilerin yürütülmesinin ve ortaya konan önermelerin doğrulanmasının karşılıklılığını belirtmiştir. Jan Patočka, yaşam dünyasındaki bu öznelerarası karşılıklılığı daha özgürlükçü ve adaletli bir toplumun yaratılması amacıyla bir araya gelme anlayışı üzerinden tanımlayıp, "Sarsılmışların Dayanışması" yaklaşımını ortaya atmıştır. David Dallmayr ise sonunda kültürler arası farklılıkları, yaşam dünyalarındaki söylemleri, karşılıklı olarak dengelemek suretiyle Doğu-Batı arasındaki bir demokrasi kuramına dönüştürmeye çalışmaktadır.

Siyasal düşüncedeki etkisi, suya atılmış bir taşın suda bıraktığı halkalar gibi büyüyen fenomenolojinin, bu önemli düşünürleri daha ayrıntılı bir analizi hak etmektedirler. Örneğin Husserl'in fenomenolojisinin siyasi boyutunu ve fenomenolojinin epokhe, yaşam dünyası, öznelerarasılık gibi kavramlarının siyaset hayattaki etkilerini ayrıntılarıyla çözümleyen düşünürlerden biri olan Jan Patočka'yı diğer Husserl yorumcularından farklı kılan şey, yaşam-dünyasının (Lebenswelt) söz konusu boyutunu etik ve politika soruları ile birlikte düşünmesinden ileri gelir.⁷⁶

⁷⁵ Roger Scruton, **Modern Felsefenin Kısa Tarihi**, Çevirenler: Utku Ömakas, Ümit Hüsrev Yolsal, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015, s. 275

⁷⁶ Emre Şan "Demokrasi ve Kriz Deneyimi" **ETHOS** Temmuz/July 2015, 8(2), 17-32 s. 20

Muhafiz bir düşünür olan Jan Patocka, 1977'de imzaladığı özgürlük bildirgesinin ardından baskılara maruz kalıp, kalp krizine yenik düşmüş ve araştırdığı politik fenomenoloji alanı tamamlanamamıştır.

Ortodoks fenomenolojik yöntemin kurucusu Edmund Husserl'in Nazilerin zulmüne uğraması ve onun öğrencisi Patocka'nın baskılar altında kalması, bizi, onların bize bıraktığı mirası, günümüze uyarlayarak ve farklı eklektik yapılarla genişleterek yenilemeye itmektedir. Siyasetin Husserlci bir biçimde özümsemesi ve Patocka tarzı özgürlükçü ve dengeli şekilde yeniden ele alınması, çağımızın toplumsal sorunlarına ve grift konjonktürüne önemli bir yanıt olacaktır.

Steven Crowell'in belirttiği üzere, fenomenolojiye dair gelecekteki beklentiler, onu kullananların becerilerine bağlıdır. Bu hem felsefe, hem de uygulama için geçerlidir. Öte yandan, bu zahmetli işlerin yapılabilmesi, zamanın çeşitli noktalarında fenomenolojinin başına bela olan mezhepvari savaflara girişmek yerine, fenomenolojinin netliğine ve gücüne bağlıdır. Güçlü olunan ortak noktaların vurgulanması yerine, fenomenoloji tarihi boyunca farklılıkların altının çizilmesine çokça enerji harcanmıştır.⁷⁷ Dolayısıyla taraflara ayrılıp, parçalanmaksızın, siyasal fenomenolojik bakış açılarını incelemekte yarar vardır. Günümüzün gelişen teknolojiyle birlikte, insan konu olurken antropoloji ile birlikte, sosyoloji, tarih ve özellikle de fenomenoloji devreye girmektedir. Özellikle dikkat edilmesi gereken Fenomenoloji (görüngübilim), bilimlerdeki ve düşüncedeki genel bunalım içinde doğup, gelişen bir felsefe akımı olarak bilinmekteyse de, bir felsefe akımı olmaktan çok, bir yöntem olarak tanımlanması ve tanınması daha yaygındır.⁷⁸ İşte bu yaygın yöntemi, siyasal alana uyarlayan düşünürlerin analizi ile siyasetin özü en net şekilde belirlenebilecektir. Husserl'in çalışmalarındaki odak, bir çoğul özne olarak konumlandıkları sağduyu dünyasını birlikte inşa eden bir topluluktur. Husserl'in yaşam dünyası şeklinde adlandırdığı bu topluluk, yeni anlamlarla donatılmış bir dünyada nesnelerin, anlamının kamusal kılındığı "biz" düşüncelerini doğrulamak, fenomenolojinin üstlendiği görev olmaktadır.⁷⁹ Çünkü insan bilgisinin ve pratiğinin temelindeki herhangi bir kriz, fenomenoloji için de bir engeldir.⁸⁰

⁷⁷ Dan Zahavi, **Fenomenoloji: İlk Temeller** Ayrıntı yayınları, s.163

⁷⁸ Cazim Gürbüz, "Hulki Cevizoğlu'ndan Beden ve Teknoloji" **Yeni Çağ Gazetesi** 27 Nisan 2019

⁷⁹ Roger Scruton **Modern Felsefenin Kısa Tarihi** Çevirenler: Utku Özmakas, Umut Hüsrev Yolsal Dipnot Yayınları, Ankara, 2015, s.275, 277

⁸⁰Herbert Spielberg, **Fenomenolojik Hareket: Tarihsel Bir Giriş**, Çeviri: Seçim Bayazit, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 828

2.3.1 Siyasal Fenomenolojinin Önemli Düşünürleri

Siyasal fenomenolojiyle ilgili yapıtlara baktığımızda, Arendt, Lefort, Fanon, Marleu-Ponty gibi düşünürler çeşitli temalar etrafında çalışmışlardır. Lefort siyaseti kavramanın, ancak fenomenolojinin doğrultusunda mümkün olabileceği görüşündedir. Fikir babası Merleau-ponty ve siyaseti fenomenolojik bir incelemeye tabi tutmanın zorunluluğunu savunan Hannah Arendt gibi o da, bilim ile felsefenin tamamen ayrı, iki farklı araştırma türü olduğunu düşünmektedir.⁸¹ Karl Schuhmann, Husserl'in devleti esas alan Hegelci ve Aristocu bakış açısının aksine, devleti öncelikli ve üstün görmeyi reddettiğini devlete, yasal ve hukuki önem atfetmekle birlikte Hobbescu ve Schopenhauerci bir yaklaşım üstlenerek, ona mutlak değil sınırlı bir değer verdiğini belirtmektedir.⁸² Bu doğrultuda siyaset biliminin fenomenoloji ile olan ilişkisi, konjonktürlere ve düşünürlerin ilgi alanlarına göre değişen ve insani temalı araçsal bir ilişki olarak görülür.

Gördüğümüz kadarıyla, fenomenolojik yöntemin, genelde felsefi yönü esas alınarak ve bilimsel kesinliğinden ziyade, felsefi derinliğinden yararlanarak analizler yapılmıştır. Husserl, Schutz, Patocka, Dallmayr çizgisi üzerinden gelişen yaşama dünyası odaklı bir siyasal fenomenoloji akımının yanı sıra, farklı temalar üzerinde çalışan Heidegger, Hannah Arendt, Merleau Ponty'nin ise siyasal içerikli bir fenomenoloji geliştirdiği söylenebilir.

Kanımızca, yapılması gereken, her biri siyasal düşünce yazınında önemli etki yapmış düşünürlerin, çalışmalarının yankılarını iyi şekilde analiz edip bunların eksik noktalarını tamamlayıp bu siyasal fenomenolojilerin tabanını oluşturacak ve Husserl'in ortodoks fenomenolojisine dönüşü sağlayacak bir zemin yaratmaktır.

Husserl'in politik olan anlayışına göre devlet ya da politik topluluk paradoks özelliğe sahiptir. İlk olarak politik topluluk (devlet), doğal ve yapay ya da pratik sözleşme ilişkisinden doğar. İkincisi, devlet (politik topluluk) üstlük ve astlık ilişkisi içinde şekillenir. Atasal topluluğun doğurduğu doğal görünüm ve politik birleşmenin doğurduğu sözleşmesel görünüm ile devlet ayrı birer topluluk türüdür. Husserl'in devleti ve politik topluluğu tanımlayışı Nazi döneminin pratiklerine verilen bir yanıt gibidir. Doğal ve yapay sözleşmesel politik topluluk ayrımı aynı zamanda Husserl'in analizinde bir Nazi rejimi pratiğinin yansıması olarak izlenmektedir. Politik topluluk kendini inşa ettiği kadar aynı anda inşa da edilmektedir. Normal bir dünya kavrayışı

⁸¹Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi*, s.17

⁸²Karl Schuhmann, *Husserls Staatsphilosophie*, [Freiburg/München: Alber, 1988 s.13

ötekiyle bir arada yaşamayı içerirken, giderek genişleyen bir bağlamda yığınlar ve bölgeler olarak ayrışır. İlk planda bir tehdit ile belirlenen politik topluluk, kendi ve öteki arayışında, etkileşim aracılığıyla sabit yapılar ve politik birleşmeyi üretir. Sabit yapılar, failleri kurmada ve sürdürmede birleşen iradelerin bir ifadesidir. Kültürel topluluğun bizi, ulusal topluluğun bizine dönüştür. Tehditler, (dışsal belirlenme) politik yoğunlaşmayı arttırdıkça, kuşatma, mülteci ve göçmen akını ile politik topluluğun çeşitlenmesine neden olur. Artık politik topluluk çeşitlenmiştir. Artık politik topluluk, aile ve atasal ilişkilere indirgenemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Yığın ile bilgiler ayrımıyla, politika dışsal belirlemeden içsel belirlemeye geçmiştir.⁸³

Husserl'in fenomenolojisi, politikanın ölçeksel genişlemelerinin, siyasal alandaki bireylerin bilincine etkisini ve politikanın ölçeğinin fenomenolojik olarak belirlenmesi konusunda, önemli işlevler üstlenmektedir. Köseoğlu'nun da belirttiği üzere, politikanın ölçeği, fenomenolojik olarak yerleştirildiğinde bireyin farkındalığı, hem kendisi, hem de çevresindekiler için ilerletici olacak, eylemlerini etkileyecektir.⁸⁴ Böylece fenomenoloji, siyasal düşüncenin, ideolojiler, ikilikler, kamplaşmalar ve hizipleşmelerle bölünmüş dünyasına, ortaklaşa bir perspektif getirilmesine ve optimum bir ölçek belirlenmesinde işlevsel olacaktır. Her ne kadar eidetik varyasyonlardan, yani özsel çeşitlemelerden, yoksun olduğu için tek boyutlu olmakla eleştirilse de Husserl, politik olanı politik olmayan bir üslupla irdeleyerek, "tartışma" kavramına odaklanmıştır. Tartışmaların sonunun gelmeyecebileceği ve belli durumlarda sadece tatlıya bağlanabileceği deneyiminden hareketle, Husserl devletin varlığının gerekliliği üzerinde durmuştur.⁸⁵ Bu noktada, kanımızca günümüzün küçülmekte olan devletlerinin, toplumsal tartışmalar üzerindeki rollerini yeniden düşünmelerinde yarar vardır. Ortaklaşalık, gündelik toplumsal deneyimler ve ortak alışkanlıklar konusunda, fenomenolojik açıdan daha duyarlı bir toplum ve devlet, siyaseti ideolojik pencerelerin eksikleriyle değil, bütüncül bir sağduyuyla yürütecektir.

Husserl fenomenolojisinin, toplumsal siyasal yapılanmaların kuruluşlarındaki sağlamlığı analiz açısından da, bilinç düzeyleri yönünden yaptığı tahlillerin önemi büyüktür. Husserl'e göre, kuşatıcı bir birlikten yoksun "gevşek topluluklar" olarak

⁸³ Ramazan Günlü, "Politik Aktörün Fenomenolojisi" **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Sayı 56, Güz 2016, s 111

⁸⁴ Çiğdem Köseoğlu, **Politika ve Eylem Olarak Mimarlık Yüksek Lisans Tezi**, s. xi

⁸⁵ Thomas Bedorf, Steffen Herrmann, "Three Types Of Political Phenomenology" içinde **Political Phenomenology** Routledge 2019 s.3,4

ortaya çıkan, tesadüfen ya da zorla belli bir noktada kümelenmiş insan grupları ile bir kişinin bireysel nitelikliklerini sergileyebildiği birlikler arasında bir ayırım yapılması gerekmektedir. Husserl örnek olarak aileler, kulüpler ve ulusları ele almaktadır. Bir devletin istediğinin o devlete mensup vatandaşın isteğinden farklı olduğuna değinen Husserl “yüksek düzeyden kişilikler” den bahsederek, onlara “supra kişisel bilinç” atfetmiştir. Supra kişisel bilinç oluşması için, topluluk hatıraları olması zorunludur. Bu ortak hatıralar genellikle toplu eylemler ve uygulamalarla oluşturulur. Ortak bir amaç güdülerek, ister ortak, ister proje gibi spesifik bir amaç, ister bir devlet altında yaşamak gibi bir amaçla ortak bir yönelinmişlik vasıtasıyla bir grup böylece kurulur. Belli bir süre sonra grup amacına ulaşmış olsa bile alışkanlık olarak varlığını sürdürmeye devam eder.⁸⁶

Alışkanlık ögesi, Karel Kosik tarafından irdelenirken, halkta yaygın olan inanışa göre darağacına bile alışıldığı belirlenmiştir. Yani en sıradışı, en az doğal ve en az insani ortamlarda bile, insanlar bir hayat ritmi geliştirilebilir. Toplama kamplarının bile kendi gündelik alışkanlıkları olduğunu belirten Kosik, bu gündelik yönün “tekrarlanabilirlik” ve “ikame işler” olmak üzere iki tür bileşenden oluştuğunu ifade eder. Örneğin, bir perşembeyi önceki perşembelerden ayırt edilemez kılan bu gündelik tekrarların, benzer günleri birbirinden ayırt edilemez kıldığını belirtir. Ancak özel ve sıradışı bir yanın oluşması durumunda, belirli günlerin farklılığının zihinlerde korunabileceğini belirten düşünür, günlerin belli sayılarla ve damgalarla gündelik benzerlerinden ayrıldığını ifade etmiştir.⁸⁷

Ortak deneyimlerin alışkanlık, gündelik yönü haricinde, siyasal düşüncenin temsililiği boyutunda da, toplumsal ortaklaşalığın önemi bir kat daha artmaktadır. Belli bir meseleye farklı bakış açılarından bakarak o sırada orada bulunmayan kimselerin bakış açılarının, diğerlerinin kafasında canlandırılarak bir görüş oluşturulmaktadır. Yani farklı görüşler temsil edilmektedir. Bu, başka insanların görüşlerini körü körne benisemenin ötesine geçmektedir. Burada yapılan, kişinin kendi kimliğini kaybetmeden, başkasını da temsil edebilmesidir.⁸⁸

Ortak deneyimlerin, bireyden taşan, toplumsal tek tiplerden farklılaşan yönleri doğrultusunda, Husserl’in takipçilerinden olan Patocka da Husserl’in

⁸⁶ Michael Lewis, Tanja Stahler **Fenomenoloji Çevirenler**: Osman Baran Kaplan, Mehmet Demirhan, Mehmet Türkan, Nur Şahankaya, Mustafa Bozkurt Gürsoy Fol Kitap Yayınları Ankara 2019 s. 89

⁸⁷ Karel Kosik, **Somutun Diyalektiği: İnsan ve Dünya Sorunları Üzerine Bir İnceleme** Çeviren Ezgi Kaya, Yordam Kitap, İstanbul, 2015 s. 71

⁸⁸ Hüseyin Günel, **Hannah Arendt ve İnsanlığa Karşı Suçlar**, Dost Yayınevi, Ankara, 2015, s.172

yöntemini özümseyerek benimsemiştir. Patocka'ya göre Husserl, Fichte'nin nesneyi, özne üzerinden açıklama çabasını yinelemektedir. Bunu da, kendine özgü yenilikçi yöntemleriyle yapmaktadır. Birbirine bağlı üç farklı adımla yöntemini somutlaştıran Husserl, redüksiyon yani indirgeme ile fenomenolojik yönetime başlamakta, yönelimsellik ile pekiştirmekte ve konstitüsyon yani kurma ile sonuçlandırmaktadır. Dünyaya yönelik saf inancın askıya alınmasıyla, yani epokheler ile transendental bilincin mutlağına erişilmektedir. Bu ilk adım, olumsuz bir basamak olarak değerlendirilirken olumlu ve ikinci adım olan konstitüsyonda dünya yeniden kurulur. Ardından, yönelimsel nesneliliğin birliğini irdeleyen Husserl, bu birliği aynı nesnenin veriliş kiplerinde bulur. Bu yaklaşımı doğrultusunda beden, başka insan ile ilişki ve öznelarasılık unsurlarıyla Husserl, çoğu çağda araştırmaya ışık tutmaktadır. Gereken sorumluluk ve yetkinlikle, toplu çabalarla, farklı disiplinlerde ilerleme kaydedilebilecektir.⁸⁹

Fenomenolojinin birlikteliği, gündelik deneyimleri irdemesi, öznel nesneliliğe yönelen yaklaşımı, siyasetin temsili boyutuna odaklanması siyasetin parlamenter, çoğulcu, yüzyüze, uzlaşmacı ve demokrasiye yararlı şekilde yürütülmesi sağlanabilecektir. Siyasetin, ideolojik kamplaşmalardan, tek tipçi söylemlerden, belli kesimlerin ötekileştirilmesinden ziyade, tüm insanlığın deneyimlerine açık olması, belli konjonktürlerde, belli dogmalara sabitlenmesi yerine her çağa ayak uydurabilecek ve yeni mağduriyetler yaratmayan, esnek değerler üretebilmesi açısından, siyasetin fenomenolojik bağlamının irdelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Çağımızın gevşeyen toplumsal bağları, duyarsızlaşan insanları, egoistleşen bireyleri, ancak özümseyici, duygudaş, kurucu farklılıkları kucaklayıcı bir indirgeme, yönelme ve yeniden kurma üçgeniyle istenen uzlaşıya ulaşabilecektir. Husserl'in toplu felsefe yapma ülküsünün gerçekleşmesi, siyaset felsefesinin salt kuramın ötesine geçip, dinamik bir boyut kazanması ve insanların kısır döngülerden uzaklaşması açısından, siyasal fenomenoloji hayati önem arz etmektedir.

İdeolojilerin, kutuplaşmaların, önyargıların, iletişimsizliğin tahakkümünün önlenip duygudaşlığın sağlanabilmesi, fenomenolojinin özümsemeci ve postmodernizmin çoğulcu yaklaşımıyla mümkün olacaktır.

⁸⁹ Ahmet Soysal, **Birlikte ve Başka: Toplum, Başkalık, Fenomenoloji** Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1999 s.146, 147

2.3.2. Siyasal Fenomenolojinin Yankıları

Fenomenolojik yaklaşımla, farklı temalar altında yapılan çalışmalarda ve fenomenoloji ile siyaset ilişkisine yönelik değerlendirmelerde, fenomenolojinin farklı boyutları ön plana çıkarılmıştır. Örneğin, Gündüz Aktan Türk halkının içinde yaşadığı sorunların kaynakları, nedenleri ve gelişme evreleriyle pek ilgili olmayıp sadece başlarına gelenin kötü etkileriyle ilgilenmesini “Türk Halkı Galiba Fenomenolojist” şeklinde analiz etmiştir.⁹⁰ Türkiye’de siyasal fenomenoloji, daha akademik düzeyde, verilen derslerde, yapılan söyleşilerde, Emre Şan ve Ramazan Günlü gibi akademisyenlerin çalışmalarında münferit olarak çalışılmıştır. Bu isimler haricinde, Onur Kartal ve Habip Türker gibi isimler de, Husserl’i çeşitli açılardan inceleyen yapıtlar sunmuşlardır.

Kanımızca, siyasal fenomenolojinin kişi ve kavramlar üzerinden analizi yaygın ve gerekli bir yaklaşım olsa da, Husserl’in “Şeylerin özüne dönelim” çağrısının siyasete uygulanarak, siyasetin kavramsal ve konjonktürel eklentilerinden arındırılıp genel geçer özünün aranması ve siyasal fenomenolojiye eleştirel tutum takınmış, özcü bir fenomenolojinin geliştirilmesi gerekmektedir. Siyasal fenomenolojinin, belli yaşam dünyalarındaki öznel deneyimlere yönelik, şiddet, otorite, vb. temalar üzerinden kullanılması nasıl mümkünse, “Siyaseti tanımlayan onun özünü araştıran yaklaşım fenomenolojik olarak nedir?” “Siyaset, bilince nasıl belirir? Siyaset, tüm eklentilerden, tartışmalardan, arındırıldığında ya da ideolojik farklılıklarının ortak yaşam dünyası araştırıldığında, bilincimize beliren, net bir düşünme eylemi var mıdır?” sorularının geniş düzeyde ele alınması gerekmektedir.

Yayla’nın sözlüğünde vurguladığı üzere, “fenomen”in doğrudan doğruya ve aracısız deneyimde görünen, gözlenebilen teşhis ve tespit edilebilen olay, oluşum ve olgu olarak duyularla algılanabilen herşey olduğu⁹¹ dikkate alındığında; fenomenologların da betimleme konusunda ısrarda ve kuramsal spekülasyona karşı çıkışta buldukları düşünüldüğünde; gündelik yaşamı ciddiye alıp, pratik yönelimli sıradan insanın deneyimlediği yaşam dünyasını ana nesne olarak kavramsallaştıran bir toplumsal fenomenoloji, toplumsal yapıların şeyleştirilmesine yönelik sürekli tetikte ve uyanık olma halinde olmaktadır.⁹²

⁹⁰ Gündüz Aktan “Fenomenoloji ve Siyaset” (31/08/2002) içinde **Gündüz Aktan Kaynakçası** Derleyen: Bülent Ağaoğlu, İstanbul, 2009, http://www.mikrobeta.com.tr/dosyalar/182_246.pdf
Yazı Linki: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=48285>

⁹¹ Atilla Yayla, Siyasi Düşünceler Sözlüğü, “Fenomen Maddesi” Adres Yayınları, Ankara, 2005 s. 85

⁹² Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller** s.134

Günümüzde de algının olgudan önce geldiği, insanların suçluluk duymadan sorumluluktan kurtulabilmek için gerçeği örtbas edebilmek için çeşitli gerekçeleri bulabildiği bir dönemde yaşanmaktadır. İlk kez 1992’de yayınlanan, Steve Tesich’e ait bir yazıda geçen “Hakikat Sonrası” kavramı, çağımızda bilgi teknolojilerinin gelişimi ile oluşan bilgi kirliliği ortamında, yalanla gerçeğin birbirine karışması durumu için kullanılmaktadır. Ancak Hannah Arendt’in de belirttiği gibi yalanın ve yanlış bilginin yayılmasının, özellikle siyaset ölçüğünde büyük bedelleri olabilmektedir. Yalanlarla beyni yıkanmaya çalışan yığınlar, zamanla hükümetlerinin kendilerine söylediği hiçbir şeye inanılmayacağını varsaymaya başlayıp, siyasal gerçekliğe güvenlerini hatta tüm ilgilerini kaybedebilirler. Arendt, “Yalanın ters etki yapacağı bir nokta her zaman gelir” derken, şunu da ekler: “Bu noktaya, yalanların muhatabı olan yığının, hayatta kalabilmesi için, hakikatle yalan arasındaki ayırt edici çizgiyi tamamen göz ardı etmeye zorlandığında ulaşılır.”⁹³

Dolayısıyla, gündelik hayatlarında, üzerlerine, pek çok bilgi yığılan insanların, özellikle siyasal boyuttaki bilgi kirliliğiyle savaşılabilecekleri, diğer insanlarla ortak sağduyulu ve duygudaş bir bilinç geliştirmelerini sağlayabilecek, yandaşlık damarından ziyade, doğruya tarafsızca ulaşma amacı ağır basan bir yaklaşım olarak fenomenoloji, yirminci yüzyılın başlarından günümüze dek, önemli yankılar yapmış ve daha da yapacağına benzemektedir. Husserl, ahlaki dürtüler ve devrimci bir bakış açısıyla pratik ve siyasi bir ortak anlayış oluşturma dürtüsüyle, kuram ile pratiğin alelade bir sentezini aşacak şekilde, felsefenin bilimsel karakteriyle ilgili yeni bir eleştirel bilinç ortaya koymuştur.⁹⁴ Husserl’in bu eleştirel bilinç yaklaşımı, kimi çevrelere fazla elitist, kimi çevrelere ütöpik kimilerine ise aşırı idealist bir yaklaşım gibi görünmüşse de, çağımızın krizlerine karşı insanlarda yaygınlaşmaya başlayan sağduyusuzluk, yalan habere karşı kayıtsızlık ve diğer insanlarla duygudaşlık kurmaya heveslilik gibi, sorunları çözebilmek için fenomenolojik indirgeme, özneler arası özümseme ve gerçeğin özüne dönme yöntemlerine, ne kadar çok ihtiyaç duyulduğu ayan beyan ortadadır. Gelecek kimsenin tekelinde değildir.⁹⁵ Önemli olan onu birlikte kurmaktır.

⁹³ Ralph Keyes, **Hakikat Sonrası Çağ Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma** Türkçeleştiren Deniz Özçetin, Tudem Yayın Grubu, İzmir, 2017 s.22

⁹⁴ Hans-Georg Gadamer, “Yaşam Dünyası Bilimi” Çev: Deniz Soysal, içerisinde **Çağdaş Felsefenin Macerası 1: Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Ontoloji**, BelgeYayımları, İstanbul, 2016 s.210, 211

⁹⁵ Jacques Austruy, **Kapitalizm Marksizm ve İslam**, Çev: A.Oktay Güner, Hulbe Yayın, Ankara, 1974 s.119

2.3.3. Siyasal Fenomenolojiye Eleştiriler

Araştırmalarımızda, fenomenoloji ile siyaseti asla bağdaştıramayan ya da fenomenolojinin siyasete sunabileceği katkıları gereğinden fazla büyüten yaklaşımlara denk gelinmiştir. Husserl'in yaşam dünyası odak alınarak, siyasal nitelikli bir fenomenoloji ya da bir siyaset fenomenolojisi kanımızca siyasal düşünceye yararlı olacaktır. Siyaset, bireylerin bilinçlerindeki siyaset deneyimi, siyaset edimi, siyasetle uğraşma ve siyasal ortam etkileşimi üzerinden tanımlandığında, siyasetin özüne dönüldüğünde siyaset nasıl tanımlanmalıdır? Bizce bunu yapmak için siyasetin farklı yaşam dünyalarındaki tanımlamalarına, öğretilerdeki farklı analizlere değinmek gerekmektedir. David Easton'da, değerlerin dağıtımını, Schmidt'te çatışma ve rekabet üzerinden tanımlanan siyaset, sağ ve sol ideolojilerde de farklılık gösterir. Sağ siyasette, hizmet ve gündelik hayata yönelik bir eyleme dönüşen siyaset, solda büyük ideolojik hedefleri devrimleri gerçekleştirmeyi amaçlayan makro düzeyli bir icraat olarak görülebilmektedir. Siyaset, tüm bu farklılıkları içerecek şekilde tanımlandığında, en özlü şekilde bir konum alma faaliyeti olarak tanımlanmalıdır. Bu konum alma, duygu, düşünce, yargı, öngörü vb. insani özelliklerin yaşam dünyalarında, kültür iklimlerinde, farklı tezahürlerini kapsamakta, ancak denetim, eleştiri, hukuka uygunluk, vb. evrensel ölçütleri de içermektedir. Dolayısıyla, siyaseti fenomenolojik olarak konum alma şeklinde tanımladığımızda, bu konum kavramını açıklamamız gerekmektedir. Konumu açığı ve mesafenin bir bileşkesi olarak tanımladığımızda, siyasetin özü olan fenomenolojik konumu, postmodern bir eleştirel açı ve pragmatist bir uzlaşmacı mesafe ile tanımlamamız gerektiğinden kalan bölümlerde postmodernizmin, pragmatizmin ve bunları uzlaştıracak eklettik değerlerin tanımı yapılacaktır. David Dallmayr, "Monoloğun Ötesinde: Karşılaştırmalı Bir Siyaset Teorisine Doğru" isimli makalesinin felsefi ilham kaynakları başlıklı kısmında şöyle demektedir:

"Siyaset kuramına dönerken bir özelliği not etmeliyiz. Her ne kadar tartışılan motivasyonların bazılarını karşı özenli olsalar da, siyaset kuramcıları en nihayetinde sadece uygun bir şekilde ileri sürülmüş kuramsal argümanlar tarafından, en çok da çağdaş felsefe tarafından sağlananlarca, ikna edilebilirler. Aslında, yirminci yüzyıl Avrupa ve Anglo-Amerikan felsefeleri kültürler-arası oryantasyona ve Batı'nın diğerlerine doğru açılımına yönelik yol işaretleri ile doludur. Bu felsefi köklü değişim şunları içermiştir: Ludwig Wittgenstein ve onu takip eden bazı filozoflarla birlikte anılan dile dönüş (ego bilincinden dile dönüş), Edmund Husserl tarafından başlatılan fenomenoloji (fenomenlerin anlamının araştırılması), hermenötik (yorum kuramı), ve pragmatizmin bölümleri ve postmodern yapısöküm (her ikisi de geleneksel metafiziksel önermelerin eleştirisini amaçlıyordu). Bu farklı yönelişler, (Descartes'in ego cogitosu ile biçimlendirilmiş olan) modern Batılı ben-

merkezciliğe ve onun doğal sonucu olan Avrupa-merkezciliğe yönelik bir tatminsizliği paylaşıyorlar. Bazen bütün bu köklü değişimler tek bir felsefi çalışmada bir araya gelirler.”⁹⁶

Dallmayr, fenomenolojiden aldığı ilhamla, farklı kültürel arka planlara yöneldiğini belirtip, şöyle der: “Batı ve Doğu düşüncelerinin, samimi bir küresel diyalogda ilk defa birbirlerine eş olacakları, (böylesi diyaloglar çoğu zaman yoğun bir münakaşa mâhiyeti almaya yatkındır) uygun bir zamana yaklaşmaktayız. Bu diyalog, her bir tarafın, kendisini yabancılaştırıcı ötekiliğe maruz bırakması ve böylelikle zihni erime potasının cazibesinden korunmasıyla tavrını belirlediği bir öğrenme sürecini gizlice içerir. Ötekinden öğrenmek demek, kültürel farklılıkların yok edilmesi demek değildir (ve olmamalıdır). Batı düşüncesi tarafına bakacak olursak, onun bağlamdan arındırma hamlesinin kolaylıkla geri çevrilebileceğine inanmıyorum (bu Batı metafiziğinin “son”u hakkında safiyane bir anlayış olurdu). Ne Batı bilim hareketi, ne de insanın bireysel özgürlüğü hareketi iptal edilebilir yahut ertelenebilir. Hem derinlikli bir kendini bilmeye, hem de kültürel farklılığı daha kolay kabul etmeye götüren önerme ve hedefleri karşılıklı olarak ve devamlı sorgulamak için her zaman vakit ayrılmalıdır. Ramanujan’ın “Hint Usulü Bir Düşünme Biçimi Var mıdır?” makalesinin diliyle konuşacak olursak, bu etkileşim hem Batı hem de Batı-dışı kültürler için bir yeniden bağlam belirleme sürecini içerebilir. Esasen bu, yeni ortaya çıkmakta olan küresel demokrasi bağlamıdır.”⁹⁷ Tarihsel süreçte fenomenoloji okulu hem yetiştirdiği aydınlar, hem de farklı öznel deneyimlere ve Dallmayr’da olduğu gibi farklı kültürlere yönelmeyi ilham ettiği için, postmodernizmi de önclemiştir.

Postmodernizm, tek başına bir akım olarak belirsiz, marjinal, yıkıcı görünse de diğer düşünce yapıları, farklı ideolojiler ve çeşitli yaklaşımlarla kurduğu sinerjiler ekseninde onları geliştirici, değiştirici ve dönüştürücü etkiler yapabilmektedir. Bu nedenle postmodernizm, peşin hükümlülükle elimizin tersiyle kenara itebileceğimiz bir mevzu olmanın ötesinde, üzerinde düşünülmesi gereken yüksek potansiyelli bir bakış açısını içermektedir. Bir bilim insanı, bir kuram ortaya attığında, söz konusu kuramın pek çok bağımsız değerlendirmeden geçmesi, tekrar tekrar sınılanması ve bilimsel olarak denk kişilerce uygulanacak sıkı ampirik olgu kontrollerine tabi tutulması beklenir. Bu sürecin kuralları oldukça şeffaftır, çünkü bu kurallar bilimsel bir kuramın değerini ölçmede, ampirik kanıtları çok önemli sayan, o bilimsel değer

⁹⁶ David Dallmayr, “Monoloğun Ötesinde Karşılaştırmalı Bir Siyaset Teorisine Doğru” **Divan İlmî Araştırmalar Dergisi**, Yıl 2013, Cilt , Sayı 35 s. 92

⁹⁷ David Dallmayr, “Batı Düşüncesi ve Hint Düşüncesi Bir Mukayese Denemesi” **Dîvân İlmî Araştırmalar Dergisi**, sayı 16, (2004/1), s. 106

hizmetindedirler. Fakat en titiz muhafızların bulunduğu yerde bile, hatalar gerçekleşebilmektedir. Bu süreç, oldukça acımasız olabilsede, mümkün olduğunca iyi işlerin geçer not alması için de gereklidir. Çıkar çatışması gözetilmesi ve alınan formların kaynağı gibi yanlılığa yol açabilecek olası durumların açıkça ifade edilmemesi, bu nedenle özellikle ciddiye alınmaktadır ve önemli görülmektedir.⁹⁸

Kuramımıza, çoğulcu, sağduyulu bir yaklaşım katması için çoğulcu olan, anlamları çok geniş bir bakış açısında ele alan ve çağıyla hesaplaşan bir düşünür olan Husserl'in⁹⁹ fenomenolojisinin bağlamından yola çıkılmıştır. Sosyal koşullar içerisinde tarih sahnesine çıkan somut devlet olgusunu gözlemleyen Husserl, devlet olgusunun belli görünüşleri içerisinde ideal değerler olan ahlaksallık, adalet gibi değerlerin eksik olması durumunda bu eksikliklerin adını koymaktadır.¹⁰⁰ Böylece fenomenoloji, ince eleyip sık dokuyan, olaylara ve olgulara farklı pencerelerden bakabilen bir çoğulcu sağduyu felsefesi niteliğine bürünmektedir. Fenomenoloji ile oluşturulan çoğulcu ortamda, belli bakış açılarının diğerine asimetrik üstünlüklerin kurulmasının önlenmesi ve her perspektife söz hakkının verilebilmesi için tüm yaklaşımlara ideolojik olarak mesafeli ama her yaklaşımın belli yönlerinden yararlanmaya açık bir yaklaşım olarak da postmodernist anlayış benimsenmiştir. Fenomenoloji üzerinde de çalışmalar yapmış olan Lyotard'ın, aklın tiranlığına karşı çıkış niteliği taşıyan postmodern hareketi, Husserl'in felsefi çoğulculuğuna toplumsal boyutlar katmıştır. Schutz'un da belirttiği gibi, bilim insanı, tüm unsurları içeren gerçekten bütünlüklü bir sistem inşa etmek olduğunun garantisini oluşturacak bilimsel araçları araştırdığı alandaki ideal tipler sistemini oluşturan, düzenleyici ilkeyi ortaya koyan temel bir hipotez kurarak oluşturur.¹⁰¹ Çalışmamızdaki temel tez "siyasetin çoğulculukları en yüksek orana getirmeyi hedefleyen bir konum alma eylemi" olduğudur. Bunun için fenomenolojik bağlamı özümsemeye ve postmodern çoğulcu çözümlere ihtiyaç vardır. Fenomenolojinin politik alandaki işlevlerinden bahsedildikten sonra, asıl politik sorumluluğu ve yörüngesi doğru bir politikanın araştırılması olan postmodernizm¹⁰² irdelenebilir.

⁹⁸ Lee McIntyre, "Hakikat Sonrası" Çev: Mehmet Fahrettin Biçici, Tellekt Yayınları, İstanbul, 2019, s.38

⁹⁹ Ahmet İnam, **Husserl Felsefesinde Mantık**, Vadi Yayınları, Ankara, 1993, s.37, 120

¹⁰⁰ Niyazi Öktem, **Fenomenoloji ve Hukuk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012

¹⁰¹ Alfred Schutz, **Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler**, Çevirenler: Adnan Akan, Seyda Kesikoğlu Heretik Yayıncılık, Ankara 2018, s.351

¹⁰² Thomas D Docherty, "Postmodernizme Bir Giriş" içinde **Postmodernist Burjuva Liberalizmi**, Editör: Halil Özer, çeviren: Yavuz Alogan, Doruk Yayıncılık, Ankara, 2002, s.46

2.4. POSTMODERNİZM ÜZERİNE

Fenomenolojiden gelen Lyotard, fenomenolojik yöntemleri bir aşama ileriye götürüp onları modernizm eleştirisine uyarlamıştır. Postmodernizmin muhalif çoğulculuğu, gücünü fenomenolojinin olgun özcülüğünden yaşam dünyası analizlerinden almaktadır. Terim olarak hem modernizm sonrası sürece, hem de modernizmin eleştirildiği bir fikirsel akıma atıf yapan postmodernizmin, modernizmin içinden çıkan bir akım mı olduğu, yoksa modernizmin dışından ona rakip bir akım mı olduğu tartışmalıdır. Kanımızca bu tartışma, postmodernizmin modernizmin içinden çıkan bir akım olarak, modernizme rakip akımlardan beslenerek geliştiğinin analiz edilmesiyle bir parça netleştirilebilir.

Hiyerarşik, tepeden inmeci, tektipleştirici, nesnelci söylemlere aklın tiranlığına tek merkezciğe tepki biçiminde tezahür eden postmodernizm kendi içinde tek tip bir söylem geliştirmemiş olduğundan, farklı söylemleri barındıran bir fikir demeti olarak modernizm üzerinde muhtelif etkiler yapmıştır. Bir tarihsel dönemden bir mimari akıma, siyasal bir perspektiften entelektüel bir bakış açısına, radikal bir eleştiriden yeni bir paradigma inşasına dek geniş bir skalada çok farklı izler bırakan postmodernizm, önce ortaya çıkışından, tanım, tarih ve eleştirileri üzerinden, sonra da siyasal düşüncede yaptığı etkiler üzerinden incelenecektir. Postmodernizm, esasında Batı medeniyetine ait bir yaklaşımdır. Kişinin, moderniteye değinmesizin, postmoderniteyi açıklaması mümkün değildir. Çünkü, postmodernite, modernitenin doğurduğu koşullar içerisinde meydana gelmiştir. Yani postmodernite, Batı'nın içinde Batı'nın modern değerlerine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bir yönüyle de günümüzde süren modern toplumsal değişimin de bir parçası olmaya devam etmektedir.¹⁰³ Postmodernitenin, moderniteye hem karşı olup, hem de onun parçası olmaya devam etmesinin nedeni modernitenin piyasa, haberleşme, iletişim, teknoloji ve güncel konuların temelini oluşturması ve bu alanlara sızmış bulunmasıdır.¹⁰⁴

Postmodernizmi tanımlamanın zorlaştığı, onun sınırlarının belirsizleştiği bir başka husus da onun modernizm ile olan ilişkisidir. Postmodernizmin modernizmi mi tamamladığı, yoksa ona rakip olarak mı çıktığı, bir tartışma konusu olmuş, bu hususta farklı algılamalar meydana gelmiştir. Genel olarak postmodernizmin

¹⁰³ William, B. Kennedy, "Diversity In A Postmodern Context" **Religious Education** 87 (1992), No: 4, s.506. Den Aktaran Postmodernizmin Teolojik Anlamı Daniel J.Adams" Çev: Temel Yeşilyurt **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** Sayı: 4 Elazığ 1999 s.250

¹⁰⁴ J. Adams Agm s.250

modernizmden beslenip, onu reddeden bir asalak olduğu iddia edilmiştir. Bu yargı, modern kapitalizmle postmodernizm ilişkisinin açıklığa kavuşturulmasıyla aşılabilir.

Jameson, günümüz kapitalizminin oluşturduğu bir kültürel ortam olarak “Geç Modernite” olarak da nitelenen bir durumdan bahsetmektedir. Giddens’in “Aşırılaşmış bir modernite” hali olarak düşündüğü, Lyotard’ın bilgiyle alakalı bir hal olarak ele aldığı Jameson’un “Postmodern Ortam” dediği ve Welsh’in “modernite sonrası modernite” olarak adlandırdığı bu dönemi, farklı yaklaşımlar, farklı şekillerde ele almaktadırlar. Bu yaklaşımlar, postmodernizmi “elektronik kültür”, “etkileşimci modernizm” olarak adlandırıp 21. Yüzyılı “Postmodern bir çağ” olarak isimlendirmektedirler. Postmodernizm, bilgi toplumunu esas almaktadır. Yüksek teknolojiye sahip, sürekli bilgi üreten, ileri sanayi ülkelerinin gündelik yaşamını tarif etmektedir. Farklı yaşam stilleri, değişik düşünce yapılarıyla ön plana çıkan özgün bir dönem olan Postmodern dönem, modernizmden farklı şekilde, kendi içinde türlü değişikliklere karşı hoşgörülü, farklı üsluplar barındıran, yeni bir yaşam kültürü kurma anlayışını içermektedir.

“Postmodernizm, zamansal ile mekânın ilişkilendirildiği ve zamanın mekâna dönüştürüldüğü bir anlayıştır.” Bu dönemde, farklılıklar önem kazanmakta ve bu süreçte yerel olan, evrensel olandan daha öne çıkmaktadır. Postmodernizm, “işlevi kültürde belirginleşen yeni özellikler arasında ilinti kurmak amacıyla ortaya atılmış dönemselleştirmeye ilişkin yeni bir kavramdır.”¹⁰⁵ Postmodernizmdeki yarışmacı yapının ortaya çıkmasıyla birlikte, fenomenolojik dil yontulmaya ve dönüştürülmeye başlanmıştır. Böylece fenomenolojik indirgeme, aşkın bilinç, anlamın kuruluşu gibi temel kavramlar, yapıbozuma ve değişime uğratarak fenomenolojiden post-fenomenolojiye geçiş sağlanmıştır.¹⁰⁶ Bu şekilde postmodernizm fenomenolojinin mutlakçı katılığını esnetmiş, fenomenoloji de postmodernizmin muğlak yapısını belirginleştirmiştir. Sonuçta, siyasal düşünceye katkı sağlayabilecek bir zemin sağlanmıştır. Çağdaş siyaset felsefesinde, çok sayıda yeni kuramın, parçalanmışlık ve kopukluk hissi,¹⁰⁷ fenomenolojik kesinliğin üzerine bina edilecek postmodern düşünsel yapılarla, daha anlaşılır bir yapıya büründürülebilir.

¹⁰⁵Zekiye Çıldır “Müzelerde Görsel Kültür Çalışmalarının Postmodern Sanat Eğitimi Bağlamında Yapılandırılmasına İlişkin Hazırlanan Eğitim Paketinin Eğitimevlerinde Görevli Uzmanların Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi Doktora Tezi”Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü s21

¹⁰⁶ Zeynep Direk, **Çağdaş Kültür Felsefesi: Begson’dan Derrida’ya** Fol Yayınları, Ankara, 2021, s.281

¹⁰⁷ Will Kymlicka, **Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş**, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006 s.XII

2.4.1. Postmodernizmin Tanımı

Sözcük düzeyinde karşılığını, “modernizm sonrası” ya da “çağdaş ötesi” gibi kavramlarda bulan postmodernizm üzerinde, net olarak uzlaşmış kesin bir tanım yoktur. Günümüzde evrenselci, nesnel, akılcı, hiyerarşik ve tekmerkezci nitelikli söylemlere tepki şeklinde ortaya çıkan ve genel anlamda hem kendi zamanını tanıma ve sorgulama, hem de zamanını düşünsel olarak aşma biçiminde tezahür eden bir düşünsel yaklaşım olarak ortaya çıkarmaktadır.

“Akla veda”, “Yönteme hayır”, “Herşey gider”, “Büyük söylemlerin hepsi masaldır”, “Herşey görecelidir”, “Ya o, ya da bu değil, hem o, hem de bu” gibi sloganlar içeren postmodern yaklaşım¹⁰⁸ modernizme karşı kimi zaman dengeleyici, ılımlaştırıcı, boyut katıcı, kimi zaman da sulandırıcı, radikalleştirici ve yıkıcı etkilerde bulunmuştur.

Postmodernizm, kendisi dahil herşeye karşı durabilen ebedi ve ezeli bir muhalif duruş olarak betimlenebilir. Çağlar’ın da belirttiği üzere postmodernizm, bu anlamda kendine yönelik itiraz ve eleştirileri de içine alarak devam eden bir modernite soruşturması ve tartışması olarak görülmektedir.¹⁰⁹ Kurdun kuzu, zalimin mazlum postuna bürünebildiği, bilgi kirliliğinin, medya tahakkümünün ve kamuoyu manipülasyonlarının, had safhaya vardığı günümüzde, postmodern slogan ve söylemlerin, daha derinden içselleştirilmesinin çağımızın ruhuna uygun olacağı kanısındayız.

Postmodernizmin temelindeki anlayış, batı akılcılığına ve aydınlanma felsefesini eleştirme ve ona meydan okumaktır.¹¹⁰ Böylece kendisini bir üst akıl, hakim makam veya nihai karar merci olarak kendini konumlandıran batı kaynaklı söylemlere muhalif bir alternatif ortaya çıkmıştır.

Felsefede postmodernizmin tanımı 1979’da J.F.Lyotard’ın yazdığı “Postmodern Durum” adlı yapıtta belirlenmiştir. Lyotard burada “üst anlatıların sonu” diye postmodernizmi tanımlamıştır. Postmodernizmin birçok belirtileri vardır. Ancak bunların biri veya birkaçı ya da hepsi bir arada bulunabilir. Bunların en önemlilerinden birkaçını sıralayacak olursak; belirsizlik, parçalanma, kurallılığın

¹⁰⁸Hasan Aydın, “Postmodernizm ve Postmodern Siyaset” **Eğitim Dergisi**, Sayı 57, Ocak 2018, s.20

¹⁰⁹Nedret Çağlar, “Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik” **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13 (3) s.370

¹¹⁰ Gencay Şaylan, **Postmodernizm**, İmge Kitabevi, Ankara, 2009, s.41

bozumu, ironi, benin yitimi, melezleşme, katılma, karnavallaşma, metinsellik, geleceğe dönüş (Back to the future), her şey gider (anything goes).¹¹¹

Postmodernizmin gösterdiği farklılıklar, radikalleşme eğilimi, yıkıcılık, vb. unsurlarıyla modernizmden ayrıldığı görülmektedir. Çalışmamızda, fenomenolojinin entelektüel yoğunluğu ve akademik zorluğu postmodernizmin yerelci ve muhalif söylemiyle dengelenmeye çalışılacaktır. Fenomenoloji, birinci tekil kişi şahsın bilgisini, kesin bilgiye, öze odaklanarak bulmaya çalışırken, bu bilgiyi olumlu ve yapıcı olarak kullanmıştır. Postmodernizm ise, kişinin bilgisinin söz ve söylemsel boyutuna odaklanarak, bilginin olumsuz ve yıkıcı yönünü vurgulamaktadır. Optimal bir siyaset kuramında bilginin iktidar yönünden ele alınacak gücü, hem yıkıcı, hem de yapıcı yönü içermelidir. Dolayısıyla kuracağımız üçlü eklektik yapıda fenomenoloji siyasal bilginin yapıcı zeminini oluştururken; postmodernizm yontucu, pragmatizm ise uzlaştırıcı yönü olacaktır. Kurulacak eklektik yapıda postmodernizm tüketim kültürünün itici kuvveti, kapitalizmin ileri aşamasının sonucu gibi sıradan özelliklerini aşarak, olumlu bir çoğulculuk katıcı şekilde değerlendirilecektir. Bu işlevselliğin sağlanması için, öncelikle postmodernizmin tarihinin anlaşılması gerekmektedir. Çağımızda popüler olan çoğu ideolojiye, yaklaşıma, felsefeye onların karşıtları tarafından yöneltilen “köksüzlük, tarihsizlik” gibi ağır ithamlara maruz kalmasına rağmen, postmodernizm de kendi içerisinde bir tarihsel ve düşünsel derinlik barındırmaktadır. Tarihteki hiçbir yaklaşım ortaya aniden çıkmadığından, postmodernizm de belli koşullarda oluşmuştur. Tarihsiz ve kaotik bir yaklaşım olmayıp, modernizmin çeşitli aşırılıklarına karşı birikmiş tepkilerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkan postmodernizm, mimariden edebiyata, siyasetten müziğe farklı alanlarda farklı etkiler göstermiş, önemli bir akım olarak varlığını sürdürmektedir.

Demokratik rejimde istikrarın sağlanabilmesi için, siyasal anlayış üzerine kapsamlı doktrinlerin örtüşen görüşbirliği geliştirmeleri gerekmektedir. Çünkü çok farklı kapsamlı doktrinlerin bulunduğu demokratik toplumlarda, siyasal kurumların düzenlenmesine ve birlikte yaşamaya imkan veren araç örtüşen görüşlerin birliğidir.¹¹² Ancak, doktrinlerin birinin diğerinden daha evrensel daha nesnel olduğunu iddia etmesi, yani bir ”meta-anlatı”ya dönüşmesi bu görüşbirliğini tehdit etmektedir. Postmodernizm de düşünsel tarihi boyunca bu tehditle mücadele etmiştir.

¹¹¹Hasan Yıldız, “Postmodernizm Nedir?” s.1,7

¹¹²Percy B.Lehning. **John Rawls: An Introduction**, Cambridge University Press, Cambridge 2009, s.127

2.4.2. Postmodernizmin Tarihi

Ünlü İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee, 1939'da yazdığı "Bir Tarih İncelemesi" adlı kitabının 5. cildinde, "Modern dönem Birinci Dünya Savaşı ile son bulmuştur. Bundan sonraki dönem, postmodern dönemdir ve iki dünya savaşı arası bu dönemin başlangıcı olmuştur" der. İşte, postmodern ve postmodernizm terimleri de, ilk kez Toynbee sayesinde literatüre böylece girmiştir.¹¹³

Emre, postmodernizmin zamansal kökleri ve gelişimi ile ilgili kaynakları tarayıp, şöyle bir sonuca varmıştır: Postmodernizm, farklı kaynaklarda, farklı tarihlere göre temellendirilmiş de, bugünkü anlamıyla postmodernizmin dünya savaşlarından sonraki, özellikle de 60'lı yıllardaki düşünsel hareketlerden oluştuğu görülmektedir.¹¹⁴ Sanatta; Rauschenberg, Baselitz, Schnabel, Kieper, Warhol. Mimaride; Senchs ve Ventur. Tiyatroda; Artoud, Edebiyatta; Barthes, Barthalime ve Pynchon Sinemada; Lynch (mavi kadife) Fotoğrafta; Sherman, Felsefede; Derrida, Lyotard ve Baudrillard tarafından temsil edilen postmodernizmin, ilk defa nerede ortaya çıktığı sorusuna yanıt olarak 1960'larda New Yorklu sanatçılar ve eleştirmenleri gösterebiliriz. 1970'lerde Avrupa'ya taşınıp orada geliştirilmiştir.¹¹⁵

Postmodernizmin Türkiye'ye olan yansımalarında, dış ve iç dinamikler önemli rol oynamıştır. Dış dinamikler bağlamında, Sovyet Rusya'nın yıkılışı, yeni dünya düzeni ve küreselleşme algısı, dünya genelinde dindarlaşma olgusu ve siyasal İslam ve İslamcı aydınların görüşleri etkili olurken, iç dinamikler bağlamında 1980 sonrası yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişim, liberal değişim ve 1980 sonrası Türkiye'de tek başına iktidar olan ve döneme damgasını vuran Özal liderliğindeki ANAP, Türkiye'deki etnik hareketler, tarikat ve cemaatlerin sayı ve etkinliklerindeki artış ve postmodernizmin siyasal İslam üzerindeki etkisi göz ardı edilemez.¹¹⁶ Ülkemizin gündemi 1890'larda doğu ile batı arasında çekişme, cumhuriyet döneminde yeni devletin programı doğrultusunda çağdaşlaşma, 1950'lerde yerel ve kırsal sorunlar, 1960'larda "işçi sorunları", 1970'lerde "dünya görüşleri arasındaki

¹¹³Sıtkı M.Eriñç "Postmodernizmin Tanımı" **8 Haziran 1994 günü Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde verilen konferans metni.** s.10
<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1059/103412.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹¹⁴Leyla Hacızade Kerimov, "Postmodern Edebiyatta Estetik Anlayışı" **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Yıl 2011, Sayı 26, s.60

¹¹⁵Hasan Yıldız, "Postmodernizm Nedir" **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / 13** (Haziran 2015) s.20

¹¹⁶Ahmet Bora Tarhan, "Türkiyede Postmodernizm ve Siyasal Değişim" **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi** Cilt 4, No 2, 2012 s.16, 17

çatışma”, 1980’lerde “bireysellik ve yalnızlaşma”, 1990’larda ise postmodern konular üzerinden belirlenmiştir.¹¹⁷ Ancak gerek postmodernizmin kendi içeriğindeki belirsizlikler, gerek doksanlarda zorlu süreçlerden geçen ülkemizin kaotik durumu, gerekse aydın sınıfın postmodernizm konusundaki yetersizliği nedeniyle, siyasi postmodernizmin Türkiye’deki gelişimini açıklamak kolay olmamıştır.

Alatlı, Türkiye’deki postmodernizmin yanlış anlaşıldığını savunarak, ülkemizde postmodernizmin, çok benli, eşitlikçi ve çok parçalı söyleminin toplumsal bir iletişim bozukluğu olan, “afazi yani anlama sorunu” ile karıştırıldığını belirtmiştir.¹¹⁸ Dolayısıyla, postmodernizmin öngördüğü serbestiyet ve anlatılardan görece bağımsızlık yaklaşımlarının, ülkemizin içinden geçtiği kaotik ortam içerisinde kamufle olduğu görülebilir. Ancak 90’ların ikinci yarısından itibaren yükselen muhafazakâr siyasetin, birbirine paralel bu iki durumu yani küresel postmodernizm ile ülkemizdeki afaziyi birbiriyle bağlantılı şekilde kullandığı düşünülebilir. 80’lerde Özal çoğulculuk, çok-kültürlülük, çokkimliklilik gibi alanlara vurgu yaparak halkın desteğini alırken, 90’larda bu söylemi Refah Partisi çizgisi devralmıştır. Ardından gelen Ak Parti ise postmodern söylemleri başarıyla kullanmıştır:

“Demokraside, kimsenin diğerlerine göre daha üstün hak ve imtiyazı yoktur. Farklı inanç ve kültürleri ülkemiz için bir zenginlik kabul eden PARTİMİZ, değişik dil, din, soy ve sosyal statüden insanın kanunların eşit koruyuculuğu altında özgürce yaşamasını ve siyasete katılmasını gerekli görür. (...) PARTİMİZ, farklı görüş ve kesimleri temsil eden sivil toplum örgütlerine eşit mesafede duracak, sivil toplum örgütleri arasında diyalogu ve iş birliğini destekleyecektir. (...) Hukuk ve adalet anlayışımız, devletin topluma ve bireylere dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep aidiyeti gibi nedenlerle ayırım gözetmeksizin adalet içinde yaklaşmasını sağlamaktır. (...) ‘İnsanı yaşat ki devlet yaşasın’ düşüncesinden hareket eden PARTİMİZ, bütün politikalarının merkezine insanı koymuştur Demokrasinin nihai amacı, başta düşünce, inanç, eğitim, örgütlenme ve teşebbüs özgürlüğü olmak üzere, bütün sivil ve siyasi özgürlükleri güvenceye almak ve insanların korku ve endişeden uzak olarak yaşamalarını sağlamaktır¹¹⁹,”

Çağımızda siyaset, önceki görünümünden farklılaşırken, siyasi anlayışlar daha tarihsel ve daha kültürel bir nitelik kazanmakta, büyük düşünürlerin evrenselci söylemlerine karşı şüpheli bir duruş alınmakta, siyaset kuramı daha çok parçalı ve dağılmış bir yapı arzietmekte ve yerel kimliklerle toplulukların ön plana çıkmasına şahit olunmaktadır.¹²⁰ Bu değişimlerin öncüsü olan postmodernist anlayış da, sağladığı şüpheli ve eleştirel dönüşüm üzerinden çeşitli eleştiriler almaktadır.

¹¹⁷Necip Tosun, “Darağacına Giden Yolda Edebiyatın Adnan Menderes Sessizliği”

<https://www.sabah.com.tr/galeri/kultursanat/daragacina-giden-yolda-edebiyatin-adnan-menderes-sessizligi/2>

¹¹⁸ Alev Alatlı, **Schrödinger’in Kedisi Kabus** s.380

¹¹⁹ Hacı Hasan Saf, “Türkiye’de Yükselen Siyasi İslam’ın Postmodern Nedenleri” s.114, 115, 116.

¹²⁰ Andrew Heywood, **Siyasetin Temel Kavramları** Çeviren: Hayrettin Özler, Adres Yayınları, Ankara, 2011, s.154, 155

2.4.3. Postmodernizme Eleştiriler

Postmodernizm, genel olarak içeriksel belirsizliği, tavrısal öngörülemezliği marjinalliği ve yıkıcı muhalefeti üzerinden eleştirilen bir akım olmuştur. Büyük anlatıları, evrensel düşünceleri karşısına almak adına, yerel yaklaşımları ve göreceli bakış açılarını desteklemesi daha demokratik bir duruşa işaret etse de oluşturduğu bölük pörçük düşünsel atmosfer, kaotik bir düşünce iklimi doğurmuştur.

Postmodernizme yöneltilen eleştirilerden, onun metodolojik olarak çelişkili olduğunu söyleyen bazı yaklaşımlara göre, postmodernizmin temel iddiası kesinlik diye bir şey olmadığı, mutlak ve evrensel gerçek fikrinin postmodernizme göre gayri ciddi ve ukala bir fikir olduğudur. Peki kesinlik diye bir şey yoksa kesinliğin olmadığına dair kesin yargıya nasıl varılabilmektedir?¹²¹ Postmodernizm kesinliğe karşı çıkan söylemlerindeki keskin tavrı nedeniyle bu şekilde çelişiklik eleştirisi almaktadır. Postmodernizme yöneltilen bir diğer eleştiri ise bu yaklaşımın insanlara karamsarlık, pasiflik ve umutsuzluk yaşayan karamsar, nihilist ve olumsuz bir yaklaşım olduğudur. Lyotard'ın postmodernliği bir şahitlik olarak tanımlayıp, insanlığın günümüzde bu şahitlikten başka yapacağı başka bir şey olmadığını belirtmesi, onun pesimist bir yaklaşımı savunması olarak görülüp eleştirilmiştir.¹²² Ancak Harvey gibi kimi düşünürlere göre Batı kapitalizminde 1960'lardan beri geçerli olan zaman ve mekan sıkışmasının yoğunluğu, sosyal olduğu kadar siyasal ve özel alanda da görülen, bütün benzer aşırı kısa ömürlülük ve parçalanmışlık özellikleriyle birlikte postmodern durum, deneyime dayalı bir çerçeve ortaya koymaktadır.¹²³

Postmodernizm, içerdiği "post" ekinde ötürü bir sonralık, bir başkaldırı, bir huzursuzluk tepkisi olarak netleştirilmelidir. Ayrıca içerdiği görecelilik nedeniyle tarihsel köken üzerinden sofistlere dek dayandırılabilir kadar eski, hem de Amerika'nın yükselişiyle Avrupalılığa bir tepki olarak da okunabilecek yeni bir yaklaşım anlamına gelmektedir. Postmodernizm, son kertede Batı içinden çıkıp

¹²¹ Atilla Yayla **Siyasi Düşünceler Sözlüğü** Adres Yayınları Ankara 2005 s.192

¹²² Ali Akay "Sunuş" içinde **Çağdaş Felsefenin Macerası 1: Varoluşçuluk Fenomenoloji Ontoloji** Editör: Güçlü Ateşoğlu, Belge Yayınları, İstanbul, 2016, s. 21

¹²³ David Harvey "Zaman-Mekan Sıkışması ve Post-Modern Durum" Çeviren Nasuh Uslu içinde **Küreselleşme: Temel Metinler Ekonomi Siyaset Kimlik Kültür Medeniyet** Editör Kudret Bülbül Orion Kitabevi Ankara s.327

Batı'nın dayattığı değerlere karşı çıkan, ama Batılı standartlarda bir ana akıma dönüşmeyi tercih etmeyen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.¹²⁴

Fenomenolojiyle kesin bilginin peşine düşüp sonuçsuz kalan Batı'nın, kesinlikten ümidini kesip, kendisi dahil herşeye kuşkuyla bakan bir felsefeye savrulduğunun tarihsel göstergesi olan postmodernizmi, bu açıdan zıddı olduğu fenomenoloji ile birlikte ne tümünden reddedilebilir, ne de tamamıyla uygulanabilir bir felsefe olarak tanımlayabiliriz. İletişim, haberleşme gibi toplumsal gerçekliğin yadsınamaz özelliklerini ve işlevlerini fenomenoloji üzerinden tanımlarken, bu iletişimde oluşacak anlamın derinliğini ve genişliğini postmodernizm üzerinden çeşitlendirmemiz, kanımızca bize her iki felsefeyi de optimum miktarda kullanmamızı sağlayacaktır. Fenomenolojiden postmodernizme geçiş sürecini anlamak ve bu iki akımı dengeli bir şekilde sentezlemek için, fenomenolojiyle ilgili araştırmalar yaptıktan sonra, bu akımdan koparak postmodernizmin öncülüğü rolüne soyunan düşünürleri değerlendirmek gerekmektedir. Bu noktada postmodernizmin gayri resmi kurucu babası olan Lyotard'ın düşüncelerine değinilmelidir. En net, en düzgün, en temel ve en belirgin postmodernizm biçimini sunmas nedeniyle "Ortodoks Postmodernizm" olarak değerlendirebileceğimiz Lyotard'ın postmodernizmi meta anlatılara, tepeden inmece kibirli söylemlere, herkesin kendisi üzerinde mutabık kaldığını iddia eden kesinlikçi yaklaşımlara karşı, yaratıcı bir muhalefet yaklaşımı sunmasından ötürü, derin bir şekilde irdelenmeyi hak etmektedir.

Ayrıntılı bir fenomenolojik analizin, deneyim tabakalarının farklı anlam yapılarının özünü açığa çıkarabileceği gibi¹²⁵ makul şekilde uygulanan postmodernizm de fenomenolojinin ortaya çıkardığı farklı deneyim tabakalarının en en demokratik şekilde yorumlanmasına katkı sunabilecektir. Böylece Minogue'un da değindiği "Adaletin sağlanması uğruna özgürlüklerin feda edilmesi mecburiyetiyle karşılaşılması" ikiliğini¹²⁶ aşılabilecektir. Bunun için fenomenolojik metodun, postmodern yaklaşımla dengelenmesi gerekmektedir. Lyotard'ın postmodernizmi, fenomenolojinin katılıklarını yontup, onu daha pragmatik şekilde uygulanabilir bir post-fenomenolojiye dönüştürebilmektedir.

¹²⁴Necmi Zeka "Postmodernizm" içinde **Postmodernizm: Frederick Jameson, Jean Francois Lyotard, Jürgen Habermas** derleyen Necmi Zeka Türkçeleştirenler: Güleğül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu, Deniz Erksan Kıryı Yayınları İstanbul 1990 s.9-10

¹²⁵Peter L.Berger, Thomas Luckmann **Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi** Çeviren: Vefa Saygın Öğütle Atıf Yayınları Ankara 2018 s.32

¹²⁶Kenneth Minogue "Siyaset: Kısa Bir Giriş" Çeviren: Ünal Gündoğan, Liberte Yayınları, Ankara, 2016, s.137

2.5. LYOTARDUN POSTMODERNİZMİ

Postmodernizm, çok yaygın bir yaklaşıma göre, “Duvara fırlatılmış bir tabak puding” misali, şekli, şemali tam olarak betimlenemeyen bir bakış olsa da, bu düşünsel akımı, en Ortodoks, en düzgün haliyle ve en temel kavramlarıyla ortaya koyup, bir ekol olarak onu başlatan kişi, Jean François Lyotard olmuştur.

Lyotard, postmodernizmi aydınlanmaya, dolayısıyla bilimsel bilgiye ve felsefeye inanılmazlık olarak tanımlamış ve popülist olanla geçerli bilimsellikte olan arasındaki karşılaştırılmazlıktan kaynaklanan karşıtlık olarak nitelemiştir.¹²⁷ Postmodern düşüncenin birisi çağdaş toplumun rahatsız edici yönlerini kültürel modernleşmeye yükleyen¹²⁸ muhalif yönü, diğeri de çok-uluslu kapitalizmin doğasına ilişkin açık ya da örtük bir siyasal tavır niteliğinde olan¹²⁹ iki yönünü açıklamaktadır.

Lyotard’a göre, postmodernite, modernitenin bilgi ve bilim alanında kurduğu tümel ve dışlayıcı üst anlatılarını sorgulayarak, totaliter dil oyunlarında değişim ve dönüşümü ifade eder. Filozofa göre, postmodernite modernitenin totaliter üst anlatılarına bağlı söylemlerinden, dil oyunlarının veya söylem türlerinin çokluğuna geçiştir. Postmodernite, söylem türleri arasında özellikle bilimsel bilginin üstünlüğüne dayalı hiyerarşik, otoriter dil yapılarını bozarak; onun yerine fark ve çokluğun anlatısına dayalı söylem türlerini oluşturur.¹³⁰

Günümüz demokrasilerindeki adaletsizlikler, yasal kabul edildiklerinden sürdüğü için, bu adaletsizliklere karşı çıkanlar, mahkemelere de başvuramamaktadırlar. Kişisel özgürlüklerinin kısıtlanmasıyla sonuçlanan kargaşalar da, sonuç verememektedir.¹³¹ Postmodernizm, hukukun yok sayıp, sistemin karşıt tepkileri cezalandırdığı adaletsizlikleri, ideolojik çatışma gütmeksizin ifade edebilmek için önemli bir alternatif sunmaktadır.

1960’lı yıllardan sonra, modern öncesi ve modern sonrası toplum, eklektizm, avangard (öncü olma), bireyleşme ve cemiyetleşme gibi kavramlar postmodernizmi

¹²⁷ Lyotard, **Postmodern Durum**, s.6

¹²⁸ Sezer, B. U. “Postmodernizm ve İkinci Cumhuriyet”, **Amme" idaresi Dergisi**, cilt 26, Sayı1, Mart 1993 s 33

¹²⁹ Sezer, B. U. (1993), “Postmodernizm ve İkinci Cumhuriyet”, **Amme" idaresi Dergisi**, cilt 26, Sayı1, Mart 1993 s.33

¹³⁰ Sinan kılıç “Lyotard: Fark ve Çokluğun Anlatısı Postmodernite” Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi / 3 (Temmuz 2015): 106-137 s.106

¹³¹ Caude Julie **Demokrasilerin İntiharı** Türkçesi Mehmet A.Kayabal Milliyet Yayınları İstanbul 1974 s.313

anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır.¹³² Bu entelektüel dönemin başrol oyuncularının Michel Foucault, Jacques Derrida, Jean-François Lyotard ve Richard Rorty olduğu söylenmektedir.¹³³ Postmodernizm kavramını Hassard (1993)'ın çalışmalarıyla açıklayan Şener,¹³⁴ postmodernizmin hem tarihsel bir dönem, hem de bir bilgi kuramı olduğu varsayımıyla yola çıkmaktadır. Tarihsel bir dönem olarak postmodernizm, 1970'li yıllarda kapitalizmin krizi sonrasında ekonomik ve siyasi bir sürece geçildiğini işaret etmektedir. Bu dönem post-Fordizm, sanayi sonrası dönem ve kapitalizm sonrası dönem gibi isimlerle ifade edilmektedir. Bilgi kuramı bağlamında bakıldığında ise, aklın ve gerçeğin yapı-bozuma uğratılmaya çalışıldığı bilim anlayışına işaret etmektedir. Bu dönem, postyapısalcılık ve postpozitivizm gibi isimlerle de ifade edilebilmektedir.¹³⁵

Postmodernizmin sanattan, siyasete, küresel ölçekten, yerel düzeye çok farklı alanlarda çok değişik etkiler yapmış olması, onun farklı düşünürlerce farklı şekilde isimlendirilmesine neden olmuş, bu farklılıklar postmodernizme genişlik ve derinlik katmışsa da onun anlaşılmasını güç kılmıştır. Postmodernizmin, herkesin kendi kafasına göre tanımladığı hatta anlamını saptırdığı bir şeye dönüşmemesi için, açık ve net şekilde, en azından çekirdek anlamı düzeyinde postmodernizmi incelemek yerinde olacaktır. Bu nedenle, en düzgün biçimiyle postmodernizmi açıklayan onun önderliğini en kesin biçimde ve en keskin hatlarla üstlenen bir düşünür olan Lyotard'ın üzerinden ele almak postmodernizmi somutlaştırmamıza yardımcı olacaktır. Husserl'in en ortodoks nitelikli fenomenolojiyi sunması gibi Lyotard da en açık ve anlaşılır biçimiyle postmodernizmin sınırlarını çizmiş böylece laf kalabalığının ötesinde yeni yollar açan postmodernizmin gerçek kurucusu olmuştur. Bu tarz akımların sağladığı yeni siyasal fikirler, siyasetin rolü ve siyasetle ilgili düşüncenin daha anlamlı bir hayat kurmaya yardım etme konusunda oynadığı rolle ilgili önemli veriler sunan bir bakış açısı geliştirilmesini sağlamaktadır. Böylece hem değişen dünyanın algılanması, hem de değişimin istendiği yerle özdeşleşen bir yön duygusunun sağlanması becerilmektedir.¹³⁶

¹³² Cenay Babaoğlu, Sedat Çobanoğlu, "Kamu yönetiminde postmodern savlar" *Sayıştay Dergisi*, sayı:108, s.175,189

¹³³ Stephen R.C. Hicks **Explaining Postmodernism Skepticism And Socialism From Rousseau to Foucault**, schology Publishing usa 2004 s. 3. den aktaran Babaoğlu, Çobanoğlu agm s.179

¹³⁴ Şener Engin Kamu Yönetiminde Postmodernizm içinde **Kamu Yönetimi Yöntem ve Sorunlar** Editör Şinasi Aksoy Y. Üstüner Nobel Ankara 2007 s.31den aktaran Babaoğlu, Çobanoğlu agm s.179

¹³⁵ Şener, **a.g.m** s.31' den aktaran Babaoğlu, Çobanoğlu **a.g.m** s.180

¹³⁶ Donald Tannenbaum, David Schultz "**Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri**" Çeviren: Fatih Demirci Adres Yayınları Ankara 2007 s.442, 443

2.5.1.Lyotard'ın Postmodernizminin İçeriği

Dünya savaşlarından sonra, karşılaşılan toplumsal sorunlar ve çağdaş bilimsel yaklaşımların bu problemler karşısına yetersiz kalması, düşünürleri çeşitli sorgulamalara yönlendirmiştir. Bu nedenle, nesnelci, tekçi, tepeden inmece söylemlere karşı yerel, muhalif, farklılaşmacı bir yaklaşım olarak postmodernizm akımı meydana gelmiştir. Böylece, modernliğin çelişkilerine karşı, geniş çerçeveli bir sorgulama olan postmodernizm, belli yönleriyle moderniteyi aşmayı, belli yönleriyle de onu dönüştürmeyi isteyen Batı Medeniyetinin halini betimlemiştir.¹³⁷

Lyotard ise “Postmodern Durum” adlı yapıtını, bir tesadüf sonucu yazdığını belirtir. Bir rapor olarak, en yüksek derecede gelişmiş toplumlarda bilgi üzerine hazırlanmış ve Quebec hükümeti üniversiteler konseyine sunmuştur. Bu yapıtı bir uzman olarak değil, felsefeci olarak yazdığını ve amacının sorgulamak olduğunu belirtmiştir.¹³⁸

Lyotard, modernite ile postmodernite arasında çeşitli kıyaslama ve analizler yapmıştır. Bu düşünüre göre, büyük çaplı, evrensel nitelikli ve tartışılmaz olma iddiasındaki söylem ve yaklaşımların kabul edilmesi yerine daha esnek, göreceli bakış açısında daha uygun ve yerel uyarlamalara daha açık küçük söylemler tercih edilmelidir. Lyotard'ın postmodernizmi, büyük anlatı niteliği sergileyen ideolojilere ve benzeri söylemlere inanmamaktadır. Bilimlerdeki ilerlemeler ile toplumsal gelişmelerin aynı yoldan ve çizgiden ilerlemediğinden hareketle, postmodernizm toplumsal ilerlemeyi, belli bir amaca yönelik topyekûn hareketlenmeden farklı olarak geline bir nokta, varılan bir durum, erişilen bir hal olarak daha alçakgönüllü, daha gerçekçi ve daha sınırlı şekilde tanımlamaktadır.¹³⁹

Ormanı bir kenara bırakıp, ağacı görmek isteyen, bu doğrultuda makro politikayı değil mikro politikayı merkeze alan Lyotard, ideolojiyi modernizmin bir açmazı olarak ele alıp, ideolojilerin kendi dünyalarındaki ezen ezilen kurgularından ziyade, ev, aile ve işyerindeki baskılar gibi gündelik sorunları da siyasetin gündemine almıştır.¹⁴⁰ Böylece, postmodernizmin modernizmi dönüştürdüğü gibi, postmodernist siyasetin yankıları da, kendisini her alanda hissettirmiştir.

¹³⁷ Seyfettin Aslan, Abdullah Yılmaz, “Cumhuriyete Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm” **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2. s.93

¹³⁸ Lyotard **Postmodern Durum** s.8

¹³⁹ Nedret Çağlar “Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik” **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** , 13 (3) , 369-3

¹⁴⁰ Mehmet Akkaya **Filozofça:Tarihsel Süreçte Politikanın Evrimi** Belge Yayınları İstanbul 2013 s.350

Modernizmden postmodernizme geçişin yankıları bu iki dönemin birbiriyle karşılaştırılmasıyla daha iyi anlaşılabilir:¹⁴¹

Postmodernizm - Modernizm karşılaştırması

Modernizm/Modernlik	Postmodernizm/Postmodernlik
Hiyerarşi, düzen, merkezleştirilmiş kontrol	Anarşi, düzenin yıkılması, merkezi kontrolün kalkması
Büyük politik yatırımlar (millet-devlet, parti)	Mikropolitik yatırımlar, kurumsal güç çatışmaları, kimlikçi politikalar
Milli kimliğin ve kültürün söylemi; kültürel ve etnik kökenler miti	Lokal söylemler, büyük söylemlerin ironik yıkımı: kökene ait mitoslarının aksi
Bilim ve teknoloji vasıtasıyla büyük ilerleme söylemi	İlerlemeye şüpheyile bakmak, teknoloji karşıtlığı tepkiler, yeni çağ dinleri
Temsilcilerin ve medyanın önündeki "gerçeğe" inanç, "orijinalin" içtenliği	Aşırı realite, imaj doygunluğu, taklidin gerçek olandan daha güçlü olması, gerçekte var olmayan şeylerin sunulması ve bunların var olanlardan daha güçlü olması
Bilgide uzmanlaşma, her şeyi kapsama: ansiklopediler	Kılavuzluk, bilgi yönetimi, sadece ihtiyaç halinde bilgi, Web, İnternet
Yığın kültürü, yığın tüketimi	Kültürün yığınsal olmaması (demassified culture), küçük pazarlar, az üretim
Medya yayını	Birbirini etkileyen, müşteriye hizmet eden medyanın dağıtımı, çok miktarda küçük medyaların ortaya çıkması (Network ve Web)
Merkezleşmiş bilgi	Dağıtılmış, yayılmış bilgi
Yüksek ve aşağı kültür ayrımı; yüksek veya resmi kültürün normatif ve otoriter olmasında oydaşma	Aşağı popüler kültür tarafından yüksek kültür hakimiyetinin bölünmesi; popüler ve yüksek kültürün karışımı; pop kültürünün yeni değerler kazanması
Tam çalışmaların ve amacın sanat olması	Proses, performans, üretim olarak sanat
Sanat: sanatçı tarafından meydana getirilen orijinal bir objedir	Sanat: dinleyiciler ve alt kültürler tarafından meydana getirilen kültürün yeniden işlenmesi
Genel sınırlar ve bütünlük hissi (sanat, müzik ve edebiyatta)	Melezlik, kültürlerin yeniden birbirlerine bağlanması
Derinlere uzanan kökler/derinlik	Kök gövdeler/yüzeysellik
Niyet ve gayede ciddiyet	Oyun, ironi, resmi ciddiyete tepki
Birleşmişlik duygusu, benliğin merkez olması; "bireycilik", birleşmiş kimlik	Bölünmüşlük duygusu ve benliğin merkez olmaması, çoklu ve çatışmacı kimlikler
Organik ve inorganik arasındaki açık farklılık, insan ve makine.	Organik ve inorganik Siborg karışımı; insan-makine-elektronik
Determinizm	İndeterminizm
Dünyanın anlatıcısı olarak kitap, yazılı bilgi sistemi olarak kütüphane	Yazılı medyanın fiziki sınırlarının aşılması olarak yüksek-medya,
Makine	Bilgi
İlkel	İleri
Nesne	Özne
Gerçeklik; Gerçek (realite)	Fiilen olmasa da isim olarak var olma (virtual); Hayal (imaj)
Maddi olan	Manevi olan
Çekicilik	İtıcilik
Kural	Anarşi
Mekân	Mekânsızlık; Zaman
Ev	Anakent (metropol)

¹⁴¹ Postmodern, Postmodernizm, Postmodernity, I. Martin, 1997

2.5.2.LYOTARD'IN POSTMODERNİZMİNİN YANKILARI

Lyotard'ın postmodernist perspektifi, günümüzde aşırılaştırılıp “bilim inkarcılığı” gibi formlara büründürülmüşse de, postmodernizme kaynaklık eden ilk siyaset, yoksul ve korumasızları otorite sahiplerinin baskı ve zulmünden koruma amacıdır.¹⁴² Postmodernizmi sapıranlar postmodernizme maledilmemelidir.

Akbar S.Ahmed, Lyotard'a gönderme yaparak eklektisizmin, postmodern kültürün sıfır derecesi olduğunu söylemektedir. Ona göre postmodern çağda, “Fransız parfümleri kullanılır, Marks and Spencer'den giyinilir, hem rap hem reggae dinlenir, öğle yemeğine McDonalds'da bir şeyler atıştırılır, akşamüstü John Wayne'ın eski bir Western'i izlenir, akşam da bir Bangladeş lokantasında Hint Tandurisi yenmeye çalışılır”. Bu açıdan postmodernizm, yaşanılanları veya yaşanabilecek her şeyi meşrulaştırma yolu olarak belirmektedir. Postmodern toplumdaki insanlar veya sanatçılar, kurallar ve sınırlamalar bulunmaksızın çalışırlar. Yani kültürel mesaj olarak postmodernizm, kendisine ‘Ne olursa gider’i seçmiştir.¹⁴³

Postmodernizmin bu sonuçlarına baktığımız zaman, onun varmaya çalıştığı hedeflerden çoğulculuğa nispeten eriştiği ancak meta anlatıların reddi noktasında istediği iradeyi gösteren bir toplumsal taban yaratamadığı görülür. Çalışmamız, fenomenolojik özümsemelerle, kavramların özündeki değerleri irdeyebilecek bir diyalog ortamı kurularak, meta anlatılara yönelik postmodern reddin, pragmatist ve ideolojisiz şekilde işlevselleştirilmesini sağlamaktır. Bu, fenomenolojinin, postmodernizmin ve pragmatizmin kendilerini, birbirlerini ve siyasal konjonktürü eleştirdiği bir düşünsel iklimde mümkün olacaktır.

Toplum, farklılıkları içinde barındıran bir insani organizasyondur. Her bireyin kendine özgü zihinsel bir dünyası, yaşama felsefesi, istek ve beklentileri bulunmaktadır. Siyaset ise, farklılıkların görmezden gelinmesini değil, en küçük ortak noktalarda uyumlaştırılmasını hedef edinen bir eylem olmalıdır.¹⁴⁴ Bu uyumlaştırma da, ancak fenomenolojik şekilde derlenen bireysel deneyimlerin, postmodern söylemlerle siyasal arenaya taşınmasıyla ve bu iki yaklaşımın pragmatik üslupla uyumlaştırılmasıyla mümkün olabilecektir.

¹⁴² Lee McIntyre **Hakikat Sonrası** Çeviri: Mehmet Fahrettin Biçici 2019 İstanbul Tellekt Yayınları s.133

¹⁴³ Hasan Aydın “Eleştirel Aklın Işığında Postmodernizm Temel Dayanakları ve Eğitim Felsefesi” Eğitimde **Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2006 s.29

¹⁴⁴ Çağatay Okutan “Siyasal Sistemler” içinde **Siyaset Bilimi** Editör Halis Çetin Orion Kitabevi 2012 s.218

Mekanist dünya görüşünün sonuçlarından biri olan, özgür insanla yığındaki insan arasındaki ikilem, yabancılaşma sorununu gündeme getirmiştir. Nasıl bir yaşamın insanı özgürleştirebileceği sorulmuştur. Husserl, fenomenolojisinde ampirik olan herşeyi, paranteze almaktan yok saymaktan söz ederken, aslında mekanist dünyaya karşı çıkmıştır. Postmodern arayışlar ve hermeneutikle devam eden felsefeler aslında bu yabancılaşmayı aşma, insanın, yaşamın anlamını yakalama çabalarıdır.¹⁴⁵ Husserl öncülüğünde, gerçekliğin özünü anlamının ve keşfetme çabalarının harcanıldıktan sonra, bu çabanın terkedilmesiyle tam zıt yönde belirsizliğin kabullenilmesi ve bilgisizlikle yüzleşilmesi dönemine girilmiştir. Toplumsal gerçeklik boyutunda olguların her iki yönünü de ifade eden bu özelliklerin bir kısmını keşfedebilmek için öbür kısmının terkedilmesine kanımızca gerek olmadığından, fenomenoloji ile postmodernizmin arasında pragmatizmin hakemliğinde bir anlayış kurulması bizce en geniş perspektifin sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Postmodernizm, bilgiye ve bilginin öğretilmesine ilişkin farklı yaklaşımıyla, yurttaşın eğitimi anlayışını da değiştirmiştir. Postmodern söylemle “özel bir alana taşınan eğitim, öncelikle bilgiyi Lyotard’ın da belirttiği gibi artık sadece gösterimsel önermeler olmaktan çıkartılıp; nasıl yapılacağını, nasıl yaşanacağını ve nasıl dinleyeceğini bilmenin bir aracına dönüştürecektir. Yani bilgiler gerçekliği yorumlamanın, kişinin kendi doğrularına ulaşmasının, olsa olsa araçları olacaktır. Böyle bir eğitimde, bireysel özgürlük, farklılık ve yaratıcılığa olanak veren grup etkileşimi ve araçlarla amaçlara yönelik sürekli bir diyalog temel taşları oluşturacaktır.” Bu eğitim anlayışının siyasal düzenle bağlantısında tek bir söylemin egemenliğinin olmamasına kendimizi ancak “ötekini” anlamak aracılığıyla anlayabilmemize ve bu nedenle de ötekini dışlamamızın sadece çoğul bir anlamayı önleyemeyeceğini, bir bastırmayı da beraberinde getireceğini akılda tutmayı örneklemiştir. “Bunu önlemenin yolu, eğitimi baştan sona bir diyalog; söyleşi haline getirmektir ki, bireylere de bu yolla yaşam boyu gerçekliğe katılma olanağı sağlanmış olur”. Meydan okuma, çokkültürlülük dolayımında gerçekleşecektir; bu da eldeki kabul gören bilginin eleştirisi kanalıyla gerçekleştirilecektir.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Nesrin Kale “Postmodernizm-Hermeneutik ve Eğitim” s.286 **Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)** 28 / 2 (Ocak 1995): 281-29

¹⁴⁶ Nesrin Kale “Modernizmden Postmodernist Söylemlere Doğru”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl 5, Sayı 19, s. 47, 48

2.5.3.Lyotard'ın Postmodernizmine Eleştiriler

Postmodernizme en ağır eleştiriler, Alan David Sokal ve Jean Bricmont tarafından yöneltilmiştir. Sokal ve Bricmont “postmodernizm”i şöyle tanımlarlar: Aydınlanma'nın akılcı geleneğini neredeyse açıkça yadsıyan, olgulara başvurarak savlarını sınaama kaygısından uzak, bazı kuramsal söylemlerden oluşan ve bilimin anlatılan bir “hikaye”den “masal”dan ya da benzer bir toplumsal oluşumdan öte bir şey olmadığını ileri süren, bir kültür ve kavrayış göreceliğine dayanan düşünce akımıdır.¹⁴⁷

Postmodern bilgiyi, iktidarın aracı olarak açıklayan Lyotard'ın bilimlerdeki gelişimin bir sonucu olarak gördüğü ve üst-anlatılara inançsızlık olarak tanımladığı yaklaşım da kamu politikasının özellikle 1980 sonrası aldığı biçime eleştiri olarak yöneltilebilir. Bu dönemde, neoliberal düşünce kapsamında ekonomik optimizasyona dayalı ve etkinlik amacına yönelik politikalar tasarlanmış ve uygulanmıştır. Günümüzde, halen egemen olan anlayış ile hem üretilen politikalar hem de çoğu zaman yapılan politika çalışmaları, adalet ya da kamu yararı gibi üst-anlatı içinde değerlendirilebilecek toplumsal amaçlar yerine, etkinliği temel ölçüt olarak kabul eden iktisadi amaçlarla hareket etmektedir. Bu durum Lyotard'ın hümanist ve idealist meşrulaştırma anlatılarının terk edilerek, yeni bir meşrulaştırma anlayışı olarak ortaya çıkan en iyi girdi/çıkıtı (performativite) oranı ile açıklanabilir.¹⁴⁸

Tüm bu yorum ve eleştirilere baktığımızda Lyotard'ın postmodernizminin tamamlanmamış ve kısmen de sapmış bir proje olduğunu bu projenin tüm meta anlatıları reddetmeyi amaçlarken liberal ve neo-liberal söylemlere aşırı derecede destek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yanlış gidişi ve çarpık gidişi postmodernizmin siyasal gelişimini ayrı bir boyutta irdeleyerek analiz etmek gerekmektedir.

Postmodernizm tartışmalarında çalışmalarına sıkça başvuru alan üç düşünür olan Feyerabend, Lyotard ve Derrida'nın bilgiye yaklaşımlarında çok ciddi farklılıklar olduğu açıktır. Feyerabend'in birçok geleneğin bir arada bulunabileceğini kabul eden çoğulcu bilim yaklaşımı ile Lyotard'ın dil oyunlarına dayanan yalnızca yerel belirlenmelerin olanaklı olduğunu ileri süren, bilimin paralojilerle gelişeceğini söyleyen yaklaşımı ve en nihayet Derrida'nın metinlerin yorumunun sürekli değiştiğini ve metinlerdeki karar verilemezliklerin yaygınlaştığını kabul eden

¹⁴⁷Metin Bal “Postmodernizmin Düşünce ve Sanat Dünyasında Tanımı” Mavi Atlas / 4 (Nisan 2015): 120-135

¹⁴⁸ Veysel Erat “Modernleşme ve Postmodern Eleştiriler Ekseninde Kamu Politikası Disiplini” Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 8 / 15 (Nisan 2018) s.256

yaklaşımları arasında, önemli farklılıklar hatta uyuşmazlıklar vardır. Bunların her birine dayanarak, bilginin gelişimi için değişik senaryolar kurulabilir. Oysa postmodernizm, ne bu senaryolardan biri doğrultusunda ilerlemeyi öngörmektedir ne de bu değişik yaklaşımların içsel bağlantısını kurmaktadır. Ayrıca birinden diğerine geçişlerin açıklamasını yapmamaktadır. Ama bunların hepsinin görünen ortak özelliklerini kapsayan bir genelleme ile postmodernizm tanımlanmaya çalışılmaktadır. Tanımlamaya bu şekilde yaklaşıncı, değişik düşünce biçimlerinin, parçalılık, geçicilik, belirlenemezlik gibi ortak özelliklerinin ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu da postmodernizm tanımlamalarının kaçınılmaz olarak çok betimsel ve yüzeysel düzeyde kalmasına neden olmaktadır.¹⁴⁹

Siyasal mecradaki postmodernizm ise postmodernizmin yaşadığı tanımlama zorluğunun aynısını yaşamakta olmakla birlikte, çevrecilik ve feminizm gibi yeni toplumsal hareketler önderliğinde bir nebze de olsa, daha net şekilde açıklığa kavuşmaktadır. Bu, Lyotard'ın meta anlatılara ve tek tipçiliğe yönelik reddi çevreci ve cinsiyetler arası eşitlikçi yaklaşımlarında daha somut biçimde hissedilmektedir. İnsanın çevresi ya da cinsiyetlerin birbiri üzerindeki etkisinin çözümlenmesinde yetersiz kalan büyük ideolojilerin yerine, postmodern söylemlerin yerine geçmesi siyasal postmodernizmin tanımlanmakta olduğu kadar işlevsel olmakta da zorluk çektiğinin göstergesi olarak okunabilir. Bu doğrultuda, meta anlatılardan kopuştan başlayarak yeni toplumsal hareketlere giden süreçte, siyasal postmodernizmin gelişimin irdelenmesi, siyasal postmodernizmin geçirdiği evrelerin anlaşılması ve içeriğinin netleştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Postmodernist üsluba farklı açılardan eleştiriler getirilmişse de, Harari'nin de belirttiği üzere tüm eski anlatıların ufalanıp gittiği ama onların yerine geçecek yeni bir anlatının ortaya çıkmadığı bir dönemde yaşadığımız ve tüm anlatıların yarım olduğu günümüzde genel olarak kabullenilmiştir.¹⁵⁰ Bu doğrultuda postmodernizmin gelişimi, şüpheli şekilde eleştiriye tabi tuttuğu siyasal söylemlerin eksikliklerini ortaya çıkarışının tarihi olarak da okunabilir. Böylece, söylemlerin birbirlerinin eksikliklerini giderebilmesini sağlayacak olan eklektik bakış açısının oluşabileceği bir ortam hazırlanmış olur.

¹⁴⁹ İlhan Tekeli "Postmodernizm Üzerine Düşünceler" **Posseible Düşünme Dergisi** Sayı 10 Yıl 2017 s.18

¹⁵⁰ Yuval Noah Harari **21.Yüzyıl için 21 Ders** Türkçesi Selin Siral Kolektif Kitap İstanbul 2018 s.239, 252

2.6. SİYASAL POSTMODERNİZMİN GELİŞİMİ

Felsefenin kökeninde, insanlığın durumundan doğal olarak çıkan ve eksiksiz olarak cevapları bulunmayan sorular olduğu bilinmektedir.¹⁵¹ Fenomenolojinin cevapları aramaya yönelik çabasını tamamlar şekilde, cevapların eksikliğini gösteren postmodernizm de, insanlığa önemli bakış açıları kazandırmıştır. Önce bir mimari akım olarak gelişip, sonra entelektüel bir düşünce ekolüne dönüşen ardından popüler kültür imgesi olarak topluma yayılan postmodernizmin siyasal arenada da boy göstermesi uzun sürmemiştir. Düşünürlerin farklı temalar üzerinden postmodern boyuttaki toplumsal eleştirileri, farklı yığınsal hassasiyetler nedeniyle oluşan yeni toplumsal hareketler, siyasal postmodernizmin katkılarındanadır. Postmodernist kuramların, tutarlı politik bir platforma tercüme edilmeye yeteneksiz olduğuna inanılır. Postmodern politik gündem, bu durumda, gerçekten anlaşılması zor görünebilir. Murphy'e göre postmodernistler, eleştiride bulduklarından inceden inceye, adamakıllı politiktirler. O halde postmodernistlerin belirli bir zemin üzerinde kurulu modern siyasi paradigmayı eleştiriye tabi tuttıkları bir gerçekliktir; fakat bir diğer gerçeklik ise, bu alanla ilgili yargıda bulunmamalarıdır. Ancak sorun bundan sonraki aşamada, bu eleştirilerin sonucunda bireyleri, insanları ve toplulukları özgürlüğe götürecek bir formüllerinin olmayışındadır. Bu türden bir özgürlüğe götürücü formüllerin bulunmayışı postmodernist eleştiriye kapı aralayabilmektedir. Postmodernistler “özgürleşme önerisinde bulunsalar da, alışılmış şekilde değildir” ve bununla bağlantılı olarak da “talimatsız bir siyaset felsefesi üretmektedirler.”¹⁵²

Kimi düşünürlere göre de burjuva toplumu, toplumsal ilişkileri siyasal ve siyasal olmayan olarak ayırır. Kapitalizmin işleyişinde çıplak gözle gözlenen bu ayırımın, düşünsel olarak yeniden üretilmesi, sistemin meşruiyeti için zorunludur. Bu görevi, soğuk savaş döneminde modernleşme kuramı yerine getirirken, bugün postmodern kuram üstlenmiştir. Kapitalizm ve onun savunucuları siyasal alan ile toplumsal alanı birbirinden ayırmakla kalmayıp, insanı sivil toplum içerisinde duyuşal, bireysel ve dolaysız varoluşu içerisinde, devlet karşısında soyut, yapay ve ahlaki olarak tanımlar ve bu ikisini birbirinden kalın çizgilerle ayırmıştır¹⁵³. Bu yaklaşım, postmodernizmin baskın bir siyasal yönünü vurgulamaktadır.

¹⁵¹ Nigel Warburton "Felsefe Okuma Rehberi" Çev: Ahmet Fethi Alfa Yayınları İstanbul 2018 s.50

¹⁵² Yanık agm s.166

¹⁵³ Atilla Güney "Postmodern İdeoloji Siyasetten Arındırma Süreci ve Türkiye" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 61 / 01 (Ocak 2006): s.175-200

Postmodernizmin öncesinde modernizm genel olarak Descartes ile ortaya çıkan bir yaklaşım olup, önce Avrupa'yı daha sonra da dünyanın tamamını etkileyen bir bilimsel yöntem, toplumsal yaşam ve örgütlenme tarzını ifade etmekteydi.¹⁵⁴ Postmodernizm ise, varlığın hesaplanamayan bir karaktere sahip olduğunu iddia ettiğinden, bilimsel sosyal ve siyasal alanda özne merkezli tümel hakikat varsayımlarının¹⁵⁵ etkisinin kırılmasıyla, tezahür eden merkezsiz, çoğulcu yaklaşımı savunan felsefi düşüncenin adıdır.¹⁵⁶

Postmodernizmin, hem modernizmin getirdiği tüm kavramsal çerçeveye karşı olup, hem de buna alternatif olarak hiçbir net çözüm sunmaması, belirsiz temalar üzerinde söylemlerde bulunması ve sadece olumsuz yıkıcı eleştirici bir görünüm arzemesi çeşitli eleştirileri getirmiştir. Bu konudaki en sert eleştirilerden birini Ahmet Soysal "Birlikte ve Başka" isimli yapıtında yapmıştır:

Zulüm, sefalet ve toplu sahtekarlık ortamında yaşıyoruz. Bu demektir ki bu topraklarda yaşayan çoğu insanın yaşamı söndürülmekte, boğulmakta, ufalanmakta, yönlendirilmekte, hatta çıkça katledilmektedir. Bu insanların bir bölümü bunu anlamayacaktır. Daha rahat edenler içinde anlayan daha az olacaktır. Ama tabii ki bu ortamın suç ortakları konumunda olanlar anlamak şöyle dursun, varolan durumu doğrulamak için ellerinden geleni yapacaklardır. Görünen şu ki, bunların en entellektüelleri ülkemizde postmodernizm diye derme çatma oluşturulup sunulan bir anlayışa yaslanma çabasındadır.¹⁵⁷

Görüldüğü gibi Postmodernizm de fenomenoloji gibi tek başına tekil ve kapsamlı bir siyaset felsefesini başlı başına sunamamakta mevcut söylemlere eklemlenerek ya da onları parçalayıp bölerek eklektik düzeyde çeşitli çıkarımlar yapmaktadır. Bu doğrultuda bir fikirler demeti görünümüne bürünen postmodernizmi anlamanın en pratik yolu onu önemli düşünürleri üzerinden incelemek olacaktır.

Sorumluluk sahibi bir düşünürün esas yapması gereken, ilk yoğunlaşma noktası olarak, işittiği sözleri, okuduğu yazıları, haber ve demeçleri propaganda savaşı dışında tartmak ve kilişelerden uzaklaşmaktadır. Çünkü demokrasi doğru yönlendirilen, aydınlatılan bir kamuoyu ile sağlam sonuçlara varabilecek bir düzendir. Oysa en az bir yüzyıldır kamuoyu bilinçsizleştirilirken özellikle de 1950'lerden sonra bu süreç daha da yoğunlaşmış ve hızlanmıştır.¹⁵⁸ Siyasal postmodernizmin önemli düşünürleri de, bu gerçeğin farkında olarak çeşitli tepkiler sergilemişlerdir.

¹⁵⁴ Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012 s.9

¹⁵⁵ Habermas, Jürgen. "The Entwinement of Myth and Enlightenment: Re-reading Dialectic of Enlightenment" Çev:Thomas Y. Levin **New German Critique** 26 (1982): , 26, 13-30 s. 28

¹⁵⁶ Kasım Küçükalp Ahmet Cevici **Büim Düşüncesinin Felsefi Temelleri** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlar Ankara 2018: s. 182

¹⁵⁷ Ahmet Soysal **Birlikte ve Başka** s. 132

¹⁵⁸ Arslan Başer Kafaoglu, **Özgürlük Demokrasi ve Liberal Ekonomi** De Yayınnevi İstanbul 1985 s. 157, 160

2.6.1 Siyasal Postmodernizmin Önemli Düşünürleri

Lyotard'ın "Postmodern Durum" adlı yapıtına Baudrillard, Foucault gibi düşünürler destek vermiştir. Bu düşünürler, sanayi sonrası bilgi toplumunda bilginin iletişimdeki değişim, dönüşüm ve işlevi üzerinden yarattığı farklılıklara dikkat çekmişlerdir. Lyotard, büyük anlatılar üzerine vurgu yaparken, Baudrillard modernizm sonrası süreci metaforlarla açıklamaya çalışmıştır. Foucault ise iktidar konusu üzerinde durmuştur.¹⁵⁹

Baudrillard'a göre son iki yüzyılda da insanlar, bu iki genel dünya görüşü üzerinde, kendi ekonomilerini, siyasetlerini ve kültürel yaşamlarını inşa etmişlerdir. Ancak 1960'lı yıllardan itibaren, adeta bir dogmaya dönüşmüş tüm düşünce yapıları (kapitalizm veya sosyalizm gibi) insanların gündelik yaşamlarını belirleyemez hale gelmiş ve insanlar giderek gerçeklik ilkesinden uzaklaşmaya başlamışlardır. Bu süreçte ona göre, ne burjuva, ne kapitalist dünya görüşü, ne de Marksizm, sosyalizm gibi iki kutuplu görünüm vardır. Bu durumun bir sonucu olarak, iktidar da muhalefet de kalmamıştır. Baudrillard, yeni süreçte bunların yerini insanların sorgulamadan kabul ettiği "sistem" kavramının aldığını söylemektedir. Baudrillard'a göre, gerçeklik ilkesini kaybeden toplumların yani bir anlamda umutlarını, amaçlarını ve geleceğe yönelik düşlerini kaybeden toplumların, yaşamı yeniden üretmekten başka bir şansları yoktur. İşte bu süreç, ona göre simülasyon evrenidir. Burada tüm zıtlıklar ve inanç sistemlerini oluşturan kutuplar birbirleri içerisinde eriyerek kaybolmuşlardır. Kapitalizm-sosyalizm gibi, özne-nesne gibi zıtlıklara dayalı olan modern dönem, kutupların birbiri içinde eridiği bu yeni döneme, yani yerini belirsizliğe bırakmaktadır. Foucault'ya göre ise, iktidar bilgiye, bilgi de iktidara sürekli eklemlenir, İktidar ilişkisi, sürekli bilgi üretir ve üretilen bilgi de sürekli iktidar etkilerine yol açar. İktidarın bilgi olmaksızın uygulanması imkânsızdır, bilginin de iktidarı yaratmaması imkânsızdır.¹⁶⁰

Postmodernizmi Lyotard, Baudrillard ve Jameson üzerinden inceleyen bir başka yaklaşıma göre ise, bu düşünürlerin ortak noktası modernliğin erdiğini ve insanlık için yeni bir çağ olan postmodernitenin ortaya çıktığını düşünmeleridir. Bu düşünürlere göre Aydınlanma döneminde hazırlanarak politik ve ekonomik

¹⁵⁹Dilek Memişoğlu H.Bahadır Eser Orhan Adıgüzel "Lyotard, Baudrillard ve Foucault'nun Düşünceleri Işığında Postmodernizmi Anlamaya Çalışmak". **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar** 559 (Eylül 2011) s.47

¹⁶⁰ Vedat Çelebi Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 5 (1). s.521

devrimlerle hayata geçen modernliğin kurumları ortadan kalkmıştır. Lyotard bu iddiayı, modern bilgi yapısının üzerindeki uzlaşmanın son bulduğu varsayımıyla temellendirmeye çalışırken, Baudrillard ortaya çıkan yeni durumun artık bir toplumsallık içermediğini ve buna bağlı olarak modern bir kollektif organizasyondan söz edilemeyeceğini savunur. Jameson ise kapitalizmin yeni bir evresinin ortaya çıkardığı yeni kültürel yapının modernlikten koptuğunu ileri sürerek postmodern dönemi ilan eder.¹⁶¹ Postmodernizmin, modernizmin kurumlarını eski köhne ve yapay bularak yeni bir sayfa açmaya yönelik çabalarına çeşitli tepkiler gelmiştir. Postmodernlerin ahlak, Marksizm, politik aktivizm gibi toplumsal tepkileri geçmişte kalmış tepkiler olarak görmesi ve bunları küçümsemesi çeşitli düşünürlerce eleştirilmiştir. Örneğin, Soysal, politik eylemin zorunluluğundan kaynaklı türlü tepkisel tavırların hepsinin birden postmodern bakış açısıyla hor görülmesine tepki göstermiştir.¹⁶²

Söylemsel alanda geliştirdiği marjinal açıklamalara, muhalif kesimlerden sert tepkiler alan postmodernizm eylemsel alanda ve siyasette yeni toplumsal hareketler üzerinden somutlaşarak, çevreci, feminist vb. hareketlere hayat vermiştir. Siyasal postmodernizmin yankıları olarak düşünülebilecek bu yeni akım siyasal hareketler, kendi içlerinde de farklı kollara ayrılması bakımından postmodernizmin meta anlatsız ve çoğulcu yaklaşımını sürdüren yapılar olarak öne çıkmaktadırlar. Böylece, postmodernizm belli bir entelektüel kesimin, ne idüğü belirsiz, herşeye karşı söyleminden ziyade, iktidar odaklarıyla muhatap olan, sistemleri çoğulcu, katılımcı ve denetlenebilir olmaya yönlendiren, mevcut söylemlerin yetersiz kaldığı durumlarda alternatif söylemler geliştirebilen bir düşünce akımına dönüşebilmektedir. Lyotard, büyük doktrinlerin ve bunların kendi aralarındaki sentezlerinin kanlı çıkmazlarla sonlandığını 1911, 1929 krizlerinin ekonomik liberalizmi, 1974-1979 krizinin ise liberal doktrine getirilen Keynesçi düzenlemeyi çürüttüğünü hatırlatarak ifade etmiştir.¹⁶³ Bu da postmodernizmin gelişigüzel karşı çıkışlardan ibaret olmayıp, belli bir tarihsel bilinç taşıdığını göstermektedir.

¹⁶¹ Orçun Girgin “Öncü Düşünürlerinin Yaklaşımları Çerçevesinde Postmodern Sosyal Teoriye Yönelik Eleştirel Bir Analiz” Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi , 4 (1) , 105-130 s. 22

¹⁶² Ahmet Soysal **Birlikte ve Başka** s. 132 133

¹⁶³ Jean-Francois Lyotard **Ayrışma** Çevirmen Emine Sarıkartal İnka Kitap 2020 s. 379

2.6.2 Siyasal Postmodernizmin Yankıları

İdeolojilere ve büyük anlatılara tepki olarak gelişen postmodernizm evrenselci ve tek tipçi yığınları oluşturmayı isteyen yaklaşımlara karşı durmuştur. Böylece postmodernizm, “Yeni toplumsal hareketler” denilen çevrecilik, feminizm gibi farklı ve çoğulcu yığın hareketlerinin ivme kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Günümüzün, postmodern dünyasında politika, sosyal eşitlik ve toplumsal dayanışma ekseninden, kimliksel farklılıklara ve yaşam stili eksenli yeni toplumsal hareketlere kaymıştır. Genel, evrensel uzlaşma ve barış ortamının yerini yerel, bölgesel ve kültürel nitelikli kimlik çatışmalarının siyaseti almıştır. Genel olarak eleştirel, şüpheli ve tepkisel bir üslubun hakim olduğu bu yeni toplumsal hareketlerden ve kimlik arayışlarından başlıcaları: Kadın hakları savunucusu (feminist) hareketler, çevre kirliliği, erozyon, iklim değişikliği gibi konular üzerine siyasetler yürütülmesini isteyen çevreci hareketler, bölgesel halk yığınlarının kültürel kimliklerinin korunmasını amaçlayan etnik hareketler, yenilenebilir enerji kaynaklarının yagınlaştırılmasını isteyen anti-nükleer hareketler ve çeşitli cinsel alt kimlik grupları.¹⁶⁴

Sınıf ve emek tabanlı modern muhalefetin aksine, birey ve kimlik tabanlı şekilde gelişen bu yeni siyasal yapılanmalar, bir yandan demokratik siyasete yeni aktörler, yeni söylemler, yeni bakış açıları kattığı için takdir edilirken, diğer yandan geniş çaplı toplumsal hareketleri ya da evrensel bir sınıfsal söylemi daha küçük ve daha yerel parçalara böldüğü için de eleştiri almaktadır. Dolayısıyla postmodern felsefenin geneli için söylenebilecek olan tümünden reddedilmesi de, tümünden kabullenilmesi de zor olan bir felsefe olduğu şeklindeki eleştiri postmodern siyasal söylemler ve onun tetiklediği yeni toplumsal hareketler için de söylenebilir. Postmodernizmin, yıkıcı, parçalayıcı, dönüştürücü ve değiştirici etkilerinin tüm griftliği ve belirlenemezliğiyle siyasal arenada cereyan ettiği görülmektedir. Bu durum postmodernizmin modern dünyayı ve söylemleri aşması olarak nitelendirilebilir.

Postmodernizm, bilim ve teknolojideki yeni ilerlemelerde kaynaklanan hızlı değişimin ürünü, geç kapitalizmin kültürel mantığı, kapitalizmin yeni toplumsal ekonomik düzeyini yapılandıran yöntem-tavır, yeni toplum ve kültürü yaratan imge sanayisinin gelişim tarzı olarak nitelendirilmiştir. Post-modernizm bilgi toplumu

¹⁶⁴ Kadriye Okudan Dernek “Neoliberalizm Kimlik Siyaseti ve Partiler” **Akdeniz İibf Dergisi** 14 / 28 (Mayıs 2014): 71-83 s.80

“post-endüstriyel toplum” “post-fordizm” gibi bugünkü dünyayı yorumlamaya çalışan diğer kuramsal yaklaşımlardan yararlanırken bir yöntem ve tavır olarak onları içerebilmekte ve onları aşmaktadır.¹⁶⁵

Lyotard “Niçin felsefe yaparız” isimli yapıtında, “Tarihin görünüşteki düzensizliğin şifresini çözüp, gerçek düzeni görünür kılmanın sonunda yanılmaz bir siyaset oluşturmak üzere bizim bulup ortaya çıkaracağız ve gerçeğin sahibi olacağımız hakkında yargıda bulunulamaz. Yanılmaz siyaset yoktur. Hiçbir şey kesin değildir.” derken¹⁶⁶ belki de çağımızın bir yandan yaparken, diğer yandan yıkan etkisi öngörülemeyen siyasal eylemlerinin temel karakteristiğini belirtmiştir.

Tüm bu düşünsel boyutlarını toplu şekilde incelediğimizde, postmodernizmin sosyalizm, faşizm gibi katı öğretilere karşı bir duvar olduğunu, ancak liberalizm gibi akımlara karşı fazla edilgen ve şeffaf kaldığını görmekteyiz. Bu nedenle, postmodernizmin söz konusu asimetrik siyasal duruşunu pragmatizmin çeşitli versiyonları ile dengelemeye çalıştığı, bu dengenin de Rorty’nin ve Judt’un çalışmaları ile denendiği görülmektedir. Postmodernizmin piyasa mantığına karşı koyabilen kolektif yapıları ufalamak ve siyasetten arındırma projesi doğrultusunda yığınları parçalamak amacıyla yapıldığına dair yaklaşımlar¹⁶⁷ da göz önüne alındığında, postmodernizmin tek başına yıkıcı ama diğer toplumsal gerçeklik felsefeleriyle birlikte kullanıldığında onların aşırılıklarını budayıcı ve onları yerele uyarlayıcı bir nitelik taşıdığı görülür. Böylece kendini ve diğer yaklaşımları eleştirebilen bir postmodernizmin değeri iyice ortaya çıkar.

Postmodernizm, liberalizmin zaferini müjdelemek için ortaya çıkıp, modernizmin tüm koşullarını kullanarak modernizmi eleştiren köksüz ve asalak bir yaklaşım değildir. Postmodernizmle pragmatizmi uzlaştıran bir düşünür olan Rorty, pragmatizmin kurucu babalarından Dewey’in “Zamanından önce bir postmodernist” olarak yorumlanabileceğini bile öne sürmüştür.¹⁶⁸ Dolayısıyla postmodernizm geçmişten günümüze, uzun bir süreçte, insanların dogmatik düşünsel kalıplardan sıyrılma çabasının nihai aşaması olarak değerlendirildiğinde, daha iyi anlaşılabilir ve daha hakkaniyetli biçimde eleştirilebilecektir.

¹⁶⁵ Kudret Emiroğlu “Postmodernizm” içinde **Ekonomi Sözlüğü** Editörler: Kudret Emiroğlu, Bülent Danişoğlu, Binnur Berberoğlu, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2006, s.717

¹⁶⁶ Lyotard **Niçin Felsefe Yaparız** s.103

¹⁶⁷ Atilla Güney “Postmodern İdeoloji Siyasetten Arındırma Süreci ve Türkiyede Siyaset” s.197 Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 61 / 01 (Ocak 2006): 175-200

¹⁶⁸ Richard Rorty, **Postmodernist Burjuva Liberalizmi**, Çeviren: Yavuz Alogan, Doruk yayıncılık, Ankara, 2002, s.77

2.6.3 Siyasal Postmodernizme Eleştiriler

Terry Eagleton gibi düşünürler, postmodernizmin konformist ve alternatifler üretmekten aciz bir yaklaşım sunduğunu belirterek, faşizmin önünü açtığını belirtmiştir. Postmodernizmin gelişigüzel tepkiselliğinin, öngörülemez boyutta sosyal ve siyasal yıkımlarda bulunabileceğini eleştirmiştir. Günümüzde geçimlerini sağlamakta bile zorlanan sıradan insanlar, sayısal açıdan üstünlüklerine rağmen toplumsal gündemi bir türlü kendileri belirleyememektedir. Belirleyicilik, erk ve para sahiplerinin elinde bulunmaktadır. Ancak, iletişim araçları sürekli gündemin içini boşaltmaktadırlar. Herşey gittikçe uçuculaşmaktadır. Siyaset, bu karmaşa içerisinde insana karşı aşkınlaşmakta, hatta insanı ezip geçen bir güç haline gelmektedir. Siyaset pratiği seçimden seçime oy verme haline dönüşmüş bulunmaktadır.”¹⁶⁹ Postmodernizm de geçici gündemler oluşturduğu ölçüde tehlikeli, halkı yapay gündemlere karşı, kendi gündeminin farkına varacak şekilde ayık tuttuğu derecede de yararlı olmaktadır. Bu doğrultuda, fenomenolojik indirgemelerle iletişim araçlarının dayattığı önyargıları paranteze alabilen bilinçli bireylerin, tepeden inme söylemlere üretebileceği alternatifleri oluşturmaları doğrultusunda yapıbozum ve dil oyunları araçlarıyla postmodernizm önem kazanmaktadır. Böylece ideolojilerin piyasaların sistemlerin sunamadığı sağduyulu düşünce ortamı yığınlara sunulabilecektir.

Biz çağımızda salt postmodern bir düşüncenin de, tamamıyla postmodernizmi yadsıyan bir düşüncenin de eksik kalacağına inanmaktayız. Postmodernizmin eleştirelilik, dogmasızlık, yerellik gibi özelliklerinin küreselleşme, bilgi toplumu vb. değerleri daha olgun bir biçime sokmakta kullanılabileceğini; ancak onun konformist ve umursamaz biçimlerinin kamuoyunu ve sağduyuyu pasifize edebileceğini akılda tutmanın yararlı olacağını düşünmekteyiz. Eklektik bir yaklaşımla, kendini diğer yaklaşımlara eklemelendirebilmek için kendi aşırılıklarının yontan bir postmodernizm, bileşimler kuracağı alternatif söylemler ile birlikte önemli işlevler üstlenebilecektir. Postmodern kuramın, günlük hayatımızın ve sosyal deneyimimizin bazı yönlerini örtmeye çalıştığını savunan Best ve Kellner’e göre, bürokratikleşme ve yönetim, çağdaş toplumun ana trendleri olmaya devam etmektedir. Fakat postmodern kuram, bunların rolünü azaltmaktadır. Kısacası postmodern sosyal analiz, tek taraflıdır ve eğilimleri parçalanmaya veya patlamaya doğru birleştirmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Ahmet Oktay, **Postmodern Tahayyüle İtirazlar**, İnkikap Kitabevi, İstanbul, 2000, s.75

¹⁷⁰ A. Hamdi Aydın “Postmodern Örgüt Teorisi” <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/23/19-a.hamdi-aydin-postmodern-orgut-teorisi.pdf> s.10

Fenomenolojiyi incelerken gördüğümüz, öznel deneyimlerden nesnel netliğe doğru yönelimin, postmodernizmde tam tersi yönde ilerlediğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla kesin ve katı nesnellik arayışı ile belirsiz ve tanımsız bir öznellik arasında durarak, fenomenolojik indirgeme ile postmodern yapıbozum arasında bir denge sağlanabileceği kanısındayız. 20.yüzyılın ortasında bazı fenomenolojik araştırma yapan filozoflar ve varoluşçular insanın adım adım yalnızlaştığını göstermiş, bu soruna karşı postmodern düşünce geleneksel yapının dışında bireyin herşeyi düşünebildiği, hümanist bir toplum kurmayı amaçlamıştır.¹⁷¹ Ancak fenomenolojinin tek başına gerçekleştirmeye çalıştığı felsefeyi kesin bir bilim olarak yeniden yapılandırma ülküsünde başarısız olması gibi, postmodernizm de üstlendiği tüm meta anlatılardan sıyrılmış, her şeye ve her söyleme karşı eleştirel ve mesafeli insanlar yetiştirmekten uzak kalmıştır. Postmodern siyaset, sol ve aydınlanmacı söyleme karşı etkili kalırken, sağ ve radikal söylemlere karşı kayıtsız kalmıştır. Günümüzde çok boyutlu, sağduyulu, derin ve etkin kendi içinde tutarlı, diğer yaklaşımlarla da etkileşime açık bir siyaset felsefesine ihtiyaç duyulmaktadır. Buna uygun bir siyasal yaşam ortamını ve bu doğrultudaki demokrasiye eklemenecek örgütleri kurabilmek için algıda keskin, söylemde esnek bir gerçeklik anlayışının oluşturulması gerekmektedir. Fenomenolojiyi ve postmodernizmi harmanlayan bu anlayışta, yürütülecek siyaset de fenomenoloji ve postmodernizm eksenli bir siyaset olması gerekmektedir. Böyle bir siyaset, kişiyi katı nesnelliklere hapsetmeyeceği gibi göreceli ve öznel yargıların kaosundan da kurtarabilecek nitelikte olacaktır.

Postmodernistlerin gözünde, felsefenin “Gerçek nedir?” ve “Doğru nedir?” sorularına olan tarihsel takıntısı, bazı yorumcular tarafından dikkati başka yöne çekmeye yönelik bir hile olarak görülür. Jean Baudrillard içinde yaşadığımız çağda medya-doygunu bir dünyada gerçekliğin hiçbir anlamı olmadığını ifade etmiştir. Hipergerçek bir evrende, bir şey ancak sonsuz sayıda yeniden üretilebiliyorsa gerçektir ve elektronik olarak paylaşılabilen bir şey de yok demektir. Bugünün kişisi, “doğru”nun peşinde koşan, bir kendilik projesi olmasa da, daha çok fikir ve imgeleri tüketen ve yeniden üreten bir makine gibidir.¹⁷² Fenomenolojik şekilde önyargısızlaştırılan siyasal bilginin, çağdaş elektronik ortamda ulaşacağı nihai formu belirtmesi açısından, postmodernizmin bu tespitleri çok önemlidir.

¹⁷¹ Cüneyt Birkök “Modernizmden Postmodernizme Yeni Problemler” **Yeni Türkiye Dergisi** Yıl 1998 Sayı 19 Yıl 4 s.2, 12

¹⁷² Tom Butler-Bowdon **50 Felsefe Klasığı:Düşünmek, Varolmak, Eylemde Bulunmak, Görmek** Çevirenler: Dilek Yücel, Dila Balcı, Semih Türkoğlu, Pegasus Yayınları İstanbul 2018 s. 19

2.7 FENOMENOLOJİ VE POSTMODERNİZM EKSENLİ SİYASET

Siyaset, günümüzün karmaşık kültüründe, bir çeşit haritalama olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda, her bireyin, kendine özgü bir haritalama analizi vardır. Her birey, diğerlerinin üzerinden türeyen içsel bir yapıya sahiptir. Siyasetin ölçeği, fenomenolojik olarak yerleştirildiğinde, bireyin farkındalığı, hem kendisi, hem de çevresindekiler için ilerletici olacak eylemlerini etkileyecektir.¹⁷³ Böylece, mikropolitik bilincin, politika kavramının ölçeklendirilmiş ve postmodern çalışmalarla birlikte hiyerarşisinden kurtulmuş hali olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁴

Düşünceye ve bireye yeni özgürleşme olanakları sunan postmodernizm, bütün ideolojik meta anlatılara kökten bir güvensizlik tutumu olarak ortaya çıkmıştır.¹⁷⁵ Böylece, belli bir bakış açısının diğerleri üzerinde baskı kurmasını önlemeyi amaçlamıştır. Bu çoğulcu yaklaşımlar, ortak demokratik benzerlikleri noktasında uyumlu şekilde kullanılırlarsa, günümüz siyasetine içerik olarak, derinlik katarak ve işlevsellik sağlayarak genişlik kazandırabilir. Çünkü fenomenoloji, günümüzde insanın topluma karşı yabancılaşmasıyla, çağımızda yaşanan hızlı değişimler arasındaki ilişkiyi araştırırken, postmodernizm, modernliğin güven kaybını, hakikatin çoğul olduğunun kabulünü, tutuculuğa karşı kuşkuculuğun artışı ve problemlere kesin evrensel çözümler ileri süren bakış açısının reddini içermektedir. Fenomenolojik tanı ile postmodern tedavi arasındaki uyum, çağımızın siyasetinin hasta bilinçlerinin ve meta söylemlerinin yerine daha çoğulcu ve sağduyulu bir bakış açısı getirebilir. Siyaseti konum almak olarak tanımladığımızda, konumu açı ve mesafe unsurlarının toplamı gördüğümüzde, açığı farklı bakış açılarından hareketle çoğulcu düşünüp; mesafeyi ideolojilere uzaklık üzerinden netleştirdiğimizde, fenomenolojik konumu, postmodern açılarla destekleyip, pragmatist bir uzlaşma sağlamaya çalışabiliriz. Böylece, hem fenomenolojiyi dar bir bilinç felsefesi olmaktan, hem postmodernizmi salt muhalif söylemler ortaya koyan negatif bir üslup olmaktan, hem de çağımızın siyasetini, ikili söylemlerden kurtarmış oluruz.

Husserl'in düşüncesini, dar bir anlamda bilinç felsefesi ya da idealizm olarak tanımlamak düşünürü haksızlık olacaktır. Çeşitli metinlerinde çok kapsamlı bir biçimde ele aldığı başka insan ile ilişki ya da özneler arasındaki ilişki gibi temalarla Husserl çoğu çağdaş araştırmaya ışık tutmuştur ve daha da tutacağı

¹⁷³ Çiğdem Köseoğlu "Politika ve Eylem Olarak Mimarlık" Yüksek Lisans Tezi İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2012, s.XI

¹⁷⁴ Çiğdem Köseoğlu, a.g.e s. 13

¹⁷⁵ Sinan Kutlu, **Elveda Postmodernizm**, Papirüs Yayınevi, İstanbul, 2003, s.48

benzemektedir.¹⁷⁶ Husserl, “Kartezyen Meditasyonlar”da “Yabancı deneyimin bağdaştırıcı işleminin açıklanması için, bu deneyimin özü soru konusu olmalı değil mi?¹⁷⁷” diyerek, başkasını, başkasının deneyimini ve bu deneyimin öznel arası paylaşımın önemini vurgulamıştır. Kendi sorduğu bu soruya “Oysa ben başkasını kendimin bir sureti olarak tam algılamam¹⁷⁸” diyerek insan bilincinin tekbenci, yani kendi bakış açısından ibaret yaklaşımıyla içerdiği sakatlığı belirtmiştir.

Başkalık teması üzerinde yoğunlaşan diğer akım olan postmodernizmde de, bu başkalık üzerinden yeni anlamlar türetilmeye yeni demokratik olanaklar üretilmeye çalışılmaktadır. Özellikle Derrida’nın postmodern felsefe içinde türemiş akımı olan yapısöküm yöntemiyle, “difference” (başkalık) kavramı “differance” yani başkalaştırmaya dönüştürülmüştür. Böylece, Derrida, postmodern düşüncenin temelini oluşturan ötekilik, belirleyicilik, karar, özdeşlik, ussallık gibi kavramları Batı’nın “logos merkezci” anlayışının dışına taşımıştır. Böylece, toplumsal boyuttaki yeni bir demokrasiyi ve yaşam biçimi sorunsalını ortaya koyarak (ya da bu sorunsal kendini ortaya koyarak) varolan sistemin temellendirdiği yerleşik beğeni kalıplarını yeniden kurgulamak adına düşünme açımları geliştirmiştir.¹⁷⁹

Mimarisinin temelini fenomenoloji ve taşıyıcı kolonlarını postmodernizmle kuracağımız eklettik siyaset felsefesi yapımızın, duvarları da bu iki yapıyı dengeleyici bir ekol olan pragmatizm ekolüdür. Tarihçesini ve gelişimini yüksek lisans tezimizde incelediğimiz pragmatist ekolün, doktora tezimizde inceleyeceğimiz kısmında, güncel sürümü olan Rorty’nin liberal postmodern ve ironici pragmatizmi ile Judt’un sosyal demokrat pragmatizmi birlikte ele alınacaktır. İlk bölümde fenomenolojiden postmodernizme kadarki kısmını incelediğimiz siyasal düşüncenin postmodernizmden pragmatizme olan geçişi, ikinci bölümde incelenecektir.

Pragmatizmin kurucu babalarından William James’in belirttiği gibi, toplumun ilerlemesi, bireylerin insan ortalamasından her tür yönde çeşitlilik göstermelerine ve yeni idealler ortaya koymalarına bağlıdır.¹⁸⁰ Çalışmamızda, insan ortalaması fenomenolojik düzeyde tespit edilip, her tür yönde çeşitliliği postmodern üslupla sağladıktan sonra yeni idealler pragmatik şekilde belirlenecektir.

¹⁷⁶ **Birlikte ve Başka** s.146 147

¹⁷⁷ **Birlikte ve Başka** s.160

¹⁷⁸ **Birlikte ve Başka** s.160

¹⁷⁹ Efe Korkut Kurt “Derrida Postmodernizm ve Dekonstrüktivist Mimarinin Anlamı

<http://alanistanbul.com/turkce/wp-content/uploads/2010/08/1b.pdf> s. 2

¹⁸⁰ William James **Felsefeye Giriş İçin Bir Başlangıç: Felsefenin Bazı Problemleri** Çeviri Aylin Sarıdere Pinhan Yayıncılık İstanbul 2019 s.11

İKİNCİ BÖLÜM

3: POSTMODERNİZMDEN PRAGMATİZME SİYASET

Pragmatizm, Antik dünyada Demokritos'un eudaimonizmine, Viktoryen İngiltere'de Bentham'ın utilitaryen okuluyla onun habercisi sayılan Hobbes'a ve ABD'nin süper güç olmaya başladığı dönemde Peirce, James, Dewey üçlüsünün kurduğu Pragmatist Okul'a dayanan bir yaklaşımdır. Böyle olmakla birlikte, 20.yüzyıl sonu ve 21.yüzyıl başındaki düşünsel yükselişini öncelikle iki düşünürün katkılarına borçludur. Bunlar, postmodern nitelikli bir liberal ironici pragmatizm geliştiren Richard Rorty ile farklı kültürel perspektifleri aynı potada eriterek sosyal demokrasiyi savunan sol pragmatist tarihçi Tony Judt'tur.

Postmodern toplumun, gerçek maddi sınırının betimlendiği yapı ya da durum karşısına postmodernistler neyi çıkarmaktadır? Bazı postmodernistler, sorunun yanıtını, bireye kültürel kimlikler vererek çözümlenmek isterler. Bu kimlikler, her türlü eşitlik ve özgürlük mücadelesinin tamamen sona ermesi değil, yeni ve farklı toplumsal hareketlerin üzerinde durulmasını ifade eder. Bu kimlikler, toplumsal cinsiyet, ırk ve etnik yapılarıdır. Bu yapılar çerçevesinde, sessiz kalmış azınlıkların bir sesi olarak, kültürel, ekolojik ve feminist hareketler desteklenir. Yerel pratikler ve analizler bu çözümlenmenin anahtarlarıdır. Toplumsal hareketler, toplumsal eleştiri ve analiz düzeyinde, daha yerel, daha bağlamsal ve daha pragmatik olmalıdır. Böylece modernizmdeki "evrensel ben" yerine, postmodernizmin "yerel benler" kavramı ön plana çıkarılır.¹⁸¹ Bu doğrultuda, farklı yerel benlikleri, aynı potada eritmiş olan Tony Judt'ın ve toplumsal-söylemsel eleştiri esaslı bir liberalizm formunu savunan Richard Rorty'nin düşünceleri, klasik düzeyde gelişimini postmodernizmden önce tamamlamış olan pragmatizmin, yeni bir form alıp, postmodernizmden pragmatizme geçişin sağlanmasında önemli işlevler üstlenmiştir.

Epistemoloji ve ontolojinin temel konularındaki ortak zeminin yokluğunda pragmatist ilkeler üzerine kurulan eklektik yaklaşımlar sürmekte olan tartışmalara çeşitli paradigmalardan bileşkelerini özellikle kullanışlı anlayış ekolleri arayan kişiler için sunmaktadır. Böylece, çizgisel olmayan, yaratıcı bir yaklaşım sağlanarak, toplumsal fenomenlerin, belirsiz şekilde algılanmasının önüne geçilebilmektedir.¹⁸²

¹⁸¹ Songül Sallan, Songül Boybeyi "Postmodernizm - Modernizm ikilemi"

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/1131/13295.pdf> s.315

¹⁸² Rudra Sil, Peter J.Kazenstein, **Beyond Paradigms Analytic Eclecticism in the Study of World Politics** Palgrave Macmillan, New York 2011 s. 47 48

Postmodernizm, çağımıza damga vurmuş olan, gerçeklik sonrası anlayışın atası olarak kabul edilmektedir. Oxford sözlükleri hakikat sonrası kavramını “Nesnel gerçeklerin, kamuoyunun şekillenmesinde, duygulara ve kişisel inançlara hitap edilmesi kadar etkili olamamasıyla ilişkili, ya da buna delalet eden durumlar” olarak tanımlamıştır. Alexis Papazoglou, Friedrich Nietzsche’nin postmodernizme öncülük eden düşüncelerini “Mutlak nesnel bir hakikat olduğu fikrinin felsefi bir şaka olduğunu kabul ettiğimizde, alınacak tek konunun perspektivizm olduğunu ve buna göre, dünyanın tek bir nesnel halinin olmayıp, dünyanın ne olduğuna dair perspektiflerin olduğunu” belirtmiştir.¹⁸³ Buradaki açıklamalar üzerinden, postmodernizmin alternatifler üreten bir çoğulculuğa gerçeklik sonrası ise önce alternatif gerçeklikler üretip sonra kendinden önceki asıl gerçekliklere savaş açan bir yapıda olduğunu görebiliriz. Dolayısıyla gerçeklik sonrası (post truth) yaklaşımın tüm hatalarını, postmodernizmden yani çağdaşlık sonrasından kaynaklanıyor sanmak, bir torunun her suçunu, dedesinden aramak kadar hakkaniyetsiz olacaktır.

Fenomenolojinin felsefeyi bilimleştirmeye çalışırken düştüğü hataya, postmodernizmin de kimi zaman bilimsel bilgilerin tümüne birden savaş açarak, kısmen düştüğü söylenebilir. Dolayısıyla birisi kesinlik, diğeri muğlaklık konusunda zıt iki yönde aşırılaşmaya eğilimli bu iki felsefeyi bir orta yolda buluşturabilecek üçüncü bir hakem felsefe olarak pragmatizmin kullanılması hem postmodernizmden pragmatizme geçişin hem de pragmatizmden eklektizme geçişin sağlanmasıyla çok boyutlu ve sağduyulu bir perspektif geliştirecektir. Rorty ile Judt, 21.yüzyılın başında önemli misyonlar üstlenen ideolojilerden ziyade insanlık pratiğine, yine ikiliklerin çekişmesinden ziyade sağduyunun hakimiyetine ağırlık veren iki düşündürdür. Onların düşünceleri, üzerine eklektik siyaset kuramımızı inşa edeceğimiz fenomenolojik tabanlı postmodern-pragmatik siyaseti tamamlayacaktır. Özellikle Rorty’nin postmodern pragmatizmi ve Amerikan Liberal siyaset geleneğini bu doğrultuda harmanlayışı, pek çok entelektüelin dikkatini çekerken, onun “demokratik toplumları sadece tercih etmenin yetmeyip, onu tarafsız bir iyi ve rasyonel toplumsal değer sistemi üstüne kurmuş olduğuna da emin olunmalıdır” şeklindeki yaklaşımı, demokratik toplumlara önemli bir uyarıdır.¹⁸⁴

¹⁸³ Lee McIntyre **Hakikat Sonrası** Tellekt yayımları s. 5 119 138

¹⁸⁴ William M.Curtis **Defending Rorty: Pragmatism and Liberal Virtue** Cambridge University Press, Cambridge 2015 s.132

3.1.POSTMODERNİZMDEN PRAGMATİZME GEÇİŞ: RORTY

Analitik felsefe içinde yetişip, kıta felsefesine doğru yönelmesinin yanında, postmodernizmi, liberalizmi ve pragmatizmi yeniden yorumlaması ve kurduğu yeni pragmatist okulun postmodern liberal ironici perspektifi ile anılan Richard Rorty, 21.yüzyılın daha başlarında hayatını kaybetmesine rağmen, önemli fikirler geliştirerek siyasal düşünceye katkıda bulunmuştur.

Radikal postmodernizmde ifade edilen düşüncelerin, en gelişmiş ve genişletilmiş biçimlerini dile getiren R.Rorty'e göre, günümüzde insanlık, maneviyat ve inanç sonrası bir dönemde bulunmaktadır. Yani günümüzde hiçbir şeyin eleştirilemez ve dokunulmaz olmadığı, teolojik dogmaların kesin nedenselliklerinden sıyrıldığı bir yüzyılda yaşanılmaktadır. Dolayısıyla çağımızda yaşanan bu düşünsel değişim, aşamalı olarak bilim dışı düşüncelerden kopmaya destek sunmaktadır. Dogmatik düşüncenin yerini, edebi anlatıların alacağını öngören Rorty, özgürlükçü bir dünyayı tasvir etmektedir. Bu dünya, daha çeşitlilikçi ve daha tartışılabilir çoğulcu söylemlerin dünyasıdır. Her insanın, kendi hayatı ve kendi deneyimleri doğrultusunda konuştuğunu belirten Rorty, herhangi bir perspektifin diğerinden daha üstün olmadığına kabullenildiği liberal dünyasında, her insanın kendi düşüncelerinin belli sınırları, belli eksiklikleri, belli almaşıkları olduğunu kabul ederek "liberal ironici" üslubu benimseyeceğine inanır. Böylece nesnellikçi, kesinlikçi, normatif, tekçi söylemlerin yerine, farklılığa tahammüllü, çoğulcu ve olgun bir liberalizm kabullenilecektir.¹⁸⁵

Rorty, bir yandan bu liberal ironici projesini ifade ederken, diğer yandan modernliğin temel değeri olan rasyonalizmin farklı boyutlarını ortaya koymuştur. Rasyonelliğin bir boyutunun, paradigma tarafından oluşturulurken, diğer boyutunun akıldan başka yerden ilham alan şeylere hoşgörüsüzlükle oluştuğuna dikkat çekmiştir.¹⁸⁶ Bir yandan, postmodern düşüncedekilerin hakikate ilişkin görüşlerini sonuna kadar benimseyip, öte yandan, pragmatizmi esas alarak, hakikat sonrası devrin ruhunun yansıtan Rorty'nin felsefesini incelemek, hakikat sonrası çağın etkisine altına girmiş ülkelerdeki baskın olan bakış açısını ve gerçeklik algısını anlama açısından önemlidir.¹⁸⁷ Rorty, liberal demokrasinin içinde kalıp, onu bir

¹⁸⁵ Rorty, **Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma** s. 17

¹⁸⁶ Mehmet Münir Dedeoğlu, "Bir Zihniyet Tutumu ve Düşünme Formu Olarak Dogmatizm ve Dogmatik Tutum" **PUS International Journal of Society Researches** , 7 (13) s.808, 809

¹⁸⁷ Mehmet Sebih Oruç, "Siyasal İletişimde Doğruluğun İlgası Hakikat Sonrası Durum ve Richard Rorty Felsefesi", **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi** 4 / 8 (Ekim 2019) s. 59

basamak daha yukarı taşıyarak, eleştiri ve düşünce özgürlüğünü, kişinin kendi içinde ve kendi değerlerinden taşımıştır. Böylece, postmodern burjuva liberalizmi anlayışını, yaşayan bir ütopyaya dönüştürmeye çalışmıştır.

Kesin bir kamusal alan-özel alan ayrımını savunarak, hem farklılıklara, hem de ortaklıklara en geniş yaşama alanını açmak isteyen Rorty'nin tek amacı, özgür ve açık karşılaşmalara fırsat vermek olduğundan, O'nun üstlendiği tek işlev, bu karşılaşmaların sonucunu kabul etmek olan bir toplumu düşlemektir. Bu yaklaşımıyla fazlasıyla saf ve aşırı iyimser olmakla eşleştirilmişse de, Rorty hem sağdan, hem de soldan farklı eleştiriler almış, özgün bir düşünür olmuştur.¹⁸⁸ Richard Rorty, çağımızın kutuplaşan, diyalogsuzlaşan, duygusuzlaşan dünyasında bir çıkış yolu, bir sağduyu zemini olarak değerlendirilebilecek görüşleriyle, çağımızın marjinal konformizmi ile radikal muhalefet arasında önemli bir almasıdır.

Husserl ve Lyotard gibi Rorty de, akademik ve entelektüel hayatı boyunca farklı düşünsel evrimler ve dönüşümler geçirmiş, böylece tek yönlü ya da aşırılaşan bir düşünce sistemi değil de, orijinal ve çok yönlü bir toplumsal mekanizma kurmuştur. Rorty'nin liberal ironici bireyi de, postmodern burjuva toplumu da, düşünürün hayatının pek çok yansımasını kendi içinde barındırdığından, Rorty'nin görüşlerinin tartışmadan önce onun hayatına ve ailesinden aldığı entelektüel yaklaşıma bakılmasında yarar vardır.

Rorty, her ne kadar Husserl'in belli noktalarını gözden kaçırıp, onu yanlış yorumlamış olduğu şeklinde eleştiriler almışsa da, iki düşünür de metafiziğe dayanmayan yenilenmiş bir topluluk düşüncesi oluşturmaya çabalamıştır.¹⁸⁹ Kanımızca, Husserl'den Rorty'e toplumsal farklılaşmaların keşfedilme süreci olarak okunabilecek postmodernizm süreci de Husserl'in seçkin ve derin felsefi topluluk oluşturma çabasının, Rorty'nin genel ve geniş küresel felsefe toplumu oluşturma çabasına dönüşmesinin itici gücünü sağlamıştır. Bu sürecin sonunda, Husserl'in öznel deneyimlerinin nesnel uzlaşımlara dönüştürme çabasına karşı tepkiye dönüşüp, nesnel deneyimi reddederek özneliği vurgulayan postmodernist anlayış, Rorty'de pragmatik bir uzlaşıya dönüştürülmüştür.

¹⁸⁸ A. Özgür Gürsoy "Yoldaş, Yurttaş, Paydaş: Rorty'nin Liberal Demokrasi Savunması Üzerine Bir Deneme" **Yurttaşlık ve Demokrasi Dergisi** 2019 s.27

¹⁸⁹ Elizabeth Ann Fry **Husserl and Rorty: A Common Ground** McMaster Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi 1988 s.61-65

3.1.1 Rorty'nin Hayatı

Richard Rorty, 1931 yılında New York'ta doğmuş ve “anti komünist reformist sol” bir çevrede yetişmiştir. Yale yıllarında Hegel'in tinin fenomenolojisinde felsefenin ne olduğu ve ne için iyi olduğu soruları üzerine yoğunlaşan Rorty, daha sonra çeşitli postmodernist ve pragmatist düşünürlerin çalışmalarını inceledikten sonra doğrudan siyaset felsefesi ile ilgili ilk çalışması olan ve 1989'da yayımlanan “Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma” adlı yapıtını yazmıştır.

Yalnız ve asosyal bir çocukluk yaşayan Richard Rorty, insanlardan kaçıp doğaya ve entelektüel amaçlara yönelen birisi olarak, geçirdiği yılların izini düşüncelerinde taşımaktadır. “Doğa konuşmaz biz konuşuruz” gibi sözleriyle özgün, put kırıcı, yenilikçi düşünceleri bu sıradışı çocukluk döneminden izler barındırmaktadır.

Rorty, postmodernistler ile modernistler arasında bir yol açmaya çalışırken, diğer yandan fenomenolojinin Husserlci şekilde ve ümitsiz biçimde salt antropolojiye dönüşmesini eleştirerek geniş boyutlu bir pragmatizm sunmaktadır. O, Amerika'da milliyetçiliğin, yeniden dağıtıcı ekonominin, anti komünizmin ve Deweyci pragmatizmin, birbirleriyle uyduğunu söylemektedir. Pragmatizmin büyük temsilcilerinin sonuncusu olarak, “Felsefe ve Doğanın Aynası” gibi çağının en tartışmacı yapıtlarından birine imza atan Rorty¹⁹⁰ pragmatizme hem üslup, hem derinlik, hem de konu olarak genişlik katmıştır. Analitik felsefe ile kıta felsefesini; postmodernizm ile pragmatizmi harmanlayan Rorty, eleştirel bir üslubun egemen olmasını ve öz bilinçli görececi bireylerin, akıl, bilinç ve irade düzleminde birbirleriyle ilişkilerini, söz dağarlarından ziyade, ironiye dayalı şekilde yürütmesini esas almıştır. Herkesin, hayata dair edindiği söz dağarcığının, deneyim toplamının aynı geçerlilikte zıt veya farklı alternatifleri olduğunu esas alan bu yaklaşım, kendi eleştirisini yapabilen sorumluluk sahibi özeleştirel bireylere odaklanmaktadır.

Rorty, Lyotard'dan farklı olarak tartışmaları “aynı toplum içindeki” ve “farklı toplumlar arasındaki” tartışmalar olarak ikiye ayırmıştır.¹⁹¹ Rorty'nin kendisi, daha ziyade, liberal ve özgürlükçü bir toplumun içindeki tartışmalara odaklanmıştır. Böylece Lyotard'ın aksine, daha sohbetsel ve diyaloga açık bir yaklaşım sunmuştur.

¹⁹⁰ Richard Rorty **Felsefe ve Doğanın Aynası** Çeviren: Funda Günsoy Kaya, Paradigma Yayıncılık 2006 s.174

¹⁹¹ Meili Steele, “Lyotard's Politics of Sentence” **Cultural Critique**, Autumn, 1990, No. 16 (Autumn, 1990), pp. 193-214 s. 199

Rorty, siyaset çalışmalarının ilk senelerinde, Platon'un yaklaşımına benzer şekilde, politika ile etik değerleri kaynaştırmak istemiştir. Bu doğrultuda gençlik yıllarına damga vuran hakikat ve hakkaniyet arayışı ekseninde şahsın kendisini geliştirmesi ve toplumla iletişim sürecini, bu kişisel gelişim süreci içerisinde şekillendirmesi anlayışına odaklanmıştır. Rorty'nin günümüzdeki siyasal fikirleri ise, eski gençlik hayallerinin imkansızlığı ile yüzleşmesinin özeti niteliğindedir. Bu yüzleşme sonucunda Rorty, kamusal ve özel alanın arasına kesin bir çizgi çekip, her iki alanı birbirinden farklı şekilde organize etmiştir. Daha farklı bir söylemle Rorty, en kusursuz politik yaklaşım olarak kabul ettiği "Postmodern Burjuva Liberalizmi" düşüncesini, Platon'un Devlet Ütopyası'ndan uzaklaştırmış; kişinin kendisini farklı koşullara uyarlayan özgün ve saf bir kişiselcilik kuramı olarak şekillendirmiştir.¹⁹²

Rorty'nin postmodern pragmatizmi, onun hayatı boyunca yaşadığı öznel yaşantıların nesnelleşmeye yönelik bir yansıması olduğundan, fenomenolojik yönlü; farklı söz oyunlarını barındırması ve bir meta anlatı kurmaması bağlamı taşıdığından postmodern içerikli ve farklı söylemlerin farklı unsurlarını birbirine eklediğinden eklektik üsluplu olarak değerlendirilebilir. Böylece, tezimizde sağlamaya çalıştığımız fenomenoloji, postmodernizm, pragmatizm dengesinin farklı düşünürlerin hayatında ve entelektüel deneyimlerinde de ne şekilde oluştuğu görülmüş olmaktadır. Eklektizmi aşağılayan ve hor gören yaklaşımlara cevap olarak, Rorty ve benzeri düşünürlerin akademik yaşamları ve kazanımları örnek gösterilebilir. Zulmün her biçiminin dışlandığı, kendi değerlerinin başkasının değerlerinin üstünde ve ötesinde görmenin bırakıldığı, her kişinin kendi söz dağarcıklarının ironisini yapabildiği bir ortamı oluşturmayı amaçlayan Rorty, kurduğu postmodern pragmatizmiyle demokratik bir çoğulculuk, yıkıcı olmayan bir protestoculuk ve işlevsel bir çeşitlilik sentezi sunmuştur. Böylece Peirce'in başlatıp, James'in tanıttığı ve Dewey'in yaydığı pragmatist gelenek ile Lyotard'ın ortaya koyup, Baudrillard'ın analiz ettiği ve Foucault'un eleştirisini yaptığı postmodern yaklaşım, Rorty'nin çalışmaları sayesinde tek çatı altında buluşmuştur. Bu şekilde, günümüzün karar vericilerinin, karanlıkta kaybolmuş çocuklar gibi davrandığı, geçmişin ölçütlerinin yetersiz kaldığı dünyamızda,¹⁹³ Rorty'nin postmodern pragmatizmi ön plana çıkmaktadır.

¹⁹² Ferdi Selim **Richard Rorty'nin Radikal Postmodernizmi ve Siyasi Uzanımları** Doktora Tezi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Sivas 2019 s.VII

¹⁹³ Franco Bifo Berardi **Sonun Fenomenolojisi** Türkçesi: Serhan Ada, Bengi Oya, Mert Erarslan Everest Yayınları İstanbul 2021 s.186

3.1.2 Rorty'nin Postmodern Pragmatizmi

Rorty, sahip olduğu dünya görüşlerini oluşturan söz dağarcıklarının eleştirisini yapabilen ve bu şekilde ironici nitelik kazanıp, zulme karşı olma noktasında ortaklaşalık duygusu ile harekete geçebilen liberal, ironici, birey üzerine kurduğu siyasal düşüncesinde, siyasal pragmatizme çok boyutlu yeni bir nefes katmıştır.

Nesnel, evrensel, genel geçer, “meta-söylem” nitelikli geniş çaplı ideolojik anlatılara karşı şüpheci, muhalif ve tepkisel bir üslup oluşturması postmodernizm başlıca ayırt edici özelliği olarak görülürken, Richard Rorty de bu düşünce doğrultusunda büyük kuramlara, iddialı anlatılara değinmeksizin, fikirlerin yararlılığı ile ilgilenmektedir. Rorty, tekil olarak söylencelere değil, çoğul olarak fikir kaynaklarına odaklanmış durumdadır. Rorty, genel geçer standartlar aramaksızın edebiyat, felsefe gibi çeşitli ve farklılıkçı söylemler içeren geniş alanları, ön plana çıkartmaktadır. Hakim yaklaşımlardan, hakem nitelikli tarafsızlık iddiası güden perspektiflerden sıyrılarak çok boyutlu bir yaklaşım sergileme gayretinde olan düşünür, üstünlük iddiası sergileyen tüm söylemsel ve düşünsel otoriteleri yapay ve modası geçmiş görmektedir.¹⁹⁴ O, liberal kuram içerisinde tüm yaklaşımların zulme karşı dayanışma işlevi; kendi içinde de tekellik iddiası taşıdığı için ironi yaparak kendilerine yer bulacağı düşüncesindedir. Rorty'nin postmodern bir liberalizmi desteklemek üzere Nietzsche'den yararlanma tarzı, bir Freud okumasıyla dolayımlanır. Rorty, evrenselci bir ahlak ile ahlak-dışı bir duyarlılık arasında, yani örneğin Kant'ın koşulsuz buyruğa ilişkin evrenselci etiği ile Nietzsche'nin benzersiz ve kıyaslanamaz “üstün insan” etiği arasında bir seçim yapmak zorunda olmadığımızı gösterebilmek için Freud'dan yararlanır. Rorty, bir ahlak felsefecisi olarak Freud'un önemini, bize bu tür bir seçimde bulunmaktan kaçınma konusunda yardımcı olan, insanlara ilişkin bir bakış yöntemi sunmasından kaynaklandığını öne sürer.¹⁹⁵ Postmodernizmin öncüsü Lyotard'a benzer şekilde, Rorty de büyük anlatılar içeren felsefelerin, günümüzde güvenilirliğinin kalmadığını belirtirken, bu tip yaklaşımların toplumsal aktivitelere hiçbir zemin oluşturamayacağını ifade etmiştir.¹⁹⁶ Böylece Rorty liberalizmin hakemliğinde her görüşe yaşam hakkı tanımıştır.

¹⁹⁴ Stuart Sım **Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü** Çeviren: Mukadder Erkan, Ali Utku Ebabel Yayınları İstanbul 2006 s.1-5

¹⁹⁵ Keith Ansell Pearson Kusursuz Nihilist Çev Cem Soydemir Ayrıntı Yayınları İstanbul 1998 s.208

¹⁹⁶ Edward F. Findlay **Politics and the Phenomenology in the Thought of the Jan Patočka** State University Of New York Press, New York, 2002 s.180

Rorty'nin pragmatist ve holistik görüş noktasından bakıldığında, rasyonel olmak, sadece, taraflar arasında tartışılan konularda uzlaşmayı mümkün kılacak ölçüde, inanç ortaklığına sahip olmak demektir. Rorty'e göre, bilgiyle ilgili kesinliğimiz, insani olmayan bir gerçeklikle kurulan dolaysız ilişkimizle ilgili bir mesele değil, kişiler arasındaki söyleşiyi ilgilidir. Bilgiyi bu şekilde düşündüğümüz takdirde, doğruluğun ya da objektifliğin, sadece mevcut haliyle kültürümüzü oluşturan görüşler koleksiyonu olarak, belli bir kavramsal şemaya göre oluşan şeyler olduklarını görebiliriz.¹⁹⁷

Postmodernizmin öncülerinden sayılan Nietzsche'den ve fenomenolojinin kurucusu Husserl'den etkilendiği ortada olan Rorty'nin¹⁹⁸ siyasal öğretisinde dayanışma, insanlar arasındaki fikir alışverişi, adalet ve beraberliği sağladığından kamusal alanda hüküm sürmesi gereken bir değerdir. Dayanışma sayesinde, eğitim sağlık ve benzeri sosyal konularda fırsat eşitliği sağlanabileceği gibi, siyasete doğrudan katılan etkin bir toplum oluşturulabilir. Rorty'e göre, ancak dayanışmanın önemsendiği bir toplumda gerçek demokrasi sağlanabilir.¹⁹⁹ Husserl'in, Avrupa'nın egoizmlerin elinde bölündüğü yönündeki eleştirisi ve Lyotard'ın "Bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım" çağrısı hatırlandığında, Rorty'nin kamusal alanda dayanışmayı ve özel alanda ise ironiyi ön plana çıkarması, egoizmsiz bir bireysellik ve bütünselcilikten arınmış çoğulcu bir kamuoyu yaratılmasında bu ikiliyi tamamlar nitelikte görünmektedir. Çağımızda, küresel sorunlar ve insani dramlar konusunda tek yumruk olup, yerel tartışmalar ve kültürel yaklaşımlar konusunda farklılaşabilen bir küresel kamuoyu yaratılırken, Rorty'nin görüşlerinin göz ardı edilmemesi kanısındayız. Onun görüşleri, eleştiri potansiyelinden geçirilerek irdelendiğinde, 21. yüzyıl siyaset felsefesine sunacak pek çok şeyi olduğu anlaşılacaktır. Rorty, iki dünya savaşının ardından, marjinalleşen pragmatizmi canlandırıp olgunlaştırmış, pozitivizme yönelttiği ince eleştirilerle birlikte, çoğu postmodern düşünürün teslim olduğu katı göreceliliğe de sapsamamıştır.²⁰⁰ Bu da, onun tarafsız pragmatizmine pekçok farklı eleştiriyi beraberinde getirmiştir.

¹⁹⁷ Richard Rorty **Felsefe ve Doğanın Aynası** s. XXXV, XXXVI

¹⁹⁸ Bahar Ayaz, Jacques Derrida Richard Rorty ve Doğruluk s. 59

¹⁹⁹ Erman Kaplama "Richard Rortyde Kamusal – Özel Alan Ayrımı"

<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/eksensiz.html>

²⁰⁰ Rudra Sil, Peter J.Kazenstein **Beyond Paradigms Analytic Eclecticism in the Study of World Politics** Palgrave Macmillan New York 2021 s.44

3.1.3 Rorty'nin Postmodern Pragmatizmine Eleştiriler

Rorty'nin ironici yaklaşımına Habermas, “Yeni Pragmatizm” demiş; Mouffe, Rorty'nin özgürlüğünü vurgulayıp, düşünce farklılığını ön plana çıkarmasını, “Görececilik Açmazı” şeklinde yorumlamıştır. Oysa bu eleştirilerin ötesinde, Thoreau ve Ralph Waldo Emerson liderliğindeki transandantalizmin, ilk büyük Amerikan felsefi hareketini kurması gibi, İç Savaş'ın ardından Charles Sanders Peirce, William James ve John Dewey'in, pragmatizmin gelişimini sağlaması gibi, 20. yüzyılda, W.V.O Quine ve Richard Rorty ile daha sonra Noam Chomsky'nin çalışmaları, analitik felsefeyi Amerikan felsefe camiasının önüne getirmiştir.²⁰¹ Dolayısıyla Rorty sayesinde, hem kıta felsefesinden belli öğeler ABD'ye taşınmış, hem de ABD'deki belli akımların sürmesi sağlanmıştır.

Putnam ise Rorty'yi doğruluk ve sözcük dağarları arası geçiş konularında bir “ölçüt” gösterememesi konusunda eleştirmektedir. Bu eleştiride, bir dil oyununa uyarlanmanın, bir kültürel cemaate dahil olmak, yeni bir dil oyununun işlerlik kazanmasının ise kendi cemaatini oluşturmak olduğunu savlayan Rorty'nin, böylesi bir cemaatin çoğunluğunun kabulleri dışında nasıl bir “doğruluk” ya da “garanti edilebilirlik” ölçütü sunabileceği sorusu yöneltilmektedir. Özellikle, Rorty'nin konuşmanın ve eylemenin daha “iyi” yollarının, bizim dünya ile daha “iyi” başa çıkabilir hale getirecek yolların bulunabileceği düşüncesinde, “iyi”nin ölçütünün aşkın bir doğruluk, uygunluk vb. ölçütü dışında ne olacağı sorusu önem taşımaktadır. Çünkü, böyle bir ölçütün yokluğu, Rorty'ye ve onun gibi düşünenlere özelde doğruluğa ilişkin, genelde ise tüm sözcük dağarlarına ilişkin “iyi” ölçütüne dayalı bir ilerlemeden ya da reformlardan değil, kör bir “savrulmadan” söz etmekten başka bir seçenek bırakmayacaktır. Bu bağlamda, Rorty'nin içerisine düştüğü görececilik Putnam'a göre, kendi “doğrulama”sını bile yapamaz konumda kalmaktadır.²⁰²

Bazı eleştiriler, Rorty'nin bir nihilist olduğunu ve onun siyasal söylemi, asla kanıtlanamayacak bir retorik olarak ele aldığını öne sürmektedir. Bir diğer eleştiriye göre Rorty, siyasi standartları ancak yerel standartlarla belirlenebilecek argümanlar olarak ele alan, tamamiyle görececi bir düşündürdür. Birçok eleştirel yazıda, Rorty'nin ironiyle dayanışmayı kamusal – özel alan ayrımı bağlamında bütünleştirdiği kuramı

²⁰¹ Onur Yiğitoğlu “Amerika Birleşik Devletleri “<http://www.wikiyours.com/makale/amerika-birlesik-devletleri>

²⁰² Ömer Faik Anlı Richard Rortyde Pragmatizm Realizm Uyumu Ankara Üniversitesi, Felsefe Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008 s.145 146

sadece bir ütopya olarak görülmüş ve Rorty'nin hem ironici, hem de dayanışmacı bir toplum yaratma çabası, olanaksız bulunmuştur.²⁰³

Rorty'nin kendi söz dağarlarının olumsuzluğuyla yüzleşebilen liberal ironicisi, Husserl'in "birinci tekil kişiye tutunun" sözünde kendi deneyimini esas alan bireyin yaşadığı geçmişi araştırmaktadır. Bu araştırma belli bir felsefi duygudaşlık içermesi açısından uygulamada Husserl'in tamamlayıcısı konumunda düşünülebilir. Lyotard'ın "Adın Onurunu Kurtaralım" çağrısında da olduğu gibi, kendi söylemlerini ve değerlerini eleştirebilen liberal ironici birey, kendi yaşam dünyasındaki değerlerin de öteki bireylerin değerleri de, duygudaşlık düzeyinde zulümden azade kılacaktır. Özel alandaki ötekisizlik, liberal alandaki zulümsüzlüğü tetikleyecek, bu ikisinin bileşimi, siyasal alanda aşırılıksız bir zemin kuracak, böylece çağımızın tek boyutlu ve salt ekonomik değerlerle bezeli liberalizminin yerine daha derin ve daha geniş bir liberalizm kurulmuş olacaktır. Rorty'nin kimseye yaranma amacı gütmeyen, bağımsız ve bağlantısız felsefesi, zıt felsefi hiziplerden benzer negatif tepkiler görmüşse de, O'na yöneltilen eleştirilerde genel bir ölçüsüzlük ve ötekileştirme güdüsü göze çarpmaktadır. Rorty'nin düşüncelerinin tek başına tüm siyasal sorunlara çözüm getirebilecek kapasitede olmadığı açık olmakla birlikte, Jan Philip Reemtsma'nın da belirttiği gibi Rorty'nin kaygısız gibi görünen ama aslında hiç de kaygısız olmayan bir düşünür olduğu onu tanıyan veya onun yapıtlarını yakından incelemiş olan herkesin anlayabileceği bir gerçektir.²⁰⁴ Rorty'e yöneltilen eleştirilerin tüm ağır dozuna rağmen, liberalizm, ironi ve söz dağarları açısından O'nun pragmatizminin etkilerinin incelenmesi gereklidir.

Rorty, Husserl'in "Avrupa Bilimlerinin Krizi" ve "Kartezyen Meditasyonlar" isimli yapıtlarını yeterince özümseyemediği yönünde eleştiriler almıştır. Husserl'in topluluk bağlarını doğaya indirgeyen yaklaşımı yerine, topluluk bağlarını benimsemeye ve sahiplenmeye odaklı gören Rorty, tüm farklılıklarına rağmen yeni topluluk biçimlerini kurma çabası yönünden Husserl'le benzer çabalar içinde olmuştur.²⁰⁵ Böylece liberalizmin tüketim için robotlaştırıp, sosyalizmin üretim için makineleştirdiği insanlığı, anlayış odaklı, sağduyu topluluklarına dönüştürme açısından Husserl ve Rorty birbirlerini farklı yönlerden tamamlamaktadırlar.

²⁰³ Erman Kaplama Rortyde Kamusal – Özel Alan Ayrımı
<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/eksensiz.html>

²⁰⁴ Jan Philip Reemtsma "Richard Rorty'nin Ardından" <https://www.eurozine.com/richard-rortynin-ardından/>

²⁰⁵ Elizabeth Ann Fry, **Husserl and Rorty: Common Ground**, McMaster Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ontario, 1988, s.63

3.2. RORTY’NİN PRAGMATİZMİNİN YANKILARI

Kendisine “Entelektüel süperstar”dan “aydın görünümlü şarlatan”a kadar farklı isimler verilmesini sağlayan pragmatizmi ile Rorty, siyasal düşüncede önemli etkiler yapmıştır. Çalışmamızın bu kısmında, Rorty’nin çalışmalarında vurguladığı üç önemli değer olan “liberalizm”, “ironi” ve “söz dağarları” incelenecektir.

Rorty'nin, genel olarak modern liberalizminden ayrıldığı en önemli nokta, liberal değerlerin, doğanın felsefi bir anlaşılışında ya da insanın değerinde temellendiğini reddedişidir. “Postmodernist Burjuva Liberalizmi” adını verdiği liberalizmin ve kurumlarının diğer kültürlerle de genişlemesi önerisinde bulunmakta olan Rorty, nesnellik isteğinin –gerçeklikle, kendimizi özdeşleştirdiğimiz bir toplulukla ilişkide olmaktan çok daha fazla ilişkide olma arzusu- yerine bir cemaatle dayanışmayı ikame eder. Rorty’e göre, dayanışma da tıpkı diğer kültür ürünleri gibi keşfedilen bir şey değil, tam aksine yaratılan bir şeydir. Dayanışma doğada ya da insanın özünde var olup da açığa çıkarılan bir şey değildir. Dayanışma insan üretimi, insan yaratımı, insanın tarihsel kültürünün bir parçasıdır. Rorty’e göre dayanışmanın artacağı kamusal düzenin ilk koşulu bireylerin ironici olmasıdır.²⁰⁶

Rorty, ironinin gerçekleşme şeklini söz dağarları arasından geçişliliklere dayandırmaktadır. “İronicinin, öbür sözcük dağarlarından, karşılaştığı insanların nihai kabul ettiği sözcük dağarlarından etkilenmiş olmasından ötürü, kendisinin hâlihazırda kullanmakta olduğu nihai sözcük dağarı hakkında radikal ve süregiden kuşkuları vardır. Kendisinin, şimdiki sözcük dağarı içerisinde ifade edilen argümanının bu kuşkuları ne garantileyeceğini ne de dağıtacağını anlar; kendi durumu hakkında felsefe yapması ölçüsünde, kendi sözcük dağarının gerçekliğe başkalarınınkinden daha yakın olduğunu, kendisine ait olmayan bir güçle ilişki içinde olduğunu düşünmez. Felsefe yapmaya eğilimli ironiciler, sözcük dağarları arasındaki seçimin yansız ve evrensel bir sözcük dağarı içinde ya da bir kimsenin gerçeğe uzanmak için, geçmişteki görünüşlerle mücadeleye girmesi yoluyla yapılmayıp, bu seçimin basitçe yeni sözcük dağarını eskisiyle kapıştırarak yapıldığını kabul eder.”²⁰⁷

Günümüz literatüründe, yorumsamacılık ve yapıbozum gibi paradigmalardan gittikçe baskınlığını ve etkinliğini arttırdığı görülürken, özellikle Rorty ve Derrida gibi düşünürlerin çalışmaları, çağımıza damga vuran neoliberalizmin temeli olan

²⁰⁶ Sezai Çınar Özkan “Richard Rorty Kamusal Özel Alan Ayrımı ve Eleştirisi”
<http://www.flisdergisi.com/sayi23/57-84.pdf> <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flisf/issue/48630/617973>
s.68, 69

²⁰⁷ Richard Rorty, **Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s.114.

postmodern söylemlerin zeminini oluşturmuştur. Özellikle Rorty'nin pozisyonu, çok ilginç nitelikler arzemiş; hem pragmatik bir yorumsamacılık geliştirerek, adeta tüm post felsefi söylemlerin temelini oluşturup, hem de post söylemleri pratiklikten uzak olmaları hususunda eleştirmiştir. Rorty, post söylemleri, pratik politikadan kopuk, kamuya yararsız ve gereksiz bir metafizik olarak nitelemiştir.²⁰⁸

Rorty'nin felsefesi, herhangi bir temel değeri esas almak yerine, kendini alternatif söylemlere uyarlayabilecek esneklikte bir duygudaşlık, uzlaş ve dayanışma duygusuna dayandırdığından, hem sağdan, hem de soldan, olumsuz tepkiler almış, ideolojilerin ister istemez bir düşman, bir rakip, bir öteki arayan özü, Rorty'nin düşüncelerine yöneltilecek bazı orantısız suçlamalarda ortaya çıkmıştır. “Gel ne olursan ol gel” diyen Mevlana misali, “uzlaş her kesimle uzlaş” diyen bir siyasi düşünürün, birbirine uzak taraflarca, ortak düşman belenmesi, kanımızca ibretlik bir durumdur. Rorty özelinde, “ötekileştirmeyenin ortak öteki olarak görülmesi” çağımızın önemli bir sorunudur.

Rorty, içinde hiçbir dışlamanın olmadığı, oydaşma fikrine inanan bir düşünürdür. O, demokratik yaşama uygun bir düşünce iklimi sunarak, demokrasi ülküsünün gerçekleşmesine destek olan, “Postmodern Burjuva Liberalizmi” ütopyası ile siyaset alanında büyük anlatı ve dönüşümleri varsaymak yerine parçalı bir toplum mühendisliğini ve toplumun evrimci bir gelişim çizgisi gösterdiğini onaylayan bir niteliğe sahiptir.²⁰⁹

Rorty'nin düşünceleri, içerdiği iyimser varsayımların yoğunluğu üzerinden, olumsuz eleştiriler almışsa da, çalışmamızda oluşturmayı hedeflediğimiz, ötekisiz, zulümsüz ve aşırılıksız liberalizm prototipinin oluşturulması için, Rorty'nin düşünceleri alternatifsiz bir nitelik göstermektedir. Dolayısıyla, Rorty'nin düşüncelerini daha net şekilde anlayabilmek için, liberalizm, ironi ve söz dağarları üçlüsünün ne şekilde işlediği tek tek incelenmelidir.

Husserl ve takipçilerinin, fenomenolojiyi kesin bir bilime dönüştürme çabasının, felsefeyi insani faaliyet alanından kopardığını belirterek eleştiren Rorty,²¹⁰ liberal yaklaşımıyla, daha geniş tabanlı ve esnek bir yaklaşım geliştirmiştir.

²⁰⁸ Sinan Kadir Çelik “Burjuva Düşüncesinin Antinomileri: Batı Metafizini Yorumsamacılıkla Aşmak Mümkün mü?” **Praksis Dergisi**, Yıl:2001, Sayı:3, s. 82

²⁰⁹ Deniz Kundakçı, **Pragmatist ve Post Marksist Demokratik Siyaset Anlayışları: Rorty ve Laclau-Mouffe Örneği**, Felsefe Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2014, s.312, 317

²¹⁰ Ramazan Yılmaz Richard Rorty'nin Heidegger Eleştirisi: "Keşfedilen Hakikatten Yaratılan Hakikate" **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Tezi** 2020 s.157

3.2.1 LİBERALİZM AÇISINDAN: RORTY

Tarihin sonu yaklaşımına alternatif olarak, Rorty liberalizmi, evrensel anlamda geçerli bir kuram olarak temellendirmek yerine, ona tarihsel ve kültürel benzerlikler taşıyan ve ortak bir dili konuşabilen belirli bir topluluk için geçerlilik kazandırmaktadır.

Richard Rorty, postmodern liberalizm kuramını, üç temel unsuru kullanarak şekillendirmiştir. Bunlar; “olumsallık (contingency)”, “ironi” ve “dayanışma”dır. Rorty, bu kuramla, liberal toplumların yeni bir yapılanmaya duyduğu gereksinimin altını çizmektedir. Rorty'nin önerdiği bu yapılanma kapsamında, demokratik özgürlükler ve bireysel mükemmellik, daha çok desteklenmeli, topluma hükmeden mutlak ve kesin değer yargılarından kaçınılmalı, tarihsel olumsuzluk bilinci çok iyi anlaşılmalı ve toplum acımasızlık ve işkence gibi kısıtlayıcı öğelerden tamamen kurtulmalıdır.²¹¹

Rorty, ortaya koyduğu sert kamu-özel alan ayrımı ile liberalizmin değerlerinin yığın ve birey düzeyinde nasıl ve ne derece sahiplenilebileceğinin araştırıcısı olmuştur. Bunun da, kişinin sahiplendiği değerlerin, tarihsel bir mükemmelleşmenin ya da kültürel bir hiyerarşinin sonucu olarak değil, olumsal ya da tesadüfi olduğunun farkına varıp, bu değerlerin eleştirilebilmesinde yattığını görmüştür. Dolayısıyla liberalizmi, söz dağarlarına; söz dağarlarını, olumsuzluğa; olumsuzluğu da ironiye bağlamıştır. Rorty, bu şekilde bir yandan çağımızın baskın dinamik ve çok yönlü liberalizminin işleme mantığına uyan diğer yandan onu eleştirip dönüşüme uğratabilen bireylerin kurduğu, bir liberal cemaat ve liberal kültür arayışında olmuştur.

Rorty, en az liberalizmi savunanlar kadar renkli, girift ve derin kuramlarla bağlantılı bir entelektüel heyecanla liberal demokrasi savunması yapmaktadır. Ancak bunu yaparken, liberal felsefe ile liberal demokrasiyi farklılaştırmakta, siyasi liberalizme sahip çıkarken liberalizmi felsefi ve kuramsal köklerinden arındırmakta, aydınlanma ve kantçı ahlakçılığı hedef almakta, genel liberal siyasi gelenekten farklı bir yol izleyerek postyapısalcılıktan ve pragmatizmden beslenmekte ve nihayet temelcilik karşıtlığıyla, olumsuzluğu birleştirebilen ironik kahramanlarla dolu bir ütopyanın peşine düşmektedir.²¹²

²¹¹ Erman Kaplama “Rorty’de Kamusal-Özel Alan Ayrımı”

<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/eksensiz.html>

²¹² Koray Tütüncü Richard Rorty’nin Liberalizm Üzerine **Doğu Batı Dergisi** Mayıs Haziran Temmuz Yıl 2013 s. 65-108

Rorty, postmodernizmin meta anlatılara karşı koyduğu şüpheli tutumu, kavramların, nedensellikten ziyade olumsuzluğu üzerinde durarak pekiştirmiştir. Böylece, aydınlanma ya da ödev etiği gibi göreceli evrensel söylemlerin yerine yerele uyarlanabilecek bir şema oluşturmuştur. Yaklaşımı, farklı düşünürlerce nihilist ve ütopyik bulunmuşsa da o, hem liberal gelenek içinde önemli bir özgünlüğe, hem de liberalizmin karşıtı çevrelerin de takdir ettiği felsefi bir derinliğe ulaşmıştır. Böylece, onun çalışmaları, liberalizmin çağımızda yaşamakta olduğu iktisadi verimsizlik ile sosyal verimsizlik arasındaki karşıtlığı çözmekte, önemli işlevler üstlenebilecek yapıda görünmektedir.

Rorty, kuramların geçerliliğini sınavan nihai bir hakikat arayışına perde indirmiştir. Herkes için geçerli bir Arşimed noktası yerine, coşkulu bir biçimde “uzlaş” ve “özneler arası dilayog”u esas almıştır.²¹³ Böylece, liberalizmin gerektirdiği ahlaki çoğulculuk konusunda da, avantajlı bir konuma geçiş yapmış olmaktadır. Rorty’nin postmodern burjuva liberalizminde, esnek ve dinamik bir iletişim ortamı sağlanarak, hem çağımızın ruhuna uygun, hem de güncel sorunlara yönelik çözüm potansiyeli taşıyan bir toplumsal mekanizmanın betimlendiği görülür.

Rorty’nin liberalizm çerçevesinde ele aldığı bireyler, hem kendi değerlerinin olumsuzluğunun farkında olan, hem de toplumun kendilerine aşıladıkları değerlerin ironisini yapabilen üyeler olduklarından, ironi ve söz dağarlarının üzerinde durmak gerekmektedir. Fenomenolojinin ikiliklere ve aşkınıcı yaklaşımlara getirdiği eleştirilerle beslenen bir yaklaşım sunan Rorty, toplumların güncel sorunlarıyla uğraşan bir felsefe formu geliştirirken, bunu pragmatizmin yeniden yorumlanacağı postmodern bir liberalizm anlayışı oluşturarak başarmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda fenomenolojide Husserl’den, pragmatizmde ise James ve Dewey’den etkilenen düşünür, yaratıcı, dinamik ve güncel bir yaklaşım tarzı sunmuştur.²¹⁴ Berardi’nin de vurguladığı üzere, tek isteği kendisini kaostan korumak için bir parçacık düzen olan insanoğlunun, ²¹⁵ kendini nihai, tartışılmaz, muzaffer, eleştirilmez herhangi bir dünya görüşü ve onun söyleminin içine hapsetmesi yerine, özeleştiriyi ve ironiyi ön plana çıkarmıştır.

²¹³ Emre Öztürk “Nesnelliğin Yükselişi ve Düşüşü: Nesnelliğin Neliği ve Mahiyeti Üzerine Tarihsel Bir Okuma” **Tarih Okulu Dergisi** Sayı 2019 s.846

²¹⁴ Pınar Türkmen Birlik “Richard Rorty’de Liberalizm ve Dil Arasındaki İlişki” **Mavi Atlas Dergisi** Cilt: 8 Sayı:1 (ss.1-12) s.1-11

²¹⁵ Franco Bifo Berardi **Sonun Fenomenolojisi** s.196

3.2.2 İRONİ AÇISINDAN

Bilgi ve değer bombardımanına tutulan bireyin, sığınacağı son limanı olarak gördüğü ironiyi öne çıkaran Rorty'e göre, ironici entelektüeller, zamanın ve rastlantının ötesinde yer alan bir düzene inanmayan kişilerdir. Herhangi bir olgunun olması ya da olmaması, rastlantıya bağlıdır. Bunların kesin kurallar, doğa yasaları tarafından önceden belirlenmişliği yoktur. Doğa bilimleri dahi rastlantısallıktan tümüyle arınmamışken, sosyolojik bir yasanın toplumsal olgu ve olayları belirlemiş olduğu asla düşünülemez.²¹⁶

İroni, asıl söylenmek istenen anlamın, kullanılan sözcüklerin ifade ettikleri anlamla karşıtlık içinde olduğu, mecazi bir kullanım biçimidir. İğneleme (alay) biçimindeki ironi, düşmanca bir tutumun ifadesi olabilir. Kimi zaman, şaka yapanları, (ironiye "dâhil olanları") alay edilenlerden, (yani, ironiyi anlamayanlardan) ayıran şakalarda, ironiye yaygın olarak başvurulur. İroni, sıklıkla, (kendimiz "de dahil olmak üzere) olayları çok ciddiye almama ya da en azından yüzeysel değeriyle ele almama talebini içerir. Mevcut postmodern "halet-i ruhiye"nin en belirgin özelliği ironik, yansız, öz bilincidir. Umberto Eco postmodernizmi, bizim için önem taşıyan umut ve inançlarımızı bir kenara bırakamayacağımız, ama, aynı zamanda, bunları kayıtsız şartsız ya da samimiyetle benimseyemediğimiz bir tavır olarak niteler. Richard Rorty, Olumsuzluk, ironi ve Dayanışma' da, "liberal ironici" tipini tanımlar ve kullanıma sunar. "İroniciler", inançlarının olumsuzluğunu üstlenirler; "liberal ironiciler" üstlendikleri bu inançlar arasında, "ıstırabın azalacağına dair umutlar"ın da yattığının farkındadırlar.²¹⁷

Çağımız, farklı bakış açılarıyla analiz edildiğinde, bir açıdan ideolojisizliğin, yani ortak bir söylemin yoksunluğunun, damga vurduğu, öte yandan baskınlığıyla küresel liberal kapitalist sistemin herşeye ve heryere egemen olduğu bir dönem olarak tasvir edilebilir. Aynı anda, hem bu kadar baskın, hem de bu kadar söylemsiz bir dünya görüşüyle karşı karşıya olduğumuz günümüz dünyasında, bu söyleme renk, heyecan ve derinlik katacak "ironi" gibi kavramlara ihtiyaç duyulması, kanımızca kaçınılmazdır.

²¹⁶ Mustafa Uluçakar "Richard Rorty Üzerine Bir Değerlendirme" H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 32, Sayı 1, 2014, s. 229-247 s.5

²¹⁷ Chantal Mouffe, "Yapıbozum, Pragmatizm ve Demokrasinin Siyaseti" Yapıbozum ve Pragmatizm Derleyen Chantal Mouffe Çeviren Tuncay Birkan İletişim Yayıncılık İstanbul 2016 s. 11

Rorty, ironiyi sağduyu dediği şeyin karşıtı olarak tanımlamıştır. O'na göre, sağduyulu konuşmacılar, kendi formülasyonlarının, varolan tek gerçekliği, yani diğer bütün söz dağarcıklarının aslında aramakta olduğu gerçekliği, olabildiğince yakaladığını varsaymaktadırlar. Sağduyulu konuşmacılar, alternatif söz dağarcıklarını kendilerinininkinden ayırdığı ölçüde, kendi söyledikleri şeyin aynısını söylemeye çalışanların, kusurlu ya da ilkel çabaları olarak görürler. Öte yandan ironiciler, bu türden temellere sahip olunmayacağına farkındadır. İronicî kişi, “en merkezi inançlarının olumsuzluğuyla yüzleşebilen” kişidir.²¹⁸ Rorty, ortaya koyduğu bu ironî kavramıyla, hem Husserl'in geliştirdiği yaşama dünyası kavramının içerdiği solipsizme düşme tehlikesine karşı bir önlem almış, hem de Lyotard'ın önerdiği meta anlatılara karşı kuşkucu olma tavrını geliştirmiş olmaktadır. Husserl'in önerisiyle birinci kişi deneyimine tutunan bireyin, kendini dış dünyaya veya öteki deneyimlere kapamasının önlenmesi ve Lyotard'ın postmodernizminin nihilizme dönüşmesinin önüne geçilmesi hususlarında, Rorty'nin olumsuzluklarıyla yüzleşen liberal ironicileri, işlevsel bir toplumsal gerçeklik inşasında önemli roller üstlenebilecektir.

Rorty'nin siyaset felsefesinde, diyalog kurma, zulme karşı durma ve duygudaşlık geliştirme, kilit kavramlar olarak değerlendirilebilir. Bu kavramların yerli yerince anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için, iletişim kaçınılmaz derecede önemlidir. Rorty de, “rasyonelliğin bir yeti olmadığını, bilakis rasyonelliğin basitçe diyalog kurmaya darbe vurmaya yerine, ortak sözcük kullanımına gönüllü olmak demek olduğunu” belirtmiştir.²¹⁹ Diyaloğa açıklık, ikna etme ve edilebilme ihtimallerinin kabullenilmesini içerdiğinden, Rorty'nin kendi değerlerinin ayrıcalıklı olmadığını kabullenmiş bireyleri, düşünürün istediği diyalogun geliştirilmesi konusunda ironileri ve özelleştirelilikleriyle önemli bir yer işgal etmektedir. Husserl'in, gelenekten memnun olanlarla, yenilik destekçilerinin siyasal arenada çatışacaklarını öngörmesi gibi, Rorty de kendi değerlerinin ironisini yapabilenlerle, yapamayanların çatışmasını öngörmüş; bu doğrultuda Husserlyen özümsemecilik ve Rortycî özelleştirelilik ortak paydada buluşmuştur. Böylece, insanların çevresindekilerle birlikte, etki altında kalmadan adil bir yaşam biçimi üzerinde bir daha düşünmelerini sağlayacak iyi yaşam kümeleri oluşup, genişleyebilecektir.²²⁰

²¹⁸ John Owens “İroninin Yaptırımları: Rorty’de İronî Otonomi ve Olumsuzluk” *Cogito* sayı 57 yıl 2008 s.197, 198

²¹⁹ Richard Rorty “Bela Egyed’e Yanıt” *Cogito Dergisi Tragedi./ Odak: Rorty’nin Ardından* Sayı 54 Bahar 2008 s.277

²²⁰ Franco Berardi Sonun Fenomenolojisi s.101

3.2.3. SÖZ DAĞARLARI AÇISINDAN

Söz değerlerinin dogmalaşmaması açısından, göz önünde tutulması gereken şey, geçişkenlik ve duygudaşlığın gerekliliği ile söz dağarcığımızın, inanç sistemlerimizin ve değerlerimizin rastlantısallığıdır. Bu nedenle de, bunların, evrensel felsefi ölçütlerin birer türevi olmaları mümkün değildir. Toplumlari birleştiren, insan birlikteliğini mümkün kılan, işte bu esnek yaklaşımların varlığıdır.

Rorty, insanların yaşarken kazandıkları deneyimler doğrultusunda oluşturup, hayat boyu yararlandıkları kelime öbeklerini ve anlam odaklarını “Söz Dağarları” olarak adlandırmaktadır. Düşünürü göre, kişiler bu söz dağarlarıyla kendi kendilerini özdeşleştirmekte ve diğer insanlara göre özgünleşmektedirler. Her insan, kendi söz dağarının eleştirisini yaparken, “İronist Birey” niteliği kazanmaya başlamaktadır. Rorty’nin baktığı noktadan ele alındığında, hiç kimsenin edindiği söz dağarı, başka bir kişinin söz dağarından daha üstün daha mantıklı, ya da daha gerçekçi görünmemektedir. Liberal ironici bireyler, hem kendi söz dağarlarına, hem de başka kişilerininkilere aynı şüphecilikle ve aynı eleştirel bakış açısıyla bakabilmektedirler. Nesnel ve evrensel merkezi bir eylem arayışından sıyrılıp, özel ve özerk bir kişisel gelişim yolu arayışındaki bireyler, kendi söz dağarını özgünleştirme ve bu anlam birikimi sayesinde özgürleşmenin peşindedir.²²¹ Rorty’nin bu perspektifi, ideolojilerin güç kaybettiği, adanmışlık içeren düşünsel davaların zayıfladığı çağımızda, oluşan dayanışma ve düşünce üretme temalı anlam boşluğunun doldurulmasında, sivil ve özgürlükçü insiyatiflerin oluşturulması açısından, önemli işlevler sunmaktadır.

Rorty, böylece çağımızın bilgi toplumundaki enformasyon kirliliği, yapay gündemler, yığınsal doktrinasyonlar, verimsiz polemikler, yıkıcı tartışmalar arasında kalan bireyin, hem kendisini, hem de çevresini eleştirel biçimde analiz edebildiği bir siyasal atmosferin kuramsal zeminini oluşturmuştur. Rorty’de, dil dışı dünyayı temsil etme girişimi, bir vokabüleri (söz dağarcığı) seçme sorunudur ve bu anlamı bulgulamaktan çok anlamı yaratmaktır, dolayısıyla mevzu gerçekliği bulmaktan çok onu icat etmektir.²²² Rorty’ye göre, dünyanın tek ve doğru bir tanımını yapabileceğimiz ortak bir dil yoktur. Konuşmamızın içinde formüle ettiğimiz, farklı

²²¹ Sezai Çınar Özkan “Richard Rortyde Kamusal Özel Alan Ayrımı ve Eleştirisi” FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (2017) s.58 59

²²² Novitz David “Metaphor, Derrida And Davidson” **The Journal Of Aesthetics And Art Criticism** Sonbahar 1985 s.106dan Aktaran Taylan Altuğ Postmodern Dil Durumu **Felsefe Tartışmaları** 19.kitap **Felsefe Tartışmaları Dergisi** s.16

söz dağarcıkları ve farklı dil oyunları dünyayı farklı şekillerde tasvir eder. Örneğin, enerji, kütle gibi kelimeleri içeren Newton'un söz dağarcığı dünyayı töz, nitelik, madde biçim gibi kelimelerden oluşan Aristoteles'in söz dağarcığında daha kolay açıklamamızı ve anlamlandırmamızı sağladığı için tercih edilmiştir.²²³ Yoksa bu dünyanın keşfedilmeyi bekleyen dilinin, Newton tarafından keşfedildiği anlamına gelmez. Hakikat, dünyanın kendisine başvurarak keşfedebileceğimiz bir şey değildir. Hakikat, tıpkı adalet, iyilik, güzellik gibi konuşulan, dil ya da söz dağarcığı tarafından yaratılan bir şeydir. Farklı söz dağarcıkları, farklı hakikat anlayışları yaratırlar. Bu yüzden Rorty'ye göre, dili, bizi, içimizde bir yerlerde keşfedilmeyi bekleyen özgül bir doğaya sahip benlik ile gerçeklik arasında ilişki kurmaya muktedir kılan bir araç olarak görmekten vazgeçmemiz gerekmektedir.²²⁴

Rorty'nin yaklaşımı, hem dilin işlevselliğinin sınırlarını belirlemesi, hem de kullanılan söz dağarcıkları arasında geçiş fikrini ortaya atması açısından, somut bir gerçekçilik ve demokratik bir ideal taşımaktadır. Böylece, kişiler kendi kavramsal değerlerinin ve kelimesel dağarlarının belli bir perspektifi, belli bir bakış açısını yansıttığını benimseyerek ötekinin, diğerinin, başkasının söz dağarlarının da kendi içinde bir bakış açısı ve değer taşıdığını kabul edecektir. Bu sayede kişi, sadece kendi söz dağarının içine hapsolmek yerine, farklı perspektiflerden bakma yeteneği kazanabilecektir. Husserl'in, birinci tekil kişi deneyimine tutunan bireyi, postmodernizmin meta anlatıların etkisine karşı kurduğu kalkanı altında, algısını muhafaza etmektedir. Bu korumanın altında, kişi deneyimlerini, olguya, yani toplumsal gerçekliğe dönüştürürken, en işlevsel ve ortak şekilde kabul edilmeye en müsait söz dağarıyla kendini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, demokrasinin tabanını genişletici ve kamuoyunun etkisini arttırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Husserl'in "Her bilinç bir şeyin bilincidir" şeklinde özetlediği yönelimsellikte belirttiği gibi, her deneyimin yöneldiği bir nesne, bir konu, bir kavram bulunmaktadır. Rorty'nin her söz dağarının kendi içinde anlamlı olduğuna ve diğer söz dağarlarıyla kıyaslanmasının anlamsız olduğuna dair düşünceleri, demokratik çoğulculuk çerçevesinde Husserl ile kesişmekte, böylece Lyotard'ın şüpheyi yaklaştığı meta anlatıların tek tipçi söylemleri yerine daha esnek anlayışlar geliştirilebilmektedir.

²²³ Richard Rorty **Olumsuzluk İroni ve Dayanışma** Çeviren Mehmet Küçük Ayrıntı Yayınları 1995 s.27

²²⁴ Rorty **Olumsuzluk İroni ve Dayanışma**.s. 35

3.3. RORTY’NİN LIBERAL İRONİSİNİN ÖNEMİ

Rorty’nin liberal ironisi, çağımızda önemli potansiyel taşımaktadır. Komünizmin yıkılmasından sonra, tek başına kalan liberalizmin dogmalaşması ve tekelleşmesi tehlikesine karşı, Rorty’nin ironi ve dayanışma gibi kavramlarla genişletip, dinamizm kattığı postmodern burjuva liberalizmi, günümüzün tekelleşen liberalizmini daha derin ve daha işlevsel bir yapıya kavuşturacaktır.

Rorty'nin liberalizm retoriğini savunması, belirli bir politik düzenlemeler kümesinin onaylanmasıyla sonuçlanır. Rorty, toplumun, özellikle yurttaşlara kendi kaderlerini tayin hakkını ifade etmek için, fırsatlar sunma açısından, yaşamsal bir işleve sahip olduğunu düşünen ve toplumun, toplumsal kurumlar dolayısıyla özerkliğe ulaşılmasını mümkün kıldığını savunan (Rousseau, Hegel ve Marx'ta rastlanan) olumlu özgürlük görüşünün aleyhindedir. O, kendini-ifade etme ve öz-yaratım arzularını mahremleştirmeye çalışan, olumsuz özgürlük görüşünün lehinde savlar öne sürer. Rorty, politik inancını şu şekilde ifade eder: (Ancak kendisini liberal ironici olarak tanımlayan biri için bunu biraz dogmatik şekilde yaptığına dikkat edilmelidir) Nietzsche gibi, kendini-yaratan ironicilerin peşinde olduğu özerklik türü, toplumsal kurumlarımızda asla nesnelleşemeyecek türden bir şeydir. Özerklik, tüm insanların içlerinde barındırdıkları ve toplumun bunları bastırmaya son vererek salıverebileceği bir şey değildir. Ancak, bazı belirli insanların, kendini-yaratma yoluyla ulaşmayı umduğu ama aslında pek az kişinin ulaşabildiği bir şeydir. Bu kitapta savunulan uzlaşma şunu demeye gelir: Zulümden kaçınmaktan daha önemli bir toplumsal amaç olduğunu düşünmenize yol açacak politik bir tutuma kaymaktan kendinizi alıkoyabilmeniz için, Nietzscheci-Sartrecı-Foucaultcu sahicilik ve saflık girişimini kapsar.²²⁵

Liberal ironi, kişilere eleştirelliği ve özgür düşüncüyü aynı potada sunup, onları çağın dinamik koşullarına uygun şekilde, özerk biçimde tetikte tutabildiği için kanımızca önemlidir. Bunun haricinde, liberal ironinin 21.yüzyılın ileriki safhalarında görülecek daha başka potansiyel getirileri de olacaktır.

Yunanca’da “eironia” kelimesinden türeyen “ironi” kavramı, bilmezden gelme anlamını taşımaktadır. Üstü örtülü şekilde, cevap beklenilmeksizin, sorma anlamını da içeren ironi, 17. Asırdan itibaren alaycı şekilde çelişkili konuşma anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Sözcük, günümüzde mizahi, eleştirel

²²⁵ Keith Ansell-Pearson, **Kusursuz Nihilist** s.210, 211

yaklaşımların geneli içinde kullanılabilmeyle, Rorty’de kişinin kendisine ve kendi yaşantısına yönelik özeleştirici unsurunu da içeren bir ironi tanımlaması vardır.²²⁶ Zaman içerisinde böylesine bir dönüşüm geçirerek, alaycı çelişkililiğe dönüşen ironi kavramı Türkçe’de de küçümseme ve tersini kastetme anlamında kullanılan popüler bir dil oyunu olarak karşılığını bulmuştur.²²⁷ Farklı zaman dilimlerindeki ve farklı kültürlerdeki farklı tanımlamalarına rağmen ironi, her anlamıyla, kavramların anlamlarını irdeleme, eleştirme, farklı boyutlardan bakma süzgeçlerinden geçirerek genişleten ve derinleştiren bir yaklaşım sunmaktadır.

Kökenleri eski zamanlara, kullanım şekilleri farklı alanlara dayanan ironiyi, siyaset düşüncesi içindeki kullanım biçimiyle Rorty, salt mevcut düşünce ekollerini eleştirmekten ziyade, bu ekollerin karşılıklı diyalogunu ve etkileşimini sağlayacak bir yapı kurmuştur. Kurduğu yapı, ironinin işleyebileceği olgun bir ortamı, esnek bir zihniyeti ve çoğulcu bir medeniyeti gerektirdiğinden sağ ya da sol belli ideolojiler üzerinde düşüncesini sabitlemiş kesimlerden hiçbirine yaranamamışsa da, Richard Rorty’nin düşünceleri, çağımızda kendisi de dahil herşeyi eleştirebilen bir düşünce sisteminin kurulması hususunda, göz ardı edilemeyecek, yok sayılamayacak bir potansiyel taşımaktadır. Rorty’nin düşüncesinin çağımıza katabilecekleri onun oluşturduğu liberal ironisinin potansiyeli hesaplanıp, ortaya koyduğu postmodern pragmatizmin geleceğinin tahayyül edilip, son kertede, zulme karşı ideolojisiz dayanışmanın önemini anlaşılması ile daha iyi irdelenebilecektir. Bu doğrultuda, üç aşamada, Rorty’nin siyasal düşüncesinin analizi yapılarak, Rorty’nin düşüncelerinin ütopyadan projeye, projeden de politik atmosfere dönüştürülmesi sağlanılabilecektir.

Hakikate dair tartışma, hem hakikatin belli insanlar tarafından bilinip, hem de belli insanlar tarafından bilinmeyeceği şeklindeki ironik yaklaşımlar etrafında meydana geldiğinden, ironik bir üslup takınıp tartışmanın öteki boyutuna da sahip çıkarak yaklaşım sunmak, hakikatin özüne daha uygun olacaktır.²²⁸ Rorty’nin, kendi söz dağarlarının olumsuzluğuyla yüzleşmiş liberal ironicisinin üslubu da, bu sağduyulu yaklaşıma denk düşmektedir.

²²⁶ Savaş Kılıç “İroni İstihza Alaysılama” Cogito Sayı:57 K13 2008 s.143-148’den Aktaran Onur Can Sümen Bir Toplumsal Tip Olarak Tutunamayan’ın Popüler Romanlarda İzini Sürmek” **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı / İletişim Bilimleri Programı** s.56-57

²²⁷ Onur Can Sümen age. s.56-57 A. Özgür Gürsoy, “Hakikatin Ötesi, Berisi Kendisi: ‘Hakikat-ötesi’ Kavramına Dair Eleştirel Bir Çözümleme,” **Kaygı**, 20(I)/2021: 150-170. s.152

²²⁸ A Özgür Gürsoy “Hakikatin Ötesi, Berisi, Kendisi: “Hakikat-ötesi” Kavramına Dair Eleştirel Bir Çözümleme” **Kaygı**, 20(I)/2021: 150-170. Araştırma Makalesi Research Article s.152

3.3.1 Liberal İroninin Potansiyeli

Modernizmi ve postmodernizmi içiçe yaşamak için, liberalizmin söz dağarlarının rastlantısal, olumsal kazanımı üzerinden, farklı söz dağarcıkları arasında geçişlerle donatmak ve kabullenilen söz dağarlarının da belli zaman ve mekân oluşumlarının rastlantısal yansımalarından öte bir şey olmadığı gerçeği ile hareketlendirmek gerekmektedir. Bunun için de, kendi yüklendiği değerleri eleştiriye tabi tutabilen, ironici bireyleri yaratabilmek şarttır.

Yakın zamanlarda kullanılan, "kesinsizliğin kurumsallaşması" inancı dikkate alındığında, Rorty ve Connolly gibi yazarların olumsuzluk, "liberal ironi", çoğullaştırma gibi kavramların kabulüne dayanan, bir "demokratik ethos"un yaratılmasına duyulan ihtiyaca, özellikle vurgu yaptıkları söylenebilir. Bu düşünceler, demokratik yaşam biçimlerinin korunması ve yaygınlaştırılması açısından büyük bir önem arz eden ideolojik dayanaklar olarak görülmektedir. Söz konusu yazarlar, yeni ideolojik köktencilikleri, kurumsal katılaşmayı, donmuşluğu ele alarak, farklılıkların, mevcut, liberal, demokratik toplumların kamusal hayatının dışında bırakılmasını önleyecek, bir tür panzehir oluştururlar. Böylece, demokratik toplumların yurttaşları arasında, bir "olumsallık ethosu"nun yerleştirilmesine ve pekiştirilmesine duyulan ihtiyaca dikkat çekerler.²²⁹

Doğanın konuşmayı, insanların konuştuğu görüldüğünde, tarihin bizi aşama aşama özel bir noktaya götürmediği anlaşılacaktır. Bu, kelime dağarcıklarımızın ve benimsediğimiz değerlerin, herhangi bir bireyin benimsediği alternatif başka bir değer kümesinden üstün olmadığını kabullenmemizi sağlayacaktır. Böylece, zulme karşı alabileceğimiz ve almamız da gereken ortak tavır haricinde, kendi toplumumuza karşı kabullenme yükümlülüğümüz olan sorumlulukların altına girmemiz de kolaylaşacaktır. Bu ortam, bize 21.yüzyılın küresel dünyasında yerel, küresel, hiyerarşik, yatay dengeler etrafında şekillenen kamuoyunun bir özümsemesini sunacaktır.

Liberal kuram, her türlü krizin, kendi kendine çözülebileceğini ve her türlü güdümcü yaklaşımın, serbest girişimi ortadan kaldıracabileceğini öne sürer. Devletin hiçbir işe karışmasını istememesine rağmen, bu görüşün vatani sayılan ülkelerde bile (örneğin İngiltere) birçok devletçi tutumlara gidilmesinin zorunluluğu doğmuştur.²³⁰

²²⁹ Ahmet Cevizci **Felsefe Ansiklopedisi** cilt 4 Ebabil Yayınları, İstanbul, 2005 s.142

²³⁰ Ahmet Angın – **Dünya Politika Ansiklopedisi** 1967 İstanbul Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları s.131

Liberal politikalar doğrultusunda, devletin küçültülmesi ile doğan boşluk, sivil toplum tarafından doldurulmaya çalışılırken, liberalizm, kuramsal düzeyde verimli ve sorun çözücü bir toplumsal anlatı ortaya koyamamış ve daha ziyade herkesin kendi başının çaresine bakmasını önerip, geri çekilmiştir. Somut olaya uyarlanmasında güçlük çekilen liberal hoşgörü, bireysel çoğulculuk ve çıkarların uzlaştırılması idealleri ancak Rorty gibi, çok boyutlu liberallerin derin ve geniş yaklaşımları ile işlevselleşebilecektir. Nietzsche, Heidegger, Derrida, Dewey ve James'tan çokça beslenmiş olan Rorty "izm karşıtı" bir filozof olarak tanınmıştır. Rorty politik alanda ve kamusal platformda solu olduğu kadar, sağı da şiddetle eleştirerek, orta yolcu bir liberalizmi benimsemiştir.²³¹

Çağımızda, bireyselci söylemler, uygulamada yalnızlığa; salt büyümeye dayalı ekonomik politikalar, toplumsal yozlaşmaya; rekabet ağırlıklı yaşam tarzları, insanı yabancılaştırmaya neden olmaktadır. Sağ-sol, liberalizm-sosyalizm gibi ikiliklerin birbirleri arasında ördükleri söz dağarcıklarının farklılıklarından kaynaklı söylemsel duvarlar da, bu yalnızlaşmaya, yozlaşmaya ve yabancılaşmaya çanak tutmaktadır. Bu kaotik ortamdan ve hizipsel söylemlerden ötürü, küreselleşme kağıt üstünde kalmakta, liberalizm sadece belli kesimlerin nezdinde işlemekte ve kapitalizm de para baronlarının elinde durmaktadır. Rorty, temeldenciliğe, felsefi aşkıncılığa, yandaşlığa karşı verdiği mücadelenin ötesinde, "Patronlara ve Oligarşilere Karşı" gibi söyleşilerinde, bu tarz bozulmalara karşı da, önemli savaşımarda bulunmuştur. Böylece, hem fenomenolojiyi solipsizmden, hem postmodernizmi kuru muhalefetten, hem de pragmatizmi belli dünya görüşündekilerin felsefesi olmaktan çıkaracak verimli bir alan açmıştır.

Günümüzün liberal devletleri, liberal devletin ortaya çıkarken üstlendiği muhafız devlet rolünden sapmış ve totaliter nitelikler taşıyan üsluplar takınmaya başlamıştır. Fenomenolojik gelenekten beslenip, postmodern yaklaşımlara ortam yaratan hermenötik çalışmalar yapan bir düşünür olan Ricoeur de, bu duruma dikkat çekerken, devlet güdümünde belirlenmemiş yeni bir toplumsallık biçiminin belirlenmesinin gereğini vurgulamıştır.²³² Rorty'nin zulme, ötekileştirmelere ve dogmalara karşı, olumsuzluk, ironi ve dayanışma üçgeninde kurduğu yeni toplum tipi de, bu ihtiyacı karşılar niteliktedir.

²³¹Ahmet Cevizci **Felsefe Sözlüğü** s.200

²³² Richard Kearney "Dilin ve Mitin Poetikası Paul Ricoeurle Söyleşi" **Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi** Sayı.56 Güz 2008 s.157

3.3.2 Postmodern Pragmatizmin Geleceği

Postmodern pragmatizm anlayışıyla, salt rasyonel karar veren insanın aşılıp, rasyonel kararların kendi içindeki çatışmalarının ve çelişmelerinin farkına varan bir çift yönlü rasyonalizme (Homo Economicus Janus) geçişin öngörüldüğü düşünülebilir. Zira, Homo economicusun konformizmine tepki olarak homo economicus janusa geçişin daha alternatifli bir yol olduğu görülmektedir. İleriki bölümlerde anlatacağımız konaç kavramında göreceğimiz gibi, bu Janus tarzı iki yüzlü postmodern pragmatizm, iletişim dili üzerinde, işlevsel, pragmatik ortaklık sağlamaktadır. Böylece, söz dağarcıkları arasındaki global (hem küresel hem yerel) çeşitliliğin birlikte yürütüldüğü, özel bir yaklaşım tarzı olarak öne çıkmaktadır.

Postmodern söylemler, liberal ideolojinin, entelektüel siyasal düşünceyi teslim almasına ve kızağa çekmesine araç olduğu yönünden eleştirilmiştir.²³³ Rorty'nin yürüttüğü tarzda pragmatist nitelikli bir postmodernizm ise, çoğulculuğun gerçek anlamda işleyeceği bir postmodernizm biçimi olarak öne çıkmaktadır. “ABD'nin dış politikasındaki artan afakilik, tüm dünyayı tehdit eder konuma gelmiştir”²³⁴ diyerek ABD'yi eleştiren Rorty, herhangi bir inanç temelinde kendini doğruluk gerçeklik vb. ekseninde diğer güçlere, devletlere ya da kişilere üstün gören tüm duruşlara karşı çıkmıştır. Rorty, insanların değerlerine zemin olarak kabul etmek için, genel geçer değer arama çabalarının boşunalığını belirterek, zamanın ve mekânın değerleri içinde sağlanan dinamik bir duruşa esin kaynağı olmuştur.

İnsanlık “neden yapması gerektiği”nden ziyade, “ne yapması”nın öne çıktığı bir çağda yaşamaktadır. Rorty'nin postmodern pragmatizmi, temeli ve kaynağı ne olursa olsun, diyalogu, dayanışmayı ve eleştireliliği esas alarak, tek ötekisi zulüm olan bir siyasal ortam yaratma gayretindedir. Bu ortam, zulme karşı ideolojisiz, kampsız, paradigmasız, nedensiz, hiyerarşisiz, meşrulaştırmasız bir reddi ön plana çıkarmaktadır.

Bir bakıma, yirminci yüzyılı açan felsefe olan Husserl'in fenomenolojisi, bir yandan psikolojizme, diğer yandan ise Anglosakson pragmatizmine karşıt olarak kıta Avrupa'sının bir merhalesinde oluşmuştur.²³⁵ Pragmatist Rorty ise, kıta Avrupa'sındaki filozofların çoğunu fenomenolojist yapan şeyin, geleneksel

²³³ Ali K. Metin “İdeolojiyi Beklerken” <http://www.fikircografyasi.com/makale/ideolojiyi-beklerken>
Ali.K.Metin

²³⁴ Richard Rorty “Rorty, AB-ABD'yi Dengeleyebilir” NTV-MSNBC haber
<http://arsiv.ntv.com.tr/news/222812.asp?cp1=1>

²³⁵ Ali Akay “Sunuş” içinde **Çağdaş Felsefenin Macerası:1 Varoluşçuluk Fenomenoloji Ontoloji**
Editör: Güçlü Ateşoğlu, Belge Yayınları, İstanbul, 2016, s.11

filozofların, neyin kendilerinin görüşlerini doğrulayan ya da yanlışlayan deliller olarak sayılacağını açık kılmadaki başarısızlıklarının sonucu olan umutsuzluk duygusu olduğunu öne sürmüştür.²³⁶ Fenomenolojinin umutsuzluktan doğan bir tepki, pragmatizmin ise umutlanma sonucu bir etki olduğu görüldüğünde postmodernizmin de bu umutsuzluktan umuda geçiş döneminde bir “umarsızlık seçkisi” olarak ara form işlevi üstlendiği kanımızca görülebilir.

Rorty, hem uygunluk kuramını eleştirip hem de pragmatik doğruluk kuramını savunarak, dilin, farklı amaçlara, farklı eğilimlere göre, farklı kişilerce, farklı söz dağarları üzerinden kullanılan bir araç olduğunu vurgulamıştır. Bu doğrultuda, seçilen farklı hedeflerin uyumsuzluğu durumunda, kullanılan dil ve söz dağarcıkları da, birbirinden farklı ve dolayısıyla birbiriyle uyumsuz olacaktır. Dolayısıyla, felsefi bir yaklaşımın doğruluğu, onu kendi amacına yönlendirmede, diğer yaklaşımların kendi amaçlarına yönelme başarısıyla kıyaslanarak ölçülebilecektir.²³⁷ Bizce, kapitalizmin vadettiği genel refahı, ne kadar genelleştirebildiği, küreselleşmenin ne kadar istikrarlı ilkeli şekilde işlediği ve liberalizmin insanları ne kadar özgürleştirdiği, belli söylemlere takılıp kalınmaksızın, amaca uygunluk ölçütleriyle değerlendirildiğinde, Rorty’nin postmodern pragmatizminin ve dili araç olarak gören yaklaşımının önemi ortaya çıkmaktadır.

Çağımızda görülen çeşitli ötekileştirmelerin, dışlamaların, aşağılamaların, baskıların aşılabilmesi için, farklılıkların fırsat, ortaklıkların ahenk, sorunların ortak, çözümlerin alternatifli olarak düşünüldüğü bir siyasal iklime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da, kanımızca ancak hak ihlallerine karşı ortak bir dilin kurulabildiği, düşüncede özgürlükçü, ifadede sağduyulu, postmodern pragmatist bir toplumda sağlanabilir.

Rorty’nin neo-pragmatizmi ya da vülger pragmatizm de diye adlandırılan postmodern pragmatizmi, anglosakson düşünürlerle kıta Avrupası filozoflarını harmanladığı gibi, feminizm, hukuk, politika gibi farklı disiplinleri de harmanlayarak, pragmatizmi evrenselleştirmiş ve genelleştirmiştir.²³⁸

²³⁶ Ahmet Cevizci **Paradigma Felsefe Sözlüğü** İstanbul 1999 s.734

²³⁷ Victor Gijssberg Chapter 5.3: Richard Rorty: Language as a Tool (Leiden University)
<https://www.youtube.com/watch?v=TDiENpmpY78>

²³⁸ Emre Öztürk “Sosyal Bilimler Metodolojisinde Bir Yaklaşım Olarak Pragmatizm” Doktora Tezi Malatya Üniversitesi 2015 s.129- 130
<http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11616/6418/Tez%20Dosyas%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3.3.3. Zulme Karşı İdeolojisiz Dayanışmanın Önemi

Ulus devletler güç kaybederken, yığınların küresel odakların yemi olmaksızın birbiriyle kuracağı duygudaşlığın önemi hissedilecektir. Her şeyin siyasal olduğunun yeniden anlaşılmasıyla, siyasetin siyasal olmayana yandaşlık amacı güdülmeksizin esnetilmesi, küresel kamuoyunun somutlaşmasında önemli rol oynayabilecektir.

Rorty'e göre, sosyal düzeni ayakta tutan temel değerler, zulme ve haksızlığa karşı gösterilen ortak tepkiler olmaktadır. Dayanışma anlayışı, hem liberal bir toplumun içerisinde, hem de farklı kültürdeki toplumlar arasında kurulabilecek bir bağ sunmaktadır. Ötekiyle, farklı olanla, diğer insanlarla kurulan duygudaşlık temelinde oluşturulan dayanışmanın sağlayacağı özdeşlik duygusu, herkesi herkesin gözünde "bizden biri" olarak kabul etmeyi sağlayacak bir araca dönüşecektir. Bireylerin, ancak bu tarz içselleştirmeler sayesinde kurulacak karşılıklı duygudaşlık, dayanışma ve anlayış vasıtasıyla birbirlerine olan yükümlülüklerini gerçekleştirebileceğini belirten Rorty "Biz" kavramını nesnel, evrensel, genel geçer bağlardan öte, liberal terimlerle ve kendini karşısındakinin yerine koyma mantığıyla değerlendirmiştir.²³⁹

Herhangi bir milletçi, ümmetçi vb. kolektivist yaklaşımın aksine, belli bir türdeşlik temelinde değil, farklılıklara rağmen, ortak sağduyu bağlamında ilerleyen, temiz bir dayanışmayı betimleyen Rorty, günü kurtarmak adına, dönemsel ittifaklar şeklinde beliren yandaş bir barışçılığın aksine, farklılıkları aşan, taraf tutmayan özümsemeci ve genelgeçer bir ortaklık perspektifi ortaya koymuştur.

Rorty, "insanların üst anlatılardan, ideolojilerden ve soyut kavramlarla meşrulaştırmalardan vazgeçtiklerinde, dikkatlerini nereye yöneltmeleri gerektiği" sorusuna, yaşanan somut dönemdeki insanların ve somut kaygıların dikkate alınması gerektiği yanıtını vermiştir. Ayrıca O, batılı entelektüelleri de, sıradan yurttaşın fazla ilgilenmediği soyut kavramlarla düşünceleri yüzünden eleştirmiştir. Rorty, postmodernizmin fikrî önderlerinden Lyotard'ı bile, sorduğu "biz evrensel bir tarih anlayışına ulaşabilir miyiz?" sorusunda bahsettiği "biz" kelimesi ile kimi kastettiğini netleştirmede için eleştirmiştir. Çünkü Rorty, tarihsel süreç veya metafizik bir öge tarafından, bir amaca yönlendirilmiş "biz" fikrini de, sürekli peşinde koşmamız gereken bir sahici "ben" fikrini de, verili bir zaman ve mekanda

²³⁹ Mustafa Uluçakar "Richard Rorty Üzerine Bir Değerlendirme" H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:32, S:1, 2014, s.239-240

verili toplumsal koşullar karşısında bulunan “X kişisi” lehine terk etme çağrısını, sürekli bir şekilde yenilemiştir.²⁴⁰

Rorty'nin düşünceleri, ben ve biz arasındaki ikiliğe karşı çıkması, özel kamusal arasındaki farkı vurgulaması, farklı söz dağarlarına karşı mesafeli durması, zulme karşı ortaklaşa tepki gösterebilen farklı söz dağarcıklarına sahip siyasal aktörleri öngörmesi, postmodernizmle pragmatizmi aynı potada eritmesi, diğer tüm izmlerden bağımsız ve daha eşitlikçi bir liberalizm önermesi, temeldencilik karşıtı olduğu için farklılığa ve alternatiflere açık olması açısından, özellikle önemlidir. Onun düşüncesi, çağımızda metal yorgunluğu belirtileri göstermeye başlayan küresel kapitalizmin ve çeşitli kargaşalar yaşamakta olan liberalleşen toplumların, kendi özleştirilerini yapmalarında kilit rol oynayabilecektir. Rorty'nin, günümüz dünyasının bakış açısına ve söylemine yönelik eleştiriler içeren yaklaşımının yanında, çağımızın sosyo-ekonomik ve yapısal eleştirisine odaklanan başka pragmatistler de vardır. Rorty'nin eleştirilerini farklı açılardan tamamlayan ve geliştiren bu düşünürlerden en önemlilerinden biri Tony Judt'tır. Judt, Rorty'nin liberalizmin içinden yaptığı eleştirilere alternatif olarak, farklı kültürlerden beslenmiş bir sosyal demokrat olarak dışarıdan eleştirilerde bulunmuştur.

Husserl'in, Avrupa'nın egozimlerin elinde bölünmesine ve Lyotard'ın, meta anlatıların otokratikliğine yönelik eleştirilerinin orta yolunu bulan Rorty, kişinin, kendi sahip olduğu değerler kümesine körü körüne bağlanmasını önlemek istemiştir. Bunun için ironiyi, ideolojik söylemlere mesafeli kalabilmesi için olumsuzluğu vurgulamıştır. Zulme karşı da, Husserl'in duygudaşlığı ile Lyotard'ın reaksiyonerliğine paralel bir dayanışmayı önermiştir. Böylece Rorty, Husserlci bilinç ortaklığını ve Lyotardçı söylem farklılığını aynı potada eritmiştir. Rorty'nin söylemsel şemasını çıkardığı, zulme karşı dayanışmacı duruşun, iktisadi ve sosyal boyutunu ise, Tony Judt ortaya koymuştur. Böylece, liberalizmin sınırsız fikirsel özgürlüğü, iktisadi alanda ezilen sınıfların desteklenmesi ve liberalizmin çeşitli sosyal devlet mekanizmaları ile desteklenmesi ile tamamlanmış olacaktır. Bu şekilde, Berardi'nin de belirttiği, her fenomenin, diğer tüm fenomenlerle desteklendiği, sayısız bağlılıktan oluşan, canlı bir organizmanın tahayyülü olarak dünyanın ele alınması²⁴¹ fikrine paralel, sağduyulu bir yaklaşım benimsenmiş olacaktır.

²⁴⁰ Mehmet Sebih Oruç, “Siyasal İletişimde Doğruluğun İlgası: Hakikat Sonrası Durum ve Richard Rorty Felsefesi” **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi** s.54 -55

²⁴¹ Franco Bifo Berardi Sonun Fenomenolojisi s.248

3.4. ÇOK-KÜLTÜRLÜ SOSYAL DEMOKRAT TONY JUDT

Judt, makalelerini derlediği “Kötülük Kol Gezerken”de sosyal demokrasi savunması yapmış, ardından da “20.Yüzyıl Üzerine Düşünceler” isimli yapıtında otobiyografik nitelikli bir 20.yüzyıl panoraması sunmuştur. Judt, daha sonra Fransız aydınlarının sosyalizmi gözü kapalı şekilde desteklemesini eleştirdiği, “Olgular Değişince” isimli yapıtını yazmıştır. Eski bir siyonist, ateşli bir İsrail eleştirmeni, eski tarzda bir kamu entelektüeli, bir tarihçi, orta Avrupa geçmişi bulunan bir İngiliz vatandaşı gibi farklı özellikleri, aynı potada eritip, farklı kültürleri aynı bünyede sentezleyen Tony Judt, yapıtlarında sosyal demokrasi, kötülüğün evrenselliği, günümüz insanının sorgulayıcılıktaki noksanlığı, gibi temaları ön plana çıkarmıştır. Akademisyen, tarihçi, köşe yazarı, entelektüel gibi farklı sıfatlarla, gerçeğin arkadaşlıktan bile daha önemli olduğunu vurgulayan düşünür, eski bir sosyalist olarak solu ve sosyal demokrat olarak da liberalizmi eleştirmiştir. Almanya’nın ve İskandinav ülkelerinin refahını belirtip, sosyal demokrat sistemi desteklemiştir. Rorty’nin, çağımızda daha duyarlı daha derin bir liberalizmin üslubu söylemleri ve duruşu hakkında önemli bir alternatif ortaya koyması gibi, Judt da toplumsal barışı sağlayan daha eşitlikçi ve ılımlı, yani ayakları yere daha sağlam basan bir sosyal demokrasinin savunucusu olmuştur. Bu açıdan, ikisi de yaşantılarında karşılaştıkları zorluklar ve eleştirel üslupları açısından birbirlerinin tamamlayıcısı olmaktadır.

Sosyal bilimlerde, gerçekçiliği hem araştırma hem de sosyal ontoloji olarak kabul eden yaklaşımların güçlü tezler sunduğu görülür.²⁴² Richard Rorty gibi, Tony Judt da, gerçekçi bir şekilde popülizmin arkasındaki canlandırıcı güç olarak gördüğü çalışan yoksul sayısındaki artış üzerine düşünmüştür. Küreselleşme ve otomasyon sonucunda sosyal güvenliğin yok sayıldığı, yeni ve istikrarsız bir işçi sınıfı doğmuştur. Bu yok sayma, sanılanın aksine, kısıtlanmamış piyasa güçlerinin bir sonucu olarak değil, 1930’larda ve 1940’lardaki kasıtlı hükümet tercihlerinin sonucu olmuştur. Dayanışmacılığın yararlarına dayanan, Keynesyen ekonomik varsayımlarla sağlanan İkinci Dünya Savaşı sonrası refahı ise, Chicago Okulu’nun devletin vergi almayı ve harcama yapmayı kısıp insanları yalnız bırakınca daha iyi bir hayat yaşayacağı düşüncesi uğruna terkedilmiştir. Ancak “küçük iyidir” şeklindeki efsane, çağımızda sosyal hareketliliğe darbe vurduğu gibi, depresyon, obezlik, alkolizm ve çeşitli küçük suçlar gibi pekçok soruna da neden olmuştur. Tony Judt ve Timothy

²⁴² Andrew Abbott **Disiplinlerin Kaosu** s.117

Synder gibi düşünürler, insanların kollektif davranmayı, askeri amaçlar dışındaki gayeler uğruna tekrar canlandırıp, canlandıramayacaklarını sorgulamışlardır.²⁴³

Rorty'nin liberal ironici ütopyasını, duygudaşlığa, hoşgörüyeye farklılıklara saygıya, söz dağarları arasındaki geçişkenliğe dayandırmasının ardından, Judt da liberalizmin ve sosyal demokrasinin söz dağarcıklarını derinlemesine karşılaştırmıştır. Çağımızda, liberalizmin söylemlerine ve eylemlerine yönelik körü körüne bağlılığı “Sosyal Demokrasinin Hangi Kısımları Öldü Hangi Kısımları Yaşıyor?” başlıklı yazısında olduğu gibi, belli kıyaslamalar üzerinden aşan Judt, Rorty'nin öngördüğü, daha kolektivist ruhlu bir liberalizmin gerekliliğini, Avrupa'nın tarihsel geçmişine ve iktisadi deneyimlerine dayandırmaktadır. Bu yönüyle, gerek soyut düşünsel alanda, gerekse somut iktisadi alanda liberalizmin kendini eleştirmesi gerektiğini tekrar ortaya çıkartan Judt, fenomenoloji, posmodernizm ve pragmatizm üçlüsünün birbirini tamamlayışı gibi Rorty'i tamamlamıştır. Dolayısıyla, bu iki isim, söylemsel ve eylemsel pragmatizm açısından birbirlerinin desteklemiştir. Rorty'nin platonculuktan pragmatizme geçişinde olduğu gibi, Judt da siyonizmden pragmatizme geçmiştir. Böylece iki düşünür de radikal yaklaşımlardan vazgeçip, yararcılığın makul anlayışında buluşmuştur. Tony Judt, “İyi örgütlenmiş bir toplum, kendimize ilişkin hakikati, topluca bildiğimiz ve kendimize ilişkin hoş yalanlar söylemediğimiz bir toplumdur” sözleriyle tanınmış ve bunu hayata da geçirerek her zaman takdir toplamıştır.²⁴⁴ Böylece Judt, Edmund Husserl'in bilince, önyargısızlığa, duygudaşlığa, deneyimlerin özümsemesine verdiği önemle, Jean Francois Lyotard'ın tepeden inmece, tektipçi evrensel söylemlere getirdiği eleştiriyi birleştirmiştir. Rorty'nin farklı söz dağarlarının kendi eleştirisini yapmasını istediğindeki gibi, ironicinin önemini anlatacak bir şekilde, insanların sağduyulu toplumsal ilişkiler kurmasını desteklemiştir.

Tony Judt, hem solun belli ölçüde sağ örnek alıp, ondan alması gereken bazı değerlerin olduğunu görmesini isterken, hem de sağ siyasetçilerin evrensel projeler uğruna, yok edici bir üslupla, yenilik getirme meraklarını eleştirmiştir.²⁴⁵ Böylece, Judt, tıpkı Rorty gibi, hayatı boyunca hem sağ, hem de sol siyasete karşı eleştirel tutum takınıp, çeşitli alternatifler geliştirebilen bağımsız ve sağduyulu bir düşünür olabilmıştır.

²⁴³Matthew Herbert“Three Books On Politics In The Age Of Trump”<https://wiserbraver.com/2017/07/>

²⁴⁴ Tony Judt **Olgular Değişince: Denemeler, 1995-2010** Çeviren: Dilek Şendil Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017

²⁴⁵ Tony Judt **Olgular Değişince** s.290

3.4.1. JUDT'IN HAYATI

Judt, bir dönem siyonist gençlik kamplarında çalıştığından, kendini eski moda, halkla içiçe, kamu entelektüelleri kuşağından gören bir tarihçi olarak, liberalizmin kibrine ve siyonizmin zulmüne önemli eleştiriler yöneltmiştir. Her ne kadar, tarihçi görüşü ile postmodernist üslubu benimsemese de, bu tip meta anlatılara yönelttiği eleştiriler, onu kanımızca postmodernizme bir nebze olsun yaklaştırmaktadır.

1948 yılında Londra'da doğan İngiliz tarihçi İngiltere'de başladığı öğrenimine, Paris'te École Normale Supérieure'de Avrupa tarihi alanında uzmanlaşarak devam etmiştir. Erken dönem çalışmaları Fransız Solu, Marksizm ve Fransız Entelektüelleri üzerine olmuştur. Judt'ı dünyaca ünlü bir tarihçi haline getiren ve birçok dile çevrilmesini sağlayan ise geniş kapsamlı çalışması *Savaş Sonrası: 1945 Sonrası Avrupa Tarihi* olmuştur. Ağustos 2010'da ALS'den hayatını kaybeden Judt, hastalığı süresince düşüncelerini okuyucularına yardımcıları sayesinde aktarmaya devam etmiştir.²⁴⁶

Çocukluğunun İngiltere'sinde, bir Yahudi olarak gördüğü baskılardan, İsrail'in günümüzde Filistin'e karşı estirdiği devlet terörüne; yaşadığı ALS hastalığından dolayı çektiği acılardan; tarihçi gözüyle tanık olduğu toplumsal olaylara dek, pek çok acının izini taşıyan, olgun bakış açısı ile Judt, aşırılıkları kırpan, çok boyutlu ve uzlaşmacı bir yaklaşım geliştirmiştir.

O, tüm yaşam deneyimini ve gözlem sonucu edindiği bilgileri, sosyal demokrasiyi savunmak, analiz etmek ve yeniden önermek doğrultusunda kullanmış bir düşünürdür. Judt, aynı zamanda dogmalara, çikintılıklara, kemikleşmiş duruşlara karşı direnişçi özelliğiyle tanınmış bir tarihçidir.²⁴⁷ Keynesyen sosyal demokrat söylemleri, esnek bir üslupla savunması da, çağımızın kemikleşmiş liberalizmine sunduğu ideal bir alternatif olarak, arkasında bıraktığı mirası olarak düşünülebilir.

Judt, "Sosyal Demokrasinin Hangi Kısımları Yaşıyor ve Hangi Kısımları Öldü?" yazısında sosyal demokrasiyi farklı pencerelerden irdelemiştir. Çoğu Amerikalının daha iyi bir yaşam beklentisini karşılayabilecek bir yaklaşım sunmasına rağmen, Avrupa ve İskandinavya'daki sosyal demokrasinin sosyalizm olarak görülmesini yadırgamıştır. Çağımızın göç almaya açık küresel dünyasında,

²⁴⁶ Şahika Karatepe "Tony Judt Avrupa Trenlerinin Sonsuz Bilet Yolcusu"

<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2014/08/01/tony-judt-avrupa-trenlerinin-sonsuz-bilet-sahibi-yolcusu/>

²⁴⁷ Tony Judt **Olgular Değişince** s,1-10

insanların yabancıların geldiği göç ortamında, devlete vergi vermeye daha az gönüllü olmasını sosyal demokrasilerin karşılaştığı temel sorun olarak görmüştür.²⁴⁸

Judt, ılımlı ve değişime açık müzakereci tavrıyla bilinen bir düşünür olduğundan, sosyal demokrasi, onun hayatı özelinde somutlaştırılabilir. Judt'un farklı kimlik unsurlarını kendi kişiliğinde eritmesi gibi, farklı ülkelerin siyasal kültüründen beslenmiş olan sosyal demokrasi, belli ülkelerinin hegemonyasından çıkmayan bir liberalizmin aksine, tam manasıyla küresel ve çoğulcu bir yaklaşımı olgunca sunabilecektir.

Çağımızda, başta Amerika olmak üzere, pek çok ülkede, insanlar farklı siyasal sorunlar yaşamalarına rağmen, yaşadıkları sorunlarla ilgili, sistem değişikliklerini bırakın, sistem içi küçük düzeltmeleri dahi talep edemeyecek kadar apolitik, umutsuz beklentisiz ve alternatifsiz konumda kalmıştır. Ancak içinde yaşanırken, şekil verilen herhangi bir dayatma ya da emri vaki ile değil de, toplumsal değişimlerin tedrici hızına uygun şekilde basamaklı olarak evrim geçiren bir toplumsal demokrasi, liberal dogmaların ötesine geçecek ve Tony Judt'ın bir sosyal demokrat olarak kendi hayatında yaşadığı esnekliği sistemsel olarak bize sunabilecektir. Judt, Montaigne'in "Hiç kimse zırvalamaktan bağışık değildir. Asıl talihsizlik bunun söyleniş tarzında yatar" sözünü hatırlatarak hem sosyalizmin, eski zamanlardaki, hem de liberalizmin çağımızdaki, kusursuzluk iddiasını eleştirmiştir. Hegel'in, Husserl'in, ve Nietzsche'nin artık eski dikkat çekiciliklerini, taşımasalar bile özgürlüğün de, liberalizmin de sorunsuz ve tartışmasız birer kavram olmadığını hatırlattıklarını belirten Judt,²⁴⁹ tarihte edinilen deneyimlerin, ne sosyalizm, ne de liberalizm lehine görmezden gelinmemesi gerektiğini savunmuştur.

Husserl'in, her deneyimi, çok boyutlu şekilde özümseyen fenomenolojisiyle, Lyotard'ın, tek boyutlu her meta anlatıya mesafe koyan yaklaşımının benzeşmesi gibi, Rorty'nin her değer bütününi kendi içinde ironiyle esnetmesiyle uyumlu şekilde Tony Judt'da tarihçi olmanın getirdiği tarafsız güdüyle liberalizmin kazanımlarını koruyarak onun kibrinden arınmıştır. O, sosyalizmin yaşattığı kısımlardan ders alıp, oluşturduğu sosyo ekonomik bilinçden uzaklaşmamış bir sosyal demokrasinin savunusunu yaparak, aşırılıklara savrulan insanlığı, sağduyulu bir orta yola çekme amacını gütmüştür.

²⁴⁸ Tony Judt "What Is Living And What Is Dead In Social Democracy?"

<https://www.nybooks.com/articles/2009/12/17/what-is-living-and-what-is-dead-in-social-democrac/>

²⁴⁹ Tony Judt **Kusurlu Geçmiş: Fransız Entelektüelleri** 1944-956 s.289, 292, 295

3.4.2 JUDT'IN SOSYAL DEMOKRASİSİ

Gözlemleri sonucu, sosyalizmin demokrasiye ve insan haklarının gelişimine katkısının sıfır olduğunu belirtirken, liberalizmi yalnızlaştırması ve içerdiği belli başlı yanlış okumalar üzerinden eleştiren Judt terkedilmesi hata olan bir deneyim olarak düşündüğü sosyal demokrasiye dönüşün önemini vurgulamaktadır.

Sosyal demokrasinin siyaset kuramı ve pratiğindeki yerine bakacak olursak kavram olarak Marx ve Engels'in ilk yazılarında sosyal demokrasiyi "Demokrat veya Cumhuriyetçi Parti'nin sosyalizme az çok bulaşmış bir kesimi" olarak ele alışında ve 1848 Devrimi sonrası Fransa'daki küçük burjuvalar ile işçiler arasında kurulan ittifakı sosyal demokrat parti olarak nitelimesinde geçmektedir.²⁵⁰ Toplumsal bağlamdaki bu uzlaşma yönünün yanında devletin yardıma muhtaçlara yönelik politikalar geliştirmesi bağlamında ise Bismarck'ın Almanya'da sigorta gibi ilk uygulamaları hayata geçirdiği görülmektedir.²⁵¹

Kavram ve uygulamalar düzeyinde, bu şekilde ilk örneklerini veren sosyal demokrasi, sistemli bir düşünce olarak gelişimini farklı çerçevelerde sürdürmüştür. Ferdinand Lasalle'in aşamacılığı (1825-1864), Eduard Bernstein'in revizyonizmi (1850-1923), Karl Kautsky'nin barışçıl yaklaşımı (1854-1938), Jean Jaures sosyalist bireyciliği, (1859-1914) Leon Blum faşizm karşıtlığı (1872-1950), ve fabian hareketinin evrimciliği, bu çerçevelerden bazılarıdır.²⁵² Tüm bu düşünsel gelişimine rağmen 1970 Petrol Krizi'nin ardından, sosyal demokrasinin verimsizlikle totaliterizmin önünü açacağı düşüncesi yaygınlaşmış, liberalizmin daha verimli olduğu kanısı nedeniyle sosyal demokrasi karalanmıştır. Ancak, hem sosyal demokrasinin kendi içindeki özeleştirisini yapıp, hem de liberalizme karşı sosyal demokrasinin insani verimliliğini vurgulayan Judt bu karalamaları gidermiştir.

Judt, Rorty'nin belli söz dağarcıklarının diğerinden üstün olmadığını belirtmesi gibi, çağımızda baskın olan liberalizm kaynaklı, verimlilik, etkinlik, iktisadilik söyleminin, önceki çağların iyi güzel ve doğruya yönelik arayışlarından

²⁵⁰ TBB/ÜA / Marxist Düşünce Sözlüğü-İletişim Yayınları Birinci Baskı 1993 s. 508
<http://www.arsivbelge.com/yaz.php?sc=1440> s.508

²⁵¹ <https://www.csgb.gov.tr/media/1780/senizkocer.pdf>
<https://ailevecalisma.gov.tr/media/1530/senizkocer.pdf>

Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları Uzmanlık Tezi Hazırlayan Şeniz Özmert Koçer s. 35

²⁵² Ozan Örmeci "Sosyal Demokrasi Nedir?" <https://politikadergisi.com/makale/sosyal-demokrasi-nedir>

üstün olmadığını vurgulamış ve bu doğrultuda çeşitli eleştiriler ortaya koymuştur. Judt'un sosyal demokrasinin içerdiği 5 temel eleştiri şöyle özetlenebilir:²⁵³

1: Güçlü devletlere ve müdahaleci hükümetlere ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir. Ama kimse devleti "yeniden düşünmek" ile uğraşmamaktadır.

2.Tercihler artık "devlet" ile "piyasa" arasında değil, iki tür devlet arasında yapılmaktadır. Bu durumda insanlara düşen şey, hükümetin rolünü yeniden gözden geçirmektir. Bunu halk yapmazsa, onların yerine başkaları yapacaktır.

3: Otuz yıldır yapılageldiği gibi "iktisatçı kafasıyla" düşünmek, insana içkin bir özellik değildir. İnsanlık tarihinde, kişilerin hayatlarının farklı bir biçimde düzenlediği, değişik kıstaslı ve toplumsal açıdan daha huzurlu zamanlar olmuştur.

4: Son otuz yıldır bir politikanın, bir önerinin, bir girişimin desteklenip desteklenmeyeceği sorulurken, bu soru mutlaka bir kâr ve zarar konusu olarak, en dar anlamıyla, ekonomik bir sorun olarak görülmüştür. Oysa bu içgüdüsel bir insanlık durumu değil, sonradan edinilmiş bir özelliktir.

5: Bir zamanlar "sol-sağ ayrımı" yararlı bir amaca hizmet etmekteyken, güncel olaylar hakkında eleştirel yorumlar yapmamak için bir bahane oluşturmaktaydı. "Soğuk Savaş"tan sonra bu ayrım geçerliliğini yitirmiştir.

Tony Judt, sosyal demokrat bir şekilde, modern kapitalizm, liberalizm ve küreselleşme üçlüsüne de; klasik ideoloji, iktisat ve ilerleme anlayışlarına da optimal açıdan yaklaşarak, bu kavramların hepsine karşı mesafeli bir duruş almıştır. O, liberalizmin genişlemeci ve yayılmacı zihniyetine de, sosyalizmin içe kapanmacı ve izolasyoncu zihniyetine de alternatif olarak seçmeci ve farklılıklara uyarlanabilir bir yaklaşım sunmuştur. Judt'a göre, sosyal demokrasi, 20. Yüzyılın büyük galiplerince başarıyla kullanılmış ve sonra da yok yere terkedilmiştir. 1930'lardan beri, Avrupa devletleri, karmaşık toplumları şiddetsizce ya da baskısızca kapsayabilen, güçlü, yüksek vergi almaya eğilimli ve yoğun biçimde müdahaleci, demokratik anayasal devletlere dönüşerek hem bireyleri güvenlik konusundaki tehditlere karşı, hem de toplumu bütünlüklü bir demokrasi açısından koruyabilen bir düzeni oluşturmuşlardır. Sosyal demokrasinin, her ne kadar eleştirilecek yönleri olsa da, Judt'a göre bu değerli mirastan umursamaz ve rantçı bir tavırla vazgeçilmesi büyük bir hatadır.²⁵⁴

²⁵³ Abdullah Muradoğlu "Kötülük Kol Gezerken"

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/abdullahmuradoglu/kotuluk-kol-gezerken-31195>

²⁵⁴ Tony Judt **Yirminci Yüzyıl Üzerine Düşünceler** Timoty Synder'n Katkılarıyla Çeviren: Nurettin Elhüseyni Yapı KrediYayınları İstanbul 2013 s.406

3.4.3 JUDT'IN SOSYAL DEMOKRASİSİNE ELEŞTİRİLER

Yazdığı “Kötülük Kol Gezerken” yapıtının arka kapağındaki tanıtımda, yıllarca çalıştığı New York Times gazetesi tarafından, “ölmek üzere olan bir adamın ölmekte olan görüşleri” yazılarak, şüpheli ve küçümser bir ifade ile aceleyle geçirilen düşüncelerine rağmen Tony Judt, liberalizmin gözden geçirilmesi ve sosyal demokrasinin yeniden bir alternatif olarak düşünülmesi açısından önemlidir.

Berktaşlı, Judt'ın yaklaşımını ve onun sosyal demokratlığını şu şekilde desteklemiştir: “Judt, siyonistlerin bile “sosyalist ve cemaatçi bir ülke yaratma idealist fantezisi” uğruna, ülkelerinden kovulan Filistinliler konusunda hayret verici bir aymazlık içinde olduklarını görmüştür. Filistinli Arapların maruz kaldığı etnik temizliğe bu denli duyarlı olan Judt, “fikri hür” olmaya verdiği öncelikle, bütün cemaatçilik ve kuyrukçuluklar için de önemli dersler vermiştir.”²⁵⁵ Bu yaklaşımıyla Judt'ın, aklın karamsarlığı ile iradenin iyimserliğini son derece güçlü bir biçimde anlattığı görülmüştür.²⁵⁶

Pek çok farklı düşünsel cephede savaşıp, kimseye yaranma kaygısı gütmeyen Judt, sosyal demokrasinin herkesin yararına, ama kimsenin ayrıcalığına olmaksızın işleme mantığını, adeta kendi hayatına uyarlamıştır. Yahudi olmasına karşın, yahudileri ve İsrail devletini hayatının son günlerine dek yoğunca eleştirebilmesi, liberalizmin tekelleşip dogmalastığı çağımızda, sosyal demokrasiyi ele alabilmesi, onun engin birikimini, nasıl bir cesaretle harmanladığını göstermektedir.

Judt'ın yaklaşımı, günümüzde sosyal demokrasinin hangi kısımlarının diri, hangi kısımlarının ölü olmasının tam olarak belirlemenin zor olması yüzünden yeterince dikkat çekmemiştir. Sosyal demokrasinin, liberalizmin basit ve konforlu söylemlerine ya da sosyalizmin kesin ve coşkulu söylemlerine alternatif sunacak tarzda, derin ve geniş bir hitabet gücüne sahip olmaması yönünden de eleştirilmiştir. Yine de Judt, yapıtlarında demokratik bilince ve toplumsal sağduyuya hitap eden cevaplanması oldukça güç sorular sormasıyla da dikkat çekmektedir. Bu sorular, bir yandan, orta yolcu bir sosyal demokrasinin aranması konusunda yığınları teşvik ederken, diğer yandan çağımızın konformizmini vurgulaması açısından önemlidir. Örneğin, Judt, “Olgular Değişince”de ABD özelinde ve tüm dünya genelinde irdelenmesi gereken şu soruları sormuştur: “Niye Amerika'da bile insanlar geleceğe

²⁵⁵ Halil Berktaş “Judt Hrant Karmakarışık” <http://www.duzceyerelhaber.com/Halil-BERKTAY/6023-Judt-Hrant-karmakarışık>

²⁵⁶ Barış Doğru “Başlarken” **Eko IQ Dergisi** Temmuz Ağustos 2017 Sayı 71 s.1 <http://ekoIQ.com/arsiv/ekoIQsayi71.pdf>

yönelik, toplumsal sorunların ve eşitsizliklerin yaşanmadığı alternatif bir toplum hayal etmekten bu kadar uzaktır? Neden insanlar ortak çıkarlarına uygun, toplumsal düzenlemelerle ilgili düşünmeyi “kendilerini aşan” şeyler olarak düşünmektedir?”²⁵⁷ Judt bu sorularıyla, acı söyleyen dost misali, çağımızın tek bir ideolojinin zaferinin sarhoşluğunun kutlanmasıyla değil, mevcut ideolojinin kendi içinde alternatifler yaratmasıyla siyasal gelişim kazanabileceğini belirtmektedir. ALS nedeniyle yatalak durumdayken bile, dünya barışı, toplumsal adalet ve çeşitli entelektüel hassasiyetler üzerine kafa yoran bu düşünürün, söylemleri, kanımızca yok sayılmamalıdır.

Her ne kadar Judt’un söylemleri de, her söylem gibi eleştirilebilecek değişik noktalar barındırmışsa da, onun 21.yüzyılın en iyi 100 kitabından biri seçilen “Savaş Sonrası” kitabı tarihçi perspektifini yansıtmıştır. Judt’ın, “Olgular Değişince” isimli yapıtında belirttiği “Kötülük sorununun tarihi, entelektüel hayatın temel konusu haline geldi” ifadesi de, çağımızın yalnızlaşan, yozlaşan, yüzeyselleşen siyasi ortamında liberalizmin ıslahı doğrultusunda, önemli noktaları belirtmiştir.

Sosyal demokrasi, toplumsal gerçekliğin “insanlığın kardeşliği siyasal program olarak felaket getirir ama yol gösterici olarak vazgeçilmezdir” fikrine dayanarak işlemektedir. Tüm bu karmaşık boyutları kabul edilerek, olgun bir zeminde işletildiği takdirde, sosyal demokrasi, Judt’un Kolakowskiden aktardığı, “insanlığın kardeşliğinin, belirleyici olmaktan çok düzenleyici bir fikir olarak kabul edilmesini” içermektedir. Böylece, sosyal demokrasinin veya onun Batı Avrupa’daki Hristiyan Demokrat karşılığıyla ilişkilendirilen türden bir pratik uzlaşmanın sağlanması mümkündür. Böyle uzlaşmacı bir yaklaşım, ideolojik adanmışlığın, bazı manevi yararlarının olduğu gibi, belli bedellerinin olduğunu da ortaya çıkarıp, hem sağ, hem de sol görüşlü aydınların, kötü amaçların cazibesine kapıldıklarında ne tür vahim sorunlar yaratabildiklerini de gösterebilmektedir.²⁵⁸ Tony Judt, bu doğrultuda geçmişte Sartre’ın ve yakın zamanlarda Rorty’nin belirttiği şekilde, değerlerin ve ahlaki yargıların toplumlar ve çağlar arasında kıyaslanamaz olduğu düşüncesinden hareket ederek,²⁵⁹ geniş kapsamlı ve zengin içerikli bir sosyal demokrasinin gerekliliğini vurgulamıştır.

²⁵⁷ Tony Judt “What Is Living And What Is Dead In Social Democracy”

<https://www.nybooks.com/articles/2009/12/17/what-is-living-and-what-is-dead-in-social-democrac/>

²⁵⁸ Tony Judt **Olgular değişince** s.312, 313

²⁵⁹ Tony Judt **Kusurlu Geçmiş** s.80

3.5. JUDTUN SOSYAL DEMOKRASİSİNİN İÇERİĞİ

Refah devletinin, sosyal demokrat yaklaşımın özü olarak, yeniden doğmasını isteyen Judt, 21. yüzyılın belirsizlikleri içinde, sosyal devletin geleceği üzerine yürütülen toplumsal tartışmalara yeni bir biçim vermiştir. İlk bakışta, geriye dönük bir talep olarak görünen bu yaklaşım, daha sonra tarihsel olarak iyi temellendirilmiş zekice bir argüman olarak kendisini göstermiştir. Unutmamak gerekir ki reformlar, her zaman yeni ve radikal bir düşünce arayışı biçimini almak zorunda değildir; onlar aynı zamanda geçmişte zorlukla kazanılmış başarılarla bir dönüş anlamına da gelebilirler. Tıpkı demokrasi gibi, sosyal birliktelik ve onun refah devleti yapıları ile kurumsal korunması da dönüşü olmayan bir yol değildir; her zaman yeniden ve yeniden doğrulanarak savunulmalıdır.²⁶⁰

Judt, “Sosyal Demokrasinin Hangi Kısımları Yaşıyor, Hangi Kısımları Öldü?” başlıklı yazısında, sosyal devlete yönelik özellikle ABD kaynaklı önyargıların yıkılması gerektiğini belirtmiştir. Sosyalizmin aşılabilir bir engel olmadığını, aynısının, liberalizm için de geçerli olduğunu vurgulayıp, sosyalizmin dönüştürücü değişimi yerine, sosyal demokrasinin duyarlı uzlaşmasını öne çıkarmıştır. Sosyalizmin, esasında bir dikta rejimi olarak ortaya çıktığını, ama sosyal demokrat mirasın, devletlerin ve onların insan ilişkilerinde üstlendiği rolün varlığı sürdürükçe, kuramsal geçerliliğini koruyacağını vurgulamıştır. Judt, sezgileri sayesinde adalet, haksızlık, eşitsizlik ve ahlaksızlık sorunlarını kavrayabilen insanların, çeşitli yönlendirmeler nedeniyle bu sorunlardan nasıl söz edileceğini unuttuklarını belirtip, sosyal demokrasinin bu kaygıları sistemlice dile getirdiğini ifade etmiştir.²⁶¹ O, sosyal demokrasinin potansiyelini överken, bu sistemin çarpıtılarak sunulduğu üçüncü yolcu politikaları da şiddetle eleştirmiştir. Sinerji-sentez-karma yaklaşım mantığı ile işe başlayıp, sonuçta, hastanelerde bile, esas amacın maliyeti minimuma indirmek olduğu yaklaşımları sergileyen, üçüncü yolcu politikaları, “bul karayı al parayı” denen iskambil oyununa benzetmiştir.²⁶²

Sosyal demokrasi, tarihsel gelişmelere paralel değişim ve dönüşümler yaşayarak günümüze kadar süregelmiştir. Birbirine zıt akımların, radikal yönlerini ve

²⁶⁰Jan Niklas Engels, Gero Maass Yeni Bir Mutluluk Vaadi – Avrupa Sosyal Demokrasisi'nin Geleceği Üzerine Tartışmanın Mevcut Durumu s.38
<http://www.festuerkei.org/media/pdf/publikationen%20archiv/ortak%20yay%4%b1nlar/2012%20avr%20upadasosyaldemokrasi%20gelece%4%9fi.pdf>

²⁶¹ Judt **Kötülük Kol Gezerken** s. 140 141

²⁶² Judt **Savaş Sonrası** s. 946

marjinal boyutlarını eleştirerek, olumlu boyutlarını kendisine katmayı amaçlayan bir demokrasi modeli olarak, farklılık yaratan sosyal demokrasi, kendisini sürekli revizyona tabi tutmuştur. Bernstein'in marksizme yönelttiği eleştirilerden başlayan bu revizyonist akım, kendini farklı dönemlerin farklı yaklaşımların farklı perspektiflerin koşullarına uyarlayarak toplumsal eşitsizlikleri, toplumsal adaletsizlikleri ve hizipsel gerilimleri gidermeye çalışmaktadır. Kapitalizmin yıkıcı rekabetçiliği ile sosyalizmin ütopyik yaklaşımlarının arasında bir optimum oluşturması açısından önemli kazanımlar sağlayan sosyal demokrasi, kapitalist sınıflı toplum ile sosyalist sınıfsız toplum yaklaşımları arasındaki kör dövüşünü ve kısır tartışmaları sonlandırmayı amaçlandırmaktadır. Toplumun her kesimine muhtelif haklar sunarak topyekûn bir toplumsal adalet sistemi kurmayı amaçlayan sosyal demokrasi, sınıfsal ayrımların, kişisel ayrıcalıkların ve toplumsal gerilimlerin giderilmesi doğrultusunda refah devleti anlayışını benimsemektedir. Sosyal demokrasi, bu doğrultuda, hem refah ortamının arttırılmasını ve milli gelir pastasının büyütülmesini amaçlarken, diğer yandan, toplumun kendi içerisindeki milli gelir dağılımının, adaletli şekilde sağlanmasını ve zengin ile fakir arasındaki gelir uçurumunun önlenmesini amaçlamaktadır.²⁶³

Judt, 1970lerde yaşanan ekonomik dalgalanmalar sonucu, faturanın sosyal devlete kesilip, özelleştirme furyalarının benimsenmesi sonucu, verimli olsun ya da olmasın, toplumsal düzene ve ahenge etkisi dikkate alınmaksızın özel sektöre devredilen kamu hizmetlerinin, iktisadi ölçümlerin ötesinde büyük bir toplumsal erozyon ve yozlaşma yarattığını belirtmiştir. Dolayısıyla, dünün sosyal demokrasileri ile günümüzün liberal demokrasilerinin en iyi işleyen taraflarının birlikte işletilebileceği daha yenilikçi, daha eşitlikçi ve daha geniş tabanlı demokrasiler için, araştırmalarda bulunmuştur. O, sosyal demokrasinin İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki şahlanışını, “Amerikan Çağı” denen, küresel, liberal, kapitalist çağla yaşanan dönüşümü ve sosyal demokrasinin yararlarını derinlemesine irdelemiştir. Günümüzde de, korona virüsün, bir zihinsel sıçramanın koşulunu yarattığı ve eşitlik kavramının siyasal sahnenin ortasına yerleştiği düşünüldüğünde²⁶⁴ tıpkı İkinci Dünya Savaşındaki gibi bir çıkış noktasında olduğumuz görülebilir.

²⁶³ Sıla Sabancılar Eren, “Demokrasinin İki Farklı Yorumu Liberal ve Sosyal Demokrasinin Kuramsal Temelleri” **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi ASEAD** Cilt 6 Sayı 1 Yıl 2019,s.402-403

²⁶⁴ Franco Bifo Berardi Sonun Fenomenolojisi s.36

3.5.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI

Avrupa'nın yeniden imarında, sosyal demokrasinin etkisi büyüktür. Ulusların, kimlik temelli çatışmasının ardından, ihtiyaç duyulan sosyo-ekonomik temelli iç huzurun sağlanmasında, sosyal devletlerin homojenleştirici etkisi ile toplumsal ahenk sağlanmıştır. Toplumsal adaletin sağlanmasında, sosyal demokrasi önemli olmuştur. Dünya savaşları boyunca ve savaşlar arası dönemde yaşanan katliam ve kargaşalar, insanlığın, her türlü aşırılıktan nasıl hasar aldığını gösteren kanıtlar olmuştur. Bu savaşlar, insanlara acı deneyimler yaşatmıştır. Özellikle, nükleer bomba atılması gibi vahşetlerin yaşandığı ikinci dünya savaşından çıkan acı ders şudur: Sosyal demokrasi, pragmatizm, fenomenoloji, postmodernizm gibi üçüncü yolcu esnek uzlaşmacı akımlar hayati derecede gereklidir. Özellikle sosyal demokrasinin 2.Dünya Savaşı sonrasındaki başarısı, sosyal demokrasinin, savaş sonrası belli bir dönem için kullanılmış, gelip geçici bir politika olduğu şeklindeki yaklaşımlarla açıklanamamaktadır. İnsanî hassasiyetler düzeyinde yürütülen politikalar, sadece savaşların yarattığı yıkımları onarmak için değil, adilce ve düzgünce bir hayat yaşamak içindir. Artık, tüm sistemlerin tek başınayken krizlere açık ve adaletsizliğe eğilimli olduğu gerçeği üzerinde uzlaşının sağlanması gerekmektedir. Yani, 1970'teki petrol krizinin ardından, sosyal demokrasinin kendini yenilemekte geciktiğinin kabul edildiği gibi, günümüz liberalizminin de, çağımız koşullarında, dünyanın en zengin yüzde birinin dünyanın geri kalanının tümünden daha zengin olması gibi sorunlar doğurduğu kabul edilmelidir. Zenginliğin erdem, fakirliğin suç sayılması gibi toplumsal problemlerin temelindeki liberal yozlaşma görülerek, liberalizmin kazanımları kaybedilmeksizin sosyal demokrasiye de yer verilmelidir.

Günümüzde, toplumsal hayatın kötüleşmesi, toplumsal savunma araçlarının parçalanması, tekno-totaliter denetim biçimlerinin, toplumun hasta bedenine sokulması gözlemlenirken,²⁶⁵ aydınların, devlet adamlarının çoğunun, bunu sağlayan liberal hegemonyaya itaat ettiği görülmektedir. Judt, ise "Kusurlu Geçmiş" yapıtında Fransız Entelektüellerin 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki koyu ve sağduyusuz sosyalizm destekçiliğini eleştirmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yeniden inşası ardından, terkedilmeye başlanan, sosyal demokrat ilkelerin gerekliliğini de vurgulamış, tam bir orta yolu savunmuştur. Ekonomik eşitsizlikleri eleştiren bir sosyal demokrat olmasının yanında, kültürel çoğulculuğun önemini vurgulayan, objektif bir tarihçi olan Judt, Türkiye'nin AB'ye girmesini de desteklemiş ve Türkiye

²⁶⁵ Franco "Bifo" Berardi **Sonun Fenomenolojisi** s.144

Cumhuriyeti'nin, Avrupa Birliği'ne katılması durumunda Avrupa Birliği'nin, ötekileştirmeci politikalarından arınmasının önünün açılacağını şöyle belirtmiştir:

“Avrupa’da yaşayan ‘ötekilerin’ yeni varlığı –örneğin, hâlihazırda Avrupa’da yaşayan 15 milyon Müslüman vardır, Bulgaristan ve Türkiye’nin de katılımıyla seksen milyon daha olması beklenmektedir- yalnızca Avrupa’nın kültürel çeşitliliğinin artması olasılığına karşı şimdi duyduğu rahatsızlığı hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda Avrupa’nın geçmişindeki ölü ‘ötekilerin’ zihinlerden uzak tutulmasını da kolaylaştırır.”²⁶⁶

Bu doğrultuda, Husserl’in Avrupa’nın egoizmler elinde bölündüğünü, Lyotard’ın aydınlanmacı ve evrenselci söylemlerin terkedilmesi gerektiğini, Rorty’nin tüm söz dağarcıklarının olumsuzluğunu vurgulayan yaklaşımları tekrar hatırlanmalıdır. Çünkü Judt’ın düşündüğü, Türkiye’ye doğru genişleyen ve daha geniş katılıma sahip bir Avrupa Birliği, egoizmlere karşı, daha dayanışmacı bir kamuoyu oluşturacaktır. Böylece, hem Lyotard’ın suçladığı, evrenselci siyasetlere karşı daha bölgesel ve uyarlanabilir bir toplumsal düşünce iklimininin, hem de Rorty’nin vurguladığı, liberal ironizm vasıtasıyla kendi söz dağarcıklarının olumsuzluğuyla yüzleşebilen bireysel yaklaşımların kurulabileceğini görmekteyiz.

Anayasasından kaynaklı, sosyal devlet olma özelliği ile Amerikan Kapitalizmi ve Sovyet Sosyalizmi arasında önemli bir karma ekonomi alternatifi sunmuş olan ülkemiz, AB’den gördüğü çifte standartlı tutumlar sonucunda daha fazla Amerikan ve Rusya eksenli alternatif arayışına girmiş üçlü sacayağının Avrupa ayağı aksamıştır. Judt ve benzeri sosyal demokratların, ülkemizdeki sosyal devletin demokratik boyutuna, bölgemizin istikrarına ve dünya barışına sunacağı katkılar, ABD baskınlığına çeşitli alternatiflerin geliştiği günümüzde tekrar düşünülmelidir.

Sosyal demokrasiler, ABD’nin dayatmacı liberalizminden önceki ve İkinci Dünya Savaşından sonraki zamanda, sosyal adaletsizlikleri önleyici, adaletsizlikleri giderici, bölünmeleri bitirici, dezavantajlı kesimlerle duygudaşlık kurucu, refahçı ve adil dağılımcı yönleriyle, Avrupa’nın maddi olarak yeniden imarında ve manevi olarak yeniden insancıl bir biçimde medeniyetini tesis etmesinde önemli rol oynamıştır.²⁶⁷ Böylece, sosyalizmin katı, uzlaşmasız, kesin devlet propagandalarından ve liberalizmin piyasacı, hümanizmden uzak, koyu rekabetçi, özel sektör güzellmelerinden sıyrılarak, topluma, insana ve yaşama odaklı bir siyaset mekanizması oluşturulmuştur. Avrupa’nın sosyal demokrasi eksenli yeniden imar süreci, SSCB’nin yıkılmasının ardından, Amerikan Çağı’nın gölgesinde kalmıştır.

²⁶⁶ Tony Judt, **Savaş Sonrası** s. 23

²⁶⁷ Tony Judt, **Savaş Sonrası** s.103-105

3.5.2. AMERİKAN ÇAĞI

ABD'nin dünya önderliğinde, sosyal demokrasinin katkısı büyük olmuştur. 1929 krizinin etkilerinin aşılmasında "New Deal", yani yeni düzençi yaklaşımlar etkili olmuştur. Çağımızda da, dünya siyasetinin içine düştüğü, konformist, kaotik siyasetin içinden, New Deal benzeri yenilikçi bir yaklaşımı ile çıkılabilir. Amerika'nın 2.Dünya Savaşı sonrası Avrupayı imarı ile başlayan Amerikan Çağı, ABD'nin küreselleşmeyi Avrupalılaşmaya karşı rakip bir Amerikanlaşma akımı olarak dayatması ile gerilemiştir. Ayrıca yükselen Çin'in ABD'ye karşı bir rakip olmasının yanı sıra, ABD'nin İsrail'e yönelik fanatik desteği ile çektiği tepkilerle de, "Amerikan Çağının sonu mu geldi?" soruları sorulmaya başlanmıştır. İçte, lobilerin, neoconların, büyük şirketlerin, diasporaların etkisi altındaki sözde "Yönetişim" yerine, her ekonomik sınıfın göz önüne alınarak siyasetin üretildiği bir sosyal demokrasiyi sağlayan, dışta ise, dünyaya jandarmalık yapmak yerine ülkeler arası koordinasyonu sağlamayı amaçlayan bir ABD yeni bir küresel barış çağı başlatabilir.

21.yüzyıldaki ABD başkanları olan Clinton, Bush, Obama ve Trump'ın icraatları birbirlerinin yaptıklarını yıkmaktan öteye gidememiştir. 11 Eylül saldırıları, ABD'nin Irak'ı işgali, 2008 krizi, vb. kaotik olaylar üzerinden şekillendirilmeye çalışılan travmatik politikalar, başarısız olmuştur. ABD'nin kuruluş değerlerine ve tarihi gerçeklerine yakışmayan derecede artış gösteren, yabancı karşıtlığı ve farklı inançlara hoşgörüsüzlük ile Amerika Birleşik Devletleri, Amerikan çağının, Amerika'nın kaos çağına dönüştürmektedir. Artık, neoliberal anlayış ve dayatmacı politikalar yerine, diyaloga açık, eşitlikçi ve esnek politikalar geliştirilmelidir. Günümüzde ABD, neo-liberal kapitalizmin ve küreselleşmenin bayraktarlığını yaparken, yürüttüğü uzlaşmaz, yandaş ve inatçı politikalarla, İkinci Dünya Savaşı sonrası sağlanan sosyal demokrat uzlaşmayı tamamen terk etmiştir. Artık ABD, SSCB'nin dağılmasından sonra toparlanan Rusya ve yükselişe geçen Çin gibi ülkelerin alternatif bakış açılarını göz ardı ederek, salt dezenformasyona, medya tahakkümüne ve sosyal medya çığırkanlığına dayalı bir küresel iletişim mekanizması geliştirmektedir. Bu, İkinci Dünya sonrası yaşanan Amerika'nın iktisadi desteği ve siyasal önderliği üzerine kurulu Amerikan çağının tartışılmasına neden olmuştur. Judt, ABD'de bu şekilde ayrıntılara odaklanılıp, politikanın gözden kaçırılmasını eleştirirken,²⁶⁸ sosyal demokrasinin olumlu ve uzlaşmacı yönlerini vurgulamıştır.

²⁶⁸ Andrew Abbott **Disiplinlerin Kaosu** s.131

İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan, ABD-SSCB eksenli iki kutuplu dünya, yaşanan “Soğuk Savaş” nedeniyle, uluslararası kamplaşmalar gibi olumsuzluklar yaşamışsa da, ABD ve onun hamiliğindeki kapitalizmin, kendini revize ve reforme etmesini de sağlamıştır. Dolayısıyla, 2. Dünya Savaşı sonrasında, yeni dünya düzeninin amentüsü olarak, emperyalizm ve sömürgecilik değerleri yerine, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları evrensel bildigesinin esas olacağı, ülkelerin bağımsızlıklarına, özgürlüklerine ve toprak bütünlüklerine saygının ötesinde işgale veya istilaya karşı korunmalarının sağlanacağı düşünülmüştür.²⁶⁹ Ancak, 70’lerde yaşanan petrol krizinden sonra, tekrar vahşi bir kapitalizme, yeraltı kaynaklarının talanına ve bu talan doğrultusunda, sonu gelmez savaflara geri dönülmesi, o günden bugüne, evrensel barışa ve küresel istikrara darbe vurmaktadır. Çağımızda Çin’in ekonomik başarısı, büyük ölçüde istikrarlı hükümetlere; sabırlı stratejik planlamaya, yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına; dinamik (devlet destekli) ticaret, yatırım ve sanayi politikalarına; enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makroekonomik politikalara, aile bağlarına dayalı, disiplinli iş ve ahlak anlayışına dayanmaktadır. Bu haliyle, Washington Uzlaşması’nın cenderesinden çıkmak isteyen birçok gelişme yolundaki ülkeye alternatif kalkınma modeli ile ilham kaynağı olmaktadır.²⁷⁰ Bu, ABD’ye ikinci dünya savaşı sonrasında yaptığı sinerjik uyarlamaların bir benzerini hayata geçirmek için bir fırsat olmalıdır.

Çağımızda, sosyal demokrasi, savaştan kaçan kaos mağdurları, çevre felaketleri yaşayan afetzedeler, salgınlarda hayatları aksayan dar ve orta gelirliiler ekseninde tekrar gündeme getirilmelidir. Liberalizmin ve sosyalizmin doğrularını alıp, yanlışlarını reddeden sağduyulu bir sosyal demokrasinin yararları üzerinde düşünmenin vakti gelmiş ve hatta geçmektedir. George Friedman’ın “21.yüzyıl üzerinde çalışmak Amerika Birleşik Devletleri üzerinde çalışma yapmak demektir” sözü²⁷¹ hatırlandığında, 21.yüzyılın kronikleşen sorunlarını çözmenin ve değişim talebinde bulunmanın, ABD’nin ve Amerikan Kapitalizminin, sosyal demokrat öğelerle, daha insancıl bir zemine çekilmesi anlamına geldiği anlaşılacaktır.

²⁶⁹ F. Akın, İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye

https://www.sekeris.org.tr/dergi/multimedia/dergi/56_ikinci_dunya_savasi_sonrasi_yeni_dunya_duzeni_ve_turkiye.pdf s.122-123

²⁷⁰ Atilla Sandıklı “Geleceğin Süper Gücü Çin China: Future’s Super Power” **Bilge Strateji**, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009 40 Bilge Strateji, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009 s. 48

²⁷¹ Murat Silinir “Kitap inceleme: Tehdit Altındaki Değerlerimiz: Amerika’nın Ahlakı Krizi” **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi** Cilt 4: Sayı 1 (2014) s.12

3.5.3. SOSYAL DEMOKRASİNİN YARARLARI

Sosyal demokrasinin, beşeri sermayeye güven temelli yatırım yapmasının, liberalizme göre daha büyük avantajları vardır. Kişinin, devlet desteğini ve güvencesini kötüye kullanacağına yönelik şüpheli rasyonalizme karşı, insanın, destek ile motive olacağı ve sosyo ekonomik adaletsizliklerin, bireyin kendi çabasıyla aşabileceğinden çok daha derin uçurumlar içerdiği anlaşılırsa, daha kenetlenmiş bir toplumsal düzende, daha dayanışmacı, melez bir demokrasi oluşturulabilir. Sosyal demokratlar da, bu tür melez yapıya sahip olduklarından, kültürel ve dini hoşgörü konusunda, liberallerle aynı tavrı paylaşırlar. Ama, kamu politikası konusunda, sosyal demokratlar herkesin iyiliği için, ortak bir biçimde hareket etmenin mümkün ve yararlı olduğuna inanırlar. Liberallerin çoğu gibi, sosyal demokratlar da, bireylerin, kendi başlarına gerçekleştirdikleri kamu hizmetlerinin ve diğer toplumsal malların masraflarının karşılanması için basamaklı vergilendirmeden yanadır. Fakat liberaller, bu türden vergilendirme veya kamusal katkıyı gerekli bir kötülük olarak görürken; sosyal demokratlar için iyi bir yönetim modeli, en başından itibaren devletle kamu sektörünün, sorumluluk üstlenmesi anlamına gelir.²⁷²

Sosyal demokratların melez yapısı, zıt görüşlerin uzlaşısını ve sentezini en ideal şekilde yapma amacıyla ortaya çıkan, çok boyutlu, parlamenter, tartışmacı, geniş tabanlı bir karar mekanizması geliştirerek, demokrasinin toplumsal tabanının genişletmiştir. Sosyal demokrasi, her zaman için karma bir siyasi hareket olmuştur. Öncelikle, kapitalizm sonrası ütopyanın sosyalist hayalleriyle, Marx'ın daha 1848 yılında coşkuyla öngördüğünün tersine, son demlerini yaşamadığı açıkça anlaşılan kapitalist bir dünyanın içinde yaşama ve çalışma ihtiyacını harmanlamıştır. Sosyal demokrasi, demokrasiyi bütünüyle ciddiye almıştır. Özgür ülkelerdeki sosyal demokratlar, daha en başından itibaren, iktidar yarışının bedelini ödeyip, 20.yüzyılın başlarındaki devrimci sosyalistlerle, onların komünist varislerinin aksine, demokratik oyunun kuralları doğrultusunda, kendilerini eleştiren muhaliflerle uzlaşmışlardır.²⁷³ Siyasi bakımdan, demokrasinin hedefi, bireyin, otoriter baskılardan özgür kılınması, uymaya mecbur tutulacağı her sahadaki kuralın konulmasına katılmasıdır. Ekonomik ve sosyal bakımlardan demokrasinin yararı, topluluk içinde herkese sunulan mutluluk, güvenlik ve refahta ifadesini bulur. Şu hâlde, demokratik bir toplum, ekonomik yaşamdan doğan eşitsizliklerin kaldırılmış olduğu, servetin bir sömürü

²⁷² Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s. 15

²⁷³ Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s. 54

kaynağı oluşturmadığı, işçilerin istihdamının kolaylaştırılabileceği, herkesin baskıdan uzak bulunduğu ve hayatın acımasızlıklarına karşı toplumdan bir korunma görebilmesidir. Böylece, sosyal demokrasi, bireyler arasında kuramsal özgürlüklerin yetmediği bir fiili eşitlik kurmak gayesindedir.²⁷⁴

Sosyal demokrasinin özü, kişinin, toplumun ve devletin azlık ile çokluk yaklaşımlarının dengelenip, katı kesinlik ile belirsiz esneklik anlayışları arasında ideal ve optimal bir duruşun sağlanmasıdır. Kişilerden, onların salt tüketime dayandırılıp yalnızlaştırıldıkları bir yaşam şeklinden ayrılıp, çeşitli kesimlerle etkileşime girilen bir mekanizmaya katılmaları istenmektedir. Toplumun, katı ve hiyerarşik yapılanmasının yerine esnek ve demokratik bir skalada genişlemesi amaçlanmaktadır. Devletin, ne kendi içinden çıkacak olan yerel ve tepkisel fikirlerin ne de uluslararası sitemin kendisine dayatacağı küresel ideolojilerin baskısının altına girmemesi hedeflenmektedir. Bu idealler, sosyal demokrasinin önde gelen hedef ve kazanımlarını oluşturmaktadır. Sadece, iktisadi gerçekliklerin, kesin kabul edildiği ve diğer tüm toplumsal yaşanmışlıkların, gerçeklik sonrası çağ düşünce yapısıyla rededilebildiği günümüz siyasal konjonktüründe, revize edilmiş bir sosyal demokrat düşünce, bize kaybolmaya başlayan gerçeklik algımızı geri kazanmamızda yardımcı olacaktır.

Judt'ın iktisadi ve tarihsel yaklaşımı ile, Rorty'nin vicdani ve geleceğe yönelik söylemlerinin harmanlanması, ancak sosyal demokrasi gibi kendisine sürekli yeni bir nefes, yeni bir söylem arayan demokrasi perspektifinde yer bulacaktır. Bu hususta, sosyal demokrasinin, kendini sürekli yenileyen ve eleştiren bir düşünce tarzı olmasından ötürü, sentezci, sinerjik, yenilikçi ve eklektik düşüncenin önemi ön plana çıkmaktadır. Judt da, Lyotard'ın postmodernizmini doğrular şekilde yirminci yüzyılın son yılları içerisinde Avrupa Tarihi'nin büyük anlatılarının silinip gittiğine tanık olduğunu belirtmiştir. Geriye bir tek, artık geri gelmeyecek olan geçmişin yerini alacak, yeni düzenin siyasal biçimini belirlemenin kaldığını, bunun da batı içindeki şeytanın çıkarılmasıyla başarılabileceğini ortaya koymuştur: Söz konusu işlem de, 1960'larda doruk noktasına ulaştığı şekilde barış, siyasal istikrar ve sosyal devlet kavramlarının sağlamaştırılması sayesinde gerçekleştirilebilmiştir.²⁷⁵

²⁷⁴ Georges Burdeau **Demokrasi: Sentetik Deneme** Çeviren Bülent Nuri Esen
<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/10302/demokrasi-sentetik%20deneme-.pdf?sequence=1&isAllowed=y> s.36

²⁷⁵ Tony Judt **Savaş Sonrası** s,21, 61, 238, 443, 457

3.6. JUDT'IN SOSYAL DEMOKRASİSİNİN ÖNEMİ

Judt'ın sosyal demokrasisi, küresel demokrasinin geçmiş kazanımlarını ve gelecekteki potansiyeli açısından, hem planlamacı ve tepeden inme yapılarına uzak kalıp, hem de liberalizme önemli eleştiriler getirmesi yönünden, çok boyutlu ve derin bir projedir. Bu noktada söz konusu projenin, tarihsel kökenleri, özellikleri ve neden savunulması gerektiği önem kazanmaktadır.

Sürekli dönüşümler gösteren dünya siyasetinde, ülkelerde ihtiyaç duyulan sosyal demokrat politikanın taşınması gereken özellikler şunlar olmalıdır: Demokrasinin, tüm topluma, ortak paydada yararlı olan yönlerinin attırılması sağlanmalıdır. Demokrasinin iktisadi, siyasi, kültürel tüm boyutları göz önünde bulundurularak hiçbir yönü gözardı edilmemelidir. Yerleşik bir toplumsal anlaşma ve iletişim kültürü kurulmalıdır. Demokrasiye kalkınmacı ve hümanist işlevler kazandırılmalıdır. Böylece, her ülkede sürdürülebilir bir kalkınma ve istikrarlı bir yönetim sağlanmalıdır. Bu şekilde tepkisel marjinal ve orantısız yaklaşımlardan uzak duran bir model olarak ön plana çıkan sosyal demokrasi, tutarlı, ılımlı ve insancıl nitelikler taşıyabilecektir. Bu vasıflar sayesinde, siyasetin güvenlik unsuru artırılıp piyasa unsuru genişletilerek demokratik siyasi kültürü yaygınlaştırılacak; ihtiyaç duyulan ideal toplumsal dayanışma ve bireyler arası rekabet karışımı sağlanabilecektir.²⁷⁶ Kendi tabanını sürekli olarak genişleten bir demokrasi modeli, her bir bireyin kurumlara ve kanunlara olan bağlılığını da derinleştirecektir.

Sosyal demokrasi, liberalizmin sermaye ile destekli, çıkarıcı albenisinin ve komünizmin, yığınları kışkırtan, sınıf tabanlı okumasının ötesinde; gerçekçi, ayağı yere basan ve erdemle toplumsal realiteyi aynı potada eriten bir sistemdir. Bu sistem, ortaya çıkarken, tarihsel açıdan sanılanın aksine, diğer iki yaklaşımdan daha derin, özellikleri bakımından daha geniş ve gerekliliği bakımından da daha insani bir yaklaşım sunmuştur.

Judt, hem sosyalizmin kıyım ve kıtlık dolu tarihini eleştirerek, hem de liberal kapitalizmin verimsiz özelleştirmelerini reddederek, sosyal demokrasiyi optimal bir yerde konumlandırmıştır. Modernistlerin, evrensel bir proje uğruna yok etme ve yenilik getirme merakını, sağın devraldığını belirten Judt, solun muhafaza etmesi gereken değerler olarak, sosyal demokratların, geçmiş kazanımlarından daha kararlı

²⁷⁶ Fuat Keyman "Türkiyenin İyi ve Adaletli Yönetimi ve Sosyal Demokrasi" **Toplum ve Demokrasi**, 2 (2), Ocak-Nisan, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/211080> s.13

bir şekilde söz etmeleri gerektiğini belirtmiştir.²⁷⁷ Judt, Rorty'nin postmodern burjuva liberalizmini tamamlayıcı bir kavram olarak görebileceğimiz “Korku Sosyal Demokrasisi” kavramını ortaya atmıştır. Sosyal adaletsizlikten, özel zenginlik uğruna kamusal sefaletin kabullenilmesinden korkan, çekinen bir sosyal demokrasiyi vurgulaması açısından Judt'un korku sosyal demokrasisi önem teşkil etmektedir.

Judt, son otuz yıldır, özellikle İngilizce konuşulan ülkelerde bir öneriyi (girişimi) destekleyip desteklemediğimizi, bunun iyi mi kötü mü olduğunu kendimize sormadığımızı belirterek, bunun yerine sadece “Randımanlı mı? Verimli mi? Gayrisafı milli hasılaya yararı ne? Büyümeye katkısı olur mu?” Sorularının sorulduğunu belirtip çağımızın liberalizminden kaynaklanan, ekonomizm hastalığına dikkat çekmiştir. Kapitalizm ile demokrasi arasındaki ilişkinin sürekli ve kesin olarak düşünülmemesi gerektiğini belirten düşünür, bugün Çin'e, Rusya'ya veya Singapur'a bakıldığında büyüme ve kârın her zaman demokrasinin bir sonucu olarak gelmeyebileceğini, hatta onun yerine bile geçebileceğini ifade etmiştir.²⁷⁸ Judt'ın liberalizmin güncel baskınlığına, alternatif olarak sosyal demokrasinin köklü olgunluğunu öne sürmesi hem liberalizmin dünyadaki baskın ve tekel ideoloji olarak yaşamakta olduğu metal yorgunluğunun önlenmesi hem de çok boyutlu düşüncenin önünün açılması açısından kritiktir. Kin, kıyım ve kıtlık düzeni kuran sosyalizmin tarihe gömülmesinin ardından, bunun zıddı olan kibir, küstahlık ve bencillik düzeni olan liberalizme mahkûm edilmeye çalışılan insanlığın bir orta yol arayışında gerek Judt'un vurgulamaları, gerekse tarihsel kazanımlarıyla sosyal demokrasi ön plana çıkmaktadır.

20.yüzyıl boyunca, yaşanan ideolojik çekişmeler ve gerilimler nedeniyle hep mağdur olan, o çekişmelerin yaşandığı bölgenin yerli ve yerleşik halkları ulusları olurken, bu olumsuz deneyimden çıkarılan acı ders demokrasinin işlevsel şekilde çalışabilmesi ve onu eski albenisine kavuşturabilmek için bunu halkın lehine yapılacak planlarla sağlanmasının gerekliliği olmuştur. Siyasal kurumların tek başına bir ulusun karakterini biçimlendirme gücüne sahip olacak kadar önemli olduğu hatırlandığında, sosyal demokratik mekanizmaların oldubittiye getirilerek yok edilmesinin ve uzlaşmasız bir liberalizmden başka bir seçenek tanınmamasının, yanlış bir teşebbüs olduğu görülecektir.²⁷⁹

²⁷⁷ Tony Judt **Olgular Değişince** s. 290

²⁷⁸ Tony Judt **Olgular Değişince** s. 270, 276

²⁷⁹ Tony Judt **Savaş Sonrası** s.44, 54, 94, 299

3.6.1. SOSYAL DEMOKRASİNİN TARİHİ

Bernstein, Kautsky ve Giddens'in üçüncü yol gibi yaklaşımları ile, sosyalizmin devrimsiz değil, basamaklı olarak ortaya çıkabileceğine inanç şeklinde gelişen sosyal demokrasi köklü bir geçmişe sahiptir. Sosyalizmi, bir kez kapitalizmin anti tezi olarak değerlendirdiğimizde ve kapitalizmle birlikte her iki yaklaşımın da belli artı ve belli eksilerinin olduğunu kabul ettiğimizde, bu iki sistemin sosyal demokrasi şeklinde senteze uğratılmasıyla, iki sistemin de artılarını alıp, eksilerini reddeden bir sistem kurma çabasına tanıklık ederiz.

Sosyal demokrasi, 1890'lı yıllarda, sınıflar arasında uzlaşma sağlamaya yönelmiş parlamenter demokrasi içindeki bazı sosyalist partilerin derin angajmanından doğmuştur. Sosyal demokrasinin iki belirgin özelliği, sosyalizmin temsili demokrasi biçimlerine saygı içinde aşamalı olarak ve barışçı yollardan kurulması tercihi ve bolşevizme kararlı bir muhalefettir. Sol, komünist, yıkıcı bir eleştiri ile pazar ekonomisinin temelini koruma kaygısı içindeki sağın eleştirisi arasında kalan sosyal demokrasi, üretim araçlarının şiddete başvurulmadan toplumsallaştırılması için çaba gösterildikten sonra mülkiyet rejiminin tamamen değiştirilmesinden vazgeçmiştir. Uzun süre yinelenen devrimci üsluplu bir öğretiden vazgeçip ılımlılaşarak, kapitalizmin yeni bir biçimini getirmeye çalışan sosyal demokratların, devleti iktisadi bir birey gibi gördükleri Keynesçilikten esinlenen kısa vadeli makroekonomik önlemleri benimsedikleri görülür.²⁸⁰

Böylece, sosyal demokrasi, piyasa-sosyal adalet, özgürlük-eşitlik, emek-sermaye, birey-yığın, kamu-özel girişim ikiliklerini uzlaştırmaya ve kaynaştırmaya giderek, daha bütünleşik ve daha geniş tabanlı bir sistem kurmuştur. Her ne kadar, çağımızın bilgi kirliliği, tüketim kültürü, medya tahakkümü, TV-sinema empozeleri ile liberalizm nimetleştirilip, tarihin çöplüğünü boylayan sosyalizm ile yığınlar korkutulmaya çalışılmışsa da, gerçek her zaman olduğu gibi ortadakinde yani optimum olanda köklerini bulduğundan, sosyal demokrasi olumlu özellikleriyle ön plana çıkmıştır.

Sosyal demokrasinin gelişiminde, liberalizmin veya sosyalizmin aksine, dönem dönem, sadece yerel ya da küresel aktörler etkili olmamış, yerel ve evrenselin sinerjisi kurularak toplumsal barışın özünü oluşturan bir zemin kurulmuştur. Bu doğrultuda, belli değerlerini evrensel, belli değerlerini de yerel deneyimlerden edinen sosyal demokrasi, liberal demokrasinin senkretizme varan kendi içinde gerilimli

²⁸⁰ Jean-Paul Thomas "Sosyalizm" içinde **Siyaset Felsefesi Sözlüğü** s. 823

düşüncelerinden sıyrılmıştır. Ayrıca, sosyalizmin tutarlılaşma adına katılarak dogma haline gelen öğretisinin aksine, sosyal demokrasi, toplumsal ihtiyaçlara cevap vermeye odaklanmıştır. Sosyal demokrasi, geçersiz olmaya başlayan herhangi bir unsurunu, daha iyisiyle değiştirebilen dinamik ve parçalı yapısıyla fark yaratmıştır.

Sosyal demokrasinin, yerel-evrensel ve eklektik-sinerjik kökenlerine indiğimizde şunları görmekteyiz: Sosyal demokrasi, hem 1848’de ikinci enternasyonalde belirlenen, devletin olumlu müdahale hakkını, hem de Alman sosyal demokrat partisi önderliğinde geliştirdiği kuramları birbirleriyle harmanlamıştır. İngiltere’de ve Anglosakson dünyada ise sosyal liberalizm gibi farklı versiyonları²⁸¹ ile hem evrensel olarak tanımlanabilir, hem de yerel olarak uyarlanabilir bir duruş sergilemiştir. Düşünsel gelişimi, İngiltere ve Almanya ile sınırlı kalmayan sosyal demokrasi, İtalya’da Euro komünistlerin tarihsel uzlaşma isimli projeleri ve Fransa’da ileri demokrasi hareketi gibi farklı kollarından da ilerlemiştir.²⁸² “Aklın yolu birdir” mantığından hareketle, liberalizmin adaletsizliklerini ve sosyalist devrimciliğin yıkıcılığını farklı coğrafyalarda da dile getirerek, siyaset biliminin uzlaşmacı düşüncelerle gelişen bir disiplin olduğunu, sığ, yandaş çevrelere açıklamıştır. Sosyal demokrasi, siyasetin iki yönden aşırılışmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Öncelikle, liberalizmin içine düştüğü, yalnızlaşmış bireyler ve sosyalizmin pençesinden kurtulamadığı beyni yıkanmış yığınlar sorunlarının ötesine geçmeyi istemektedir. Daha sonraki aşamalarda, herkesle, her şekilde, iletişim ve etkileşim halinde olan bir düşünce sistemi kurması, sosyal demokrasiyi öne çıkaran unsur olmaktadır. 1949 Temmuzunda “New Statesman” dergisine yazan J.B.Priestley de, “Biz aslında liberalizmin son abidesi olan Sosyalist Monarşiyiz sözleriyle dönemin Britanyasındaki sosyal demokratik uygulamaların liberalizmle olan uyumunu belirtmiştir. Durham Madenciler Birliğinin Lideri Sam Watson ise, İşçi Partisi’nin 1950’deki yıllık konfransında şunları söylemiştir: “Yoksulluk ortadan kaldırıldı, açlık bilinmiyor, hastalar tedavi ediliyor, yaşlı kimselere saygı gösteriliyor, çocuklarımız fırsatlar ülkesinde büyüyorlar.”²⁸³ Günümüz dünyasında ise, gelir adaletsizliği ve sınıflar arası ekonomik uçurumlar yaşanırken, bu tür eşitlikçi kazanımlara duyulan ihtiyaç, sosyal demokrasinin önemini vurgulamaktadır.

²⁸¹ Hamdi Turşucu “Sosyal Demokrat Pratiğe kısa bir giriş”

Sosyal Demokrat Teori ve Pratiğe Kısa Bir Giriş". Toplum ve Demokrasi Dergisi 2 / 2 (Temmuz 2016): s, 76, 77, 78

²⁸² Cengiz Türüdü Naim Kandemir “Mülkiye Haber Umut Diyalogları”

mülkiyehaber.net/umut_diyaloglari_6_gelecek_icin_gubre

²⁸³ Tony Judt Savaş Sonrası s.206,208,209.

3.6.2 SOSYAL DEMOKRASİNİN ÖZELLİKLERİ

Karma ve uzlaşmacı tutumu ile sosyal demokrasi, liberalizmin adeta kusursuz işlerlik üzerinden mitleştirdiği piyasaların, uygulamada belli tikanıklıklar yaşayabileceğini kabul etmiştir. Devlet müdahalesiyle, piyasa uyumunun sağlanacağı, çok boyutlu bir yapı öngörmüştür. Kişinin, işsizlik durumunun, onun bilinçli bir tercihi olarak değil, istenmeyen bir mağduriyetin sonucu olarak gören sosyal demokrasi, toplumsal adaleti sağlama bakımından, devletin mali yardımlarını kamu sektörünün belli bir büyüklüğüne dek genişletmiştir. Bu tarz yaklaşımları salık veren sosyal demokrasinin, genel özellikleri şunlardır:²⁸⁴

- “Sosyal demokrasi, sosyalizmi ve demokrasiyi uyumlu şekilde harmanlamaktadır. Devrimci değil ılımlı, dogmatik değil esnek, zorlayıcı değil özgürlükçü nitelik arzemektedir. Toplumsal barışı, kişisel gelişimi ve demokrasinin basamaklı olarak kendi sınırları dahilindeki en adaletli biçimine evrimini esas almaktadır.”²⁸⁵
- “Sosyal demokrasi, çoğulcu düşünceye, çok partili siyasete ve toplumsal hareketliliğe destek verirken, sınıflar arası ayrımlara ve kişiler arasındaki ayrıcalıklara karşıdır.”²⁸⁶ Sosyal Demokrasi özgürlükçü ve eşitlikçi bir dünya görüşünü savunur. İnsanların temel hak ve özgürlüklere sahip olduklarına inanır. Bu nedenle bazı evrensel ilkeleri kabul etmiştir. Özgürlüğe, emeğin üstünlüğüne, sınıflar arası dayanışmaya, toplumsal kalkınmaya, devletin ekonomiye müdahalesine, doğanın ve çevrenin korunmasına öncelikli ilkeler olarak yer vermektedir.”²⁸⁷
- “Sosyal demokraside devlet, halk yararına olması şartıyla ve iktisadi faaliyetlerin işleyişini engellememesi şartıyla ekonomide aktif rol oynamaktadır.”²⁸⁸
- “Sosyal demokrat partiler yığın partileri olarak siyasal arenada boy gösterirler. Sadece işçi sınıfına odaklanmaksızın, yığın partisi olmanın bir gereği olarak herkese ve toplumun her kesimine açıktırlar. Örgütlenmeleri çok sayıda üyeyi kapsayacak şekilde oluşturulurken parti içi demokrasi çerçevesinde işleyen bir fikirsel çoğulculuğa, üyelerin aidatlarına ve maddi katkılarına dayalı işleyen parti içi gelir sistemine sahiptirler.”²⁸⁹

²⁸⁴ Gülsüm Tütüncü Esmer **Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu Politikası** Yüksek Lisans Tezi <https://edoc.site/glsm-ttnc-trk-siyasal-yaamnda-ortann-solu-politikas-pdf-free.html> s.xviii, xix

²⁸⁵ Yurdakul Fincancı, **Günümüzde Sosyal Demokrasi**, TÜSES yayımları, İstanbul, 1993

²⁸⁶ Haluk Özdalga, “Çağdaş Sosyal Demokrasinin Oluşumu”, www.sdd.org.tr (erişim:19.06.2006)

²⁸⁷ Batu Ünal, “Sosyal Demokrasinin Gelişimi”, www.sosyaldemokrasi.com/sosyaldemokrasi (son erişim: 19.06.2006)

²⁸⁸ Özdalga, a.g.m.

²⁸⁹ Haluk Özdalga, **Sosyal Demokrasinin Kuruluşu**, İmge Yayınevi, Ankara, 2001, s.55

SOSYALİZM SOSYAL DEMOKRASİ VE ÜÇÜNCÜ YOL İDEOLOJİLERİNİN KIYASLANMASI

KOMUNİZMİN İLKELERİ	SOSYAL DEMOKRASİ İLKELERİ		ÜÇÜNCÜ YOLUN İLKELERİ
BİLİMSEL SOSYALİZM	ETİK SOSYALİZM	İDEOLOJİK	YARARCI
KÖKTENCİLİK	DÜZELTİM CİLİK	ULUS DEVLET	KÜRESELLEŞME
ÜTOPYACILIK	REFORMCULUK	SANAYİ TOPLUMU	BİLGİ TOPLUMU
DEVİRİM	EVİRİM/KERTE CİLİK	SINIF SİYASETİ	TOPLULUK
KAPİTALİZMİ ORTADAN KALDIRMAK	KAPİTALİZMİ İNSANCIL HALE GETİRME	KARMA EKONOMİ	PİYASA EKONOMİSİ
ORTAK MÜLKİYET	YENİDEN DAĞITIM	TAM İSTİHDAM	TAM İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİK
SINIFSIZ TOPLUM	SINIF ÇATIŞMASINI İYİLEŞTİRME	SONUÇLARIN EŞİTLİĞİ	FIRSAT EŞİTLİĞİ
MUTLAK EŞİTLİK	GÖRELİ EŞİTLİK	MAZLUMA İLGİ	MERİOKTASİ / DEĞERLİ AYDIN SINIFI
DEVLET KOLEKTİFLEŞTİRMESİ	KARMA EKONOMİ	SOSYAL ADALET	HERKES İÇİN FIRSAT
MERKEZİ PLANLAMA	İKTİSADİ YÖNETİM	YOKSULLUĞU KAZIMAK	İÇERİLMİYİ VE KAPSANMAYI TEŞVİK
ÖNCÜ PARTİ	PARLAMENTER PARTİ	SOSYAL HAKLAR	HAKLAR VE SORUMLULUKLAR
PROLETERYA DİKTATÖRLÜĞÜ	SİYASAL ÇOĞULCULUK	BEŞİKTEN MEZARA KADAR REFAH	ÇALIŞAN İÇİN REFAH
PROLETERCİ HALKÇI DEVLET	LİBERAL DEMOKRATİK DEVLET	SOSYAL REFORMCU DEVLET	REKABETÇİ PİYASA DEVLETİ

Andrew Heywood'un Siyasi İdeolojiler kitabındaki (s.151-157) tabloların derlenmesiyle oluşturulan bu şemada sosyal demokrasinin komünizmin katılığı ve üçüncü yolun belirsizliği karşısında iki yönlü bir esnekliğe ve optimal duruma sahip olduğu görülmektedir. Çalışmamızdaki sistemlendirmeye göre bakacak olursak komünizm fenomenolojik özçülüğü sosyal demokrasi postmodernizm söz oyunlarını, üçüncü yol ise pragmatist ironiyi içermektedir. Bu üçlü arasındaki devamlı geçişkenliği sosyal demokrasi sağlamaktadır. Sosyalizmin bireyi yığına, yığını devlete feda eden tutumuna ve üçüncü yolun rekabeti eşitliğe, bilgiyi üretime tercih eden aşırı yandaş meyillenmelerine sapmaksızın sosyal demokrasi sosyalizmin yığınsal ve liberalizmin bireysel kazanımlarını kendi potasında eritmektedir.

3.6.3 SOSYAL DEMOKRASİNİN GEREKLİLİĞİ

Sosyal demokrasi, bireyin kendi gerçekliğinin, kapitalist piyasa varsayımları ya da sosyalizmin ideolojik totalitarizminin gölgesinde baskınlanmasını istemez. Bu iki yaklaşımın dizginlenip, bireye, sosyo ekonomik tabanlı bir yaşam alanını sağlar. Bu alan, kişinin kendini toplumsal barış içinde gerçekleştirebilmesi için önemlidir.

Örneğin Avrupa’da sosyal demokratlar, bir “Sosyal Avrupa”ya ihtiyacımız olduğunu kabul etmeye hazırdır. Ancak bunun için insanlara önce Sosyal Avrupa’yı oluşturmak için gereken araç ve yeteneklere sahip bir politika tarzı gereklidir. Jan Engels ve Maass, bunu şöyle açıklamaktadır: “Sosyal demokrasinin daha fazla Avrupa’ya ihtiyacı vardır; buna karşılık Avrupa’ya da daha fazla sosyal demokrasi gereklidir”. Avrupa’nın daha fazla sosyal demokrasiye kavuşabilmesi için, tutarlı bir Avrupa siyaseti inşa etmeyi düşünmektedirler.²⁹⁰

Avrupa’da geçerli olduğu gibi, sosyal demokrasinin Türkiye için de ne kadar gerektiğini, eski başbakanlarımızdan Bülent Ecevit, şöyle açıklamıştır.

“Mülkiyet ve miras haklarını tanıyan, ama bu hakların toplum yararına aykırı olamayacağını da belirten; toprakta da özel mülkiyeti esas tutan, ancak bu mülkiyet hakkından, geçimi toprağa bağlı herkesin yararlanabilmesi için bireylerin elindeki toprak genişliğinin sınırlanabileceğini söyleyen; özel teşebbüse serbestlik tanıyan, hattâ güvenlik sağlayan, ancak özel teşebbüsü “milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun” yürümeye mecbur tutan; yatırımlarda toplum yararını öncelikle gözetmeyi emreden; ücret adaletini ve bütün halk için sosyal güvenliği gerekli kılan; öğrenimde fırsat ve imkân eşitliğini şart koşan; kooperatifçiliğin geliştirilmesiyle devleti görevli kılan; tarımda emeğin değerlendirilmesini isteyen; doğal servet ve kaynakları, devletin hüküm ve tasarrufu altında tutan Anayasamızın bütün bu ilke, koşul ve kuralları, dürüstçe ve tavizsiz yerine getirilmedikçe, Anayasamız “kâğıt üstünde bir belge” olarak kalacak, toplum yapımızla kaynaşmış olamayacak; halkımız yoksulluktan, toplumumuz adaletsizlikten ve demokrasimiz, çarkları tersine işleyen, toplumu ileri değil, geriye götüren bir siyasal oyun olmaktan kurtulamayacaktır.”²⁹¹

Tony Judt da, “Kusurlu Geçmiş: Fransız Entelektüelleri, 1944-1956” isimli yapıtında hem sosyalizmi, hem de liberalizmi tarihsel gelişimleri ve idealize edilmiş kurgusalılıkları üzerinden eleştirmiştir. Her türlü inancın, onaylamanın yanı sıra yadsımayı da gerektirdiğini belirten düşünür, kişinin inancının gerekleriyle açıkça çelişki içindeki ampirik ya da mantıksal bulgularla karşılaşınca, gördüğü, duyduğu ya da düşündüğü şeyleri yadsıma dışında, makul bir tercihinin kalmadığını belirtmiştir. Gerek komünist olan gerek komünist olmayan entelektüeller için yadsıma, yaşanan olaylara inanmama ve sürekli desteklenen savlara olumlu yaklaşma gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Judt, iberalizmin derli toplu ve

²⁹⁰ Jan Niklas Engels / Gero Maass “Avrupa’da Sosyal Demokrasi Geleceği s.31

<http://www.festuerkei.org/media/pdf/Publikationen%20Archiv/Ortak%20Yay%C4%B1mlar/2012%20AvrupadaSosyalDemokrasi%20Gelece%C4%9Fi.pdf> s. 31

²⁹¹ Bülent Ecevit **Ortanın Solu** İş Bankası Yayınları İstanbul 2009 s.50-51

tanımlanabilir bir kavram olmadığını vurgulamıştır. Sosyalizm, ya da sosyal düzenlere ilişkin başka herhangi bir karmaşık tanım kadar, tarihsel bir kurgu olan liberalizmin de, ideal bir tanıma dayandığını belirtmiştir. Britanya ya da ABD'nin müdahalecilikten en uzak dönemlerinde bile liberalizmin idealize edilen tanımındaki gibi bir sistem olmadıklarına da dikkat çekmiştir.²⁹²

Hegel'in, Husserl'in ve Heidegger'in olduğu gibi Marx, Freud ve Nietzsche'nin de, düşüncelerinin eski çekiciliklerini taşımadıklarını kabullenen Judt, buna rağmen metinlerin birbirleri ile olan zincirleme bağlantılarına dikkat çekmiştir. Hiç kimsenin hataya düşmekten bağışık olmadığını, asıl talihsizliğin söylenen sözlerin iddiasında olduğunu hatırlatmıştır. Judt, bir düzen, bir tutarlılık, bir eleştirel araç olmaksızın, ortaya atılan sezgiler karmaşasını, felsefenin sahici biçimlerini örtecek kadar baskın olabilen bir tür sözel eylem saymaktadır.²⁹³ O, bu sağduyusuyla, kapitalizmin aşırılıklarını, sosyalizmin eleştirileriyle, sosyalizmin marjinalliklerini de kapitalizmin gerçekçiliğiyle dengeleyebilecek bir sosyal demokrat söylemin 21.yüzyıldaki temel yapıtlarını sunmuş bir tarihçi olma işlevini üstlenmiştir.

Husserl'in de, tek yanlı akılcılığın, hiç kuşkusuz bir kötülük haline gelebileceğine yönelik ikazı hatırlandığında,²⁹⁴ Judt'un çok yönlü eleştireliliğinin ve onun bu eleştireliliğine dayanan sosyal demokrasinin gerekliliğinin daha iyi anlaşılmaktadır. Entelektüellerin, koşulsuz teslim oldukları düşüncelerin cezasını, yığınların çekmesi yerine, yığınların kendi düşüncelerini esnek bir şekilde deneyim etmelerinin daha hakkani ve insani olduğu, ayan beyan ortadadır. Sosyal Demokrasi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'sının Almanya'yı batılı demokratik bir devlet kurmaya yöneltmesinde bir umut olmuştur. Sosyal adalet arayışında olup, sosyalist sistemlerin durgun, yolsuzluklarla örülü ve insan hakları açısından olumsuz görüntüsünden sıyrılmak isteyenlerin de, sığındığı liman olmuştur.²⁹⁵ Bu doğrultuda sosyal demokrasi, hem tarihsel bir deneyim, hem de geleceğe yönelik ideallerin gerçekleştirilmesi için optimal bir yaklaşım olmaktadır. Kapitalizmin kazanımları olduğu kadar, özünde hiç değişmeyen bir sömürme eğilimi de sahip olduğu gerçeği bilindiğinden,²⁹⁶ Rorty'nin söylemleri ile Judt'un eleştirileri ekseninde, sosyal demokrat nitelikli bir liberal demokrasi, bize aranan kanı sunabilecektir.

²⁹² Tony Judt **Kusurlu Geçmiş** s.148, 217

²⁹³ Tony Judt **Kusurlu Geçmiş** s.293, 295

²⁹⁴ Edmund Husserl **Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe** s.76

²⁹⁵ Tony Judt s.167 , 396

²⁹⁶ Sonun Fenomenolojisi s.121

3.7 RORTY VE JUDT'UN SİYASİ GÖRÜŞLERİNİN SİNERJİSİ

Rorty gibi Judt da, çağının radikal sosyal demokrasi eleştirilerinin pasifliğine karşı tepkisini göstermiştir.²⁹⁷ Dayanışma ve duygudaşlığın önemini vurgulayan iki düşünür de, kendinden emin ve alternatifleri dışlayan moda anlatılara, büyük öğretilere mesafeli durmuş ve kendi konumlarını diyaloga açık bir biçimde esnek tutmuştur. Rorty ve Judt, kendilerini makul, kendinden öncekileri uçuk sayan, kibirli yaklaşımdan kaçınarak, liberalizmin güncel kazanımlarını, sosyal demokrasinin avantajlarıyla birleştirebilecek, önemli düşünsel alternatifler sunmuşlardır.

Dinamik eleştirelilikleriyle, günümüzün mevcudu meşrulaştırmaya yönelik bilgi sağanağına, somut ve gündelik hayattan örneklerle karşılık veren Rorty ile Judt, kendi temel aldıkları yaklaşımlar dahil olmak üzere, tüm düşünsel ekollerin aşırı uçlarına karşı muhalif kalarak, siyaset üstü bir tarafsızlık kazanmışlardır. Böylece, farklı pencerelerden, geçmişte kalan yaklaşımlarla, günümüzün gelişmelerinin ve gelecek beklentilerinin analizini yapabilen bu iki pragmatist düşünür, siyasi ve iktisadi görüşleriyle birbirlerini dengelemişlerdir.

Kültürlerarası perspektifleriyle, belli kültürleri dayatmaktan öte, ortaya koydukları insani hedeflere erişme çabasında azmeden iki düşünür, olumlu muhalefetleriyle, diyaloga ve özeleştiriyeye dayalı organik bir toplumsal mekanizma kurmayı amaçlamışlardır. Bu doğrultuda, Rorty'nin kendi kendisini, Judt'ın çağını eleştiren siyasal yaklaşımları, tepeden inmeçi yaklaşımlarıyla tepki çeken, kapitalist ve sosyalist söylemlerin sağlayamadığı optimum noktayı sunmaktadırlar.

Büyük anlatılara yönelik reddiyelerini, sağduyularına dayandıran Rorty'nin kuramsal önerileri ile Judt'un somut hassasiyetleri, bize aşırı uçlarda gezinmek zorunda olmadığımızı hatırlatmaktadır. Bazı kesimlerin işine gelen marjinal söylemler uğruna, sağduyuyu feda etmenin kaçınılmaz olmadığını vurgulamaktadır. Yani, çağımızda sorulabilecek soru şudur: “Smith ve Locke’un kibirli liberalizmi mi? Marx ve Lenin’in kindar sosyalizmi mi? Yoksa Rorty ve Judt’un geniş tabanlı bir sosyal liberal demokrasisi mi insanlığa aradığı huzuru ve barışı sağlayacaktır?”

Özellikle postmodernizm üzerine çalışmalarıyla tanınan Fredric Jameson’a göre, Richard Rorty'nin düşün tarihini “kendiliğinden ortaya çıkan konumların zamanla gelişen tutarlı dizgelere dönüşmesi” olarak tanımlaması, Tony Judt’ta

²⁹⁷ University Diaries “The Three Solipsisms of Tony Judt”
https://www.insidehighered.com/blogs/university_diaries/the_three_solipsisms_of_tony_judt

görecelilikle temsil edilmiştir.²⁹⁸ Judt, Rorty'nin de, daha önce Sartre'ın değinmiş olduğu gibi, değerlerin ve ahlaki yargıların, toplumlar ve çağlar arasında kıyaslanamaz oluşuna dikkat çektiğini belirtmiştir. O, batı modernliğinin ilkelerine, evrensel bir geçerliliğin yakıştırılmaya çalışıldıkça, onların amaca erişmeyi temsil ettikleri ilerleme tarihine oturtmakta güçlük çekildiğini göstermiştir. Judt, Rorty'nin "Felsefe ve Doğanın Aynası" isimli yapıtında, siyasal düşüncenin mevcut durumu için de, bu gerçeğin aynı ölçüde geçerli olduğunu belirttiğini hatırlatmıştır.²⁹⁹

Yine Jameson'a göre, postmodern politikanın belirleyici nitelikleri olan devrim karşıtı, düzen karşıtı ve totalleştirme karşıtı olma günümüzde öne çıkmıştır. Aynı şekilde, Judt'ın ütöpik bakış açılarını sonsuza dek terketmeyi istemesi, hem modernitenin sonunu, hem de postmodernitenin başlangıcını vurgulaması açısından önemlidir.³⁰⁰ Kanımızca bu husus, Rorty'nin tüm söz dağarcıklarının öteki alternatiflerini düşünerek, ironici bir özeleştiriyeye girişmesi gerektiğine yönelik vurgusuyla birlikte ele alındığında, daha da önem kazanmaktadır. Rorty ve Judt ikilisi, farklı anlayışlarla, aynı hususta, yani herhangi bir söylem tarzının baskınlığını eleştirme konusunda, birbirlerini son derece uyumlu şekilde tamamlamıştır.

Fenomenolojik özü gereği, konum almaktan olan ibaret olan siyasetin, içerdiği postmodern açı ve pragmatik mesafe unsurlarını en somut şekilde bulduğumuz iki verimli düşünür olan Rorty ve Judt, zulme, radikalliğe, solipsizme ötekileştirmelere, dışlamalara, kamplaşmalara, hegemonyaya ve tektipçiliğe karşı derin ve geniş düşünceleriyle çağımızı aydınlatmıştır. Kibirli liberalizm-kindar sosyalizm ikilemine alternatif olabilecek, sosyal demokrat düşünceleriyle, küresel kamuoyunda ihtiyaç duyulan, sağduyulu bakışın savunucusu olmuşlardır. Böylece Husserl'in gelişini haber verdiği, Lyotard'ın kutlamasını yaptığı ve bu iki düşünürün vurguladığı öznellikten nesnellığe yönelen siyaset yapma düşüncesi fenomenolojik, postmodern ve pragmatist değerler eşliğinde eklektik bir siyaset kuramına dönüşmektedir. Kanımızca bu üçlünün sinerjisi, "Sonun Fenomenolojisi"nde belirtilen, enerjisi çekilmiş toplumsal bedenlerin ve onarıcı gücünü yitirmiş siyaset kurmunun, gitgide daha fazla iktidarsızlığın yeri haline gelmesini önleyebilecektir.³⁰¹

²⁹⁸ Frederic Jameson "Sartre Out" **Cogito Dergisi** Kış 1995 çeviren Bellma Baş s. 143 (ss.141-149)

Cogito: Barış ve Savaş Sayı: 3 kış 1995

²⁹⁹ Tony Judt **Kusurlu geçmiş** s. 80, 293

³⁰⁰ Frederic Jameson "Sartre Out" s. 146-147

³⁰¹ Franco Bifo Berardi Sonun Fenomenolojisi s.29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

4.PRAGMATİZMDEN EKLEKTİZME

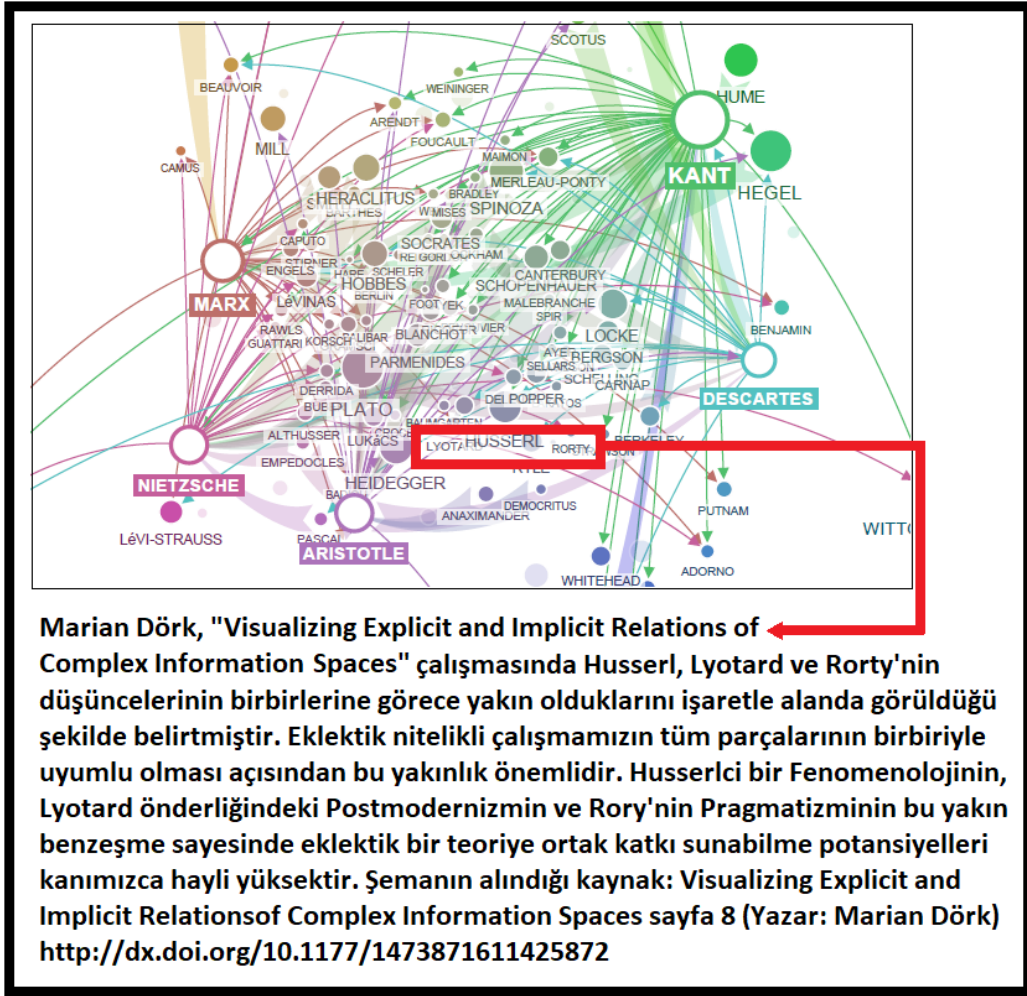
Fenomenolojiden postmodernizme, postmodernizmden (yeni) pragmatizme geçişin tarihsel ve düşünsel analizini yaptıktan sonra gelinen noktada pragmatizmin özü ve temel değerleri irdelenmelidir. Bu felsefe akımının, fenomenoloji ve postmodernizmle kurduğu düşünce üçgeninde yaratabileceği sinerjiyi irdelemek ve netleştirmek için, uygun bir eklektizm yaklaşımı geliştirilecektir. Ardından, bu sinerjik üçgen temelinde, eklektik siyaset yaklaşımı, bu yaklaşıma dayanan sosyal demokrasi ve sosyal demokrat, parlamentarist, çoğulcu oy ideali geliştirilecektir.

Eklektizm (seçicilik), tıpkı pragmatizm gibi genelde akademik ve entelektüel camiada aşağılayıcı şekilde tanımlanan, olumsuz şekilde ele alınan bir yaklaşımdır. Eklektizm, aslında farklı yaklaşımlardan, birbiriyle uyumlu değerlerin alınması şeklinde uygulanan bir yöntem demektir. Oysa Frolov, eklektizmi birbirinden farklı çoğunlukla birbirine yüz seksen derece karşıt düşünce, felsefi görüş, kuramsal öncül ve siyasal önerilerin, birbirleriyle özensiz şekilde karıştırılması olarak görmüştür. Gündelik siyasette ise, eklektizmin olaylar zincirindeki ana halkanın saptanmasının önlenmesini engelleyip, yanlıgı ve yanlışlara yol açtığını iddia etmiştir.³⁰²

Kimi zaman yargısız infaz, kimi zaman entelektüel linç, kimi zaman da gözü kapalı reddetme derecesinde eleştiriler olsa da, eklektik yöntem, 20. yüzyılın fenomenolojiden postmodernizme, postmodernizmden de pragmatizme geçiş yapan düşünsel iklimini ve siyaset felsefesi anlayışını, temel kavramlar düzeyinde en iyi kaynaştıracak yöntemi sunmaktadır. Çünkü, 21.yüzyıl siyasetinin üzerinde şekilleneceği siyasetin bilinç felsefesi, varlıklara ve olaylara atfedilen fenomenolojik “tekil öz odakları” olacaktır. Bu tekil özlerin, farklı yerellik ve görecelilik perspektiflerinde canlandırdığı, irili ufaklı “postmodern söz öbekleri” toplumda açılımlar yaratacaktır. Bu söz öbeklerinin kaynaştırılıp, uzlaştırılması sonucunda da, genel geçer ve pratik hayatta işlev sunan “pragmatik siyaset” uygulanacaktır. Sonuç olarak siyaset; fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizmin kesiştiği, “öz-söz-iz” boyutlarındaki eklektik üçgende gerçekleşecektir. Her biri tek başına, katı şekilde uygulandığında sorunlar yaratabilen, fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm felsefelerinin, birbirlerinin olumlu yanlarını öne çıkarıp, olumsuz yanlarını pasifize ettiği bu çok boyutlu düşüncemize de “Eklektik Siyaset Kuramı“ adını vermekteyiz.

³⁰² Ivan Frolov **Felsefe Sözlüğü** Eklektizm Maddesi s. 138

Husserl, Lyotard ve Rorty'nin Düşünsel Yakınlıklarının Belirlenmesi

Fenomenolojik Bağlamda Postmodern ve Pragmatist Değerler Eşliğinde
Eklektik Siyaset Kuramı

4.1. 21.YÜZYIL PRAGMATİZMİNİN BİLİNMEYENLERİ

Derin tarihinin ve önemli düşünürlerinin katkılarıyla, tüm dünyada adeta çağın ideolojisi gibi görülen pragmatizm, uygulama düzeyinde bazen çıkarıcı ve fırsatçı davranış kalıpları biçiminde anlaşılmıştır. Bu anlayış da bizi, pragmatizmin kendine özgü kavramlarını, alternatif tarihini ve ona yöneltilen güncel eleştirileri incelemeye yönlendirmektedir. Pragmatizmle ilgili ekollerden, Amerikan pragmatizmi, sonuç yararcılığına dayanırken, İngiliz utilitarianizmi yığın yararcılığına dayanıp Antik Yunan Epikürosçuluğundan güç almıştır. Epikürosçuluk, hedonizmden ve görececilikten beslenirken, Aristippos'un hedonizmi, Protagoras'ın göreceli sofizminden etkilenmiştir. Sofistler ise, Demokritos'un atomculuğundan ve eudaimonizminden gelişmiştir. Dolayısıyla siyasal yararcılığın, Antik Yunan'dan beri, kendisini insanlığın ihtiyaçlarına göre uyarlayan, dinamik, değişken ve multi-disipliner bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Pragmatizm, tarih içinde yalnızlıkçı bireycilikten, toplumsal adanmışlığa; insan doğasına dair kesin yargılardan, görececi çoğulculuğa; radikal doğa düzeni savunmasından, ilerlemeci reformculuğa dek pek çok farklı konum almıştır. Böylece, uzlaştırmaya çalıştığı insan-doğa, birey-yığın, haz-erdem gibi ikiliklerini farklı perspektiflerle aşmaya çalışmıştır. Bunu, kimi zaman sistemli okullarla, kimi zaman münferit bireysel çabalarla gerçekleştirmeye çalışan yararcı gelenek, günümüzde de geniş toplumsal tabanlara yönelen, kutuplaşmaları önleyen, olgun ve makul demokrasilerin temel yapı taşlarındandır.

Sonuçsal işlevsellik, yığınsal yarar, bireysel haz gibi değerlere odaklandığı için, pragmatizmin temel kavramlarına yönelik, bazı çarpıtmalar yapılmaktadır. Bu çarpıtmaların nedeni, tarihte kimi sofistlerin, bazı orta çağ düşünürlerinin ve ABD'nin kimi emperyalist siyasetçilerinin yanlış tavırlarıdır. Etnosentrik, uzlaşmaz, tek görüşe odaklı bu tarz yüzeysel yaklaşımlar, pragmatizmin altını oymuştur. Oysa, bıçakla adam öldürülebilse de, bu bıçağın adam öldürmeye yaradığı anlamına gelmemektedir. Bilindiği üzere, demokratik yapının özünde katılım, istişare, tartışma ve çoğulculuğun kabulünün, toplumu iyiye götüreceği savı yatmaktadır.³⁰³ Bu kavramlar arasında, yararın hakem değer olması, en makul olanıdır. Nitekim, Popper da yararcılığın çeşitli biçimlerinin insanlığa katkı verebileceğini belirtmiştir.³⁰⁴

³⁰³ Aydın, M. (2015). **Siyaset Sosyolojisi Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset**. (4. Basım). İstanbul: Açılım Kitap. Den aktaran Turan Erman Kılıç Felsefi Açından Siyaset ve Eğitim Yönetiminde Meşruiyet Kaynaklarına İlişkin Bir Araştırma s.69

³⁰⁴ Bryan Magee **Karl Popper'ın Bilim ve Siyaset Felsefesi** s.148

21.yüzyıl pragmatizminin yanlış anlaşılabilir bir diğer özelliği de, onun eklektik yapısıdır. Eklektizmin pratikliğinden yararlanmak isteyen pragmatizmin, mümkün olan en fazla sayıda görüşü, kendi potasında eritebilmesine yönelik kullandığı seçmecilik, bir tembellik ve hazır konmacılık gibi anlaşılabilir. Oysa bu, postmodern siyasetin bir gereği ve fenomenolojik felsefenin bir sonucudur. Farklı yaşam dünyalarındaki deneyimlerin ve çeşitli dil oyunlarındaki ironilerin, ortak bir siyasal ortamda harmanlanmasında, eklektik derlemeciliğin ve pragmatik araçsalcılığın ortaklaşa çalışması kaçınılmazdır. Eklektizmi, bir sorun sayan ve pragmatizmle de ezelden beri kavgalı olan bazı aşırı yaklaşımların getirdiği aşağılayıcı bakış açıları, eklektizmle pragmatizmin ortaklıklarını vurgulayıp, bu ortaklığı yaratan ortamların koşullarını göz ardı etmektedir. Dolayısıyla, fenomenolojinin derinliğinden, postmodernizmin de genişliğinden ötürü yaşadığı anlaşılabilirliklerin bir başka çeşidini de, pragmatik eklektizm, esnekliği yüzünden yaşamaktadır. Bilge kişinin, çok bilen olmaktan daha ziyade, doğruyu araştırmaktan dönmeyi aklına koymuş kişi olduğu hatırlandığında,³⁰⁵ eklektik etkileşimin önemi anlaşılacaktır. Etkileşimin hazır konmacılıkla, harmanlamanın da karman çorman etmekle karıştırılmamasının gerektiği, günümüz düşün dünyasında, adaletin şeylerin yerine konması olarak tanımlandığı hatırlanmalıdır. Kutuplaşmaların, kamplaşmaların, ötekileştirmelerin giderilmesi için pragmatik bir üslupla ötekinin bakış açısının da eklektik biçimde içselleştirilmesine duyulan ihtiyaç bir kez daha anlaşılmalıdır. Çünkü başta Helenizm olmak üzere, çeşitli eklektik düşünsel süreçler, farklı coğrafyalara uzanarak, insanlığın farklı kesimlerinin, farklı kültür ve deneyimlerini aynı potada eritmiştir.³⁰⁶ Bu tür çoğulcu etkileşimler de, ancak pragmatik siyasetin özel kavramlarının özümsemesiyle mümkün olmaktadır.

Antik Yunan'dan itibaren, aşamalı bir şekilde gelişme gösterip, kendini farklı zaman ve mekânlara uyarlayarak genişleyen yararcı siyaset, Antik Yunan'da eudaimonizmden hedonizme; Anglosakson dünyada utilityenizmden pragmatizme farklı biçimlere bürünmüştür. Diğer düşünce akımlarıyla sağladığı mesafeli etkileşimlerle de, kendine özgü muhtelif kavramlar geliştirmiştir. Bu kavramlar, hem bu etkileşimlerin sonucundaki ürün olmuş; hem de pragmatizmin etkileşime girdiği yaklaşımlarca emilip yok edilmesini engelleyen, koruyucu işlevini üstlenmiştir.

³⁰⁵ Bryan Magee **Karl Popperin Bilim ve Siyaset Felsefesi** s.131

³⁰⁶ M. Nesim Doru "Grek ve İslam Etkileri Işığında Süryanilerde Felsefi Düşüncenin Gelişimi"
Kaygı: **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi** sayı 19 s.124

4.1.1 PRAGMATİK SİYASETİN KENDİNE ÖZGÜ KAVRAMLARI

Pragmatik siyaset, kendine özgü öğeler ve değerler barındırmıştır. Haz ve acı, yarar ve zarar, atom ve sapma gibi birbirini dengeleyen kavramlar üzerinden yükselen yararcılık, sağ siyasetin kutsal içerikli, sol siyasetin ekonomik yönlü terimlerinden sıyrılarak, insana odaklı, hümanist bir külliyat geliştirebilmiştir.

Siyasal pragmatizmin bu kavramlarının gündelik hayatta işlemedeki bir boyutu, mevcut görüşlerin uzlaştırılmasına yönelik kurumsal örgütlenmelerin, yani parlamentoların ve ilgili kurumların içindeki olaylar oluşturmaktadır. Diğer boyutu ise, zıtlaşan görüşler arasında radikalleşenlerin bastırılmasına ve dönüştürülmesine dayanan güce dayalı tepkisellik içermektedir. Pragmatizmin bu iki boyutunun farklı ülkelerde nasıl şekilde işlediğini İngiliz ve Fransız örneklerinde görülebilmektedir:

İngiltere, kendi ulusal tarihinde sağladığı toplumsal konsensüs sayesinde, kodifiye edilmiş, yani yazılı olarak derlenmiş bir anayasa metnine ihtiyaç duymamıştır. Böyle bir konsensüs, partisel ideolojik hizipleri azaltırken, toplumsal bütünleşmeyi arttırmıştır. Böylece, sorunlar genellikle birbirinden toplumsal taban açısından çok da farklı olmayan, iki parti ekseninde ve toplumsal yarar odağında tartışılmıştır. Bu da, uzlaşmacı bir siyaset yapma kültürünü ve uyumlu bir iletişim üslubunu oluşturmuştur. Pragmatik siyaset kültürünün etkin olduğu bir diğer ülke olan Fransa'da ise, pragmatik siyaset daha çatışmalı, daha çekişmeci, daha ideolojik ve daha parçalı şekilde işlemektedir. Uzlaşma yerine inatlaşma, güç birliği yerine en güçlüünün baskın çıkması gibi yaklaşımlar Fransız pragmatik siyasetinde daha fazla ön plana çıkmaktadır.³⁰⁷

Politik pragmatizm genelde sömürgecilik, soykırımlar, savaşlar, kaos politikası ve olumsuz kavramlarla ilişkilendirilerek kullanılan bir kavram olmuştur. Hatta Bora, politik pragmatizmi, “Meselelerin ayrıntısına ve değişik veçhelerine inmeye, düşünceyi derinleştirmeye yönelik gayretlere yönelik engellerden biri” olarak görmektedir.³⁰⁸ Oysa, kanımızca, meselelerin derinliği dahil her olay, insanların hayatını etkilediği düzeyde ilgi cezbedtiğinden, bu husus da pragmatik bir nitelik ihtiva etmektedir. Bu tür yanlış anlaşılımların önüne geçilmesi açısından, pragmatizmin evrensel mirasını ve tarihsel birikimini tekrar incelemekte yarar vardır.

³⁰⁷ Zeynel Abidin Kılıç, “Başkanlık Sistemi ve Güçlü Tek Parti Hükümeti” s. 14,17

ESA Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi - Vol.1 - pp.12-24

³⁰⁸ Tanıl Bora **Sol Sinizm Pragmatizm** s. 233

Evrimsel ve özgürlükçü bir politik düşünce biçimi olarak gelişen pragmatizm, çatısı altında anlam, araştırma, etik ve gerçeklik kuramları dörtlüsünü barındırmaktadır. Bu dörtlü, marjinal yaklaşımlara karşı mesafeli, etkileşime ve dönüşüme açık esnek bir bakış açısı sunmaktadır. Birbiriyle zıtlaşan düşünceler karşısında, onları aynı potada eritme yönünden, hakem işlevi gören bu düşünceler sistemi, olumlu gelişmelere açık bir nitelik arz etmektedir. Katı düşüncelere, keskin görüşlere, uzlaşmazlığa, iletişimsizliğe, farklılığa tahammülsüzlüğe karşıt yaklaşımlarıyla pragmatik kuramlar, yararlı ve yararlı olan düşüncelerdir.³⁰⁹

Pragmatizmin üstlendiği bunca işleve rağmen, aşağılayıcı anlamlarda kullanılmasında onu şahsi çıkarları için kabaca kullanan kişilerin etkisi büyüktür. Amerika'nın yayılmacılığı ve emperyalizmi doğrultusunda, pragmatizmin kullanılması, bu düşüncenin işlevi ya da varoluş amacı değil sömürülmesi ve talihsizliğidir.³¹⁰ İnsanlığın yararını savunan bir düşüncenin, insanın insanı sömürmeyi savunduğunun iddia edilmesi, itfaiyecilerin kundakçılığı savunduğunun iddia edilmesi kadar abes olacaktır. Bir eylem felsefesi olan pragmatizm de, vicdan ve insaniyet yoksunu kimselerin elinde, bir tornavidanın bile silaha dönüşebilmesi örneğinde olduğu gibi amacından saptırılarak kullanılabilir. Pragmatizm aklın araçsallaştırılması, araştırmanın demokratikleştirilmesi ve etiğin evrenselleştirilmesi işlevlerini, farklı dönemlerde başarılı şekilde üstlenmiş, bunu da geçmişinde barındırdığı alternatif tarihsel kişilerle sağlamıştır. Bu kişiler farklı fikir çatışmalarının yaşandığı farklı dönemlerde, sağduyu, hoşgörü, uzlaşma gibi misyonlar üstlenerek yeni fikir harmanları yaratmıştır. Bilimsel düşünceyi, hümanizme olan inancı, toplumsal ironiyi, ilk siyasal pragmatist olarak düşünebileceğimiz Demokritos'tan son büyük pragmatist Richard Rorty'e dek uzanan büyük bir tarihsel skalada farklı kişiler aynı kararlılıkla savunmuştur. Devirler, koşullar ve insanlığın durumu farklı olsa da tüm bu alternatif kişiler, çağımızda da özlemi duyulan ortak sağduyu zeminin, uzlaşma kültürünün ve etkileşimci ortamın arayıcısı ve araştırmacısı olmuşlardır. Ancak bu şekilde, Berardi'nin de yakındığı gibi, çaresi olmayan bir durgunluk haline geldiği halde, insanları koşmaya mecbur yük hayvanlarıymışçasına dürtmeye devam eden kapitalizmin,³¹¹ yanlışlarının düzeltilmesi sağlanabilecektir.

³⁰⁹ Nejat Doğan, "Pragmatizmin Felsefi Temelleri" **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi** ss.83-93 s.92

³¹⁰ Önder Bilgin, "William James Pragmatizmine Eleştirel Bir Yaklaşım" s.181

İlahiyat Fakültesi Dergisi 15:1 (2010), ss.163-182

³¹¹ Franco Berardi **Sonun Fenomenolojisi** s.26

4.1.2 SİYASAL PRAGMATİZMİN TARİHİ VE KİŞİLERİ

Sosyal bilimlerdeki değeri, yeterince anlaşılmamış olan Demokritos, düşüncelerinin etkisi zaman içerisinde sönmüş olan John Stuart Mill ve entelektüel düzeyde Amerika'nın sahiplenip dünyanın dışladığı kurucu babalar Peirce, James ve Dewey özelinde pragmatizm alternatif bir tarihe sahiptir. Yararcılık, düşünsel ekolleri üzerinden irdelendiğinde, Antik Yunan'daki hazcılık, İngilteredeki utilityen yığın yararcılığı ve Amerikadaki sonuç yararcılığı üzerinden üçlü bir sac ayağına oturtulabilmektedir. Daha münferit siyasal duruşlar ekseninde ise, siyasal yararcılığın kökeni, Demokritos'un incir ihbarcılığına karşı, halkçılık ile seçkincilik arasındaki bir duruşu simgeleyen savunmasına kadar gitmektedir. Antik Yunandaki ve Romadaki diğer proto-pragmatistler olarak görebileceğimiz Epikuros ve Lucretius ikilisi de, bu ortayolcu yaklaşımı sürdürmüştür. Dolayısıyla, dönüşümsel süreçlerin ardında gizlenmiş olan ilahi veya doğal yasaları arama isteğinin kökenleri, siyasal faydacılığın gelişimine paralel seyretmiştir. Bu uzun araştırmanın amacı, insanların korkularından arındırması olmuşsa da, programın günümüzdeki sonuçları hiç de öngörüldüğü gibi olmamıştır. doğanın bir robot gibi algılanıp, aşağılanmasının yanında, insanın da doğayla yabancılaşma süreciyle karşılaşmıştır.³¹²

Viktorya İngiltere'sinde ise utilityen okul, Antik Yunandaki eudaimonist ve hedonist görüşleri yeniden ele alırken, Jeremy Bentham'ın kurduğu bu okulu James Mill ve onun oğlu John Stuart Mill geliştirmişlerdir. Yaşadıkları çağdaki sert ceza yasalarının adilleştirilmesi, demokrasinin yığınlara yayılması gibi önemli reformlara etki eden utilityen okulu, Anglosakson dünyadaki diğer başat aktör olan ABD'deki yararcı okulun pragmatizminin temsilcileri Peirce James ve Dewey takip etmişlerdir. TC'de ise üç büyük pragmatist siyasetçi Mustafa Kemal Atatürk, Turan Güneş, Süleyman Demirel de yararcı akımı ülkemizde sürdürmüşlerdir. Ayrıca pragmatik duruşun seküler siyasetli ülkemize ya da modern anlayışlı dünyaya özgü olmadığı, pragmatizmle eklektizmi kaynaştıran kimi Müslüman düşünürlerde de görülmüştür: Örneğin Mısır'da Hasan El Benna'nın düşüncelerinde, diğer ideolojilerin toptan reddedilmesi yerine, İslam'la bağdaşan yönleri itibariyle kabul ya da reddedilmeleri söz konusudur. Bir yönüyle pragmatik olan bu eleştirel ama esnek yaklaşım onun ve kendisinden sonra hareketinin siyasi ve sosyal yöntemlerini de etkilemiştir.³¹³

³¹² Renan Pekünlü **Din-Bilim Çatışması** s.212

³¹³ Ahmet Emin Dağ "Hasan El Benna", **Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni** 9.Cilt Editör Bayram Ali Çankaya İnsan Yayınları s.752

21.yüzyılda siyasal pragmatizm, öncüsü ABD'nin liderlerinin elinde, kimi zaman aşırılıkçı ve açgözlü politikalara, kimi zaman etkisiz ve pasif söylemlere, kimi zaman da radikal ve anlaşılmaz yaklaşımlara malzeme edilmeye çalışılmıştır. Ancak, başta ABD olmak üzere, kendisini kullanan tüm siyasi aktörlere, geniş bir hareket alanı ve esnek bir manevra kabiliyeti sağlaması açısından pragmatizm, işlevsel bir dinamizm sunmuştur. Bu doğrultuda, bazı liderler popülizm tuzaklarına düşseler de, genel geçer yararı, çoğunluğun mutluluğunu ve en işlevsel sonucu esas alarak bu politikayı sürdürmeye çalışanlar başarılı olmuştur. Bu nedenle, faydaya ve işleve yönelik tüm siyasetçilerin, siyasal pragmatizmin birer takipçisi olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Çağımızda ABD haricinde, Fransa'da Macron, Almanya'da Merkel, Rusya'da Putin, İngiltere'de Johnson, Yunanistan'da Çıpras otoriteler tarafından pragmatik özellikli liderler olarak görülmektedirler. Dolayısıyla Amerika ve İngiltere öncülüğünde küresel dünyaya sunulan pragmatik siyasetin, kendini farklı coğrafyalara ve değişken konjonktürlere uyarlayarak uygulama alanını genişlettiği söylenebilir. Pragmatizmin çağımızdaki bu yaygın geçerliliğine karşın, ihtiyaç duyduğu farklı sentezlerin üretilmemesinden ötürü siyasal söylem açısından eksiklik çektiği görülebilir. Çalışmamızda da pragmatik dünyanın çektiği düşünce eksikliğine dair sıkıntının, Husserl ve Lyotard'ın düşünceleri ile Rorty ile Judt'ın önerileri arasındaki denklik ekseninde çözülebileceği savunulmuştur. Bu tarz esnek yaklaşımlar haricindeki katı söylemlerin, çağımızda kabullenilmesi mümkün olmadığı için, günümüze dek siyasetteki sentezlemeler ancak böyle sağlanabilmiştir. Aksi takdirde felsefi yaklaşımlar, kötüye kullanılarak, mevcut piyasa kapitalizmine dayalı devamlı özelleştirmeci ve tüketimi teşviğe yönelik iktisadi politikacı yaşam biçimleri baskınlaşmıştır. Bunu da, tek tip liberal söylemler desteklemiştir. Bu tarz söylemlerle, pragmatik politikanın kendi başına üstlenemeyeceği, ancak yenilikçi politikalarla omuz omuza vererek halledebileceği göç dalgaları, küresel iklim değişikliği ve radikalleşen muhalif hareketler gibi unsurlara karşı yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlikten ötürü, pragmatizmin yeni eklektik açılımlar yaratması zorunludur.

Çalışmamızda siyasetin dünden bugüne, fenomenolojik öz, postmodern söz ve pragmatist iz metaforları üzerinden yaşadığı geçmişe yönelik zamansal analizinin yapılmasının nedeni, tek boyulu tüm bakış açılarının yetersizliğidir. İnsanlığın toplumsal gerçekliğinin anlaşılmasında, her dönem bazı boyutların öne çıkıp, bazı boyutların geri plana atıldığına kabullenilmesiyle, siyasal pragmatizmin karşılaştığı mevcut engellerin aşılmasına yönelik, önemli bir basamağa adım atılacaktır.

4.1.3 SİYASAL PRAGMATİZME GÜNCEL ELEŞTİRİLER

Pragmatizm bazı kaynaklarda, emperyalizmin ideolojisi olarak adlandırılrsa da, bu felsefenin emperyalizmle uyumlu olması, onun emperyalizm için var olduğu anlamına gelmemektedir. Bıçakla adam öldürülebilse de bıçak adam öldürmek için var denememektedir. Çağın tüm ahlaki sorunlarını, krizlerini ve kaoslarını tek bir düşünsel ekolün sırtına yükleyip, bu ekolü savunacak cesaretle kişilerin azlığını fırsat bilerek entelektüel lince yeltenmek, etik ve mantıklı bir tutum değildir. Asıl sorun, 20.yüzyılda yaşanan soğuk savaştaki katı kutuplaşmanın ardından, son çeyrekte bu çekişmenin galibi olarak çıkan ABD'nin, günümüzü ideolojik bir gevşeklikle geçirmesidir. Fenomenolojik araştırmalarla başlayan 2.Dünya Savaşı sonrası düşünce maratonu tuhaf şekilde postmodernizmin parlayıp sönmesiyle bitmiştir. 21. Yüzyıl ise ABD'ye iktisadi ve siyasi rakip olarak ortaya çıkan Çin'in etkisiyle ve soğuk savaşın daha önceden verdiği derslerle daha pragmatik ve ılımlı geçeceğe benzemektedir. Dolayısıyla pragmatizm, ötekileştirileceğine iyice içselleştirilmelidir. Ülkemizde ise, siyasi liderler önderliğinde temsil edilen ve Tanzimat'a dek uzatılabilen köklü bir siyasi pragmatik duruş yaklaşımı vardır. Ayrıca, cumhurbaşkanlığı sistemine geçilişin ardından siyasi partiler arası olmak üzere yeni bir pragmatik üslubun oluştuğu da söylenebilir. Kanımızca optimum pragmatizm bu iki farklı üslubun kaynaştırılması sonucu elde edilecektir. Mevcut koşullara göre kendini ve düşüncesini yeniden uyarlayan siyasi liderlerimiz tarihte çokça bulunmaktadır. Ancak, Özpek'in de belirttiği gibi, katı ve kategorik karşıtlıkların yerini, esnek ve pragmatik ittifaklara bırakması en az başkanlık sistemi kadar yeni bir olgudur.³¹⁴ Tüm bu gelişmeler ve yorumlar ışığında, küresel dünyanın yaşadığı güncel krizler ve olaylarla içiçe olan ülkemizin durumuna da yararlı, tabandan tavana geniş ölçekli mutabakata yönelik, özgün ve derin kavramların oluşturulması gerekmektedir. Sonraki bölümlerde ele alacağımız konaç kavramı, yeni parlamentarist yaklaşımlar ve çoğul oy önerisi bunlardan bazılarıdır.

Dünyadaki güncel siyasetin durumunu irdeleyen yazarlar, “Siyasal pragmatizm, ancak ilkesiz görünmedikçe sonuç alıcı olabilir.”³¹⁵ diyerek Pragmatizmin özünün fırsatçılık ya da ilkesizlik olmadığını ancak böyle görünme

³¹⁴ Burak Bilgehan Özpek, “24 Haziran Sonrası Parlamento: Kategorik Karşıtlıktan Pragmatik İşbirliğine” <https://www.yorungedergi.com/2018/07/24-haziran-sonrasi-parlamento-kategorik-karsitliktan-pragmatik-isbirligine/>

³¹⁵ Osman Arslan, “Seçim Ya Da Demokrasi ve Kibir Üzerine” <http://www.osmanarlan.org/secim-ya-da-demokrasi-ve-kibir/>

tehlikesini barındırdığını belirtmektedirler. Dolayısıyla, siyasal gündemi doğru şekilde gözleyerek, fenomenolojik özümsemeyi ve postmodern söylemleri içselleştirmeyi başarmış bir pragmatizm, ilkesiz görünme ihtimalini kanımızca ortadan kaldıracaktır.

1990’lardan itibaren yaklaşık 20 yıl boyunca siyasal özgürlük, sosyal adalet, ya da ortak eylem söylemlerinin zenginlik ve sınırsız kişisel gelişim düşleriyle yerinden edilmesinin ardından, İngilizce konuşan ülkelerdeki yaygın bazı ahlakdışı tavırlar, boş sözlere ve konformist siyasetlerin yürütülmesine imkan tanınmıştır.³¹⁶ O günlerden günümüze dek, moda olan tam liberal, salt yandaş, katı ve dogmatik yaklaşımların terkedilmesi ile, daha özgün ve uzlaşmacı bir siyaset ortamının yaratılmasında, pragmatizme hâlâ önemli görevler düşmektedir.

Pragmatizmi kuru kuruya benimser görünmek ya da ideolojik pragmatizm karşıtlığını yapmak yerine, her yaklaşım gibi yanlış yönlere sapma ihtimali bulunan pragmatizmin, kendi kendini eleştirecek bir kimliğe kavuşturulması şarttır. Bunun için, siyasal düşünce üzerindeki iki köhne zinciri ve iki ideolojik prangayı kaldırmak gerekmektedir. Söz konusu iki engel, radikal bireycilik ve tepkisel kolektivizmdir. Bu da, eklektik bir siyaset metodunun benimsenmesi ve çağa uygun siyasal ölçeklerin oluşturulmasıyla mümkündür. İnsanların yararlarını, bencil güdülerinden ya da yığinsal doktrinasyondan arındırarak kavrayabilecekleri bir ortamın yaratılması için, siyaset kuramının daha özgün katkılarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Gerçekliğin, sadece insanla uyumlu ve yararlı olan edilgen boyutunu değil, insanı zorlayan sert bir yönünün olduğunu da vurgulayıp pragmatizmi eleştiren yaklaşımların eleştirilerini de dikkate alarak,³¹⁷ yarar, bilinç ve sağduyu üçgeninde kurulacak bir eklektik siyaset üçgeni konformist bireycilik ile yıkıcı yığinsallık arasındaki kör dövüşünü sonlandırabilecektir. Bu şekilde, kendi özgün değerleriyle insanın özüne yönelen bir kuram inşa edilebilecektir. Bu inşa da, ancak, liberalizmin yılmayan, yıkılmayan, hep rekabet eden ve adeta bir piyasa robotu gibi davranan, yapmacık birey kavramından vazgeçilmesiyle mümkündür. Buna ek olarak sosyalizmin radikal, yıkıcı, uzlaşmaz, katı söylemli, saldırgan yığınlarından da bağımsız daha sağduyulu bir temel yapı taşı oluşturulmalıdır. Böyle bir kavram olarak, çağın konumsal açmazlarını simgeleyen, “Konaç” terimi üretilmiştir.

³¹⁶ Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s. 142

³¹⁷ Emile Durkheim “Pragmatizmin Eleştirisi” içinde **Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler** Cilt:4 Editör: Armand Cuvillier Çeviren: M. Mukadder Yakuboğlu Bilim ve Sanat Yayınları Ankara 1996 s.148-150

4.2. BİR KATKI ÇABASI OLARAK: KONAÇ KAVRAMI

Sosyalizmin arzuladığı, türdeş ve tek tip yığın ile, liberalizmin savunduğu farklılaşmış ve yalnızlaşmış birey tercihi arasındaki ikilemde insanlar mağdur olmuştur. Bu iki yönlü mağduriyette, yalnız ve öteki kalan ara alanı tanımlamak için kullandığımız, bireyden çok yığından az nicelikli, konumsal açmazdaki insanların oluşturduğu konaçlar, siyasal yazına aranan özgün katkıyı sunma ifademizdir.

Konaçlar, farklılıkların birbirini yutmadan törpüleyebildiği, insanların birbirlerini linç etme ihtimalinin olmadığı ve fenomenolojik indirgemenin, postmodern çoğulcu söylemlerin ve pragmatist uzlaşımın bir arada yaşandığı bir diyalog ortamına ihtiyaç duymaktadır. Günümüzden örneklerle somutlaştırmamız gerekirse liberalizmin yalnızlaştırdığı konformist birey, bu sistemin ezdiği farklı nitelikleri temsil eden muhalif yığınlar ve bu ikilemde taraf olmaya konjonktürel olarak mecbur bırakılmış muhacir (göçmen) şahıslar, akıllara getirilebilir. Bu insanlar özelinde ve siyaset felsefesinin genelinde, çoktan terkedilmiş olan ütopyacı geleneğin, reel politik ve iktisadi liberal söylemlerin katı nesnelliğine tepki olarak tekrar hatırlanması şarttır. İdeallere ihtiyaç duyulan günümüz dünyasında, sosyal demokrasinin gerekliliğinin keşfi, “sağduyulu olan herkesin katılım alanı” olacak bir ortamda, “her bir kişinin kendince katkı verebilmesi” hedefiyle mümkündür. Bu yaklaşım, günümüzün sahip olduklarıyla asla yetinmeyen tüketim toplumlarının, unuttukları manevi değerlere geri dönüşü için bir yerel Rönesans sağlayacaktır. Bu şekilde, bilinçsel bütünleşme olacaktır. Fenomenolojinin indirgemelerini uyguladığımız zaman yalnızlaşma, ötekileştirme ve aşırı yıpratıcı rekabet sorunlarıyla yozlaşan, liberal ideolojinin durumu iyileşebilecektir. Dolayısıyla postmodern söylemlerden destek alarak gelişmesine rağmen, postmodernizme zıt şekilde kendini bir meta anlatıya hatta baskın küresel dogmaya dönüştürmeye çalışan iktisadi neo-liberalizmin, ıslah edilmesi kaçınılmazdır. “İşi bilene uy, senden zengine saygı duy” gibi sloganlara sahip teknokratik hiyerarşiyi önlemek için, pragmatik yapılar kurulmalıdır. Bu doğrultuda, düşünsel kutuplaşmaları esnetmek pragmatik yapıların temel işlevi olacaktır. Bireyin çevresel etkileşimlerden tamamen bağımsız olmadığının tespit edildiği dünyamızda³¹⁸ konaçlar birey kavramının yerini alabilir.

Türker’e göre, Husserl’in fenomenolojisinde, görüngüleri öznelğin korelasyonları olarak incelemek mümkündür. Husserl’in özneler arasılık analizi, var

³¹⁸ Muharrem Tunç "Aydınlanmacı Özne-Birey Projesine Dair (Tüketimsel Açıdan) Bir Değerlendirme". Şarkiyat Dergisi 9 / 2 Kasım 2017 s.543

olmanın diyalog halinde olmak olduğunu içermektedir. “Öteki”nin deneyimi diğer bireyin deneyimine karışmış, onun bir parçası olmuştur. İnsanlar, dünyayı ötekilerle diyalog halinde kalarak inşa etmiştir. Yüksüz diyalektik insanın bu diyalogsal deneyiminin içeriksel örtüsünü kaldırmaya çalışmaktadır. “Öteki”nin deneyimi diğerlerinin deneyim ufkunda içerilmiştir.³¹⁹ Kişinin, kibirli liberalizmin yarattığı yalıtılmış ve yalnız bireyden fazlası olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, kindar sosyalizmin dayattığı, tektipçi, statik, bütünleşik organizmayı da aşan bir bilinçle, insanlar konumsal açmazlarıyla yüzleşmelidir. Bu yüzleşme, bağlamsal olarak fenomenolojik öz, postmodern söz ve pragmatist iz düzleminde ayrı ayrı irdelenip insanların diğerleriyle birlikte değerlendirileceği “konaç boyutunda” olacaktır.

Gerçekliğin sosyal inşasındaki önemli sorunlardan birisi, geleneksel gerçeklik tanımlarının sosyal değişmeye engel olmasıdır.³²⁰ Buna ek olarak pratik politika dallarının hiçbirisinde, büyük değişikliklere yol açabilecek güçte ülkücü kuramların bulunmaması,³²¹ bizi yeni arayışlara itmektedir. Husserl’in ortaya koyduğu “olanaklı ve olgusal yönelimler içinde, en küçük ortak çokluk olarak yaşam dünyası”³²² ve Lyotard’ın geliştirdiği “Farkın sonsuz düşünceye yol açıp; bedenlerin ve düşüncelerin sırrını yedekleyerek birliği yok etmesi”³²³ anlayışları irdelenmelidir. Bu anlayışlardan, toplumsal gerçekliğin tekçi ve çoğulcu tüm boyutları görülebilecektir. Fenomenolojik ve postmodern bu iki uç pragmatik bir tarzda birleştirilmelidir. Konaç kavramı fenomenolojik nesnelliğin, postmodern öznelğin ve pragmatist işlevselliğin içiçe yaşadığı bir anlam alanı olarak bu birleşmeyi sağlamaktadır. Günümüze bireyselliği demokrasi ile yığinsallığı ise totalitarizmle ilişkilendiren yaklaşımlar yaygınken, bu yaklaşımlara göre bireysellik kişiye özgürlük ve otonomi sağlayarak onu etkin bir aktör rolüne soymaktadır.³²⁴ Ancak günümüzün liberal toplumunda bireylerin ortak bir zemin bulunmaksızın hayat stilleri, yapay gündemler ve kısır çekişmeler üzerinden eylemde buldukları gözlemlenmektedir. Bu durum, çarpık bireyselliğin, tarihsel aktörleri değil, toplumsal kaosları yarattığını göstermiştir.

³¹⁹ Habip Türker **Yüksüz Diyalektik** s. 87

³²⁰ Berger, Luckmann **Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi** s. 183

³²¹ Bertrand Russell **Mutlu Olma Sanatı** İngilizceden Çeviren: Yunus Sağlamtürk

s. 67-680

³²² Edmund Husserl **Fenomenoloji Üzerine Beş Ders** Çeviri Harun Tepe Bilge Su Yayıncılık Ankara 2015 s. xxv

³²³ Jean-François Lyotard “Düşünce Bedensiz sürebilir mi?” çev. Hakan Atay s. 276 içinde olduğu kaynak Güçlü Ateşoğlu **Çağdaş Felsefenin Macerası 1: Varoluşçuluk Fenomenoloji Ontoloji**

³²⁴ Sulkunen P. (2009) *The Saturated Society, Governing Risks and Lifestyles In Consumer Culture*, London: Sage Publications s.160

4.2.1 KONAÇ KAVRAMININ TANIMI

Konaç, yani konumsal açmazdakiler, tek bir bireyden çok ancak toplum adını almak için az olan insanlardır. Bu terim, herhangi bir siyasal klişe eklemelenememiş siyasal öğeleri anlamlandırmak için kullandığımız bir kavramdır. Kökünü Patocka'nın sarsılmış dayanışmasından gerçekliğini Lyotard'ın meta anlatılara reddinden alan "konaçlar" tasfiye edilen sosyal demokrasilerin ardından liberalizmin yüz çevirdiği irili ufaklı yığınlardır. Konaç yani konumsal açmazdakiler çağımızın popüler ideolojisi hatta görünmez dogması liberalizmin temel aldığı "individual" yani bölünemez anlamındaki birey ile tarihine, çöplüğüne bir daha geri dönmek üzere atılmış olan sosyalizmin ürettiği bağlamların yani bağlamların ortak çelişmesine verilen ortaklaşa bir yanıt olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan konaçlar, bağlamsal bölünmeleri (contextually divisible) temsil ederler. Tepeden inmece söylemlerin hakimiyeti, güç odaklarının tahakkümü, hakkaniyetsizliği meşrulaştırılıp muhalif farklılıkların bastırılması konusunda benzeşmektedir. Geçmişin demir perde ülkeleri ile günümüz toplumlarının timsahın alt çenesi ile üst çenesi gibi uyumlu şekilde toplumsal barışı öğüttüğü dünyamızda, Kuzey Kore ile ABD'nin, aynı otokratik eğilimlere farklı yollardan ulaşabilmesi de, konaçsal durumu kanıtlamaktadır.

Tüketimin bir modaya dönüşüp, rekabetin yarıştan öte ihtiyaç haline geldiği kapitalizmle, bireyin tek işlevinin sistemin çarkı olmaktan ibaret görüldüğü sosyalizm, optimal açıdan, aynı ölçüde sakattır. Bu nedenle, kapitalizmdeki para hırsına dayalı sermayeci anlayışın ötesine geçilerek kendini keşfetme ve geliştirme amacının esas alan bireylerin sosyal demokrasisi gereklidir. Bu bireyin plastikliği aşılıp organik konaçlar üzerinde uzlaşılarak, fenomenolojik özlere postmodern yorumlar getirilebilecektir. Bu çoğulcu nitelikli uzlaşılarla, devlet-işletme kamu özel sektör, emek-sermaye, yığın-birey gibi ikilemlerden bağımsız şekilde demokrasinin özündeki umutlu, deneysel ve yaratıcı gerçekliğe varılacaktır. Bireyi inkâr eden toplumculuk ile toplumu inkâr ederek dayanışma duygusunu yok eden bireyciliğin, ahlak ve değerler alanında aşırı uçları temsil ettiği görülecektir. Toplumu reddetmeden kişiye bağımsızlık sağlayarak bireye, kendi içinden kaynaklanan ama toplumu da kapsayan sorumluluklar yükleyen personalist bir tavır, her iki görüşün de aşırılıklarından kaçınabilecektir.³²⁵

Bireyci ve yığınca aşırılıklardan kaçınabilmek için bireysel farklarla yığınsal ortaklıkların ikisinin aynı anda, azami miktarda ve asgari müşterekte içiçe

³²⁵ Ali Osman Gündoğan **Felsefeye Giriş** Dem Yayınları İstanbul 2018 s.116

yaşayabilmeleri gereklidir. Burada, konaç kavramı, insanlara dayatılan liberal bireysellik ile kışkırtılan sol yığınsallığın dışındaki bir ülkü olarak “insanlığın insanlık tarafından insanca geliştirilmesini” hedeflemektedir. Yani bir başka deyişle yalnız münferitlerin, yabancılaştıran muhaliflerin ve yollarda kalan göçmenlerin ortak ve gerçek gündemlerini, kendilerine dayatılan öğretilerin yerine koyabilmeleri gerekmektedir. Bu, yeni dayanışmalardan güç alan yeni öğretilerin, aynı timsahın alt ve üst çenesi misali birbiriyle çarpışır gibi görünürken aynı amaca hizmet eden liberalizm ve sosyalizme karşı en güçlü özelliğini oluşturmaktadır. Toplumsal yaşamda bireyleşme ile yaşanmakta olan parçalanmanın sonucu olarak ulus, genel nitelikli amaçlarını gerçekleştirme gücünü kaybetmektedir. Toplumda yaşanmakta olan atomizasyon, bireylerin toplumun genelini igilendiren konulara ilgisini ve dayanışma duygusunu da zayıflatmaktadır. Gerçi, bireylerin başkaları ile iş birliği yapma eğilimi, örneğin genel bir projede birlikte hareket etmeleri, devam etmektedir. Fakat, bireylerin birlikte hareket ettikleri grupların üye sayısı azalan bir eğilim göstermektedir. Birlikte hareket edilen grup, daha çok yerel ilgi ve özelliklere sahip olmaktadır. Örneğin bu grup, bir etnik azınlık, dini bir akıma bağlı cemaat veya sıradışı bir siyasi ideolojiye mensup kimseler olabilmektedir. Oysa sosyal adalet, farklı sınıflar ve değişik sosyal bağlar arasında bir uzlaşmayı içermektedir. Ancak sosyal devletin kurumsallaştığı 20.yüzyılın ikinci yarısından bugüne değişimler yaşandığından, uzlaşmanın yeni koşullarla yeniden düşünülmesi gerekir.³²⁶

İnanç sistemlerinin zayıfladığı dünyamızda, düşünsel ekollere bağlılığı azalan ve bunları tartışmaya açan insanlık daha pragmatik bir tutum içerisindedir.³²⁷ Çağımızın insanı, bir yönüyle kendine, diğer yönüyle çevresine dönüktür. Çevresi ile kişinin iç dünyası arasındaki çeşitli farklılıklar, zıtlıklar hatta çatışmalar bulunması gayet muhtemeldir. Bu farklılıkları, liberal piyasa güdüleriyle aşırılaştırıp kişiyi özgünleştirme uğruna metalaştırmak da, toplumsal uyum adına kişiyi, kendisi yapan tüm özelliklerinden mahrum bırakmak da yanlıştır. Totaliter rejimlerin kişinin kaderini yazmaya kalkan yönetimlerinin de, liberal piyasaların kişiyi kendi kaderine terk eden başına buyruk yapılarının da ötesine geçmek gereklidir. Kişilerin, grupların ve devletlerin, olası çekişme ve çelişkilerini kabullenerek, bu aktörlerin birbirine en ideal konum ve mesafesiyi almasını sağlamak ise, siyaset biliminin görevidir.

³²⁶ İlyas Doğan **Devlet ve Toplum Kuramlarına Yeni yaklaşımlar** Astana Yayınları Ankara 2014 s.383

³²⁷ Hatice Birsen Hekimoğlu “Çağdaş Siyasal Teoriler” s.15 www.auzefkitap.istanbul.edu.tr

4.2.2 KONAÇ KAVRAMINA DAİR ÖNGÖRÜLER

Konaç kavramının yeni bir kavram olmasından ötürü bu kavramın içeriğinin tam olarak oturması için, sosyalizmin yığınları ideolojisiyle dünyadan yalıtıldığı, kapitalizmin de bireyleri konformizm düzeyinde yalnızlaştırdığı gerçeği iyice özümseilmelidir. Böylece, siyasetin günümüzde aradığı toplumun optimal büyüklükteki yapı taşını bulmaya yönelik yaklaşımların önemi üzerinde durulmalıdır.

Atatürk'ün de belirttiği üzere, her şeyden önce, insanlar ve toplumlar, tüm bireyleriyle, doğru bir düşünüş biçimine sahip olmalıdır. Düşünüş biçimi zayıf, çürük, hasta olan bir toplumun bütün çalışması boşadır.³²⁸ Dolayısıyla, insanların kendi yaşamlarında uzlaştırmaya çalıştıkları birbirine zıt gerçeklikler karşısındaki eklektik tutumlarında olduğu gibi önemli olan tercih yapılmasından ziyade denge kurulmasıdır. Bu anlayıştan beslenerek sağlanacak sağduyu, fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizmin ortak kesişim noktalarını yakalayabilecektir. Bu kesişim noktaları seviyeli bir eklektizmi beraberinde getirerek, yenilikçi bir parlamentarizmle, bu parlamentarizme uygun yeni oy sistemlerine zemin sağlayacaktır. Dolayısıyla, konaç kavramının geleceğinin anlaşılması ve analizinin yapılması zorunludur. İnsanların, kendi kimliklerini başka insanların deneyimleriyle birlikte keşfettiğine dair kanıtların, köklü tarihini sürekli görmezden gelmek, sosyal demokratik gerçeklere aykırıdır. Oysa, toplumda aile, orduda bölük, takımda mevki, siyasette kesim benzeri optimal büyüklükler üzerinden yürütülecek bir siyaset, sosyal demokrasiyle tam uyumlu olacaktır. Böylece sosyal demokrasinin sürdürülebilirliği sağlanarak, toplumsal barış ve bütünleşme güçlendirilebilecektir. Bu pekiştirmeler için de, devamlı diyalog halinde kalabilen, siyasal temel yapı taşları gerekmektedir.

Freniacht'ın “Birey fikrinin ötesine geçmek” yazısında belirttiği üzere, günümüzde bireysellik artık vadesini doldurmuş durumdadır. “Birey” kavramı, toplumun öz örgütlenmesini sağlayan etkili bir öge olma işlevini artık yerine getirememektedir. Toplumsal problemlere bir çözüm getirmediği gibi bir de olası çözüm yollarını da tıkamaktadır. Söz konusu problemlerin ortaya çıkmasında, bireyselliğin olduğu kadar, kolektivizmin oynadığı rol de göze çarpmaktadır. İşte bu yüzden Freniacht, bu ikilemin iki yakasını bir araya getirmeye çalışmak yerine,

³²⁸ Mustafa Kemal Atatürk “Birey, Toplum, Millet Yaşamı” <http://www.atam.gov.tr/duyurular/birey-toplum-millet-yasami>

üçüncü bir yol sunmayı denemiştir. Bireyi boğmadan, bireyselliğin ötesine geçmemizi sağlayacak üçüncü bir yol olarak “Ben ötesi bakış açısı”³²⁹ nı önermiştir.

“Ben ötesi bakış açısı”, ben, başkası ve ötekisi anlayışına ihtiyaç duymaktadır. Her kişi, kendi “ben”inde yani kendi benliğinde yaşadıkları bilgi dağarcığının özünü oluşturmaktadır. Bu öz, fenomenolojik niteliği ile önce önyargılı, gereksiz ve yanlış bilgiden ayrıca alınarak arındırılmalıdır. Daha sonra temel özelliğine indirgenen sağduyu kişinin tüm yaşam dünyasına yayılmalıdır. “Münferit” statüdeki “ben”liğin, ortak yaşam dünyasına bu özellikleri yalnızlaşmadan taşıması, fenomenolojik gerçekliğin toplumsal işlevini oluşturmaktadır.

“Başkası”³³⁰ nı oluşturan muhatap ve muhalif görüşler, etkileşime girilen çoğulcu iletişim ortamlarında, “söz” düzeyinde gerçekleşmektedir. Bu sözler, fikir alışverişinin kurulduğu ve farklı söz dağarcıklarında, farklı dil oyunlarının görüldüğü söyleşi zeminini oluşturmaktadır. Bu sözcük boyutları, geleneksel-modern ikiliğinin ötesine geçebilecek niteliksel farklılara ve niceliksel çeşitlilik ihtimallerine açıktır. “Muhafif” statüdeki “başka”³³⁰ sını farklılıkları çözümlemeyi, ortaya konulan söylemi parçalamayı ve toplumsal gerçekliğin özünü yontarak ona şekil vermeyi çevresine yabancılaşmadan sağlayan öge olarak sistemin postmodern boyutunu oluşturur.

“Öteki” kavramı ise özsel fenomenolojik düşünce ve sözsöz postmodern boyutun ardından, gerçekliğin harekete geçme mekanizmasındaki etki yaratma unsurunun işlendiği pragmatik “iz”dir. Münferit ile muhalifin çatışma ve uzlaşmalarının meyvelerinin toplanacağı, tartışmaların üzerinde etki yapacağı ve kendi haline bırakılıp yok olmaması için sürekli göz önünde tutulan en hassas öğedir.

Günümüzde Layder gibi çalışmacılar toplum ve birey perspektifinin birbirine rakip ya da zıt yaklaşımlar olmadığını, aynı gerçeklikten türemiş farklı yansımalar olduğunu belirtmektedirler.³³⁰ Fenomenolojinin de bireysel bilinçten, bireyler arası duygudaşlığa uzanan süreçlerinde, postmodernizmin meta anlatıları reddedip evrenselci söylemleri yapı bozumlar çerçevesinde dönüşüme uğradığı bilinmektedir. Bu ikiliye ek olarak pragmatizmin tüm insani farklılıklar ve bilinmezlikler içerisinde yararlı olanı bulup, onu zemin alma çabasında da bu yansımaların tamamını içeren ve konumsal açmazları gidermeye çabalayan insani perspektifler gözlemlenmektedir.

³²⁹ Hanzi Freinacht “Death to Individual” http://metamoderna.org/death-to-the-individual/?lang=en&utm_content=buffer95756&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer tükçesi

<https://dusunbil.com/birey-fikrinin-otesine-gecmek/>

³³⁰ Derek Layder **Sosyal Teoriye Giriş**, (Çev: Ümit Tatlıcan), İstanbul: Küre Yayınları 2006 s.330

4.2.3. KONAÇ KAVRAMININ GELECEĞİ

Konaç kavramı günümüzde gerilemekte olan demokrasilerin ve yozlaşmakta olan liberalizmin bir sonucu olarak yaygınlaşması muhtemel bir kavramdır. Konaç, adeta, kusursuz bir piyasa aktörü olarak, her daim aktif ve dolayısıyla yapay nitelikte olan birey kavramının eklettik siyasetteki doğal organik ve gerçekçi karşılığıdır. Küreselleşmecilerin, felaketler sonucu göç etmek durumunda kalan göçmenlere; neo liberal kapitalist tekellerin, kendilerine karşı çıkan, dar gelirli muhaliflere; liderlerin, yandaşılık yerine kendi hür ve özgün konumunu seçmek isteyen kişilere biçtikleri gömlektir. Bu gömleği giyenler, liberal kuramdaki gibi rekabete hazır tam donanımlı bir piyasa aktörü ya da sosyalist kuramdaki gibi savaşa hazır bir dava adamı olmayıp, sistemlerin açmazlarıyla kendi hayatları düzeyinde boğuşan gerçeklik savaşçılarıdır.

Judt da bu açmazlarda, artık siyasal hareketlerin olmadığını, binlerce insanın bir gösteri veya yürüyüş için bir araya gelebilse bile böyle ortamlarda tek bir ortak çıkar doğrultusunda hareket edemediklerini belirtmiştir. Böylesi hedeflere ulaşmak için gösterilen herhangi bir çabanın, çoğu zaman kişisel kaygıların parçalanmış bireyselliğiyle kösteklendiğini belirtmiştir. İklim değişikliğiyle mücadele, savaşlara karşı çıkma, halk sağlığını destekleme gibi övgüye layık hedefleri birleştiren şeyin artık sadece duyguların ifade edilmesinden başka bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla farklı açmazdaki konumlara, ortak duygudaşlık gerekmektedir. Artık, insanların ekonomik değil siyasal hayatlarının da tüketicileri olduğunu söyleyen Judt, birbiriyle çelişen geniş bir amaç yelpazesinden seçim yaparken bunları tutarlı bir bütünde birleştirme yollarını ya da gerekçelerini bulmakta zorlanıldığını tespit etmiştir. Buna karşın, İnsanların ellerinden daha iyisinin gelmesinin gerektiğini vurgulamıştır.³³¹ Judt'un kastettiği daha iyiyi, daha geniş tabanlı daha planlı daha somut daha kapsayıcı şeklinde anlamak gereklidir. Bu konuya hem tarihsel, hem de felsefi olarak bakılırsa, yığınların düşünemeyip maruz kalması ile bireylerin piyasanın işleyişi doğrultusunda kuru yaprak gibi sağdan sola savrulması görülmektedir. Ortak bir değerde durulmaya, farklı perspektifler içeren fenomenolojik bir yaşam dünyasıyla varılabilir. Meta anlatıları ufalayacak öğütücü postmodern bir mekanizmayla da, yararlı olan eylemin kararlaştırılacağı pragmatik bir uzlaşıyla da, bu ortak değer belirlenebilecektir. Kanımızca konaçlar, gelecekte bu şekildeki demokratik toplumlarda görülecek dayanışma ihtiyacını karşılayacaktır.

³³¹ Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s.88

Zizek, günümüzdeki göç krizinin derinliğini ve bu krize karşın liberallerin verdikleri tepkilerin yüzeyselliğini eleştirdiği bir yazısında “göçmen krizinin liberal insancılıkla çözülemeyeceğini ve radikal ekonomik dönüşümlere ihtiyaç olduğunu” belirtmiştir. Düşünürü göre, liberallerin yoksul ülkelerden gelen göçmenlere “yüreğimizi açma” mesajlı çağrısı kapitalist dünyadaki statükoyu muhafaza çabasıdır. Zizek’e göre çözüm, göçe zorlayan küresel ekonomik sistemde radikal bir değişikliktir.³³² Zizek’in göç krizi konusundaki tespitlerine ve göçe teşvik eden sistemde radikal değişiklik yapılmasına yönelik taleplerine katılsak da kanımızca günümüz siyasetinin sorunu sistemden ziyade sistemin ardındaki zihniyetten kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla sistemde yapılacak büyük bir değişim dahi olumsuz bir üst zihniyetin elinde değersizleşebilir. Göçmenleri ucuz işgücü olarak gören vahşi kapitalizmle, göçmenleri radikalizme yönlendiren bir anarşi dalgasının kesişmek üzere olduğu günümüz dünyasında, daha ılımlı bir sisteme geçilmesi yeterli olmayabilecektir. Çünkü bu geçişle, göç dalgaları daha da artabileceği gibi, göçü engellemeye yönelik olası değişiklikler de göçe zorlanan yığınları mağdur edebilir. Dolayısıyla sorun göçün azaltılması ya da arttırılması değil, mevcut haliyle verili göçmenlerin aktif bir siyasal aktöre dönüştürülmesinde yatmaktadır.

Neo-liberalizm özgürlüğün altını çizdiği bilinse de, eşitlik olmadan özgürlük çok da fazla bir şey ifade etmemektedir. Oysa, fakir göçmenler ile yerli zenginler arasındaki makas son otuz yılda neredeyse kapanmayacak denli açılmıştır. Dolayısıyla küreselleşen siyaset, artık medeniyetler çatışması gibi söylemler üzerinden değil sosyo-ekonomik ve politik paradigmlar üzerinden tartışılmalıdır. Ancak bu anlayışla, küreselleşme süreçlerinden olumsuz etkilenen yerli toplumların, göçmenlerin ve mültecilerin sorunlarının çözümüne katkıda bulunulabilir.³³³ Dolayısıyla, dogmaların aşılması şarttır. Kosik’in de belirttiği gibi toplumsal gerçeklik, bilimin ve felsefenin dışına atıldığında bile kaybolmamakta, kendisine katılan bireylerden daha fazlası olan sistemde birey, birey ötesi bir şeye dönüşmektedir.³³⁴ Liberal bireyin ötesine geçip onu aşmış, hatta onu parçalamış bir öge olarak düşündüğümüz konaç kavramının bütünleşmeci potansiyeli işte buradadır.

³³² Slavoj Zizek “Göçmen Krizi Liberal İnsancılıkla Çözülemez”

<https://www.indyturk.com/node/114856/d%C3%BCnyadan-sesler/g%C3%B6%C3%A7men-krizi-liberal-insanc%C4%B1l%C4%B1kla-%C3%A7%C3%B6z%C3%BClemez-radikal-ekonomik>

³³³ Bianca Kaiser, Ayhan Kaya **Küresel Finansal Kriz, Mülteci Krizi ve İslamofobizm Bağlamında Türkiye - AB İlişkileri** Türkiye-Ab İlişkileri Atam 30. Yıl Armağan Kitabı Ankara, 2018 s.431

³³⁴ Karel Kosik: **Somutun Diyalektiği: İnsan ve Dünya Sorunları Üzerine Bir İnceleme** İngilizceden Çeviren: Ezgi Kaya Yordam Kitaplığı s. 83, 214

4.3. KONAÇLARIN PRAGMATİK ANALİZİ

Birey ile yığın arasında ikilemde olan konumsal açmazdakiler, mevcut dogmatik söylemleri aşmaktadırlar. İçerdikleri konumsal açmazlar nedeniyle, düşünsel alanda özgürlükçü geçinen dünyanın özgürlüğünün kağıt üstünde kaldığını ispatlamaktadırlar. Bu yönüyle konaçlar, eklektik siyasetin temel pragmatik unsurlarıdır. Dolayısıyla, onları diğer siyasal unsurlardan ayıran yönleri olan, ideolojik tarafsızlık, sosyolojik tabansızlık ve siyasal kararsızlık incelenmelidir. Bu doğrultuda, çağımızın postmodern ruhunun ideolojisi sayılan pragmatizm,³³⁵ özümsemeciliğe odaklanan fenomenoloji ve farklılıklara saygılı postmodernizm ile birlikte uygulandığında konaçların ideolojilerden ayrıklığı görülecektir. Bu doğrultuda pragmatizmin tarihçesi, fenomenolojik yaşam dünyalarındaki deneyimler ve postmodern söylem farklılıkları ekseninde konaçsal düzeyde incelenmelidir.

Antik Yunan'da Demokritos'un erdemli ve yığınlar tarafından da sevilen eudaimonizmi erdem ile hazzı kaynaştırma amacı gütmüş, ancak konumsal açmaz erdeme odaklı seçkinler ile hazzı odaklı halk arasında oluşmuştur. Demokritos filozoflarca pek benimsenmeyen bir filozof, halk katında da sevilen ama çokça yadırganan kişi statüsünde kalmıştır. Platoncu radikallik ile statükocu halkçılık arasında ideal mesafede konum alan Demokritos eudaimonizmiyle pragmatizmin prototipini kurduğu gibi, entelektüel tavrıyla da konacın münferit unsurunu oluşturmuştur. Viktorya İngilteresi'nde ise aynı konumsal açmaz, hukuk reformu doğrultusunda genişleyen oy hakkı ile gelenekçiler arasında gerçekleşmiştir. Katı ceza hukukuna karşı reformlar geliştiren utilitarian okulun öncüleri Bentham, James Mill ve John Stuart Mill döneminin muhalif konaçlarını oluşturmuştur. ABD'de pragmatizm sembiyotik bilimci Peirce, psikolog James ve eğitimci Dewey'in farklı boyutta tahlilleri ile gelişirken, Dewey'in Türkiye Cumhuriyeti'nde de çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Pragmatizm özelindeki açmaz hem ABD gibi küresel bir süper gücün hem de Türkiye gibi bölgesel bir hakim gücün farklı ihtiyaçlarına cevap verebilme esnekliğidir. Dünden bugüne gelişen konumsal açmazları günümüzde münferit liberal, muhalif kolektivist ve muhacir revizyonist ekseninde görebiliriz. Bu kişiler, uygun nitelikte özgün bir siyasal yaşam felsefesi kendilerine sunuluncaya dek, ideolojik olarak tarafsız, konumsal durumda açmazda, yani konaç kalacaklardır.

³³⁵ Semih Eker "John Dewey'in Pragmatik Politik Düşüncesi ve Politikada Pratik Meşruyet Sorunu" Uludağ Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Siyasal ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Doktora Tezi Bursa 2007 s.180

4.3.1. KONAÇLARIN İDEOLOJİK TARAFSIZLIĞI

Konumsal açmazda kalan insanlar, ideolojilerin tarih felsefelerine ve söz dağarcıklarına karşı kayıtsız kalmaktadır. Çünkü, kendi yaşam dünyalarında kavramsallaştırdıkları değerler ideolojilerle uyumlu olmamaktadır. Emekleri piyasa tarafından sömürülmek şöyle dursun, göz ardı bile edilebilmektedir. Ne sosyalist sistemin çarkları arasına sıkışmış, ne de kapitalizmin şeffaf ve istikrarlı piyasada işini bulmuş kalifiye işçi tanımına da uymamaktadırlar. Konumsal açmazdaki bu geniş yığınlar, günümüzde yönetsel anlamda baskın ideoloji olan liberalizm de dahil olmak üzere tüm varsayımsal yaklaşımlardan öte kendi gerçeklerinin özümsemesine odaklıdırlar. Büyük söylemlerden öte, bir farklılık dilinin benimsenmesi gerektiren konaçlar, çoğulcuğun yaratılmasının, eşgüdümsel nitelikli işlevsel amaçlı uzlaşmaların ve sonuç odaklı yaklaşımların arayışındadır. Çünkü, Judt'ın da vurguladığı üzere günümüzde yaygın şekilde kullanılmakta olan “liberal” etiketi bazı şeyleri gizlemektedir. Kâğıt üstünde yani kuramda hoşgörölü, özgürlükçü, kişisel gelişime önem veren bir yaklaşıma vurgu yapan liberal sıfatı, iş uygulamaya gelince kişiyi yalnız bırakan, dardakine el uzatmayan, sorunları doğal süreçler olarak ele alıp çözümsüz bırakmaya meyilli tutum sergileyen bir tavıra dönüşmektedir.³³⁶ Bu da liberalizmin piyasa, özgürlükçülük, sistemlilik üzerinden vaat ettiği toplumsal istikrarın yerini yapısallaşmış kaosa ve çözümsüz kalmış sorunlara bırakmaktadır.

Günümüzde toplumdan farklılaşmanın esas olduğu üst yapı ile toplumsal benzeşmenin esas olduğu altyapı arasında bir uyumun, küresel bir gereksinim olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bu karmaşık siyasi atmosferdeki kişi, bilgi yağmuru ve toplumsal biçimlendirmenin ögesi konumundaki “münferit” kavramına dönüşmektedir. “Münferit” kişiye muhatap olarak, ideolojik çatışmaların ve hizipsel kamplaşmalardan kaçan “muhacir” kesim ve bu belirsiz atmosferde alternatif arayışında bulunan “muhalif” grupların başlatacağı üçlü diyalog (trialog) ideolojiden öte sağduyulu bir anlayışla harekete geçip değişim için seferber olacaktır. Günümüzde tarihin sonunu öngören liberal yaklaşımının ötesindeki yenilikçi yaklaşımların ortaya konması isteniyorsa bu ancak “ihtimal dahilinde olana direnilerek kaçınılmaz olanı askıya alınmasının mümkün olacağı” kabullenilerek sağlanabilir.³³⁷ Bu direnmelerin en önemlisi, tüm ideolojilere karşı tarafsız kalmaktır.

³³⁶ Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s.15

³³⁷ Franco Bifo Berardi **Sonun Fenomenolojisi** s.17

4.3.2. KONAÇLARIN SOSYOLOJİK TABANSIZLIĞI

Konaçlar, aynı inancı taşıdıkları kişilerle ve onlarla olan ortak kültürleriyle dahi sosyolojik çözümlenmeyi geçersiz kılan çeşitli kopuşlara sahiptir. Bazı ortak mağduriyetleri birlikte yaşasalar da muhalefet ettikleri konuların farklılığı yaşam tarzlarının değişkenliği bu ortakl mağduriyetleri aşmaktadır. Dolayısıyla karşı oldukları şeye yönelik ortak redleri yerine hayal ettikleri alternatif konusunda sosyolojik farklılıkları öne çıkmaktadır. Böylesine farklı düşünceli insanlar bilinçli bireylere ufalanamayacak kadar tortulaşmış ancak toplumsal bir yığın olamayacak kadar da ufalanmışlardır. Yani konaçlara tekil bir toplumsal taban tanımlanamaktadır.

Kişinin toplumsal yabancılaşmasının siyasetten uzaklaşmayı, bunun da demokrasi açığının doğurduğu günümüz siyasal konjonktüründe, seçimden seçime siyasete katılan kamuoyunun, 4-5 yılda bir yaşadıkları sözde demokrasi şöleni, siyasetin genel önyargılar, uzmanlaşma, hizipleşme, diyalogsuzluk vb. güncel sorunları nedeniyle eğreti ve yetersiz kalmaktadır. Bu yabancılaşma, günümüz modern toplumunun en önemli sorunlarından biridir. Yabancılaşma, bireysel boyutta olduğu gibi siyasal alanda da kendini gösteren bir hadisedir. Modernleşme ile birlikte teknolojik olanakların gelişmesi, otomasyonun artması, insanın yabancılaşmasında etkili olmuştur.³³⁸ Gelişen teknolojinin iletişim alanındaki tahakkümünün yansıması olarak sosyal medyadaki siber zorbalıklar ve düşünsel kamplaşmalar artmıştır. Bunların ötesine geçebilmek için kendi toplumunun, kendi yığınının, kendi kliğinin hataları sorunları ve eksiklikleriyle yüzleşebilmiş konaçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Konaçlar kendilerini sosyolojik tabanlarından soyutlayarak seslendikleri birey, toplum ve kültürde kendi eksikliklerini bulma gayretine kanımızca ancak fenomenolojik öz, postmodern söz ve pragmatist iz üçgeninde kavuşabileceklerdir.

Günümüzde büyük söylemlere, tek tip gerçeklik anlayışına ve evrensel iddialara çeşitli eleştiriler getiren fenomenoloji, postmodernizm ve toplumsal inşacılık gibi anlayışlara özellikle toplum bilimlerinde giderek artan bir ilginin olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlar, daha geniş bakış açıları sağlayabilmektedir.³³⁹ İdeolojinin radikal, sosyolojinin ise pasif tutumuna karşın, felsefenin bu ikisine göre daha sağduyulu bir yaklaşım sunması, konaçlara aradıkları çözümü verebilmektedir.

³³⁸ Özcan Sever “Bireysel Toplumsal Vesiyasal Boyutlarıyla Yabancılaşma” **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** , 3 (3) s. 19

³³⁹ Tim O’leary “Managing Bsinness Change Projects: A Social Practice Persective” Southampton Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yönetim Bilimi Doktora Tezi 2010 s. 143

4.3.3. KONAÇLARIN SİYASAL KARARSIZLIĞI

Konaçlar, bir partiyi desteklemek ya da bir partiye muhalefet olmaktan ziyade siyasal konjonktüre göre şekillenen siyasal reflekslere sahiptirler. Göçmenlerin bir ülkeyi sınımlanacak geçici bir liman olarak görüp başka bir ülkeye kalıcı yerleşmeyi amaçlaması, onlarda pasif siyasal kararsızlıklar yaratmıştır. Muhafif bireylerin oy verirken pusulada bütün partilerin üstüne mührü basması ise daha aktif bir siyasal kararsızlık biçimi olarak görülmektedir. Apolitize yalnız bireylerse nötr kararsızlardır.

Ülkemizden somut örnekler verecek olursak, iktidar partisinin sağladığı liberal dönüşüm irdelenebilir. Bu liberal dönüşüme muhalefet partisinin karşı çıktığı bilinmektedir. Meclisteki milliyetçi parti ise, iyasal destek açısından iktidara yakinken önerdiği ekonomik yardımlaşma modelleriyle muhalefetin görüşüne yaklaşmaktadır. Bu partilerin üçü de önemli siyasal misyonlara sahiptir. Bu üç partili ortamda, seçim sistemindeki tek oyun kritikliği iyice artmaktadır. Seçmen, her seçim farklı partiye oy verip savrulmakta, ya da tek partide ısrar edip kutuplaşmaktadır

Siyasal bilinçten uzaklaşma, özellikle konaç analizinde ayan beyan ortaya çıkmaktadır. İnsanların, 1990'lar sonrasındaki seçmenlerin çevrelerinde örnek alacakları tek bir emsal demoratik tavır, katılacakları hiçbir toplumsal tartışma yoktur. Peşine düşecekleri bir hedefin olmadığına, köklü değişimin geçmişte kaldığına inandırılmıştır. Ancak bilinçli yurttaş olarak muhalefet görevleri de vardır.³⁴⁰ Dolayısıyla, muhalefetin radikalleşmesi, göçmenlerin çaresizliği ve iktidardaki siyasi kararsızlık sürmektedir. Toplumsal sorunlara bakıldığında kanlı diktatörlüklerle, sözde ileri demokrasiler elele dünyayı, yaşanmaz kılmaktadır.³⁴¹

Güce körü körüne tapıcılık, gereksiz muhalefet yapıcılık ve bu ikilemin mağduru olanların yaşadığı ktlelerin yaşadığı göç olgusu çağımıza damga vuran üç temel fenomendir. Bunlardan salt ilkinde yoğunlaşan kibirli liberalizm de, sadece ikinciye seslenen kindar sosyalizm de üçüncü öge olan göçmen olgusunu dışlamaktadır. Bu nedenle, hem bir kültürel genişleme, hem de insani bir derinleşme fırsatı olarak görülebilecek göç hareketleri ötekileştirilmekte ve göçmenler adeta canavarlaştırılmaktadır. Bu da sorunları oldubittilerle çözmeye çalışan sağın ve radikal yıkımlar pahasına idealizmi savunan solun ortak çaresizliği olarak kayıtlara geçmektedir., konaçları (yani yalnızları yabancıları ve yolcuları) siyasal kararsızlığa itmektedir.

³⁴⁰ Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s.142

³⁴¹ Fikret Başkaya **Çığırından Çıkmiş Bir Dünya** Özgür Üniversite Yayınları Ankara 2004 s.314

4.4. EKLEKTİZMİN YARARLARI NELERDİR?

Eklektizm farklı akım ve düşüncelerin farklı özelliklerinden yararlanmayı amaçlayan çoğulcu ve bütünleştirmeci bir yaklaşımdır. Felsefe tarihinde Potamon gibi düşünürler ile temsil edilen bu düşünsel akım onun Aristoteles, Stoa ve Epikuros karması yaklaşımında olduğu gibi farklı yaklaşımların farklı parçalarının birbiriyle birleştirilmesine dayanmaktadır. Eklektizm, ülkemizde yandaş söylemlerle reddedilirken Avrupa’da Aydınlanma düşünürlerinden Diderot’a göre seçmecilik felsefeyi uygulamak için en iyi yöntem ve insanların çoğunluğunu rasyonel şekilde ikna edebilmek için en iyi yaklaşımdır.³⁴² Eklektizm herhangi bir düşünceyi dogmalaştırmaksızın, kamplaştırmaksızın, ötekileştirmeksizin, hakikatin yapısı gereği farklı boyutlarıyla farklı kişi, toplum, zaman dilimleri ve yapılar arasında dağılmış bölünmüş ufalanmış olabileceği gerçeğiyle yüzleşerek her varlığı her kişiyi her kavramı bir değer bilerek ele almayı savunmaktadır. Adeta yalnız taşdan duvar olmadığını betimler gibi tek ideoloji tek düşünce tek yol benimsenmesinin de türlü sakıncalar yaratacağının farkında olup tüm yumurtaları aynı sepete koymamaktır. Eklektizmin felsefi doktrindeki entelektüel ortamlardaki ve akademik camiadaki düşük prestijini Lacombe’un şu cümlelerinde görülmektedir: “Eklektizm üstünkörü karışımlar elde etmek için felsefi görüşlerin dayanıksız bir demet halinde bütünleştirilmesidir.”³⁴³ Oysa insanoğlunun tarihsel atılımlarından pek çoğu (Rönesans, Reform, Aydınlanma) farklı düzeylerde de olsa eklektizmden beslenerek olgunlaşmıştır.

Günümüzün çok boyutlu dinamik değişken dünyasında ise teknolojik toplumsal ve bilimsel alanda yaşanan ani ve büyük ilerlemeler yarattıkları yapısal değişim ve dönüşümlerle evrensel, tekçi, genel geçer olma iddiasındaki düşünce yaklaşımları aşındırmıştır.³⁴⁴ Eklektizmin bir diğer yararı da tüm yükü tüm sorumluluğu tüm işlevi tek bir bakış açısından yürütmeyip farklı perspektiflerin farklı özelliklerinden yararlanabilmesidir. Örneğin Sultan 2.Abdülhamit padişahlığı döneminde Osmanlılık, İslamcılık, Batıcılık gibi akımları eklektik bir şekilde kullanarak İmparatorluğun uzun yıllar ayakta kalmasını sağlayabilmiştir.³⁴⁵

³⁴² Jonathan I. Israel **Enlightenment Contested: Philosophy, Modernity and Emancipation Of Man** 1670-1752 Oxford University Press New York 2006 s.505

³⁴³ Olivier Lacombe “Felsefe Tarihi Mahiyeti Hakkında Düşünceler”
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1262/14500.pdf> s.49

³⁴⁴ Murat Önder “Örgütsel ve Yönetimsel Eklektizm: Toplam Kalite Yönetimi **Amme İdaresi Dergisi** Cilt 31 Sayı 3 Eylül 1998 s. 37

³⁴⁵ Habip Demir “Celal Nuri İleri ve İslam Tarihçiliği” Yüksek Lisans Tezi Ankara 2006 s.7

4.4.1. EKLEKTİZMİN TANIMI

Eklektizm ilk ortaya çıkış dönemindeki etkinliklerinden uzaklaşmış düşünsel akımların, tamamen kaybolmamak için dayanışma içinde ortak bir varoluş sağlamalarına imkân tanımıştır. Çöküş dönemine girmiş tekil fikirlerin, kendilerini farklı ekollerle güncelleyerek ayakta kalabilmelerinde de eklektizm katkı sunmuştur. Dolayısıyla, kaynaklarından bağlantılarını koparan fikir hareketlerinin yeni hareketlerle bağlantı kurmasında eklektik metod, işlevsel kabul edilmektedir.³⁴⁶

Diderot, Aydınlanmanın tanımını “Eklektizm nedir?” maddesini yazarken şöyle ortaya koyamıştır: “Seçmeci, önyargıları, gelenek ve görenekleri, eski olmaktan kaynaklanan genel kabulleri; otoriteyi ve kısacası insanların zihnini boyunduruk altına almış olan her şeyi çiğneyerek kendi kendine düşünmeye ve açık seçik ve genel ilkelere yükselmeye cesaret eden; onları sorgulayan, tartışan, kendi deneyiminin ve aklının tanıklığından başka bir şeyi kabul etmeyen ve hiçbir şeye bağlanmadan ve taraf tutmadan incelediği felsefelerden sadece kendisine ait olan özel bir felsefe oluşturan bir filozoftur.”³⁴⁷ Buradan anlaşılacağı üzere eklektizmin aydınlanma akıl sağduyu gibi değerlerle yakın ilişkisi görülmüştür. Çalışmamızda bu eklektik anlayışın gerek fenomenolojinin yaşam dünyalarındaki deneyimleri birleştiren yapısında, gerek postmodernizmin farklılıkları, zıtlıkları, çelişkileri ortaya koyan ve benimseyen içeriğinde gerekse pragmatizmin rakip ekoller arasında uzlaşma sağlamayı amaçlayan mantığında üçlü bir sinerji sağlanarak kurulmaya çalışılacaktır. Böylece siyasal eklektizmin tarihsel arka planından hareketle çağımıza uygun bir biçimini geleceğe uyarlanabilir şekilde geliştirme gayretinde olunacaktır. Fenomenoloji, deneyimlerin derlenip toplanması anlamında, postmodernizm ise farklı söz dağarcıklarının ve dünya görüşlerinin aklın tiranlığına karşı çoğulculuk geliştirilmesi için çeşitlendirilmesi bağlamında eklektik sayılırken, pragmatizm de zıt ekollerin yararlı olan taraflarının kabullenilmesi “de jure dogmaların” değil “de facto” eylemlerin öne alınması açısından eklektik unsurlar taşımaktadır.

Eklektik niteliklerini reddetmeyen ve eklektizmi dozunda kullanarak kendilerini farklı düşünce ortamlarına uyarlayabilen bu ekollerin ortak araçları doğrultusunda ortak amaçta da buluşması kanımızca kaçınılmaz olmuştur. Eklektizm, hangi ekolden hangi unsurun alınacağını netleştirilmesi için kendi içinde

³⁴⁶ Arthur Jeffrey “İslamda Eklektisizm” KSÜ. **İlahiyat Fakültesi Dergisi** 8 (2006) s. 159-178 çeviren Feyza Şule Düşgün s.159

³⁴⁷Sadık Usta “Sadık Usta İle Türk Aydınlanması Üzerine Bir Röportaj” **Anlık Dergisi** Mayıs Haziran 2017 Sayı 2 s. 37

fenomenolojik bir özümseme içerdiğinden, tekçi bir meta anlatıya bağlanmak yerine göreceli olandan yana olma doğrultusunda bir postmodern tavır barındırdığından ve yapılan seçmecilikleri yarar ile sonuç temelli yaptığından pragmatik mantık taşıdığından eklektizmin birbirine kaynaştırabileceği en iyi üç ekol fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizmdir. Tarihsel boyutta ilk iki bölümde değindiğimiz ilgiler bakımından birbiriyle bağlantılı fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm ekollerinin işlev ve amaç yönünden uyumlu oldukları pragmatizmle yapacakları işbirliğini uygulayacakları en verimli düşünsel alan siyaset kuramı ve siyaset felsefesi olacaktır. Konumsal açmazdakilerin, liberalizmden daha sert sosyalizmden daha esnek bir plana bir programa ve bir rehber ihtiyacı duydukları ortamda onların yoluna ışık tutma işlevini ancak “fenomenolojik, postmodern ve pragmatist değerler eşliğinde bir eklektik siyaset kuramı” yerine getirebilecektir.

Siyasal eklektizmin küçültücü anlamlarla anılan tarihinin açıklığa kavuşturulması, dogmacı tekçi mutlakçı katı düşüncelerin ve konformist mevcuda hayran yeniye düşman zihniyetlerin ıslah edilmesi için siyasal eklektizmin günümüzde gerekliliği gelecekteki önemine olan inancımız kadar siyasal eklektizmin tarihinin irdelenmesine de gereksinim duymaktayız. Kendisinden başka olana, diğerlerine ötekilere farklılara da yaşam hakkı sunan siyasal eklektizmin tarihi bu açıdan önem taşımaktadır. Karl Popper, geleceğin açık olduğunu önceden belirlenmiş olmadığını, bu yüzden kimsenin olacağını önceden söyleyemeyeceğini dolayısıyla insanlığın geleceğinin hep birlikte tüm üyeleri ile birlikte belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun için de gelecekte olacaklar için herkesin sorumluk üstlenmesi gerektiğini savunmuştur.³⁴⁸ Günümüzün insanlığı da farklı söylemlere farklı yaklaşımlara bölünmüş bir durumda her biri toplumsal gerçeklik ağacının farklı bir dalından tutan bir şekilde teşhislerde benzer, tedavilerde ayrı acemi hekimlere benzemektedir. Popper’in üstlenilmesi gerektiğini belirttiği ortaklaşa sorumluluk ile günümüzün yapay gündemlere küçük yığınlara etkisiz cemiyetlere bölünmüş toplumlarının arasındaki mentalite uçurumunu ise ancak eklektik köprüler kapatabilecektir. Popper’in de vurguladığı şekilde bilginin öngörülemez nitelikte oluşu³⁴⁹ bilginin farklı anlayışlarla yoğrulmaya hazır tutulmasını gerektirmektedir.

³⁴⁸ Karl Popper **Hayat Problem Çözmektir.** s.258

³⁴⁹ Bryan Magee **Karl Popper’in Siyaset Felsefesi** s.90

4.4.2. SİYASAL EKLEKTİZMİN TARİHİ

Siyasal eklektizm, genelde büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı dönemlerde mevcut söylem ile yeni kavramlar arasında uzlaşmayı sağlamıştır. Bu şekilde, farklı akımları aynı potada eriterek yeni kavramlar üretmek amacıyla kullanılmıştır. Örneğin Demokritos'un atom kavramı ile Aristippos'un hazcılığını aynı potada eklektik şekilde kullanan Epikuros ortaya çıkardığı sapma kavramıyla hür iradenin ve bireyselliğin önünü açmıştır.

Günümüzde ise geç kapitalizmin kültürel oluşumu, modernliğin baskıcı totaliter tutumuna bir karşı duruş olarak, yüksek değerlerin varlığına inanmayan postmodern bir toplum yaratmıştır. Dolayısıyla, ironi, çoğulculuk ve seçicilik bu toplumun dili olmuştur. Farklı ifadelerin ve farklı üslupların bilinçli olarak bir tür karşı modernizm anlayışı içinde yan yana gelişini diye kabul edilen bu "eklektizm"e kuramcı Yalçın Sadak şu şekilde açıklık getirmiştir:

“Eklektik bir bütün tam da öğelerin toplamından ibarettir. Bütünü oluşturan öğeler birbirlerine eklenmiş değil, eklenmiştir, öğeler arasında yanyanalık ilişkisidir belirleyici olan ve her öğe bir başınlığını korur; bulunduğu yere ait olmamazlık durumundadır ve bizi sürekli olarak asıl dizgesine götürür. Yanına katıldığı öğelere bir anlam yüklemeyen bir başınlığı içindeyse aslının benzeşimidir”.³⁵⁰

Baker, Ziya Gökalp ve Nurettin Topçuoğlu örneklerini vererek ikisinin de önem verdikleri Durkheim gibi düşünürlerden öğrendiklerini, onların rakip düşünürlerinin ana mefhumlarına yedirdiği belirtip eklektizmin nihai deneyim tarzının da zaten bu olduğunu vurgulamıştır. Baker, günümüz sosyal bilimcilerinin net bir şekilde düşünsel portrelerini tanımak zorunda olduğu farklı sosyologlardan yalnızca birini tercih ederek çalışmalarını kurgulamalarını eleştirip, sorgulamıştır.³⁵¹ Dolayısıyla farklı dönemlerde farklı coğrafyalarda ve farklı ihtiyaçlardan ötürü dağınık şekilde ortaya çıksa bile eklektizm, özellikle de siyasal ve sosyal boyutta, yığınların soru ve sorunlarına cevap aramada sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur. Siyasetin kıyaslamalı tarihi doğrultusundaki çalışmalar, Alexis de Tocqueville gibi düşünürlerce sistemleştirilmişse de eklektik özelliklerini kaybetmemişlerdir.³⁵²

³⁵⁰ Gökçen Şahmaran Can “Postmodern Süreçte Eklektizm Olgusu ve David Salle”

Journal of Academic Social Science Studies ss.239-248 Yıl-Sayı:2017- 56 s.242, 247

³⁵¹ Ulus Baker “Genç Cumhuriyette İdeoloji ve Siyaset”

<http://www.korotonomedia.net/kor/index.php?id=21,231,0,0,1,0>

³⁵² Ahmet N. Yücekök **Siyasetin toplumsal tabanı** s. 6

<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/123456789/12484/Siyasetin%20Toplumsal%20Tabanı%20Siyaset%20Sosyolojisi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> s.6

Siyaset felsefesine yönelik kıyaslamalı çalışmaların eklektik özelliğini kaybetmeden bir sisteme oturtulması farklı bakış açılarına eşit mesafede olunmasını sağlamıştır. Bu da, oluşturulacak sisteme zaman içerisinde doğabilecek ihtiyaçlara göre farklı unsurların katılabilmesini sağlamıştır.

Günümüz politikasında saha içi rekabet büyüyen eklektik bir metni değil, kendi içinde mücadele eden bir kör dövüşünü andırmaktadır.³⁵³ Oysa geçmişte, politikanın kendi eklektik metninin kurulması ile, değişik ekollerden, farklı yaşamlardan ve türlü coğrafyalardan beslenen yaklaşımlar mümkün olmuştur. Antik Roma'nın Yunan mirası ile kendi kültürünü harmanlayan Cicerocu eklektizminden, Restorasyon Fransa'sının aydınlanmacı felsefe ile dinsel düşüncüyü uzlaştıran Cousinci spiritüalizmine uzanan geniş skalada esnek ve işlevsel bir söylemin kurulabilmesi için eklektizm hep asli bir unsur vazifesi görmüştür.

Teknolojik gelişmelerin, bilgi işleme becerisinin hız kazandığı dünyamızda, bilgi kanallarının tek yönlü olması küreselleşmeyi değil tahakkümü doğurmaktadır. Tüm paydaşların söz dağarcıklarından, yaşam deneyimlerinden, siyasal kazanımlarından beslenen bir siyaset mekanizması kurulamadığı sürece belli çıkar odaklarının ya da entelektüel kesimlerin güdümünde kalınacaktır Sağ ya da sol ideolojik tahayyüllerinin sonu, Roma İmparatorluğunun ya da Eski Fransız Cumhuriyetlerinininkinden farklı olmayacaktır. Zira, eleştiren ve eleştirilerden esinlenen bir siyasal eklektizm sisteminin zamanı gelmiş ve hatta geçmektedir.

Popper'ın vurguladığı üzere, özgür ve aydınca bir yaşamın bedeli daim uyanık ve tetikte olmaktır.³⁵⁴ Bu da daima alternatifli, çok boyutlu, tahakkümsüz, radikalleşmesiz ve dengeli düşünce ekollerine şans tanımakla olur. Örneğin bu tarz düşünce ekollerinden yeni çoğulculuk, sınırları çizilmiş bir coğrafyada, üstün ve sınırsız güç merkezi olarak egemenliği kendinde toplayan tekçil devlet anlayışına tepki göstermiştir. Bu yaklaşım, G.D.H. Cole, J.N. Figgis ve H.J. Laski gibi düşünürler tarafından geliştirilen eklektik bir kuramdır.³⁵⁵ Böylece siyasal eklektizm, çağın ruhunu yakalayan, esnek, demokrat, dinamik, diyaloga açık, farklılıklara tahammüllü, eleştirilere açık ve kendini uyarlayabilir bir siyaset üslubu olarak devamlılığını sürdürmektedir.

³⁵³ Sinan Erensü "Politik Ekolojinin Türkiye Sonbaharı" **Saha Dergisi** ocak 2019 ASEAD Cilt 6 Sayı 1 Yıl 2019 s.4

³⁵⁴ Bryan Magee. **Karl Popper'in Siyaset Felsefesi** s.73

³⁵⁵ Hirst, P.Q.(ed)(1993). The Pluralist Theory Of The State. London: Routledge.s.1'den aktaran Ejdan Sadrazam "Politik Çoğulculuk ve Devlet: Bir Açıklama Giriş" **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi** · Şubat 2021 s.220

4.4.3.SİYASAL EKLEKTİZME ELEŞTİLER

Siyasal eklektizm, eklektizmin genel olarak uğradığı bütünsellikten yoksun olma eleştirilerine uğramıştır. Ancak eklektizmin esas amacının bütünsellikten ziyade işlevsellik olduğu gözden kaçırılmaktadır. Her odası ayrı tür haşerat ve zararlı tarafından basılmış bir binaya, tek çeşit ilaçlamanın yeterli olamaması gibi, günümüzün çok çeşitli sorunlarına tek siyasetin de etkili olamayacağı da nettir.

Belli başlı konularda, eklektizmin siyaset üzerindeki etkisi, daha belirgin bir görünüm almaktadır. Örneğin, postmodern yaklaşımda, siyaset ve sınıf mücadelesine değinildiğinde, net bir belirlenmemenin olmamasından ötürü siyaseti bir tür kolaj olarak gören eklektik bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımın sağ versiyonunun, “yeni sağ” sol versiyonunun ise “postmarksizm” olduğu görülmektedir.³⁵⁶ Çalışmamızda bu yaklaşımların her ikisi de tek boyutlu olmaları gerekçesiyle benimsenmeyip, eklektik siyasetin fenomenolojisinin gerektirdiği postmodern açılar ile pragmatist mesafe bileşkesi üzerinden ilerlenecektir.

Ortaya konulacak öngörüler ile liberalizmin tarihin sonunu iddia etmesinin bireyler temelindeki çıkmazı ortaya konacaktır. Sosyalizmin provoke ettiği mağdur emekçilerin ve marjinal azınlıkların da, demokrasi üzerinde yarattığı tahribat gösterilecektir. Buna yönelik oluşturulan “konaç” yani “konumsal açmazdakiler” kavramı daha olumlu bir siyasal alana yönelecektir. Konaçlarla ilgili öngörülerimiz, sosyal demokrasinin geri döneceği, parlamentarizmin tekrar yükseleceği ve tüm bu yeniden doğuşlara dinamizm kazandıracak yenilikçi bir oy sisteminin gerekliliğidir.

Her bir ideolojinin aşırılıklarını reddedip, makul noktalarını kabullenen; her kesimin radikalliklerini törpüleyip, akli selimine kucak açan bir eklektizm, günümüzün işlevsizleşen siyasetinin temel ihtiyacıdır. Sığ popülizm için değil, ortak bir zemin için çalışan siyasal eklektizm, yenilikçi siyasetin kurulması için yalnız bireyi, yabancılaşan yığını ve yolda kalan göçmeni aynı siyasal çatı altında buluşturacaktır. Bu yaklaşım, siyasal partilerin ve içinde yaşadıkları düşünsel iklimin aşılarak, yönetilenlerin kendi sorunlarını açıklamalarına ve birbirlerine haklılık paylarını dağıtmalarını öngörmektedir. Bu tavır, çağımızın kutsanan tüketim, eğlence ve konformizm mekanizmalarında da, geçmişin komünist, kıtlık sefalet ve demir perde diyarlarında da geliştirilememiştir. Eski deneyimlerin, yeni sinerjisini sunacak bir yapı, küresel dünyanın siyasetin yüzyüzeliğini tekrar keşfetmesini sağlayarak, demokratik çözümü sunacaktır.

³⁵⁶ Ufuk Uras **Başka Bir Siyaset Mümkün** İthaki Publishing 2003 İstanbul 2003 s.529

Örneğin Cumhuriyetimizin kurucu düşüncesi Kemalizm bir kalkınma ve modernleşme ideolojisi olarak farklı düşünsel yaklaşımları harmanlamıştır. Her birisinden işine geleni, yararlı olacağını düşündüklerini almış, ortaya bir hayli karmaşık eklektik bir model çıkarmıştır.³⁵⁷ Bu eklektik model, katı, dogmatik ve kapsamlı tekil yaklaşımlara meydedip eklektik unsurlarından vazgeçtikçe hitap ettiği yığınsal tabanı kaybetmiştir. (1938-1950 yılları arası) Yığınlara kulak verip, farklı bakış açılarından beslenip, yapılan eleştirilerden geri bildirimler aldıkça, halk katındaki desteğini arttırmıştır. (1973-1977) Dolayısıyla, çağımızda da neoliberal kapitalizy konformizmin getirdiği düşünsel tembelleğe meydedilmemelidir. Çağdışı sosyalizmin köktenci çözümlerinin yıkıcı tavrına da özenmeyen bir optimum araştırılmalıdır. Bu hem ülkemiz, hem bölgemiz, hem de dünyamız açısından elzem ve ehven olan tarzdır. Optimalite için, modern toplum mimarlığıyla geleneksel feodal yapılarının arasında kalınmalıdır. Ayrıca, batı rasyonalizmi ile doğu dogmatizminin ortasında durulmalıdır. Bilgi çağında karşılaşılan bilgi toplumunun ve aynı zamanda bilgi kirliliğinin farkındaki bir siyasal eklektizm ancak bu şekilde kurulabilir. Temel yapı taşı olan konaçlarla, işleme ortamı olan sosyal demokrasiyle ve mantığı olan çoklu oylama sistemiyle eklektizm işlevselleşecektir. Postmodern Durum'da Lyotard'ın, çerçevesini çizdiği gibi, farklılıkların birlikteliği, eski dil oyunlarına yeni dil oyunlarını ekleyerek eklektik bir yapı meydana getirilmesiyle sağlanacaktır.³⁵⁸

Günümüzün siyasal tartışmalarından, kamuoyunun bu tartışmalara verdiği tepkilere; siyaset gündeminin belirlenmesinden, seçmenlerin tercihlerinin gözlemlenmesine kadar her alanda belli oranda eklektizmin hali hazırdaki varlığı, az ya da çok gözlemlenmektedir. Oy verme gibi kritik bir eylemde ise maalesef halâ tek oyun, tek partiye ve tek görüşe bütünüyle endekslenmesi sürmektedir. Tekçiliğin, yandaşlığın, her çeşidinin reddedildiği fenomenoloji-postmodernizm-pragmatizm üçgeninde bu görece çağdışı ve dogmatik durumun olası sakıncaları ortaya çıkmaktadır. Bu sakıncaların ortaya çıkış biçimini belirginleştirmek için, farklı yaklaşımlara dayalı, siyasal öngörülerin ortaya konulmasında yarar vardır. Çünkü, Kalın'ın vurguladığı, varlığın özünün nötr oluşundan hareketle, her yaklaşımın insanlığın ortak mirası olarak düşünülüp, hepsinden yararlanılması gerekmektedir.³⁵⁹

³⁵⁷ Hasan Bülent Kahraman, Kemalizm ve İdeoloji Kemalizmi Değerlendirmek 2
https://www.sabah.com.tr/yazarlar/kahraman/2009/11/11/kemalizm_ve_ideoloji_s.2

³⁵⁸ Lyotard, Jean-François. **Postmodern Durum**. Çev. İsmet Birkan BilgeSu Yayıncılık Ankara 2013 s.55-58

³⁵⁹ İbrahim Kalın **Ben Öteki ve Ötesi** İnsan Yayınları İstanbul 2021 s.27

4.5. ÇEŞİTLİ SİYASAL ÖNGÖRÜLER

Felsefi akımların tarihsel gelişimi ve kavramsal bağlantıları belirtilip, üzerine eklektik kuram kurulduktan sonra, varılan noktada 21.yüzyıl siyasetine dair belli öngörüler sunulacaktır. Bunlar sosyal demokrasiye yönelik bir geri dönüşün er ya da geç sağlanmasının gerektiği, parlamentarizmin tekrar yükselişe geçeceği. Bu doğrultuda, demokrasinin reformcu özünün ve siyasetin eklektik yapısının gereği olarak çoklu oylama tarzı bir sisteme geçilmesi de bir diğer öngörüdür.

20.yüzyılın savaşlarla kutuplaşmaların çağı olmasını tetikleyen kırılma yılı olan 1915 yılından, 21.yüzyılın medeniyetler çatışması odaklı ve doğu batı eksenli olarak kamplaşmasının başlatıcısı olan 11 Eylül 2001 arasındaki süreçte siyaset gerilemiştir. Bu süreçte siyaset, bir aşırı kutuptan, bir başka aşırı kutuba; yani sosyalizmin radikal devrimciliğinden liberalizmin yalnızlık kibirine savrulmuştur. Bu savrulmuş, hem yerel bazda çeşitli bölücü etnik hareketlerini tetiklemiş, hem de ulusal bazda ulus devletleri aşındırmıştır. Ayrıca, uluslararası alanda devletleri aşacak çapta büyük sorunların (küresel ısınma) ortaya çıkışına sebep olmuştur.

Bugün, büyük sorunlar yumağıyla boğuşan küresel dünyanın, tek ideolojinin yani liberalizmin tahakkümüne terkedilmesi gözlemlenmektedir. Bu durum, her hastalık için aynı ilacı kullanmakla aynı abesliktedir. Liberalizmin karşı tezi zannedilen, ancak onun zıt ikizi olmaktan öte bir şey olmayan sosyalizmin de insanlığa hiçbir kalıcı katkı sunamadan tarihin çöplüğünü boyladığı görülmüştür. Dolayısıyla, bu iki kibirli meta anlatıya karşı, daha dengeli ve alçakgönüllü bir sosyal demokrasiye yönelmek akla daha yatkın gelmektedir. Böylece, çağımızın yığınsal yozlaşmalarının dışında, sosyal medyanın bataklaşan bilgi kirliliğinin uzağında ve yapay gündemlerin bilinçlere saldırdığı çarpık gerçekliklerin farkında olunabilecektir. Bu farkındalık, parlamentarizm ekseninde yayılarak, kuram genişletilecektir. Son kertede sosyal demokrasiyle toplumsal barış zemini oluşturup parlamentarist yapılarla siyasal kültür sütunları inşa edildikten sonra, kuramın yenilikçi çatısını oluşturacak nitelikteki “çoklu oy verme sistemi” ortaya konacaktır.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında da, din, milliyetçilik ve sosyalizm belli belirsiz bir sentezlenme süreci yaşamıştır. 1900’lü yıllara etki eden pek çok düşünce bu şekilde oluşturulmuştur. Söz konusu dönemde yapıt sunan düşünürler çelişkilerden destek alırken, seçmeci üslubu içselleştirerek, bu şekilde düşünsel açıklıklarını gidermeyi amaçlamışlardır. Fakat çağımızda, insanlar aşırı uçlara savrulduğundan eklektik tarzlı girişimler “fırsatçı” ya da “ilkesiz” gibi

nitelendirmelerle yadırganmaktadırlar. Avrupa’da yüzyılların aydınlanma sermayesinden güç alınarak çeşitli sentezleme çabalarına girişilmekteyse de, diğer ülke ve bölgelerde hala iletişimsiz bir hizipleşme görülmektedir. 1920’lerde yaşanan acılar ve sorunlar günümüzdeki sorunlara benzemekterse bile, o devrin sentezlemeci düşünce yapısı çağımızda ne yazık ki bulunmamaktadır. Oysa, mevcut sorunların halledilmesi, bildik kalıpları aşmak, sıradanlıktan kurtulmak ve güne anlam katmak vasıtasıyla sağlanabilecektir. Bu da yeni bir insanlık ülküsüne, yeni bir anlamla bağlanarak mümkün olacaktır.³⁶⁰

Siyaset ve kamu yönetimi gibi disiplinlerin, hem bilgi üretimi süreçlerinde, hem de üretilen bilginin yorumlanması işlevlerinde doğaları gereği eklektik olduğu bilinmektedir. Bu, farklı araştırmacılar tarafından, ortak şekilde vurgulanmıştır. Eklektizmle, hem bilgi kaynaklarının çeşitliliği açısından çokluk, hem de üretilen bilginin etki alanı açısından genişlik maksimize edilebilmektedir.³⁶¹ Doğruya adres sormaksızın doğru, yanlışa kim yaptı demeksizin yanlışı diyebilmek şarttır. Doğru niyetle yapılan yanlışı işleri, ya da yanlışı üslupla dile getirilen doğru söylemleri birbirlerinden ayırarak, aynı aklı selim içerisinde kaynaştırabilmek de, eklektizmi gerekli kılmaktadır. Popper’ın da belirttiği üzere bilim eleştirisiyle ilerlemektedir.³⁶²

Liberalizmin birbirlerinden yalıtıldığı kibirli bireyler ile sosyalizmin provoke ettiği kindar yığınlar arasında ölümden kaçmak için sıtma kabullenilmemelidir. Bu konuda net bir tercih yapılamayacak olduğundan, liberalizm ve sosyalizmden bağımsız bir sosyal demokrasiyi, kibirli birey ve kindar yığın çekişmesinden sıyrılmış bir konaç ortamında tartışmak bize en verimli sonuçları sunacaktır. Dolayısıyla liberalizmin bireye yüklediği, kendine güvenen, yıkılmayan, asla yardım beklemeyen, şikayet etmeyen, yapay ve plastik kahraman misyonu reddedilmelidir. Sosyalizmin devamlı talepkar, tehditkar, aşırı tepkisel, şiddete meyilli, marjinal insan figürü de reddedilmelidir. İnsanın özünü yakalayan onu tüm boyutlarıyla görebilen bir yaklaşım için liberalizmin mevcut özgürlükçü kazanımları ile sosyal demokrasinin unutulmaya yüz tutmaya başlayan eşitlikçi yaklaşımlarının sinerjisi sağlanmalıdır. Bunun için de sosyal demokrasiye kısmi ve eklektik bir geri dönüş yapılması gerekmektedir.

³⁶⁰ Sinan Baykent, 1920’lerden 2020’lere “Çağı Anlamlandırmak: Sosyal Arayışlar Milliyetçilik ve İnanç(Sızlık) Krizi” independentturkish.com

³⁶¹ Tahsin Güler “Ak Parti Döneminde Türkiyede Siyaset Bürokrasi İlişkisi” Doktora Tezi Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sakarya 2015 s.68

³⁶² Bryan Magee **Karl Popper’ın Siyaset Felsefesi** s.13

4.5.1. SOSYAL DEMOKRASİNİN GERİ DÖNÜŞÜ

Siyasal aktörler, siyasal tarihin gerçek sonu ile varsayımsal sonu arasında taraf tutmaya zorlanmamalıdır. Sosyalizm devrini tamamlamış, liberalizm reformist gücünü kaybetmiş ve “Liberal Egoizm” durumuna dönüşmeye başlamıştır. Dolayısıyla 80’lerden beri pompalanan liberal söylemlerin geçerliliğinin yitirdiği görüldükçe, ona en ideal alternatif olan sosyal demokrasi ile alakadar düşünceler yeşermeye başlamıştır. Sosyal demokrasiye yönelik düşüncelerden kimileri, onu kurmanın zorluğunu; kimileri de kurulsada başarıya ulaştırmanın kesin olmayışını belirterek olumsuz bir tablo çizmiştir. Oysa sosyalizmin tarihsel yanlışlıklarını ve geri dönülmez şekilde tarihsel misyonunu kaybettiği gerçeği ile liberalizmin doğası gereği eşitsizlik yaratan bir yapısı olduğu gerçeğinin ikisi birden kabul edilmelidir. Böyle bir sosyal demokrasi eleştirel ve sağduyulu yapısıyla pek çok önemli misyon üstlenebilir.³⁶³ Yeni kurulmuş bir sosyal demokrasinin kuvvetle muhtemel başarısızlığını vurgulayanların yaklaşımı ise şöyledir: “Mevcut krizin sosyal demokrat bir temelde çözülebileceği varsayıldığında, ticaret ve sermaye akımları üzerindeki ulusal düzenlemeler yeniden kurulsada, emek piyasaları ile mali piyasalar yeniden düzenlense, gelir ve zenginlik önemli ölçüde eşitlikçi biçimlerde yeniden dağıtılsa ve kamu sektörü ekonomide yeniden önemli bir rol oynasada bile bu değişiklikler yeni bir çağı getirmek için yeterli olmayacaktır. Kapitalizmin temel kurumlarını değiştirmeksizin, onun çelişkilerini neyin engelleyeceği, demokratik kapitalizmi yeni bir birikim krizine girmekten neyin alıkoyacağı bilinmemektedir.”³⁶⁴

Sosyal demokrasinin yeniden uygulanabilirliğinin savunan görüşler ise sürekli yenilenen bir sosyal demokrasinin başarı potansiyelini vurgulamaktadır. Onlara göre günümüzde sosyal demokrasinin izlemesi gereken yol; özgürlük, eşitlik, dayanışma, demokrasi, barış gibi temel değerleri korurken, politikaları ve stratejileri yeni meydan okumalara yeni yanıtlar verebilmek için sürekli yenilemek olmalıdır.³⁶⁵ Tüm bu görüşleri aynı paydada birleştirdiğimizde sosyal demokrasinin daha önceki deneyimlerde olduğu gibi oldu bittiye getirilmeksizin liberalizme gösterilen kadar sabır ve anlayışla desteklenerek çağımız koşullarına uyarlanmasının gerektiği görülmektedir. Guitton’un vurguladığı üzere, insan denilen varlık hem birdir hem de

³⁶³ Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s.132-136

³⁶⁴ Yeni Liberalizmden Sonra: İmparatorluk mu, Sosyal Demokrasi mi, Sosyalizm mi? Minqi Li - **Monthly Review** - Ocak 2004 <http://www.antimai.org/bs/minqili0204.htm>

³⁶⁵ Ercan Karakaş “Yeniden Sosyal Demokrasi” <http://www.sosyaldemokratdergi.org/ercan-karakas-yine-yeniden-sosyal-demokrasi/>

çeşitlidir. Daha doğrusu gerçekten çeşitli olduğu için birdir; bir olduğu için de çeşitlidir.³⁶⁶ Geçmişte kalan sosyalist yönetimlerin zihniyetleri, insanların birliğini pekiştirmek adına çeşitliliği yok etmeye yönelmişken, günümüzün liberal dünyası ise çeşitlilik sağlamak adına insanların birliğinin altını oymaktadırlar. Bu açmaz da, insanları eninde sonunda iki aşırı kutbun ikisini de reddetmeye ve orta yolu aramaya yönlendirecektir. Toplumsal gerçeklik algısında fenomenolojik ortaklığın, bireysel söylemlerde üslupsal farklılaşmanın ve bu ortaklıkla farklılaşmanın aynı ortamda yürütüldüğü pragmatist uzlaşının ortak biricik zemini sosyal demokrasidir.

Fenomenolojik boyutta, toplumun bütün bireylerini kapsayan ortak yaşam dünyası bir taraftan toplumsal iletişimin temelini oluştururken diğer taraftan da toplumsal yapıyı hatta kültürü oluşturmaktadır. Bu nedenle toplumsal dayanışmanın tesis edilebilmesi için toplumu oluşturan özneler birbirlerine eşit derecede saygı duymalı ve karşılıklı dayanışma içerisinde olmalıdır. Böylece toplumdaki özneler konuşma ve eylem yeterliliğine sahip olabilecek, kimliklerini özgürce yaşayabilecek, toplumsal alana bireyin özne haline gelmesine aracılık eden ve en nihayetinde dayanışma olgusu güvence altına alınabilecektir.³⁶⁷ Postmodernist boyut ise devrimcidir. Toplum bilimini oluşturan nedenin özüne etki ederek onu kökten tasfiye etmeye çalışmaktadır. Çünkü 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın toplumsal gerçeklik algısı ve tasavvuru tamamen farklılaşmıştır. Bu yüzden postmodernizm tamamen farklılaşmıştır. Bu yüzden postmodernizm kökten yenileşme gerektirmektedir. Postmodernizm kendisini modern paradigmanın dışında kurmayı modernliği kendi ölçütleriyle yargılamaktansa üzerinde düşünüp yapıbozumuna uğratmayı önerir.³⁶⁸

Bu iki farklı ama birbirini dengeleyici boyut, sosyal demokrasinin rakipleri olan liberalizmin ve sosyalizmin tek yanlı bakış açılarını aşan bir toplumsal gerçeklik algısı sağlayacağından sosyal demokrasinin geri dönüşü kaçınılmazdır. Çünkü ortak yaşantıların farklı yönleriyle değerlendirilmesi liberalizmin gevşek bireyciliğinde de sosyalizmin gergin yığınsalcılığında da pek mümkün görünmemektedir. Paraya ve ücretli emeğe dayalı önyargıdan kurtularak sağlanacak bir toplumsal dayanışma, sermayenin soyut hakimiyetinin, sömürünün ve sefaletin de sonu olacaktır.³⁶⁹

³⁶⁶ Jean Guittou **Düşünme Sanatı** Çeviren Cecdet Perin Elips Kitap İstanbul s.62

³⁶⁷ Oğuzhan Ekinci “Adorno Habermas ve Rorty’de Toplumsal Dayanışma”

İnsan ve Toplum Dergisi Yıl: 2018 (Mart) / Cilt: 8 / Sayı: 1 s. 16 17

³⁶⁸ Mehmet Akgül **Din Sosyolojisi El Kitabı** ankara 2012 s. 205 206

http://isamveri.org/pdfdrg/D124766/2012/2012_AKGULM.pdf s.205-206

³⁶⁹ Franco Bifo Berardi Sonun Fenomenolojisi s.15

4.5.2. PARLAMENTARİZMİN YÜKSELİŞİ

Siyasetin yüzyüzeliğinin geniş tabanlı en net tezahürü parlamentarizmde görülmektedir. Tek bir kişinin daimi istişare halindeki bir yığma göre daha kolay aldatılabilir yozlaşabilir ve hata yapabilir olduğu unutulmamalıdır. İstişarenin uzamasından kaynaklı endişeler daha küçük sayılı üyesi olan daha çok sayıda meclisin oluşturulması ile halledilebilir.

Parlamentarizmden başkanlık sistemine geçen ender örneklerden olan ülkemizde parlamentarizme “kötü deneyim, engel” gibi olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Muhaliflerce de başkanlık sistemine geçildikten sonra parlamentarizme ”demokrasinin direniş kalesi” gibi yakıştırmalarda bulunulmuştur. Aslında ne bir duvar, ne de bir kale olan parlamentarizm kanımızca enine konduğunda engel olan dikine kullanıldığında işlevsel hale gelen bir merdivene benzemektedir. Dolayısıyla gerekli siyasal iletişim kültürünün kurulması ile namı lekelenen parlamentarizm tekrar yükselişe geçip mevcut demokrasiler içinde tekrar işlevselleşebilecektir.

Ülkemiz özelinde başkanlık sisteminin gerekli, ancak geçici bir tercih olabileceği ihtimali unutulmamalıdır. Bazı başkanlık destekçilerinin parlamentarist sisteme yönelttiği ağır ithamlara tepki olsun diye başkanlık sistemi de karalanmamalıdır. Ancak parlamentarist kültürün en azından pratikte yani halk tabanında ve felsefede konaçsal düzlemde geliştirilmesinin kimseye zararı olmayacağı da bilinmelidir. Böylece başkanlık sisteminin ihtiyaç duyduğu çok sayıda kurulun demokratik hassasiyetler çerçevesinde çalışması sağlanabilecektir.

ABD, başkanlık sistemini katı kuvvetler ayrımı ve halk nezdindeki sivil toplum inisiyatiflerinin çokluğu ile dengelerken ülkemizde bu şekildeki dengelemelerden kuvvetler ayrılığı tam sağlansa dahi halk tabanındaki kolektif karar alma mekanizmalarının eksikliği ayan beyan ortadadır. Dolayısıyla çağın yönetişimci, sosyal medyacı, sivil toplumcu beyin fırtınalarının yetersizliği çok sayıda ama az üyeli parlamentolar tarafından siyasetin özündeki yüzyüzeliği farkına varılarak giderilmelidir. Bu sistem başkanlık sisteminde işlevsel bir gövde olabileceği gibi gelecek yüzyılların Türkiye’inde başkan hüviyeti taşımayan siyasetçilere de rehber olacaktır. Başkanlıklara duyulan bölgesel ihtiyaçlar parlamentarizmin evrensel sağduyusu ile harmanlanmalıdır.

Rosa Lüksemburg’un sosyal demokrat parlamentarist siyasete amaçladığı hedef ile vardığı nokta arasındaki tutarsızlık üzerinden yönelttiği eleştiriler

irdelendiğinde çağımıza uyarlanabilecek işlevsel bir parlamentarizm kurulabileceği kanısındayız. Ona göre kuram ve pratik arasında tuhaf bir gerilim ilişkisi bulunmaktadır. Bu ilişkiden ötürü kapitalizmi tamamen aşmayı amaçlayan sosyal demokrasinin “uzlaşılarda oluşturulan dışsız parlamentarizm” yoluyla çoğunluğa ulaşmaya çalışması sonuçsuz kalacaktır. Kuram pratik uyumsuzluğundan ötürü çoğunluğa asla ulaşamayacaktır.³⁷⁰ Sosyal demokrasinin amaçladığı hedeflerle oluşturulan parlamentarizm biçiminin farklılığı bir kuram pratik uyumsuzluğu yaratmaktadır. Pratiği kuramla uyumlulaştırmanın en etkili yolu siyasetin kuramıyla pratiğini harmanlamak toplumdaki kopuk kuramcılarla, kuramdan kopuk toplumu aynı ortamda yüzyüze getirebilmektir. Bu da liberal teşebbüsçü münferitlerin, liberalizm karşıtı muhaliflerin ve bu iki çekişme arasında maddi ve manevi gelgitler yaşayan muhacirlerin gündeme göre “de facto” olarak toplanabildikleri sayıca çok üyeye az çeşitli alt parlamentarizm kanatlarının kurulmasıdır.

Geçmiş yüzyıllarda insan günümüze nazaran ait olduğu topluma daha fazla uyum sağlayabiliyordu. O toplumun değerlerini daha çok benimser ve kabullenir durumda idi. Bu arada eski toplumun cemaatçi yapısı insanın ferdileşmesi kısıtlayarak denetim altında tutuyordu. Bu cemaatçi toplum yapısı içinde haliyle insanın problemleri de bugüne göre hem daha azdı hem de farklılık gösteriyordu. Bugün büyük şehirlerin caddelerinde modern üniversite yerleşkelerinde ve geniş sanayi merkezlerinin varoşlarında insan etrafındaki büyük kalabalıklara rağmen yalnız kalmakta, tek başına kalmış olmanın ezikliğini ve ızdırabını duymaktadır. Fakat acı olan odur ki yeni toplum içindeki bu yalnız insan içinde yüdüğü sorunların ne adını koyabilmekte ne de bu sorunların bir çıkışı yolunu bulabilmektedir.³⁷¹ Bizce sorunun kaynağı siyasette yüzyüzeliğinin diyalog ortamının kaybedilmiş olmasından kaynaklı bir parlamentarizm eksikliğidir. Rasyonelleştirilmiş parlamentarizmin “nasıl olsa bir karar alınır” monotonluğunun yerine daha radikalleştirilmiş “hadi yeni kararlar alalım” ilkesi yerini almalıdır. Aksi takdirde daha önce yaşanan gerilimlerden anlaşıldığı üzere “Trumpist Süprematizm” ile “Emperyalist Demokrasi” arasındaki savaşın kötü bitmesinden başka bir yol bulunmamaktadır.³⁷²

³⁷⁰ Jörn Schütrumpf **Rosa Lüksemburg Ya Da Özgürlüğün Bedeli** Çeviren Murat Çakır 2008 Berlin Karl Dietz Verlag Berlin s.22

³⁷¹ Mustafa Özodaşık **Yalnızlık** Tablet Kitabevi 2005 Konya s.4-5

³⁷² Franco Bifo Berardi **Sonun Fenomenolojisi** s.228

4.5.3. ÇOKLU OYLAMA: BİR GEREKLİLİK

Günümüzde insanların vicdani eşitliği üzerinden “her bireye bir oy” yaklaşımı esastır. Siyasal düşünce tarihinde buna alternatif olarak daha eğitilmiş bireylerin daha fazla oy hakkına sahip olması gibi yaklaşımlar da geliştirilmiştir. Vicdani eşitlik ile eğitimsel farklılık arasında taraf olmak yerine herkesin eşit ama bir oydan daha fazla oyunun olduğu yaklaşım eklettizme daha uygun düşecektir.

Demokratik ülkelerde kabinelerin oluşumu ülkedeki hükümet sistemine göre belirlenmektedir. Parlamenter sistemlerde tek parti iktidarlarında ülke başbakanın partisinden seçtiği bakanlarla, koalisyon iktidarlarında iktidar partilerince aldıkları oy oranına göre ve uzlaşma sağlanarak bakanlıkların dağıtılması ile oluşturulur. Başkanlık sistemlerinde ise bakanlıklar birer sekreterlik biçimi aldıklarından başkanın görevlendirmesi ile görevlerine başlar onun tarafından görevden alınırlar.

Ancak çağımızın liberal demokrat ve serbest piyasacı kapitalist devletlerinde her iki sistemin de kabine yönünden mahzurları görülmüştür. Bakanlığın parlamenter sistemde tıkayıcı başkanlık sistemlerinde ise istikrarsızlık sağlayıcı bir hal aldığı görülmektedir. Parlamenter sistemde koalisyonlarda oy birliği nedeniyle restleşmelerin yaşandığı kabineler başkanlık sistemlerinde de bakanların sürekli azlinin yaşandığı sürekli bir sirkülasyona neden olabilmektedir.

Burada akla gelecek husus, her siyasal görüşün toplumsal gerçeklikten kendi içinde belli oranda bir pay taşıdığıdır. Gerçeklik payı olarak dağıtılacak her bir oyun belli oranda kendini gerçeklik açısından bölümlenmeye paylaştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. bu hususa önerilecek şey tek bir oyun farklı partilere dağıtılması mümkün olmayacağından her bir seçmene eşit sayıda bir oy demeti sunulmasıdır. Amaçlanan çok boyutlu siyasal gerçekliğin en demokratik şekilde oylanmasıdır. Burada halk farklı partilerden farklı kişileri uzmanlık siyasal görüşü benimsemiş ve üzerinden oylamaya teşvik edilerek demokrasinin partiler ve toplumsal tabakalar arası tabanını genişletmektir. Her partiye dağıtılan oylardan belli oranda gidebilmesi demokrasie hakkaniyet açısından prestij kazandıracaktır. Bu oy veren kitlelere siyasetin her boyutunda ve toplumun gündemindeki her konuda, tek bir partinin haklı olmayıp farklı konularda farklı partilerin de belli iktidar payı alma hakkı doğurabilecek haklılıkları olduğunu gösterecektir. Bu yapı, oy vermeyi bir diyaloga dönüştürecektir. Siyasetin yüzyüzeliğinin unutulduğu çağımızda bu kısmen çetrefilli sistem demokrasi açığını ve diyalog noksanlığını kapatmaya önemli bir alternatiftir.

Çağımızda seçmenlerin oy verme konusunda ilgisizlik ya da bilgisizliklerinin ardında onların yarar maksimizasyonu peşinde koşarken rasyonel bir seçim yapma konusunda gerekli maliyete katlanamamaları yatmaktadır. Dolayısıyla günümüzde seçmenlerin oldukça az bir kısmı alınacak kararlarla yakından ilgilenip bunlarla ilgili bilgi toplamaktadır. Seçim sonucunu tek başına etkileme kapasitesinin çok düşük olduğunu bilen birey kolektif karar verme mekanizmasından habersiz ve ondan ilgisiz şekilde oy kullanmaktadır.³⁷³Oylama sürecinde tek ve bütün bir haklılık payı şeklindeki oyun tek bir partiye yönlendirilmesi seçim duyarlılığını farklı görüşlere yönelik sağduyunun ve kolektif karar alma mekanizmasının sekteye uğramasına neden olmaktadır. Kişilerin farklı partilerin farklı konulardaki farklı perspektiflerine farklı haklılık payları dağıtabilmesi eklektik bir oy verme mekanizmasıyla desteklenirse hem toplumsal kutuplaşmanın hem de ahenkli bir meclis aritmetiğinin dolayısıyla siyasal diyalogun gelişmesinde katkılı sunulabilir.Siyasal düşünce tarihi boyunca ya belli ayrıcalıklı eğitimli vb. kesimlere daha fazla oy hakkının verildiği sistemler düşünülmüş ya da herkese vicdani eşitlik üzerinden bir oy vermesi gerektiği düşüncesinde olunmuştur. Herkesin eşit sayıda ama birden fazla oy verebildiği bir sistem üzerinde düşünülmemesi, toplumsal gerçekliğin tüm parçalarıyla yüzleşilmesini ve toplumun eklektik analizini gerektireceğinden olsa gerek pek düşünülmemiştir.

Çağımızın bölünmüş bireyi bir yandan çağın yığın iletişim araçlarının verdiği rahatı, sefayı ve uygun koşulları kullanmanın diğer yandan da bu maddi avantajlara ulaşırken harcayacağı emek ve çabayı azaltmanın peşinde olmaktadır. Dolayısıyla kişilerin iktisadi ve toplumsal açıdan farklı partilerden farklı beklentileri olabilecektir. Kişiler toplumsal kalkınma adına bireysel refahtan da, bireysel refah adına da toplumsal kalkınmadan da tamamıyla vazgeçecek durumda değildirler. Toplumun tüm kesimlerinin hassasiyetlerinin toplumun her bir bireyinde karşılık bulmasıyla oluşacak olgun bir siyasal atmosfer olgun bir oy verme sistemine ihtiyaç duymaktadır. Yoksa sosyalizmin koşullarını oluşturamayan uygarlık kapitalizmi de bozuk bir zemine inşa edip acımasız sömürü, artan sefalet ve zekanın, silahlı azınlığın cehaletine boyun eğmesi sonuçlarıyla karşılaşmaya devam edecektir.³⁷⁴

³⁷³ İter Ünlükaplan, Kolektif Karar Alma Sürecinde Temel Sorunlar, s.32
Kolektif Karar Alma Sürecinde Temel Sorunlar". Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 11 / 11 (Haziran 2003) s.32

³⁷⁴ Franci Bifo Berardi **Sonun Fenomenolojisi** s.16

4.6. ÖNGÖRÜLERİN EKLEKTİK ANALİZİ

Günümüzün çok boyutlu ve dinamik dünyası, çözüm alternatiflerimizi tek boyutlu değil farklı pencerelerden eklektik analize tabi tutmamız gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle analizimizin kuramsal-akademik derinliğini fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm felsefelerinin tarihsel geçişlilikleri ve birbirlerine yönelik kavramsal tamamlamaları üzerinden kurulurken; çalışmamızın aktif siyasal hayattaki işlerliğini sosyal demokrasi-parlamentarizm-çoklu oylama üçgeni üzerine bina edilmiştir

Hem fikir özgürlüğünün sonsuz propagandalarının yapıлып, hem de farklı fikirlerin önünü kesmek için tarihin sonunun belirlendiği, küreselleşme adı altında salt piyasaların bütünleştirilmesi ve baskın sınıfların tahakkümünün genişletilmesi sağlanırken yoksul mağdur mazlum mültecilerin denizlerde boğulmasına göz yumulduğu, insanlara hem kendi kaderlerini tayin etmeleri tavsiye edilip hem de onların sürekli sağ-sol muhafazakâr-modern halkçı-elitist kamplarından birine müdahil olmaya zorlandığı çağımızda eklektizm tüm bu riyakâr kibirden arınmak ve çok yönlülük sağlamak için kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çünkü bilineceği üzere bal yapmak için kovandan çıkmak şarttır ve tek çiçekten bal olmaz.

Farklı sorunları eşgüdümlü olarak bir sarmal şeklinde yaşayan günümüz siyasetinin kaybettiği özü, fenomenolojik konum tahlili ile bulunmaya çaişılırken bu konum açığı ve mesafe üzerinden somutlaştırılmalıdır. Kişilerin aldıkları fenomenolojik konum ile buldukları özlerin sayısı ve çeşitliliği bizi bir sonraki aşamada postmodern açılara yönlendirmiştir. Bu açılar sorgulayıcı, radikal uzlaşmaz yönelimleri ise tüm bu yönelimleri nötrleyen bir pragmatist mesafe arayışını akıllara getirmiştir. Tüm bu sorunlar yumağının Husserl öncülüğündeki fenomenoloji, Lyotard liderliğindeki postmodernizm ve Rorty önderliğindeki yeni pragmatizmin çeşitli düşüncelerinden örneklerle çözülmeye çalışılması tek başına yetersiz 3 yaklaşımın birbirini dengelediği bir yapıyı tesis etmiş olacaktır. Sorunların analizi ve çözüm önerilerinin dengelenmesinin ardından bu önerilerin tek tek ortaya koyduğu modeller kendi bakış açıları boyutunda incelenmiştir.

Fenomenoloji, uyguladığı indirgeme yöntemi ile “saf ben” kavramına odaklanırken psikolojik benden redüksiyon yapıldıktan sonra fenomenolojik ben’e yani mutlak olan bene geçilmektedir. Fenomenolojik saf ben’in anlamını yani içkin özü incelerken başka bir yöntem ögesi daha gerekmektedir. Gerekli olan öge fenomenolojik deskripsiyon yani betimlemedir. Fenomenoloji tanımlarken

fenomenolojik bilgi bu yöntemle elde edilmekte ve bu yöntem onun biricik yöntemi olmaktadır.³⁷⁵ Postmodernizm ise aşırılaştırmış bir benî “hep ben” kavramını betimlemektedir. Postmodern düşüncedeki benlik kavramı, insanı diğer insanlardan soyutlamadan kişinin mekâna zamana ve diğer insanlara genel geçer bir üstünlük kuramayacağından ve onlarla aynı dünyanın bir parçası olduğundan hareketle bir kaos tasavvur etmektedir. Kişiyi de bu kaos içerisinde kendisine belirli bir yer bulmaya çalışan birey olarak tanımlamaktadır. Postmodern bireye göre tüm bu kaos içerisinde her birey kendisini anlamlandırmalı, kendi anlam dünyasını kurmalı böylece farklı anlam dünyalarının içiçe kesiştiği, kaynaştığı ve çatıştığı toplumsal anlam dünyası kurulacaktır.³⁷⁶

Pragmatizm ise “ya ben?” düsturu ile işlevci ve işlev doğrultusunda uzlaşmacı benlik algısı taşımaktadır. Pragmatik düşünme biçimi hangi araçlarla olursa olsun amaca ulaşma yöntemidir. Ona göre hakikatin nesnel bir ölçüğü olmadığı için de başarı her türlü eylemin biricik ölçüsüdür. Bu ölçü etkili olduğu sürece yani kişiyi amacına götürdüğü sürece istenilen herşeyi kullanmak suç sayılmaz. Pragmatizmde önemli olan biricik soru şudur: “Bu benim işime yarıyor mu?” Cevap evet ise bu şey hakikat ve iyi hayır ise yanlış ve kötüdür.³⁷⁷ Çağımızın gerçeklik algısının 3 farklı boyutunu oluşturan “saf ben” “hep ben” ve “ya ben” boyutları ile fenomenoloji postmodernizm ve pragmatizm üçlüsünün sinerjisinin kurulmasının gereği ortadadır. Yoksa aksi takdirde yığınlardan kopuk liberalizm, koşullardan habersiz kapitalizm ve konar göçer hale gelmiş mağdur insan yığınlarını görmezden gelen küreselleşme üçlüsü dünyamızı daha kaotik bir hale sokacaktır. Çağın gereksinimleri olan bu üçlü insanlığın gereksinimi olan ideal formlarına ancak bu tarz esnek eklektik ve kapsamlı bir yaklaşımla uzlaşabilecektir. Bilindiği üzere düşünce adamlarının büyüklükleri onların yanılmazlıklarından gelmez. Onların büyüklüğü başka zihinlerde oluşturdukları soruların verimliliğidir.³⁷⁸ Fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm üçgeni de verimli soruların geliştiği bir alan olduğundan siyasal boyuttaki irdemelerimizi bu üç felsefenin her birinin perspektifinden tek tek geliştirip sonra uzlaştırmamız eklektik açıdan gereklidir.

³⁷⁵Edmund Husserl **Kesin Bilim Olarak Felsefe** çeviren Abdullah Kaygı 2014 Türkiye Felsefe Kurumu Ankara s.20

³⁷⁶ Mustafa Alıcı Posturbanizm Postmodern Çağda Batlı Şehir ve Hafızası s.168
Oksident 1 / 2 (Aralık 2019): 145-169

³⁷⁷ Önder Bilgin “William James Pragmatizmine Eleştirel Bir Yaklaşım” s.168

³⁷⁸ Suna Başak **Kültür Olgusu Analizleri ve Üç Tarz-ı Siyaset** Odak Yayınları İstanbul 2004 s.138

4.6.1.SİYASAL FENOMENOLOJİ BOYUTUNDA

Siyasetin fenomenolojik özü konum almaktır. Bu konum, öznelliklere saygı, temel insani noktalarda uzlaşma ve karşılıklı diyalog gibi belli kesin hususlar içermelidir. Aynı zamanda “konum=açı+mesafe” şeklinde ifade ettiğimiz formülde olduğu gibi bu fenomenolojik kesin konum kendi içerisinde çoğulcu alternatifleri oluşturan bir postmodern açıyı ve olguları analiz etmede optimal duruşu sağlayacak pragmatist bir mesafeyi de içermelidir. Konumu Husserl’in indirgeme, yaşam dünyası ve öznelerarasılık kavramlarıyla oluşturulmuştur. İndirgeme önyargıların dışarıda bırakılıp öze haricinde herşeyin ele alınması şeklinde işlerken kişinin herşeyi birinci kişi olarak kendi gözünden yaşadığı dünyada gerçekleştirmiştir ve bu her kişinin kendi yaşam dünyasının kendi indirgemeleriyle yaşadığından kişiler arasında öznelerarasılık durumunu gündeme getirmiştir. Günümüz siyasetinin düalist ya da tek boyutlu açıklamalarının yetersiz kalması üzerine bu indirgeme yaşam dünyası ve öznelerarasılık üçlüsünün tutarlı şekilde işleyeceği bireyden büyük ve güçlü yığından küçük ve esnek “konaç” (konumsal açmazdakiler) birimleri ile aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Bu konacı ise üçlü şekilde tanımladık: Münferit muhalif ve muhacir Münferitler çağımızın yalnızlaşan insanını simgelemektedir. Günümüz Batı toplumlarında yalnızlığın hızla artması, hatta İngiltere’de yalnızlıktan sorumlu bir bakanlığın kurulması, yalnızlık olgusunun gelecek yıllarda ne denli önemli bir noktaya ulaşacağına işaret etmektedir. Sosyal medya ve iletişim araçlarının yaygınlaşmasına paralel olarak artan yalnızlık, iletişim araçlarının yalnızlığı giderici etkisinden çok arttırıcı bir fonksiyonunun olduğunu da düşündürmektedir.³⁷⁹ Muhalif kesimde ise Tanıl Bora’nın vurguladığı marjinalleşme olgusu ön plana çıkmaktadır. Kültürel düzeydeki sığılaşma, toplumsal atalet ve yaşamın her alanında, her kurumda etkili olan pasifizasyonun dışında kalmaya çalışan insanlar, toplumsal bütünlüğe etki etme olanaklarını büyük ölçüde yitirmiş durumdadır. Kendi dışlarındaki insanlarla ilişki kurmakta ciddi güçlüklerle karşı karşıyadır. Kendi söylemleriyle, sorunlarıyla ve ilişkileriyle, dar bir alana, ‘kapalı devre’ yaşama sıkışmış durumdadır.³⁸⁰ Muhacir kavramında ise başta zor koşullarda canları pahasına göç etmek zorunda kalan ve cesedi kıyıya vuran Aylan bebek örneğinde görüldüğü üzere canları pahasına yollara

³⁷⁹ Yahya Turan, “Yalnızlıkla Başa Çıkma: Yalnızlık, Dini Başa Çıkma, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti ve Sosyal Medya Kullanımı”, **Cumhuriyet İlahiyat Dergisi** 22/1 (15 Haziran 2018), s.399

³⁸⁰ Tanıl Bora “68 Ruhu Nedir” <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3819/68-ruhu-nedir#.XKGvKJgzYdU> s.15

düşen mülteciler olmak üzere, küresel iklim değişikliğinden, terör ve iç savaş sorunlarına, ayrılıkçı bölünemelerden, ekonomik krizlere farklı nedenlerden ötürü memleketlerinden başka yerlere göç etmek zorunda olan ve küreselleşmeci modern dünyanın yok sayıp reddettiği göçmenler ele alınmıştır. Toplumsal gerçeklik söz konusu olunca ideoloji temsil ve anlam kavramları kaçınılmaz olarak birbiriyle ilişkiye girer. Gerçekliğin ne olduğu nasıl tanımlandığı ise güçle ilişkilidir. Gerçeklik üzerindeki tanımlamalar beraberinde belirli iktidar alanları da yaratmaktadır.

Çünkü gerçeklik içinde egemen olmayı barındırmaktadır. Toplumsal gerçeklik üzerindeki savlar belirlenimci eylemler iktidarın nasıl dağılacakını da belirler. Toplumsal gerçekliğin oluşması ve bilinebilmesi farklı yaklaşımlarda farklı terimlerle ifade edilir. Liberal çoğulcu toplum kuramlarında konu gerçekliğin yansıtılmasından söz edilir. Marksist eleştirel toplum kuramlarında konu gerçekliğin üretimi ve yeniden üretimi meselesidir. Pozitivizm sonrası toplum kuramlarında ve özellikle fenomenolojide ise gerçekliğin inşası terimine ağırlık verilmektedir.³⁸¹ Gerçekliğin inşası çok kapsamlı bir kavram olduğundan felsefeden siyasete, toplumbiliminden etiğe, pek çok bilimi ilgilendiren bir konu olmuştur. Günümüzde ahlak üzerinde de yeniden düşünülmesi Edmund Husserl'in başlattığı fenomenolojik gelenek sayesinde mümkün olmuştur. Tekbencilikten kurtulunabilinip kurtulunamayacağını soran Husserl ötekinin salt bir ereksel bağıntıdan öte en az ben kadar mutlak başka bir mutlak olduğunu belirtmiştir. Öteki ile ben arasındaki karşılıklı özneliliğin kurulmasıyla dünya karşısında bir topluluk kurulmuş olmaktadır.³⁸² Gerek kişisel düzeyde gerçekliğin özünün anlaşılması doğrultusunda kullanılabilir bir felsefi yöntem gerekse ahlaki alanda ötekinin gerçekliğinin kabullenilmesi açısından toplum bilimsel bir düstur olarak kabul edilecek olsun fenomenoloji her şekilde birey ile toplum ve dogma ile spekülasyon arasındaki ikiliklerin ötesine geçen karşılıklı deneyim paylaşımına dayanan bir ortaklaşa gerçeklik zemini yaratmaktadır.

Günümüzde “Ben ve başka” kavramları pek çok düşünürün üzerine tartıştığı bilgi, etik, siyaset alanlarının iki önemli kavramdır.³⁸³ Kişinin kendi hayat deneyimindeki fenomenolojik özümsemeleri, farklı hayat deneyimleriyle öznelarası duygudaşlık bağlantıları kurarak pekiştirmesi hem siyasal istikrar hem de toplumsal sağduyu açısından yarar sağlayacaktır.

³⁸¹ Murat Özdemir Şeyma Yıldırım Medya ve Gerçeklik İlişkisini Küresel Biyopolitik Dijital Çağda Yeniden Düşünmek s. 511

³⁸² Dominique Folsheid **Felsefe Akımları** Dost Kitabevi s. 144,155

³⁸³ Fikriye Gözde Mocan “Husserl’in Başkasının Beninin Aristoteles’in Dost Kavramı Üzerinden Yeniden Düşünülmesi” s.38 ". **FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi** (2020): 37-56

4.6.2 SİYASAL POSTMODERNİZM BOYUTUNDA

Postmodern açıdan bakıldığında siyaset kendi içinde bir çeşitlilik barındırmak zorundadır. Çağımızda tüketim toplumu, piyasa liberalizmi, yığın iletişim araçlarından topluma yapılan bilgi bombardımanı gibi olgular alternatifsiz şekilde kabullenilirken çoğulculuk ancak bu kavramlar zemin olarak kabul alındıktan sonra bu değerlerin doğruluğu tarihin sonu gibi varsayımlarla kabul edildikten sonra inşa edilmektedir. Bu da zemini etüt edilmeden dikilmiş bir binanın akıbetini akla getirmektedir. Postmodernizmin muhalif çoğulculuğu hayata geçirilmelidir.

Lyotard hakkıyla yapıtında şunu vurgulamaktadır: “Politika dediğimizde her zaman kurulacak bir şeyler olduğunu anlarız. Toplumun merkezinde, aslında bu merkez tek bir merkez değil toplumun her yeridir, oldukları haliyle kurumlar sorgulanmıyorsa, onları daha adil kılmak için geliştirme projeleri yapılmıyorsa, politika da yapılmıyordur. Bu demektir ki her politika olandan başka bir şey yapma buyruğu getirir. Ve bu olandan başka bir şey yapma buyruğu aslında buyruğun ta kendisidir.³⁸⁴”

Postmodernizmin sürekli farklı söylemler geliştirerek daha yerele daha göreceliye olana öncelik vererek meta anlatıların baskınlıklarını kırma çabası çağımızda liberal kapitalizmin zaferi küreselleşen dünyanın hegemonyası gibi algılar yüzünden gölgede kalmıştır. Dolayısıyla çağımızda postmodernizmi sosyal devletin halkın içindeki pozitif farklılaşmaları belli bir dereceye de kadar da olsa destekleyen bir “postmodern sosyal demokrasi” ile gerçekleştirebileceği kanısındayız. Fenomenolojik düzeyde toplumsal örgütlenmesini konaçlar düzeyinde gerçekleştirmiş bir ülkenin ya da siyasal coğrafyanın, devlet ya da yönetim mekanizması düzeyinde örgütlenmesini de postmodern sosyal demokrasi şeklinde gerçekleştirmelidir. Toplum ve devlet olarak iki eklektik basamağın ardından üçüncü ve son eklektik basamak olan siyasetin niteliğini belirleyecek olan hükümet basamağı ise pragmatik şekilde analiz edilecektir.

Fenomenolojinin tek başına benimsenmesinin ya da aşırı uçlara götürülmesinin idealizm tuzağına düşülmesiyle sonuçlanması gibi postmodernizmin de aşırı doz kullanımı ve uygulanımı birtakım sakıncalara neden olacaktır. Çağımızda postmodernizmin aşırılaşmasının çeşitli sonuçları da görülmektedir. Postmodernizmin geldiği marjinal noktada gerçekliğin içeriğini önemsizleştirdiği ve argümandan çok argümanın savunuluş biçiminin öne çıktığı eleştirisi yapılmaktadır.

³⁸⁴J.F.Lyotard, J.L.Thebaud “**Hakkıyla**” Çeviren Emine Sarıkartal İthaki Yayınları 2014 İstanbul s.64

David Harvey'in "The Wire"da verdiği röportajda Trump'ın postmodernizmle ilgisine dikkat çekilmiştir. Birçok geniş çaplı ve belli derecede tutarsız kültürel harekette olduğu gibi postmodern dönüşümün de sonuç olarak olumlu fırsatlar yarattığı kadar gerici ve absürt etkiler de yarattığını belirten Harvey, Eagleton'un postmodern hareketin zamanla "gerçek otorite ve retorik baştan çıkarıcılık arasında fark yoktur" şeklindeki yaklaşımının " en güçlü hikayesi olan en büyük güce sahiptir" noktasına savrulduğuna dikkat çektiğini belirtmektedir. Postmodernizmin tarihi çöpe atma raddesine geldiğini belirten Harvey sadece hikâye anlatıcılığına ve hikâye anlatanın karizmasına odaklı estetik kaygılı bir siyasetin Trump gibi aşırılıkçı siyasetçilere zemin hazırladığını belirtmiştir.³⁸⁵

Fenomenolojinin benini yaşantısından bize giderken yaşadığı zorlukların bir başka çeşidinin postmodernizm de bizden bene inerken yaşamaktadır. Bu iki yaklaşımın birbirlerini optimal bir deneyim paylaşımı ortamında ideal büyüklükte bir yığılda birbirlerini dengelemeleriyle aşırılışmaların önüne geçilebilecektir. Eklektik bir metotta dengeli bir üçgen kurulursa fenomenoloji ile eklektizm arasında bir denge sağlanabilir. Unutulmamalıdır ki felsefi söyleme can veren çelişkili bir tutkudur. Çünkü mutlak yalıtıklığı içinde sahip olma arzusu sahip olmama dünyaya batmış yetersizliğinde asılı kalmış söz olarak kalma isteğiyle ikiye katlanır.³⁸⁶ Felsefi bilginin kesin olan kısmı ile belirsiz olan kısmı arasında kurulacak denge çağa yön verecek ideolojinin kibri ile göz ardı edilen alternatif düşüncenin olası kını arasındaki dengeyi de sağlayacaktır.

Karl Popper'in demokrasi ve özgürlüğün insanlığın bin yıl boyunca bugünkü koşullarda yaşayacağını garanti edemeyeceğini, politik özgürlüğün insana yakışan şekilde sürdürüldüğü takdirde devamlı olabileceğini belirtmiştir.³⁸⁷ Böylece özgürlük ve demokrasi de dahil olmak üzere hiçbir değer diğer değerleri yutacak ya da bastırarak derecede marjinal radikal ya da kaotik şekilde yorumlanmaması için postmodern şüpheli düşünüş belli bir oranda da olsa benimsenmesi gerektiği aşıkardır. Demokrasi adına işlenen çeşitli suçlara karşı demokrasinin belli pratiklerine karşı mesafeli duruş çağdaş demokrasilerin postmodern ruhuna uygun olacaktır.

³⁸⁵ David Harvey "The Neo Liberal Project Is Alive But Has Lost Legitimacy" Çeviren: Yusuf Tuna Koç <https://www.birgun.net/haber/postmodern-siyaset-trump-ve-neo-fasizm-248056>

³⁸⁶ Jean Francois Lyotard **Niçin Felsefe Yaparız?** Çeviren Kurtuluş Dinçer s. 12 13

³⁸⁷ Karl Raimund Popper **Hayat Problem Çözmektir** s.138

4.6.3 SİYASAL PRAGMATİZM BOYUTUNDA

Siyasal mesafe zıtlaşma ve kutuplaşmayı kaldırmamaktadır. Pragmatizm eylemin işlerliğini siyasetin yürütülebilirliğini ve yaklaşımların sürdürülebilirliğini esas alan ve bireysel bazda hazzı yığınsal bazda yararı ve uluslararası alanda milli çıkarlar ekseninde dünya barışını temel alan eksenler üzerinden ilerleyen bir düşünce tarzı olarak küresel ideoloji olmaya devam etmektedir. Bu felsefenin her felsefe gibi belli bir ülke devlet ya da güç odağının tekeline bırakılmayıp çok aktörlü ve geniş boyutlu şekilde farklı varyasyonları ile değerlendirilmelidir. Kararlar, küçük rantlara ve ütopyik amaçlara göre değil optimum yararlaraya yönelik olarak alınmalıdır.

Özellikle Rorty önderliğindeki bir pragmatizmin erdemi, Amerikan pragmatizminin sorunsalını daha geniş aydınlanma eleştirisi alanına ve modernliğin sınırlarıyla ilgili genel tartışmanın içine yeniden kaydetmiş olmasıdır. Pragmatizmin birçok teması yıkıcı ve yaratıcı potansiyellerini işte bu yeniden kaydedilme sayesinde tam olarak geliştirebilirler. Öte yandan bugüne kadarki haliyle Rorty'nin yaklaşımının sınırı liberalizmden gelen temaların siyasi kuramsal eklemlenmesini sanki bu eklemleniş de yapıbozuma tabi tutulamazmış gibi olduğu gibi kabul etmiş olmasıdır. Çünkü bu süreç iki yönde de hareket etmelidir: Aydınlanma geleneğinin pragmatist okuması bu geleneği verimli bir biçimde aşındırma rolünü üstlenirken Kıta Avrupası düşünce geleneği de Amerikan liberalizminin gönlü rahat varsayımlarının bazılarını sarsmaya yardımcı olabilir.³⁸⁸

Kıta Avrupası geleneğinin birbirini tetikleyen ve çeşitli yönlerden dengeleyen iki düşünce sistemi olan fenomenoloji ve postmodernizmin kendi aralarında kurduğu sinerjiyi Amerikan pragmatizmi dinamizm ve çeşitlilik katmaktadır. Fenomenolojinin öznelden nesnele, postmodernizmin nesnelden özele giden gerçeklik anlayışı Rorty pragmatizminin ironi olumsuzluk ve dayanışma kavramlarıyla desteklendiğinde daha tutarlı bir birliktelik kurabilecektir. Böylece insanlığın başına gelenlere karşı duyarsız, kendi yaşıtı olmayan insanlarla iletişim yollarını aniden kapamaya meyilli olabilen günümüz Z Kuşağının³⁸⁹ neden olduğu iletişimsel radikalleşme ve asimetrik ortam yerine vicdani ortaklaşalığı, fikirsel çoğulculuğu ve eylemsel uzlaşmayı sağlayabilecek bir anlam üçgeni kurulabilecektir.

³⁸⁸ Ernesto Laclau, "Yapıbozum, Pragmatizm, Hegemonya" **Yapıbozum ve pragmatizm**, derleyen Chantal Mouffe İstanbul 2016 İletişim Yayıncılık s. 109

³⁸⁹ Franco Bifo Berardi Sonun Fenomenolojisi s. 225

4.7. FENOMENOLOJİK POSTMODERN PRAGMATİST SİYASET

Çalışmamızda fenomenolojinin kesinliğe postmodernizmin çoğulculuğa ve pragmatizmin işe yararlığa yönelik tarihsel arayışları ve bu üç yaklaşımın siyasal düşünceye etkileri üzerinden birbirini dengeleyen bir yapı kurularak tek başına uygulandıkları taktirde yetersiz kalan bu üçlünün birbirinin gücünü dengelediği görülmüş ve “konum=açı+mesafe” formülü üzerinden siyaseti konum alma çabası olarak tanımlanmıştır. Fenomenoloji öze inmece, kesinlikçi yaklaşımıyla bilim olma amacı güden bir felsefe olarak tanımlanabilir. Felsefeyi kesin bir bilim olarak kullanma iddiasındaki bu yaklaşım önce yönelimsellik ile bireyin bilincinin sürekli çevresindeki fenomenler ile etkileşim halinde olduğunu tanımlıyor ardından bireyin bilincinin bu etkileşimini yaşam dünyası üzerinden analiz etmiştir. Bunu yaparken de indirgeme ve ayrıca alma yöntemlerini kullanmıştır.

Postmodernizmin ise tepeden inmece yaklaşımlara tepki olarak ortaya çıkan bir muhalif çoğulculuk olarak Nietzsche'nin güç istencine yaptığı vurgu ile kendi ahlakını yaratan bireyi esas alır. Lyotard önderliğinde meta anlatıların reddi, Baudrillard'ın simülasyon kuramı ile bilgiye aldığı cephe, Foucault'un bilgisel tahakkümlerle yükselen iktidarın kaçınılmaz varoluşuyla yüzleşmesi ve Derrida'nın yapıbozumcu yaklaşımı ile metinlerin parçalara ayrılmasıyla postmodern tepki ortaya kommuştur. Bu iki felsefeden eskiye dayanmakla birlikte Rorty'nin yeni pragmatizmi ve Judt'un sol pragmatizmi ile kendini çağa uyarlayan pragmatizmin çağımızdaki önemi vurgulanmıştır. Bu iki düşünürden ilki postmodernizmden pragmatizme yöntemsel olarak bir geçiş yapmış söz dağarcıklarının eleştirisini yapabilen ironici liberal birey modeliyle liberalizmi eleştirebilen biri olmuştur. Judt ise üslup olarak postmodernizmi reddetmesine rağmen içerik ve işlev olarak liberalizmin yarattığı küresel yalnızlığı ve siyonizmin orta doğudaki tahribatı gibi eleştirileri ile meta anlatılara karşı koyma düzeyinde postmodern katkılarda bulunmuştur. Ardından pragmatist düzeyde yaptığımız analizle konaç kavramının analizi için eklektik yöntem ihtiyacımız olduğu anlaşılmıştır. Bu eklektik siyaset fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm düzeyinde incelenmiştir. Böyle bir siyaset bilinç ekseninde ve fenomenolojik kesinlik postmodern çoğulculuk ve pragmatist işlevsellik üçgeninde işlemektedir.³⁹⁰ Korona döneminde Çinden Avrupaya dağıtılan maskelerde yazan “aynı denizin dalgalarıyız, aynı ağacın yapraklarıyız, aynı bahçenin çiçekleriyiz” ortaklığının çoğulcu bir üslupla benimsenmesi böyle sağlanabilir.

³⁹⁰ Franco Bifo Berardi **Sonun fenomenolojisi** s.34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

5.EKLEKTİK SİYASET KURAMI

Günümüzün metodolojik çatışmalarının, akademik tekrarlarının ve bazı radikal yaklaşımlarının kendi aralarındaki bitmek bilmeyen tartışmaları sürerken, kıyaslamacı analizlerin çelişkili ve çekişmeli tavırları devam etmektedir. Bu olumsuz tavırlara eklektik çalışmalar tarafından meydan okunabileceği, dönüşüm biçimleri sunulabileceği ve onlarla kısmi entegrasyona girerek yeni ilhamlar sunabileceği kabul edilmektedir.³⁹¹ Ayrıca günümüz dünyasının giderek artan tabandan tavana reform talepleri “Korona Virüs Salgını” gibi süreçlerle birleşerek eklektik yaklaşımların önemini iyice açığa çıkarmıştır.³⁹²

Günümüzde eklektik yaklaşım ve karışım normlar geçer akçe olurken³⁹³ daha uzlaşmacı görüşler değer kazanmaktadır. Çağımızda baskın söylemlerin hegemonyası ve göz ardı edilen muhalif söylemlerin radikalleşmesi ideolojik söylemlerin cazibesini yitirmesine ve felsefi metodların benimsenmesine neden olmuştur. Yandaşlık ve onun yarattığı tek boyutluluk yerine sağduyu ve çok boyutlu düşünce ön plana çıkmaktadır. Eklektik siyaset kuramı bu noktada devreye girmekte farklı felsefi perspektiflerin olumlu yönlerini uzlaştırıp olumsuz yönlerini bastırmaktadır.

Üçüncü yolların üçlü sinetjisi mantığıyla yola çıkıp fenomenolojik temelli bir gerçeklik yaklaşımının üzerine postmodern çoğulculuk sütunları ve onları destekleyecek pragmatist ironi duvarlarının üzerine konumlanacak eklektik çatı bize çağın aranan değeri olarak siyasal çoğulculuk eksenli toplumsal barışı sunacaktır. Böylece vicdani ortaklık, fikirsel farklılık ve iletişimsel uzlaşma üçlüsü birbirine ideal şekilde eklemlenmiş olacaktır. Günümüzde ortak değer olarak savunulabilecek tek şeyin demokrasi olduğunun kabul edilip, böyle bir nihai entelektüel çöküşün ayrışan topluluklara, kurtarılmış alanlara neden olacağı öngörülmektedir.³⁹⁴ Eklektik siyaset kuramı birbirine eklemediği felsefi yaklaşımlarla bu kopuşu gidermeyi amaçlamaktadır.

³⁹¹ Rudra Sil “The Foundations Of Eclecticism The Epistemological Status Of Agency, Culture, And Structure In Social Theory” **Journal of Theoretical Politics** 12(3): 353–387 s. 381

³⁹² Merve Seren “Küresel Korona Virüs Krizinin Uluslararası İlişkilere Yansımaları” **İçinde Disiplinler Arası Politika Vizyonu ve Stratejiler** editör İbrahim Demir s. 209

³⁹³ Torben Lutjen “Paradoxical Individualization: Ideological Polarization In The U.S. In Historical-Comparative And Theoretical Perspective” **Journal Of Political Ideologies** 2020, Vol 25, No. 2 180-196

³⁹⁴ Franco Bifo Berardi **Sonun Fenomenolojisi** s.244, 245

5.1. EKLEKTİK SİYASET KURAMI ÜZERİNE

“Yaşama eğreti bir biçimde değil de doğru ve tam anlamıyla yerleşmek nasıl gerçekleştirilmeli ve bunun olanakları nerede aranmalıdır?” Sorusuna yanıt aranırken geçmişten bugüne kültürleşme sürecini başlatan ve insani varlığı yaşama anlam katan bir özne olarak şimdiki konumuna yerleştiren üç temel zihinsel etkinlik alanı olduğu görülmektedir: “Felsefe, bilim ve sanat”³⁹⁵ Eğer çağımızın siyasal yaşamının tüm boyutlarını kapsayan geniş ve derin bir siyaset kuramı kurmak istiyorsak bu üç alana ve bu alanların kendi arasındaki etkileşime açık eklektik bir siyaset kuramı kurmak elzemdir. Popper’ın da vurguladığı üzere her türlü bilgi bir kuramdan oluşur.³⁹⁶

Bu doğrultuda felsefi alanda fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm üçgeninde kurduğumuz eklektik çatıyı bilimsel alanda alternatif paradigmalara açık ve yanılabilirliğini kabul eden bir tutumla destekleyecek; bu iki alan arasında oluşması muhtemel boşlukları da kutsal metinlerden, halk söylencelerinden, edebi anlatılardan ve ortak söz dağarlarında yararlanarak doldurup eklektik siyaset kuramımızı tamamlamış olacağız. Fenomenolojinin kurucusu Husserl’in belirttiği gibi tek yanlı akılcılık hiç kuşkusuz büyük bir kötülük haline gelebilir. Politikacı ulusal memur olarak genel refaha yönelerek kendi pratiği içinde herkesin pratiğine hizmet eder.³⁹⁷ Bu çok yönlü akılcılığın izleri Lyotard’ın postmodernizminde de görülmektedir. Zira Lyotard’a göre bir felsefeci kendisini belirli felsefi ve etiko politik meşruiyet söylemlerinin pragmatik ve formel analizinin giderek gün ışığına çıkacağı düşüncesiyle uyumlayabilir.³⁹⁸ Heller ve Feher bu konuyu şöyle açıklığa kavuşturur: Bir ilkenin çizdiği çerçeve içinde haklı olarak pragmatik etkenler boy gösterir ama pragmatik etkenler hiçbir zaman ilkenin önüne geçmemelidir. İlke bütün politik eylemlere tutarlılık kazandırır.³⁹⁹ Bu doğrultuda siyasal gerçekliğin ortak “herkes içinlik” öz unsuru, tartışmalı “analizsel” söz unsuru ve bu iki boyut arasında uluşan falliyetlerin bıraktığı “yararsal” iz unsuru eklektik kuramımızın üç ögesidir.

Verbeek de, fenomenolojinin yirminci yüzyılın ilk yarısında Kıta Avrupa’sında önemli bir gelenek olduğunu fakat etkisinin ortadan kalktığını ileri sürmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen dilsel dönüş ve onu

³⁹⁵ Sinan Kutlu, Elveda Postmodernizm, Papirüs Yayınevi, İstanbul, 2003, s.125

³⁹⁶ Bryan Magee, **Karl Popper’ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı**, s.30

³⁹⁷ Edmund Husserl, **Avrupa İnsanlığının Krizi ve felsefe**, Çevirenler: Ayça Sabuncuoğlu, Onay Sözer, s.54,55,76

³⁹⁸ J.F.Lyotard, **Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor**, Çeviren: Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, Ankara, 1994 s. 14

³⁹⁹ Agnes Heller, Ference Feher **Postmodern Politik Durum** Türkçesi Şükrü Arın Osman Akinhay Ankara 1993 Öteki Yayınevi s. 90

izleyen postmodernliğin ortaya çıkışı gibi bazı felsefi gelişmeler nedeniyle fenomenolojinin temellerine itirazlar yükseldiğini vurgulamıştır. Çünkü Verbeek'e göre klasik fenomenoloji, yanlış biçimde kendisini gerçeğin bizzat kendisini tanımlamayı hedef edinen felsefi bir metot olarak öne sürmüştür. Bu tanımlama ise modern doğa bilimlerinden kaynaklanan pozitivist dünya görüşünün mutlaklaştırılmasına muhalefetten doğmuştur. Oysa fenomenolojik açıdan ifade edilecek olursa bilim gerçeğinin kendisini değil indirgenmiş bir gerçeği ortaya çıkarır.⁴⁰⁰

Siyaset biliminin de bir bilim olarak indirgenmiş gerçeklik içerme kusuruyla malul olabileceğini göz önünde bulundurursak fenomenolojiden postmodernizme savruluş sürecini yavaşlatmak ve bu iki güzide akım arasında üçüncü bir denge ayağı oluşturmak için bilimsel perspektifle daha uyumlu ve daha pozitif bir yaklaşım olarak pragmatizme ihtiyaç duyarız. Çünkü Alkayış'ın da belirttiği gibi bilim adamları yaptıkları çalışmalarda insanlığa kanıtsal ve iyi temellendirilmiş açıklamalar yaparken bu açıklamaları olguları daha anlaşılır bir duruma getirmek için yapmakta bu nedenle bilgiye kuramsal olarak doğruluk ölçütü bazında yararları esas almaktadırlar. Bu doğrultuda kişinin en çok işine yarayan başarıya ulaşmasını sağlayan ve ona katkıda bulunan şey doğru sayılmaktadır.⁴⁰¹

Fenomenolojik felsefenin tek başına etkisizliği, postmodern yaklaşımın başlı başına yıkıcılığı ve pragmatizmin aşırılaştığı anda ilkesizleşebilmesi nedeniyle bu üçlünün birbirlerini dengeleyerek insanlığın kibir düzeni liberalizm, kin düzeni sosyalizm, katı zihinlerin düzeni muhafazakarlık, kötü modaların düzeni modernite gibi savruluşların yerine insanların ihtiyaçları ilkeleri ve idealleri doğrultusunda bir eklektik siyaset kurmasına yönelik tespitimiz bu çıkarımlara dayanmaktadır.

Bilindiği üzere fenomenolojini gayesi doğrudan ulaşılan açık seçik görülen ve kesin nitelikli olan bilgiyi elde etmektir. Sözlerden kuramlardan şeylerin kendilerine dönme parolasıyla yola çıkan Edmund Husserl'de temel kaygı onu şeylere gitmeye zorlayan üç temel saik olan kesinlik, açıklık ve doğruluktur.⁴⁰² Biz de Husserl'in bu üç temel saikini doyurucu biçimde amacına ulaştıran ve birbirleriyle uyumlu çalışan üç felsefeyi kullanarak kesinliği fenomenolojiyle, açıklığı postmodern söylemlerle, doğruluğu ise pragmatizme dayandıran bir eklektik

⁴⁰⁰ Hulki Cevizoğlu, **Beden ve Teknoloji** s.197

⁴⁰¹ Ahmet Alkayış, Felsefi Akımlar Üzerine Bazı Değerlendirmeler 20.Yüzyıl Örneği **Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi** , 4 (1) , 53-71 s.5

⁴⁰²Husserl **Fenomenoloji Üzerine Beş Ders** Çeviri:Harun Tepe Bilge Su Yayıncılık Ankara 2015 s.99

sistemi benimsemiş olmaktadır. Böylece belli bir toplumun belli bir dönemdeki bakış açısını tüm toplumlara dayatmak yerine farklı bilgi ve deneyim birikimlerinin birbirini etkileyen ve destekleyen sinerjisini esas almış bulunuyoruz.

Çağımızda yoğun bilgi akışının olduğu her yerde olduğu gibi siyaset de belli bilgi odaklarının, medya merkezlerinin, etnosentrik zihniyetlerin etkisinde kalmakta ötekileştirmeler yaftalamalara dışlamalar eşliğinde dogmatik uzlaşsız ve katı bakış açıları tarafından türetilen ırkçı, yabancı düşmanı, çok kültürlülük karşıtı söylemler baskınlıklarını arttırmaktadırlar. Liberalizmin fikir önderlerinden olan John Stuart Mill'in "Resmi bir makam için kendi ülkesinde daha ehliyetli biri varken oraya başkasını atayan bir hükümdar Tanrıya ve devlete karşı günah işlemiş olur düsturunu İncilde değil Kuran'ı Kerimde görüyoruz" diyerek⁴⁰³ Batı uygarlığının Doğu toplumları karşısındaki eksikliklerini ilahi metinler üzerinden bile rahatça gösterebilirken çağımızın Avrupasını Kur'an yakan aşırı sağcı, islamofobik ve içe kapanmacı sahte elitleri esir aldığına tanık olunmaktadır.

Reformist niteliğini kaybeden liberalizmin ve liberalizmi dengeleme özelliğini yitiren sosyalizmin yığınlara sunabildiği şeylerin giderek azaldığı dünyamızda bir avuç İskandinav refah devletinin sahiplendiği sosyal demokrasi ile bir avuç Amerikan aydınının üstlendiği demokratik devletçilik esnek ve evrensel yorumlarına uyarlanmayı beklemektedir. Bu noktada eklektik bir siyaset kuramına yönelik duyulan ihtiyaç artmakta böyle bir kuramın üstleneceği işlevler ve ulaşabileceği idealler ön plana çıkmaktadır.

Hannah Arendt'in belirttiği üzere "yurttaş ancak diğerleriyle birlikte ve karşılıklı etkileşim içerisinde girerek bireyselliğini ortaya koyabilir."⁴⁰⁴ Böylece kişi Husserl'deki özneler arası deneyim paylaşımını, Lyotard'daki soyut ve etkisiz evrenselci söylem yerine yerel ve somut olanı, Rorty'deki söz dağarcıklarının olumsuzluğunun yani her söz dağarcığının kendi nedenselliğini barındırmasının anlaşılmasını aynı ortak zeminde görüp anlayarak kendini bu düşünce çeşitliliği içinde konumlayabilmektedir. Bu da tek tip herhangi bir söylemin etkisi altına girmeksizin farklı söylemlerin çeşitli doğru yönlerinin uzlaştırılıp kaynaştırılması ile mümkün olabilmektedir.

⁴⁰³ John Stuart Mill **Hürriyet Üstüne** Çeviren:Mehmet Osman Dostel Liberte Yayınları s.100

⁴⁰⁴ Sanem Yazıcıoğlu **Doğumunun Yüzüncü Yılında Hannah Arendt** s.211

5.1.1 EKLEKTİK SİYASET KURAMINA DUYULAN İHTİYAÇ

Merhum siyasetçilerimizden Aydın Güven Gürkan'a göre çağımızın çok üreten dünyasında durmadan yeni mallar üretilirken, daha çok sayıda daha nitelikli ve daha ucuza üretim sağlanmaktadır. Ama aynı zamanda bu dünyada daha çok eşitsizlik daha çok çevre yıkımı ve en önemlisi daha çok şiddet kan vahşet ve göz yaş da üretilmektedir. Barış sosyal adalet ve ekolojik denge günümüz dünyasının en temel sorunlarından başlıcalarını oluştururken insanlık bu sorunlarını henüz çözebilmiş değildir. Kapitalizm, onun siyasal düzeni, bu düzenden türeyen ahlak anlayışı ve zorunluluklardan doğan kurallar bu sorunları çözmeye yetmemektedir. Aksine derinleştirip yapılaşmaktadır.⁴⁰⁵

Cumhurbaşkanı danışmanlarımızdan İbrahim Kalın ise, Husserl'in Avrupa merkezci bir bakış açısıyla ortaya koyduğu "Avrupa İnsanlığının Krizi" yapıtına atıf yaparak bu krizin önce Avrupa'yı sonra tüm dünyayı içeren bir hal aldığını ifade etmektedir. Bunun sonucunda bilim insani bir noktaya gelememekte siyaset daha çok adalet getirememekte; dolayısıyla çok kültürlülük de gelişmemektedir. Önceki devirlerin idealler çatışması günümüzde yerini vahşi çıkar çatışmalarına bırakırken Berlin'den Kiev'e Şam'dan Kudüs'e Wahington'dan Tahran'a yeni bir soğuk savaşın zilleri çalınmaktadır.⁴⁰⁶ Geçmişte yaşanan soğuk savaşın iki kutbu olan devrimci proleteryanın materyalizminin olduğu kadar onun rakibi barbarlaşmış emperyalizmin idealizminin de saflarına geçmeye yeteneksiz olan fenomenoloji işte bu noktada bir üçüncü yol açmak istemektedir.⁴⁰⁷ İnsanlığa karşı sorumluluğumuzu hatırlıdan çıkarmamada ısrar etmek gerektiğini belirtip çağ uğruna sonsuzluğun feda edilemeyeceğini vurgulayan fenomenoloji⁴⁰⁸ ile tüm fenalıklarını geride bırakan bir modernizm olma amacıyla ortaya çıkan postmodernizm⁴⁰⁹ siyaseti ortak yaşam kurma sanatı olarak gören ve bu ortak yaşamın kurulması için de konuşmanın paylaşmanın ve kelimelerin ortaklaşmasının gerektiğini söyleyen⁴¹⁰ pragmatik üslubun işbirliğine ihtiyaç vardır.

Bireylere devlet aile gibi bir dizi değerin doğal gözükmelerini sağlayan süreç "toplumsal nesneleşme" olarak adlandırılmaktadır. Bir fenomenler bütünü bu şekilde

⁴⁰⁵ Aydın Güven Gürkan, **Vicdan Kanaması**, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.243,244

⁴⁰⁶ İbrahim Kalın "Berlin Duvarı ve Avrupanın Bitkinliği" 13 Kasım 2014 Perşembe sabah.com.tr

⁴⁰⁷ Jf Lyotard **Fenomenoloji** Çeviren İsmet Birkan Dost Yayınları Ankara 2007 s. 138

⁴⁰⁸ Edmund Husserl **Kesin Bilim Olarak Felsefe** Çeviren Abdullah Kaygı Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları Ankara 2014 s. 66

⁴⁰⁹ Ali Akay **Postmodernizmin Abacı** Say Yayınları 2013 İstanbul s. 7

⁴¹⁰ Ralph Keyes **Hakikat Sonrası Çağ Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma** Türkçeleştiren Deniz Özçetin 2017 Tudem Yayın Grubu İzmir s.402, 403

katılaşırken sürecin sonunda onu cisimleştiren bireylerin dışında kendine özgü bir mevcudiyete kavuşmaktadır. Örneğin zihinlerde olduğu kadar nesnel toplumsal gerçeklik olarak da mevcut olan devlette de durum böyle olmaktadır. İşte bu nedenle devlet onun adına konuşan ve hareket eden faillerin somut faaliyetinden ibaret olmayan bir toplumsal iktidara sahiptir. Böylece toplumsal gerçeklik iki düzeyde de mevcut olmaktadır: Tarihin herkese kendini dayatan bir gerçeklik olarak ürettiği “nesneleşmiş gerçeklik” ve tarihin bireylerin kendine özgü toplumsal karakteristiklerine göre onlar tarafından içselleştirilmesiyle oluşan “içselleştirilmiş gerçeklik.”⁴¹¹ çağımızda nesneleşmiş gerçeklik ile içselleştirilmiş gerçeklik arasında bir kopukluk ayrıklık uyuzmazlık söz konusudur. Nesneleşmiş gerçeklik dünyanın refah kalkınma ilerleme gibi sorunları halledip dijital inovasyon, yenilikçi proje ihtiyacını vurgulayan biçimde küreselleşme bütünleşme teknolojik ilerleme üzerinde ısrarcıyken içselleştirilmiş gerçeklik boyutunda insan bir yandan gelir uçurumlarına sahip toplumsal adalet sorunları yaşayan bir dünyada kendine yer bulma çabası içindeyken diğer yandan yerel ve bölgesel göç terör radikal hareketler gibi problemlerle uğraşmaktadır. Siyasal bir perspektiften bakıldığında nesnel gerçekliği tahakkümü altına alan küresel liberalizm ile içselleştirilmiş gerçeklikleri radikalize eden yeni toplumsal sol hareketler her iki tarafın doğrularının kabullenilip yanlışlarının reddedildiği eklektik bir kurama ihtiyaç doğurmaktadır.

Bireysel çıkarı doğrultusunda kolektif eylemlerden kaçınmak isteyen çağın özgür bireyinin yaşadığı kolektif eylem paradoksunu da,⁴¹² bireyin tek başınayken karşılaştığı sorunlara olası diğer çözüm yollarından çoğunu dışlayıp sadece bir kaçını değerlendirmesine neden olan kişisel rasyonalliğin sınırlılığını da⁴¹³ kabul eden eklektik siyaset perspektifi onu bireysel çıkarından vazgeemeyecek şekilde kolektif eyleme dahil edebilecek ve sorunların çözümünde kişisel sınırlı rasyonalite ile yığınsal tepkilerin orta yolunu sağlayacak grup sağduyusu yaratabilecek bir form oluşturmalıdır.

Karşılıklı duygudaşılığın özel bir türünün biz-perspektifinin gelişiminde hayati bir rol oynayabileceği fikri de Husserl’de bulunabilir. Yirmilerin ve otuzların başındaki elyazmalarında Husserl, başkasına yönelik olup dolayısıyla da kendine deneyimsel olarak yönelen duygudaşlık deneyimin yani başkasına yönelik deneyimin

⁴¹¹ Philippe Riutort, **Sosyolojiye Giriş Dersleri**, eviren: Ertuğrul Cenk Gürcan, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2015, s.60

⁴¹² Riutort age s. 51

⁴¹³ Riutort age s.52

kişinin kendi eş-deneyimini içerdiğini yani biz edimlerinin olanak koşulu olduğunu ileri sürer. Husserl kişinin başkasına hitap ettiğinde ve başkası kişiye hitap edildiğinin farkına varıp karşılık verdiğinde ne olduğunu inceler. Her ikisi de başkası tarafından deneyimleniyor ve anlaşılıyor olduğunun farkına vardığında, daha yüksek kişiler arası bir birliğin yani bizim tesis edilebileceği iletişimsel edimlerle ilgilenilir. Husserl bu nedenle bizim kurulması için diyalogun merkeziliğini vurgular ve topluluk yaratan bir edim olarak iletişimden bahseder.⁴¹⁴ Husserl'in bu görüşleri belirtmesinden sonra bir süreliğine fenomenoloji gözden düşmüş ve eleştirel kuram, yapısalcılık ve yapı-söküm gibi diğer kuram oluşumlarıyla ikame edilmiş ve onlar tarafından aşılmıştır. Bununla birlikte fenomenolojinin son 10-20 yıl süresince yeniden canlandığından şüphe duyulamaz. Bunun pek çok nedeni vardır ancak elbette bir tanesi işaret sistemleri dil oyunları söylemlere vs yoğunlaşma sayesinde deneyim öznesinin kolayca bir kenara atılmasının yeterli olmamasıdır.⁴¹⁵

Fenomenolojik özümsemeden başlayıp, postmodern dil oyunlarından beslenip pragmatist uzlaşılarda tamamlanan eklektik bir siyaset kuramı günümüzde ihtiyaç duyulan sağduyulu, radikalleşmelere ve marjinalleşmelere karşı mesafeli, ötekileştirmelerden arınmış, kendi özeleştirisini yapabilen, olaylara karşı kendisini uyarlayabilen siyasaların üretiminde etkin rol üstlenecektir. Tarihi, sosyalizmin yaptığı üzere ileri sarılıp hızlandırılacak bir senaryo ya da liberalizmin yaptığı üzere kendi üzerinde bitirecek bir film gibi görmekten ziyade eklektik siyaset kuramı tarihin tekerrürlerinden ibret ve cereyanlarından ilham alan bir bakış açısı takınarak çağın olaylarına kapsamlı bir bakış yöneltebilecektir. Bull'un da belirttiği üzere günümüzde, 20.yüzyıldaki siyasi değişim süreci içinde karşımıza çıkan hemen hemen bütün aktörler bugün ya ortadan kaybolmuş ya da ciddi biçimde güç kaybetmiştir. Dolayısıyla çağdaş politikalar içinde birden fazla olası yanıtı olan birçok sorunun yanında yanıtız kalan tek bir soru mevcuttur: Ütopik gelecekler bakımından sayısız tasarı söz konusuken bu tasarıları kim gerçekleştirecektir?⁴¹⁶ Eklektik siyaset kuramı bu belirsizliği giderebilme potansiyeli taşımaktadır.

⁴¹⁴ Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller** İngilizceden Çeviren Seçim Bayazıt Ayrıntı Yayınları 2019 s.117-118

⁴¹⁵ Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller**, s.163

⁴¹⁶ Malcolm Bull, "Çokluğun Sınırları" Çeviren: Orkun Güner içerisinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek**, Editör Zeynep Koçak, s.3

5.1.2 EKLEKTİK SİYASET KURAMININ ÜSTLENECEĞİ İŞLEV

Günümüzde sosyal bilimlerle uğraşanlar arasında bazıları hem kuramsal hem de pratik alanlarda canlı bir faaliyet içine girmiş ve yaptıkları işi önemine göre seçip toplumsal alanda insan bilgisinin arttırılması gerektiğine inanmış kişiler olsa da bu kesimin aksine bazıları da ya sığ metodoloji tartışmalarına girerek ya da ilmin ruhunu kavrayamayıp onun sadece formaliteletini icra etmeye çalışmaktadırlar. Felsefede bir takım insanlar sordukları sorulara kesin cevaplar bulamasalar da insan düşüncesinin işleyişiyle ilgili yeni bulgulara ulaşmaya çalışırken bir takım insanlar da sığ bir bilimselliğe din dışı bir tanrı anlayışına ya da varoluşçu bir ümitsizliğe dayanarak yeni düşünceler inşa etmeye çalışmaktadırlar.⁴¹⁷ Bu karmaşa içerisinde bir süreci tüm boyutlarıyla algılayamamak doğulu kafa yapısının bir kısır döngüsü bir yeteneksizliği olarak görülürken⁴¹⁸ tek tip ve ben merkezci belli öğretilerin dogmalaştırılarak tüm insanlığa dayatılmaya çalışılması da batının bir merhametsizliği olarak kanımızca düşünülebilir. Söz konusu bu tartışmalar arasında olgular ve hakikat günümüz siyaset alanında tehlike altındadır. Birilerinin devamlı olarak gözümüzü boyamaya çalıştığı bu dünyada nasıl davranacağımız ise bizim kendi kararımızdır. Hakikat her zaman olduğu gibi hala önem arzlemektedir ve vakitlice bunun farkına varıp varmamak bizim seçimizken⁴¹⁹ Lyotard'ın “gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım gelin sunulamayana tanıklık edelim farklılıkları etkin kılıp adın onurunu kurtaralım” çağrısını hatırlamakta yarar vardır.⁴²⁰ Bu düşünürün bireyin özgül kendilik olarak mevcut olmadığını çünkü yaşam öykülerinin gösterdiği gibi toplumsal varlıklar olduklarını ancak bireyi zorlayıcı bir öge olarak toplumun da bulunmadığını çünkü toplumun da bireysel tarihlerin toplamıyla simgeleştirdiğini ifade ettiği⁴²¹ göz önüne alındığında bireyi aşan ve toplumdan taşan yeni bir temel yapı taşı üzerine bina edilecek olan eklektik siyaset kuramının kısır tartışmaları sonlandırma, akademik ve bilimsel kampları yumuşatma ve çağın birikimini değiştirip dönüştürerek sonraki kuşaklara aktarma işlevleri sunacağı ortadadır.

Politika günümüzde aydınlanmayı yüceltse de, aydınlanma karşıtı olsa da, pozitivismi eleştirse de dünyanın kaybolan büyüsunü yeniden kazandırmaya çalışsa

⁴¹⁷Kenneth Boulding, **Yirminci Asrın Manası**, Çeviren Erol Güngör, Devlet Kitapları, İstanbul, 1971

⁴¹⁸ Ali Dündar **Keamlizmi Doğru Algılamak** Ardıç Yayınları Ankara 1981 s.204

⁴¹⁹ Lee McIntyre **Hakikat Sonrası** Çev: Mehmet Fahrettin Biçici 2019 İstanbul Tellekt yayınları s.21

⁴²⁰ Jf Lyotard **Postmodern Durum** Vadi Yayınları Bilgi Üzerine Bir Rapor Ankara 1994 s.159

⁴²¹ Jf Lyotard **Fenomenoloji** Çeviren İsmet Birkan Dost Yayınları Ankara 2007 s.108

da bilinen tek şey politikaya ilginin azalmakta olduğudur. Varolan inançlar da ya fanatikleşip yok olmakta ya da meşruiyetlerini kaybetmektedirler. Postmodern durumu belirten şekilde bir yanda cemaatleşmenin ve kabileleşmenin diğer yandan ise bireyleşmenin yan yana durduğu görülen dünyamızda ideolojilerin yerini kayıtsızlık almaktadır.⁴²²

Dünyada yığınların aşırı politize olup dünya barışının ve toplumsal huzurun tehdit altına girdiği 1930-1970 arası sol baskın ve devlet odaklı siyasal dönemin yoğun politik atmosferinin anti tezi olarak görebileceğimiz 1980'lerden günümüze yaşanan sağ egemen liberal periyotta büyük yığınlar küçük gruplara küçük gruplar bireylere ve bireyler de günümüzde konaç olarak tanımladığımız münferit, muhalif, muhacir üçlüsüne ufalanacak derecede apolitize edilmiş ve siyasetten uzaklaştırılmışlardır. Haksızlığa tepkisini 30'larda 50'lerde sokağa çıkararak ve kaos yaratarak gösterme gafletine düşen insanlık, çağımızda da kendisinde ancak sosyal medya üzerinden ifade edebilme gayretini bulmaktadır. Radikal gafletlerden marjinal gayretlere savrulan insanların karşılıklı diyaloğa ve siyaset kurumuna güvene dayalı bir toplumsal ortama ihtiyaçları vardır. Eklektik siyaset kuramının işlevi “ya hep ya da hiç”çi, haklı ve haksız şeklindedeki ayrıştırımacı, toplumun çeşitli kesimlerini birbirlerine karşı kamplaştıran ya da en azından duyarsızlaştıran söylemleri reddetmektir. Böylece fenomenolojik yaşam dünyalarındaki deneyimleri esas alabilmektedir. Postmodernizm ise meta anlatıların tutarlılık adına yaptığı dayatmaları reddetmektedir. Pragmatizm de devleti tanrılaştıran aşkıncılıkla devleti alelade bir ara bulucu konumuna düşüren araçsalcılığın ortasını bulmayı amaçlamaktadır. İnsanların kendi iradeleriyle yaşayacakları zihinsel dönüşümlerin sert parti propagandalarının ya da otel lobisi buluşmalarının sonucunda sağlanan göstermelik konsensüslerden daha kalıcı olacağı aşıkardır. Judt, “Sonsuza dek işlevini yitirmiş “serbest piyasa” ve “sosyalizm”in dillere pelesenk olmuş dehşetleri arasında yalpalamaya mahkum muyuz?”⁴²³ sorusunu sorarken liberalizmin de sosyal demokrasinin de olumlu yanlarını kabullenip olumsuz yanlarını reddeden kısmen eklektik kısmen eleştirel bir yaklaşıma kapı aralamıştır. Böylece çağın liberal konformizine ve geçmişin sosyalist radikalizmine sapmadan kendi ideallerini oluşturmuş bir eklektik yapıyı müjdelemiştir.

⁴²² Ali Akay, **Postmodernizmin ABC'si**, Say Yayınları, 2013, s.148-149

⁴²³ Tony Judt **Kötülük Kol Gezerken** s.33

5.1.3 EKLEKTİK SİYASET KURAMININ YÖNELDİĞİ İDEAL

Liberalizmin kibrinin ve sosyalizmin kinin aksine orta boyutta bir ideal olarak ODAK için TANIM anlayışı seçilmiştir. İngilizcesi “SUNNY on PEAK” (Social Understanding’s Neutral Non-Extreme Yield On Positive Externalisationless Allied Kids) olan bu ideal hem fenomenolojik yaklaşımla ortak yaşam dünyalarına hitap edebilecek kadar kişisel hem postmodern yaklaşımla meta anlatılara alternatif olacak kadar tepkisel hem de pragmatist üslupla çağın ruhuyla uyumlu reformlar gerçekleştirebilecek kadar da işlevsel bir yaklaşım sunacaktır.

Günümüzde sosyal demokrasiyle desteklenmiş bir liberalizmi ya da bir başka deyişle sosyal demokrasi sonrası liberalizmi devletle varılacak sosyal-politik anlaşma (sivil özgürlüklerin genişletilmesi, devletin toplu hizmet yaratması), toplumun kendisiyle varacağı toplumsal (demokratik) uzlaşma, patronlarla varılacak sosyo-ekonomik uzlaşma olarak gören yaklaşımlar bulunmaktadır.⁴²⁴ Rosanvallon gibi düşünürlerin ortaya attığı bu yaklaşımların eklektik kuramımızdaki münferit muhalif ve muhacir üçlüsüne yani konumsal açmazdakiler arasında yürütülmesi sağlanırsa kurulacak radikal iletişim döngüsü bize komunizmin tepeden inmece ya da liberalizmin konformist bireyci iletişiminin aksine daha demokrat daha geniş bir etkileşim ağı sunacaktır. Liberalizm çağımızda baskın ideoloji olarak dogmalaşma eğilimi gösterirken kendi içeriğine uygun olarak kullanabileceği fenomenolojik felsefe pragmatist işlevsellik ve postmodern çoğuculuk araçları ile sosyal demokrat derinlik kazanarak daha esnek daha insani ve daha uzlaşmacı bir nitelik kazanabilecektir. Bahsi geçen bu potansiyel liberalizmin geçmişiyle de uyumludur. Waldron’un da belirttiği gibi liberal öğreti sosyalist öğreti gibi kendi içinde büyük canlılık ve çeşitlilik göstermiştir. Ayrıca bazen diğer siyasal doktrinlerle içiçe bile geçmiştir.⁴²⁵ Bu eklektik siyaset kuramının yöneldiği idealin çağın ruhuyla uyumluluğunu gösteren bir husustur. Sosyalizmin ve liberalizmin aşırılıklarını iki taraflı olarak reddedip, ılımlı ve makul oldukları yerde ikisinden de yararlanılması en tarafsız ve en olumlu tutum olacaktır.

Örneğin liberalizmle sosyalizmin iki aşırı kutuba savrulduğu fırsat eşitliği konusunda fenomenolojik perspektifin optimal ve ideal bir tutum takındığı, fenomenolojiyi toplumsal bilimlere başarıyla uygulayan Schütz’ün çalışmalarında görülebilmektedir. Schütz’e göre fırsat eşitliği ideali kendisini çeşitli grup

⁴²⁴ Mutlu Sesli, “Kitap kirtığı refah devletinin krizi” **Enderun dergisi** cilt 4 sayı 1 s.45

⁴²⁵ Jeremy Waldron “Theoretical Foundatins Of Liberalizm” **The Philosophical Quarterly**, V. 37, n 147 (April 1987) s..129 Den Aktaran Atilla Yayla Plato Film Yayınları 2003 Liberalizm s. 18

aidiyetlerinin esareti içerisinde bulan bireye mutluluğun peşinde koşma ve kendi tanımlaması dahilinde içerisinde bulunduğu toplumsal gerçekliğin izin verdiği azami düzeyde kendini gerçekleştirme hakkını sağlamalıdır.⁴²⁶ Burada Schütz birey ile toplum arasında bir uzlaşma sağlamaya çalışırken benzer bir uzlaşmayı Onur Kartal da “ben ve başkası” arasındaki farklılaşmayı uyumlulaştırmak için önermektedir. Kartal’a göre ben’in bilinci başkasının bilinci olarak sonsuz bir başkalaşma sürecine açılabilir. Ben’in dünyasını başkasının dünyasından koparan ve bunlar arasında savaşa yol açan politik mekanizmalar algının politik ufkuyla ifşa edilebilir.⁴²⁷

Tüm bu fenomenolojik çalışmaların ve eklektik siyaset kuramı kurma çabamızın yöneldiği ideali şöyle özetleyebiliriz. Husserl’e göre hayatın saflığına gerçek anlamda dönüş geleneksel nesnelci felsefenin bilimsel karakterinde yatan felsefi saflığı aşmanın yegâne mümkün yoludur. Varoluşsal nedenlerle icra edilen tüm refleksiyonlar doğal olarak eleştireldir.⁴²⁸ Dolayısıyla 20.yüzyılın başında sol ve sosyalist görüşlerin tüm dünyayı tahakkümlerine sokma çabalarının insanlığa yaşattıkları dramların benzerlerini 21.yüzyılın başındaki sağ ve liberal görüşlerin hegemonyasının yaşatmaması için hayatın saflığına, varoluşun eleştireliliğine, fenomenolojik bilince, fenomenolojik bilincin radikal bir başkalaşımı olan postmodern üsluba ve postmodern üslubun nihai bir formu olan Rorty öncülüğündeki ironici pragmatizme başvurmak gereklidir. Aksi takdirde Zizek’in vurguladığı üzere siyaseten doğrucu söylemlere sığınılması sonucunda uygulanacak olan ironi yaşağı gittikçe artan bir şekilde resmi jargonun kendisine dair ironik bir işleve dönüşerek yasakçı stratejileri başarısızlıkla sonuçlandıracaktır.⁴²⁹

Douzinan’ın da vurguladığı üzere günümüzde yalnızca radikal hedefleri olan bir siyaset ve toplumsal hareketin birleşmesi başarılı olabilecektir.⁴³⁰ Dolayısıyla çağımızın sorunlarına çözüm sunabilecek etkinlikte ve sıradan söylemlerin ötesindeki radikallikte bir çözüm için eklektik siyaset kuramının özgün unsurlara sahip olması gerekmektedir.

⁴²⁶ Alfred Schütz **Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler** Heretik Yayınları Türkçe Söyleyenler Adnan Akan Seyda Keskinöglü Ankara 2018 s.350

⁴²⁷ Onur Kartal **Başkasının Politikası Husserl Heidegger Levinas** İletişim Yayını İstanbul 2017 s.80

⁴²⁸ Husserl Krisis s.61’den Aktaran Habip Türker Yüksüz Diyalektik: Husserl Fenomenolojisi Üzerine Bir Deneme Ebabel Yayınları 2016 s. 96

⁴²⁹ Slavoj Zizek, **Cinsel Olan Politik Midir**, Çeviren Bahadır Turan, Encore Yayınları, İstanbul, 2018 s.30-31

⁴³⁰ Costas Douzinan “Felsefe ve Direniş” içinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek** s.71

5.2.EKLEKTİK SİYASET KURAMININ UNSURLARI ÜZERİNE

Eklektik siyaset kuramı felsefi, toplumsal ve siyasal boyutta farklı sacayakları üzerine kurulmuştur. Düşünsel yapıda gerçekliğin kurucu unsurları olan öz, söz ve iz yapılarını sırasıyla fenomenolojik bağlam postmodern söylem ve pragmatist uzlaşılarda birbiriyle bütünleştirmiştir. Bu felsefeleri özümsemeci tekil zemin, yorumlayıcı çoğul kolonlar ve işlevsel bir çatı üçlüsüyle eklektik şekilde bina eden adı veren eklektik siyaset kuramı; toplumsal yaklaşımda yapmacık bulduğu birey ve yığın arasındaki ikiliği bireyden büyük yığından küçük doğal insani yapılar olarak tanımladığı konaç yani konumsal açmazlar üzerinden çözüme ulaştırır. Siyasal alandaki ideallerini ise yerel insanların isminde özetlenmiş evrensel amaçlarla açıklar: O.D.A.K için T.A.N.I.M yani “Olumlulukta Dışlamasızlıkta Anlaşmış Kuşaklar İçin Toplumsal Anlayışın Normatif İlmli Müzakeresi”. (S.U.N.N.Y on P.E.A.K Social Understanding’s Neutral Normative Yield on Positive, Externalisationless, Allied, Kids)

Bilindiği üzere teleolojik yaklaşımların aksine siyasal liberalizmin en temel özelliği kendilerine ait çok sayıda iyi görüşüne sahip çatışan makul kapsamlı doktrinlerin olduğunu kabul etmesidir. Liberal demokrasilerin temel amacı farklı düşüncelere sahip insanların birlikte yaşamasını sağlamaktır. Siyasal liberalizm, farklı hayat biçimleri karşısında tarafsız ve bireye kendi hayat biçimini seçmesine imkân veren bir çerçevedir. Kamusal akıl demokratik müzakerelerde izlenecek prosedürlere ve standartlara ilişkindir. Kamusal akıl temel hak ve özgürlükleri kapsayan bir içeriğe sahiptir. Bu temel hak ve özgürlükler bireysel ya da genel yararı amaçlayan mükemmeliyetçi değerler karşısında önceliklidir. Rawls'a göre kamusal akıl vatandaşların bu hak ve özgürlüklerinin adil değerini garanti eden usuldür.⁴³¹ Uzlaşma ise kimi postmodern yaklaşımlarda karanlık ve tehlikeli bir kelime haline gelmişse de 1990’lardan beri dünyanın pek çok yerinde gelişen aktivist kültürün göbeğinde de yer almaya devam eder.⁴³² Eklektik siyaset kuramı ise toplumsal gerçekliğin kamusal akıl ve uzlaşmayla kurulmasını hedefler.

Çağımızda toplumsal gerçeklik algısı yığın iletişim araçlarının dezenformasyonuna sosyal medyadaki çeşitli algı operasyonlarına halk arasındaki

⁴³¹ Mehmet Kocaoğlu: John Rawls: Liberal Adaletin İlkeleri (Ss: 905-937) Siyasal Düşünceler Tarihi (Orion Kitabevi) Editörler: Hamit Emrah Beriş - Fatih Duman / Kızılay Ankara s.928

⁴³² Warren Breckman / Kalabalıkların Sesi Duyulur Mu? “Awall Street’i İşgal Et” Kendiliğinden Örgütlenme ve Doğru Demokrasi / Çeviren Can Demir içinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek** derleyen Zeynep Koçak s.110

çeşitli spekülasyonlara farklı kesimlerin çeşitli önyargılarına anonim çarpıtmalara provokatif söylemlere ve internet trollerinin sulandırılmaları karşısında savunmasız şekilde dururken bir de üzerine gelişen teknolojinin sonucunda oluşturulan yapay zekâ algoritmalarının çarpık denetimlerine ve siber tahakkümüne maruz kalmaktadır. Bu konudaki sıkıntılar hergün artmaktadır. Harari'nin verdiği örnek bu konudaki tehlikenin ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Ekim 2017'de Filistinli bir işçi facebook sayfasında işyerindeki bulldozerin yanı başında çekilmiş bir fotoğrafını paylaşarak altına günaydın yazmıştır. Otomatik bir algoritma arap harflerinin transliterasyonunda ufak bir hata yapıp harfleri günaydın anlamına gelen "ysabechhum" yerine "katlet!" anlamına gelen "ydbachhum" olarak algılamıştır. Bunu sonucunda İsrail güvenlik kuvvetleri paylaşımı yapan adamın bulldozerle insanları ezmeyi planlayan bir terörist olabileceğinden şüphelenip adamı gözaltına almıştır. Algoritmanın hata yaptığı anlaşılınca adam serbest bırakılmıştır. Harari'nin de vurguladığı üzere bugün söz konusu bu masum adam gibi Batı Şeria'daki pekçok Filistinlinin başına gelenler yarın dünyanın dör başındaki milyonların başına geleceklerin bir ön gösterimi olabilir.⁴³³

Filistinli adamın yaşadıklarında görüldüğü gibi araçlardaki çarpıtmalarla amaçlardaki önyargılarla birleşerek bilgi çağı olan günümüzü linç çağına dönüştürebilmektedir. Dolayısıyla toplumsal gerçekliği bireyin önyargılarından yığınların lincinden ve internet çarpıtmalarından kurtaracak uzlaştırmacı kaynaştırmacı ve çok yönlü bir bilgi sağlaması sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Gerçeğin nesnel temelini öznel boyutlarını ve insani işlevini bir arada yürütecek bir yaklaşım nesnelci totalitarizm, öznelci konformizm ve işlevci radikalizm tehlikelerini önleyerek tek başına tehlikeli olabilecek bu üç yaklaşımı birbiriyle dengeleyecek bir etkileşim ortamını sunacaktır. Dolayısıyla eklektik nitelikli bu yaklaşım sağduyulu bir bilgi sistemi kuracaktır. Böylece Borch'un önerdiği yığınların post liberal bir şekilde kavranması hedefine⁴³⁴ ulaşılabilmesi için daha geniş vizyonlu bir perspektif sağlanmış olacaktır.

⁴³³ Yuvel Noah Harari **21.Yüzyıl İçin 21 Ders** Türkçesi Selin Siral Kolektif Kitap 2018 İstanbul s.74

⁴³⁴ Christian Borch, "Kalabalıklar ve Demokrasi: Kalabalıkların Siyaseti Üzerine Post-Liberal Düşünceler" içinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek** derleyen Zeynep Koçak s.82

5.2.1 ÜÇLÜ EKLEKTİK YAPI

Kenneth Boulding bize uzlaşmacı ara yolların ve kaynaştırmacı yaklaşımın önemini şu şekilde vurgulamaktadır: “Kalkınmaya en uygun bir ideoloji varsa bu ne kapitalizmdir, ne de sosyalizmdir. Fakat bu ideoloji cemiyete tatbik edilecek bir ilim ideolojisidir. Büyük intikal için seçilecek ideoloji bir ideolojiden ziyade bir strateji olmalıdır. Bütün bunları söyledikten sonra insanın aklına "sen hangi taraftansın" diye sormak geliyor. Fakat bu gayet tehlikeli bir sualdir: Bizi diyalogdan ziyade diyalektiğe öğrenmekten ziyade vazetmeye, kendimizi kontrol etmektense kendimizi haklı çıkarmaya yeni şeyler öğrenmekten ziyade eski peşin hükümlerimizi doğrulamaya götürür. Hakikat şu ki hepimiz de hem bu tarafta hem öbür tarafta bulunuyoruz. Asıl mesele hepimizde de bir tarafı yükseltip öbür tarafı alçaltmanın nasıl mümkün olacağıdır. Bu suale kolay bir cevap bulmak isterdim, maalesef bulamıyorum. Kısmi bazı cevaplar bulunabilir, ama umumi bir cevap bilmiyorum. İşte bu yüzdendir ki hakikatten başka bir ölçünün konmasına taraftar değilim. Akıllı ve dürüst her insan da bu ölçünün hakimiyeti için çalışmalıdır.”⁴³⁵

Boulding'in bu yaklaşımı bize tek yönlü dogmatik makro söylemlerin yetersizliğini eklektik sinerji uzlaşmacı yapıların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle yirminci yüzyılın başat felsefi akımları olan fenomenoloji postmodernizm ve (yeni) pragmatizm akımlarının kendi arasında kuracağı üçlü bir denge bize çağımızın toplumsal gerçekliğinin kapsamlı ve tamamlayıcı bir analizini sunup yeni ve sağduyulu bir siyaset felsefesi kurmamız için ihtiyaç duyduğumuz zemini meydana getirecektir. Her söylemin belli eksiklikler gösterebileceği ve eklektik yapılarla sütunların birbirini destekleyebileceğinden hareketle güçleri birbirini dengeleyen üç sütun olarak tasavvur ettiğimiz fenomenoloji postmodernizm ve pragmatizm eklektik siyaset kuramını oluşturan temel akımlar olmaktadır.

Eklektik yaklaşım modern fenomenolojinin kurucusu Husserl de dahil olmak üzere pek çok filozof ve bilim adamı tarafından hor görülen bir metod olmuştur. Zira gerçekliğe tek bir metodla uğraşma inancı çoğu kişide farklı perspektiflerle çoğulcu yaklaşımın esnekliğine baskın gelmiş ve tek davaya hizmet iddiası çoklu perspektifleri destekleme sağduyusunu gölgede bırakmıştır. Örneğin Husserl de tarihsel eleştirel etkinliği iş edinmek ve eklektik işleme yoluyla kesin bir

⁴³⁵ Kenneth Boulding, **Yirminci Asrın Manası** Çeviren: Erol Güngör Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/ İstanbul 1971 S.170,171,190, 192

felsefe bilimine ulaşmayı istemeyi umutsuz çabalar olarak görmüştür.⁴³⁶ Ancak onun bu eklektizme sırt dönmesi bir nevi kendi çalışmalarını baltaladığı söylenebilir zira fenomenolojinin tek başına belli sınırları olduğunu gören Husserl son yazılarında “Felsefeyi kesin bir bilim yapmaya yönelik rüyasının sona erdiğini” belirlemiştir.⁴³⁷ Zygmunt Bauman’ın da belirttiği gibi mesele sağduyunun ve basit gerçeklerin görmezden gelinmesi olduğunda “toplum” diğer tüm insan yapılarından daha öndedir. Günümüz siyasetinin doğasının büyük kısmı ise siyasi sınıfın gerçekliği algılayış biçimine yönetilenleri itaat etmeye zorlama arzusuyla açıklanabilmektedir.⁴³⁸ Bu kuramın amacı gerçekliğin genel geçer evrensel öz kısmı üzerinde tartışılan söz kısmı ve gündelik yaşamda işlevlenen sonuçların oluşturduğu iz kısmı arasında tarafgirlik gütmeksizin herhangi bir algılayış biçiminin tahakkümüne girmeksizin yeni bir siyasal gerçeklik algısı oluşturabilmektir. 1960 kuşağının tutuculuğa karşı radikal tutumundan, yaratılma amacını aşarak çok daha baskın bir iktidar odağı haline gelen günümüz sosyal medyasının kaotik ortamına savrulan insanlık⁴³⁹ çağımızda eklektik sağduyuyu sahiplenebilmek için bireysel kibirden ve yığınsal kinden arınmak zorundadır. Bu da ancak liberalizmin plastik bireyi ile sosyalizmin tepkisel yığını aşan sentezleyen irdeleyen kıyasalayan ve siyasal gerçekliği işlevselleştiren bir siyasal yapı taşının oluşturulmasıyla mümkün olacaktır. Karl Popper, insanlık tarihinde her zaman inişler ve çıkışlar olduğunu büyük zenginliklerin büyük ahlaksızlıkların olduğu ortamlarda oluşabildiğini ve büyük sanat yapıtlarının da yardımlaşmanın hiç olmadığı ortamlarda doğabildiğini belirtmiştir. Buna rağmen karamsarlığın bir çözüm değil acizlik göstergesi olduğunu belirten düşünür iyimserliğin ve soruna değil çözüme odaklılığın önemini vurgulamıştır.⁴⁴⁰ Dolayısıyla farklı açılardan hem sorunun bir parçası olup hem de çözümün arayıcısı olan insanlığın mevcut açmazlarını irdeleyecek kadar dikkatli ama çözüme inanacak kadar da olumlu yaklaşım sunacak kavramlara odaklanılmalıdır.

⁴³⁶ Edmund Husserl **Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe** Çeviren Abdullah Kaygı Ankara 2014 S.71

⁴³⁷ Eloge De La Philosophie Paris Galimard 1960 S.164 (Die Philosophie Als Strenge Wissenschaft – Der Traum Ist Ausgetraut” Husserliana Cilt 6. S.508 Den Aktaran Taner Timur, **Felsefe Toplum Bilimleri ve Tarihçi** 2014 s.433

⁴³⁸ Zygmunt Bauman **Modernite Kapitalizm Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik** s.8,9

⁴³⁹ Serkan İnci, İsmail Alpen **Feminist Dünyada Erkek Olmak** Motto Yayınları 2019 İstanbul s.48, 52, 53

⁴⁴⁰ Karl R. Popper, **Daha İyi Bir Dünya Arayışı**, Çeviren İlknur Ataizi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001 S.244, 245, 246

5.2.2. KONAÇ (CONDIVISIBLE) KAVRAMI

2010'lar boyunca yığınlar ulaşımında haberleşmede toplulaşmaya yönlendirilirken 2010 sonunda ve 2020lerin başlarında görülen salgınlar bireyleri aşırı yalıtılmış ve ultra atomize bir biçime sokmaya yönlendirmiştir. Sistem bir yandan yığılaştırdığı yığınları birbirinden yalıtıma diğer yandan bilinçsel olarak aynı çerçeve içine alarak bütünleştirmeye çalışmaktadır. Bir yanda ABD'nin aşırı liberalizminin öbür yanda Çin'in insan hakları son derece kötü kolektivist devletçi kapitalizminin, liberal kapitalizmin iki aşırı uca yönelerek bir kopuş yaşamasına neden olduğu görünmektedir. Yani liberalizm ile kapitalizm arasındaki geçici ittifak dağılmaya bu ikisi arasındaki uyum yokolmaya başlamış olabilir.

Husserl'in Avrupa'nın egoizmlerin elinde bölündüğünü ifade etmesi, Friedman'ın Gelecek Yüzyıl yapıtında ABD'nin küresel süper gücünü başka ülkelerle paylaşmak zorunda kalırken Çin'in bölgeler arası gelişmişlik farklarının onun bir kağıt kaplana dönüştürdüğünü belirtmesi⁴⁴¹ Avrupanın kültürel birlikçiliğinin de, Amerikanın atomize yaşam biçiminin de Çin'in otokratik yığınsalcılığının da dünyaya tam ve yetkin bir model olamayacağını göstermektedir.

Çağımızda internetin bir etkisi olarak insanlar bireyi ve kendini müthiş bir şekilde kutsamıştır. Kendinde var olmayan melekeleri var gibi gösterirken bu var gibi göstermenin geçici mutluluğunu yaşarken içten içe beceriksizliğinin ve iki yüzlülüğünün acısını hissetmeye fakat bunu bastırmaya devam etmiştir. İnsan bir oyun konsolundaki avatar gibi istediği karaktere bürünebilmiştir. Ne kadar bunun gerçekliğine inanmak istese de sanal olan taraflarını bilen birey, gerçeklik algısının ve hakikatin bölünmüşlüğü de eklemeyerek şizofrenik bir rahatsızlıkla karşı karşıya kalmıştır. Bireysel anlamdaki bölünmenin yanı sıra toplumsal anlamda da bir bölünme gerçekleşmeye başlamıştır. Kendisini üstün gören bireyler toplumunun da altın çağının yaşamasını isterken diğer toplumları küçümsemeye başlamıştır. İnsan kendisinin içinde sıkışmışken aynı zamanda kendisi olamamanın da içine sıkışmış durumdadır.⁴⁴² İşte konumsal açmaz kavramı bu açmazdan ortaya çıkmıştır.

Birey ile yığın arasındaki yıpratıcı ikilemin yıkıcı işleyişini Profesör Stefano D'Anna "Birey ve kitle" isimli makalesinde çarpıcı şekilde ortaya koymuştur. Bireyin insanları ürkütücü bir niteliği olduğunu belirten D'Anna bireyin fikirlerinin uygunluğunun, kendine olan güveninin, kendi içindeki tutarlılığının ve bu tip

⁴⁴¹ George Friedman **Gelecek 100 Yıl** S. 127

⁴⁴² Editör Ahmet Melih Karauğuz **Bitmemiş İnşa Postmodernizm** Ketebe Yayınevi İstanbul 2020 s.258

özelliklerinin yığınları kendi hissizlikleri aldırmaçlıkları ve ilgisizlikleri ile başbaşa bırakarak toplumu kişiyi bastırma sindirme ve hatta yok etme sürecine sürüklediğini belirtmektedir. Sonuçta da birey ile yığın arasında sürekli tekrarlanan bu gerilimin diyalektik vicdanımıza geri geldiğini vurgulayan D'anna evrenimizin ikiye bölünerek yaralandığını ortaya koymaktadır.⁴⁴³

Vicdani gelgitlerin, evrensel yaralanmaların, yığınsal provokasyonların, bireysel konformizmlerin önüne geçebilmek için bireyin yenilikçi, vizyoner, eleştirel, dinamik yönleri ile yığının sağduyu, iş birliği, uzlaşa ve kamuoyu hassasiyetleri gibi önemli unsurlarının aynı potada eritebildiği ve herhangi bir ideolojinin kurgusal varsayımlarından arındırılmış çağın sorunlarına yönelmiş bir kavrama ihtiyaç duyulmaktadır. Fenomenolojik indirgemeyi, postmodern tatışmaları ve pragmatist uzlaşmaları kend içindeki diyalogla oluşturabilecek 3M ittifakları (Münferit, muhalif, muhacir dayanışmaları) kibirli liberal dayatmaları ve kindar sosyalist dogmaları aşacak sağduyu siyasetini oluşturacak anahtar kavramlardır.

Aristoteles'in her bireyin bir sosyal tabakaya mensup olduğu tezi ile Le Bon'un yığın ile özdeşleştirilmiş bireyin kimliksiz ve kişiliksiz kaldığı yönündeki iki zıt tezi arasındaki⁴⁴⁴ asırlık kör dövüşünün kanımızca "ak koyunla kara koyun kafa kafa kaya çarpışsa hangisi devrilir?" totolojisinden hiçbir farkı yoktur. Alternatifini ölüm kendisini ise sıtma olarak gösterip ehvenişer mantığından hareketle ölümü gösterip sıtmaya razı etmeye çalışan liberal ve sosyalist söylemler aynı suratlara aynı tokadı farklı ellerle atmaktan başka bir farklılık göstermemektedir. Çağımızda Liberal ABD'nin Ortadoğudaki teröre verdiği desteğin sonucunda yaşanan katliamlarla Sosyalist Çin'in Doğu Türkistan'da akıttığı kanların miktarı başa baş gitmektedir. Mesele bireyi yığına üstün kılmakta ya da yığını bireye baskın çıkarmakta değil ikisini uyum içerisinde işletebilecek mekanizmaları kurmaktadır.

Günümüzde entelektüel ve akademik dünyanın özel bir mayalanma içinde görülmektedir. Bu on yıllardır görülmemiş, disiplinleri kateden özel bir gelişme olarak kabul edilmektedir.⁴⁴⁵ Dolayısıyla bu özel duruma ve yoğun gelişmelere uygun güncel anlayışların oluşturulması gerekmektedir.

⁴⁴³ Stefano D'Anna "Birey ve Kitle" <http://profstefanodanna.com/tr/2011/01/02/birey-ve-kitle/>

⁴⁴⁴ Rodolfo Rodriguez "Analitik İlişki İki Kişilik Bir Kalabalığa Dönüştüğünde "R. Rodriguez" s. 315 316 (ss. 313-320) İçinde Bella Habip **Bensizbiz: Topluluk Zihniyetinin Psikanalizi** Çevirenler: Alp Tümertekin, Bella Habip, İrem Mizrahi, İro Kaplangı, Nazlı Ökten, Yaman Aksu. İthaki İstanbul 2002 s.20

⁴⁴⁵ Andrew Abbott **Disiplinler Kaosu** S. 155

5.2.3 “ O.D.A.K için T.A.N.I.M” ANLAYIŞI

Fransa da MAUSS hareketi Marcel Mauss’un ismini yararcılık karşıtı hareket olarak kısaltırken biz de tezimizdeki fenomenolojik özümsemeciliğe postmodern çoğulculuğa ve pragmatist uzlaşmacılığa uygun şekilde tezimizin odak noktasındaki temel anlayışı O.D.A.K için T.A.N.I.M yani olumlu dışlamasız anlayışlı kuşaklar için toplumsal anlayışın nötr ılımlı mahsulü olarak belirlenmiştir. Husserl’in egoizmlerin elinde bölünme tehlikesi taşıyan Avrupa için yaptığı uyarılar, Lyotard’ın evrenselci ilerlemeci hiyerarşik söylemlerin olası sakıncaları konusundaki analizleriyle örtüşmektedir. Bunlara ek olarak Rorty’nin söz dağarcıklarının tarihsel süreçlerin özel mahsulleri olmadığını belirtip rastlantısal bağlar içerdiği yönündeki gözlemleri de gelecek kuşaklara liberal kibir ile sosyalist kin haricinde daha sağduyulu bir siyaset perspektifi sunmayı amaçlamıştır.

Bilişim çağında ve bilişim toplumu sürecinde postmodern kültür bütün ülkeleri etkilemektedir. Türkiye, hem tarım toplumu, hem sanayi toplumu, hem de bilişim toplumunu bir arada yaşayan bir ülkedir. Dolayısıyla, Türkiye’de geleneksel kültür, modern kültür ve postmodern kültürü yaşayan toplumsal kesimler vardır. Türkiye’nin modernleşme projesini henüz tamamlanmadan postmodern kültürün etkisine maruz kalması, postmodernitenin merkezinde yer alan “hem o hem de o” ilkesinin yaşanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum, kaos ve anomi riskini beraberinde getirmektedir.⁴⁴⁶ Türkiye ve Türkiye gibi farklı siyasal perspektiflerin çelişkilerinden olumsuz etkilenen ülkelerde kendi içinde çelişkiler barındırmayan genel bir ülkeye yönelen ve yerele uyarlanabilen bir siyaset elzemdir.

Harari’nin belirttiği üzere 20.yüzyıl sona ererken faşizm, komunizm ve liberalizm arasındaki büyük ideolojik çatışmalar liberalizmin ezici üstünlüğüyle sonuçlanmış izlenimi vermiştir. Demokratik siyaset, insan hakları ve serbest piyasaya dayalı kapitalizm tüm dünyayı ele geçirmeye namzet gibi durmuştur. Ama alışıla geldiği üzere tarih beklenmedik bir şekilde çark etmiştir. Ve faşizmle komunizmin çöküşünün ardından liberalizm de çıkmaza girmiştir.⁴⁴⁷ Liberalizmin çıkmaza girmesinde liberalizmin reformist yönünü kaybedip konformist bir üslup takınmasının, yığınlara haklar sağlamak yerine azınlıklara ayrıcalıklar sağlar niteliğe

⁴⁴⁶ Vehbi Bayhan “Hedonist ve Püritan Etik Sarmalında Postmodern Gençlik”

<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/BAYHAN-Vehbi-HEDON%20c4%b0ST-VE-P%20c3%9cR%20c4%b0TAN-ET%20c4%b0K-SARMALINDA-POSTMODERN-GEN%20c3%87L%20c4%b0K.pdf>

S. 203 vehbi bayhan S.203

⁴⁴⁷ Yuval Noah Harari **21.Yüzyıl İçin 21 Ders** Türkçesi Selin Siral Kolektif Kitap 2020 İstanbul S.15

bürünmesinin etkisi büyüktür. Bu nedenle çağın liberalizmi hem kendisinin hem de insanlığın ayağına dolanan 3 büyük engel olan ötekileştirme, zulüm ve aşırılık kavramlarıyla mücadele ederek reformist niteliğini sürdürmelidir.

Ayrıca çağımızda paylaşımcı-katılımcı yapılanmalar bir türlü oluşturulamadığından dolayı lüzumsuz tartışmalarla vakit kaybedilmektedir. Eskimiş kalıpların kırılmasında kişisel hırslar ve söylemler öne geçtiği için bir arpa boyu yol alınmamış durumdadır. Tartışma ortamları "hemfikir" olanların kendi aralarında yaratıldığı için yeni fikir üretimi sağlanamamakta, dünyadaki gelişmelerden uzak kalınmaktadır. Tartışma ve çalışma her düzeyde yapılmalı ve bunlara katılım sağlanmalıdır.⁴⁴⁸ Çünkü olumlu, dışlamasız ve anlaşmacı bir toplum ülküsü ancak bu şekilde sağlanabilecektir. Bu noktada Judt'un belirttiği gibi iyi toplum derken neyi kastediyoruz? Sorusu sorulmalı, kuralcı bir bakış açısıyla önce ortaklaşa tercihlerimizi içine oturtabileceğimiz bir "anlatı" ile başlanabileceği düşünülmelidir. Böyle bir anlatı, bugünkü sohbetlerimizi kısıtlayan dar anlamlı ekonomik terimlerin yerine geçecektir. Kısaca amaçlar alemine geri dönmemiz gerekmektedir.⁴⁴⁹ Bu da toplumsal eşitliği sürekli irdeleyen farklı muhataplar ve temalar üzerinden kendini yenileyen radikal bir iletişimin müzakere süreçlerinde uygulanmasıyla mümkün olacaktır. T.A.N.I.M ifadesiyle kısalttığımız toplumsal anlayışın nötr ılımlı mahsulü ile açıklamak istediğimiz budur.

Liberalizm insanın köklü özgürlüğünün ve mülkiyet edinme yetisinin hizmetindedir, ama sonlu bir özneliğin korunmasına ilişkin bir siyasasının da oluşturulması kaygısını içerir bu siyasasının hedefi bireyin üretimlerinin kendisine yabancılaşmasına ve kendisine karşı olmasına engel olmaya dayanır.⁴⁵⁰ Ancak çağımızda insan eliyle üretilen bilgiler, metalar, olaylar, akımlar ve gündemler insanı kendi ürettiği eliyle kendisine çevresine ve hayatına yabancılaştırmakta; gencinden yaşlısına; sağcısından solcusuna; moderninden muhafazakarına tüm küresel dünya bilgi bombardımanı, bilinç uyuşması ve bilim konformizmi eşliğinde liberalizmin yozlaşmasına tanık olunmaktadır. Bu yozlaşma sonucunda insanlar birbiriyle iletişim kurar gözükürken sadece birbirlerine bilgi ve itham yağdırmakta insani olan mutabakat ve müzakere süreçleri rafa kalkmaktadır.

⁴⁴⁸ Mehmet Refik Soyer, Barış Kudar **İnadına Sosyal Demokrasi** s.118

⁴⁴⁹ Tony Judt **Olgular Değişince 1995-2010** Dilek Şendil Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2017 S.20

⁴⁵⁰ Philippe Raynaud "John Locke" içinde **Siyaset Felsefesi Sözlüğü** s. 550

Oysa mutabakat siyaset hamurunun mayası olarak tasvir edilir. Çünkü siyaset en azından bir anlamda çatışmaların en sarıh barışçıl çözüm yollarından birisidir. Şayet grupların ve bireylerin farklı çıkarlara sahip olduğu gerçeği insan yaşamının kalıcı bir ögesi ise barışçıl bir beraberlik ve varoluşa sadece müzakere uzlaşma ve ödünleşme süreçleri kısaca mutabakat kurma yoluyla ulaşılabilir. Usule ait mutabakatlar bu yüzden açık bir çatışma veya muhtemel bir şiddeten pazarlık ve ödünleşmeye alternatif olacağına taraflarca kabul edilmiş olduğu anlamına gelir. Mutabakat siyaseti reşit ve çoğulcu demokrasilerde daha sık rastlanan bir vasıf olabilir. Esasa ait mutabakatlara seçim ittifaklarının ve koalisyonların olağan olduğu siyasal sistemlerde daha sık rastlanır. Mutabakat siyaseti yararları bir yana bırakılırsa ilkesiz ödünleşmeleri teşvik ettiği, cüretkâr fakat ihtilafı politikalara teşebbüs etme cesaretini kırdığı ve merkezci ideolojik öncelikleri güçlendirdiği gibi eleştiriler alabilmektedir.⁴⁵¹

İşte bu asimetrik durumun yani yönetilenler arasında sonsuz bir bilgi kaosu ve mutabakatsızlık yaşanırken yöneticilerin liberalizmin en dogmatik formu üzerindeki sığ mutabakat durumlarının bir orta yolda dengelenmesi için diğer siyasal öğretilerle ilişki içerisinde olan etkileşimci bir siyasete yani parçalarını değiştirebilen üzerine eklenip çıkarılabilen eklektik bir siyasete ihtiyaç vardır. Günümüz toplumlarının en önemli sorunlarından olan toplumsal eşitsizlik tepeden inmeçi çözümlerle değil bizzat ezilenler tarafından yönlendirilebilecek bir niteliktedir.⁴⁵² Dolayısıyla hem toplumsal tabana hitap edecek kolektivist- dayanışmacı çözümlerin hem de toplum mühendisliği, jakoben halkçılık ya da totaliter yaklaşımlara sapmayan uzlaşmacı bakış açılarının oluşturulabilmesi için diğer siyasal düşünce ve öğretilerle ilişki içindeki etkileşimci bir yaklaşımın önemi hergün daha da artmaktadır.

Çağımızda sosyal bilimlerde hissedilen en büyük eksikliklerden birisi, bireysel-toplumsal, eşitlik-eşitsizlik ve deskriptif-normatif kavramlarının arasındaki ikiliklerin aralarında kurulacak uzlaşımların ve bileşimlerin uygulamada hemen hemen hiç bulunmamasıdır.⁴⁵³ Dolayısıyla liberal kibirin ve sosyalist kinin neden olduğu uzlaşmaz tavırdan kopup kendisini diğer öğretilerle iletişime sokan olgun bir eklektizm toplumsal bilimlerde aranan kan olma misyonunu üstlenebilecektir.

⁴⁵¹ Andrew Heywood **Siyasetin Temel Kavramları** s.51-52

⁴⁵² Andrew Abbott **Disiplinlerin Kaosu** s.250

⁴⁵³ Andrew Abbott a. g.e S.248

5.3. EKLEKTİK SİYASETİN DİĞER ÖĞRETİLERLE İLİŞKİSİ

Eklektik siyaset kuramı kendini diğer düşüncelerden tamamıyla soyutlamak ya da kendine has dogmalar kurmak yerine mevcudu özetleyerek, yorumlayarak, fenomenolojik yöntemlerden yola çıkıp ayrıntıların birbiri üzerinde hegemonya kurmasını engellemek için postmodern dil oyunlarına başvurarak ve çıkan sonuçları işlevselleştirmek için pragmatik üslubu kullanarak diğer öğretilerle ilişki içerisine girer. Tek çiçekten bal, yalnız taştan duvar, tek malzemedan aşure olmayacağını bilen bir sağduyu felsefesi olarak iradeli, iletişimci, uzlaştırmacı ve özgürlükçü bir eklektizmi esas alan eklektik siyaset kuramı çağımızın liberalizmini revize edecek tarihe gömülmüş sosyalizmin ibretlik hatalarından ders alacak ve sosyal demokratik uzlaşıları sürdürerek kendisini genişleten bir yapıya bürünecektir. Zaten siyasetin kıyaslamalı tahlili de zaman içerisinde daha da sistemleşmesine rağmen hala eklektik niteliğini muhafaza etmektedir.⁴⁵⁴

Waldo da araştırmacıları diğer alanlardan gelen bilgileri araştırmalarına katmaya çalışarak eklektik bir genişlik sağlamaya teşvik etmektedir.⁴⁵⁵ Termodinamik kanunlarının da kabul ettiği üzere dışarıya kapalı düzenlerdeki bozulma eğilimi dışarıya açık olanlara göre daha fazla olmaktadır. Böyle bir kapalı düzenin bir kısmındaki düzenliliğin artması ise diğer bölümlerdeki düzensizliğin artması ile dengelenmektedir. Günümüzün alternatif söylemlere kapalı ve belirli küreselci, liberal, kapitalist söylemlerin hegemonyasındaki tekelci siyasetinde, gelişmiş ve refaha erişmiş ülkelerdeki düzenin artarken dünyanın geri kalan ülkelerindeki yaşam kalitesinin azalıp kaosların ve krizlerin artması da bu gerçeğe acı bir örnek teşkil etmektedir.⁴⁵⁶ Zenginlerin söylemlerinin fakirlere, hükmedenlerin söylemlerinin hükmedilenlere pek uymadığı dünyamızda muhtelif söylemler arasında doğruları seçen ve uzlaştıran mukayeseli bir eklektik siyasete duyulan ihtiyaç bizce ayan beyan ortadadır. Bu doğrultuda eklektik siyasetin liberal sosyalist ve sosyal demokrat öğretilerle mesafeli ilişkiler kurması kaçınılmazdır.

Günümüz toplumlarının giderek karmaşıklaştırdığı demokrasi tartışmaları ve ona eklenerek ortaya çıkan sivil toplum arayışları aklın yeni olanaklarını yeni

⁴⁵⁴ An Yücekök **Siyasetin Toplumsal Tabanı**

file:///C:/Users/GEF/Downloads/Siyasetin%20Toplumsal%20Taban%C4%B1%20Siyaset%20Sosyolojisi.pdf

⁴⁵⁵ Tahsin Güler “2000’li Yıllar Türkiye’de Siyaset Bürokrasi İlişkilerinin Kamu Yönetimi Reformları Üzerinden Okunması” **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** S.36

⁴⁵⁶Göksel Alpan, İsmail Efîl “Bir Yönetim Modeli Önerisi: Toplam Entropi Yönetimi”

Business and Economics Research Journal Volume 2. Number 1 . 2011 s. 69

tartışma sınırları içinde ele almaktadır.⁴⁵⁷ Örneğin Avrupa’da ister sol ister sağ olsun toplumsal dayanışmanın anlamı dönüşüm geçirmektedir. Anlamlı ve önemlidir ki "ne sağ ne de sol" anlayışı Avrupanın siyasal ve bazen akademik söyleminin ana bir unsuru olmuştur. Popülizmin kendine mal edip kucakladığı fenomenler birleşimi 19.yüzyılda zorluklarla kazanılıp geliştirilmiş, 20.yüzyılda tamamen kurumsallaşmış, fakat 21.yüzyılda demodeliğe yaklaşmaktaymış gibi gözükten toplumsal varsayımlar uğrunda atılan yürekten bir çığlıktır.⁴⁵⁸ Zira unutulmamalıdır ki modernitenin komünist ve kapitalist alternatifleri arasındaki mücadele ve rekabet ancak ve ancak her iki taraf da aynı şey için yani sonlu sabit ve ölçülebilir olduğuna inanılan ihtiyaçların tümünün tatmin edilmesi için rekabet ettiği sürece anlamlı olmuştur. Ancak modernitenin sıvı aşamasında kapitalizm bu yarıştan çekilerek bunun yerine insan arzularının potansiyel sonsuzluğuna oynamıştır.⁴⁵⁹

Kapitalizmin kuru bir tüketim çılgınlığına dönüşmesi düz mantıkla liberalizmin ve dolayısıyla demokrasinin yararına görünse de, aslında yararsızdır. Çünkü demokrasinin asıl özü ifade özgürlüğünde anlam bulmaktadır. Olivier Abel’in dikkat çektiği gibi her zaman temsil edilmemiş, belki de temsil edilemez nitelikte bakış açıları vardır. Bu eksiklik demokrasiyi küçük düşürmez ama onun problematik, tartışılan, göreceli ve kırılğan niteliğini belgelemektedir. Demokrasi özünde yarım kalmıştır. Tamamlanamamıştır.⁴⁶⁰ İşte bu tamamlanılmamış eksikliği bu boşluğu tek bir dogmanın kendi içindeki tutarlılık egosuyla değil de kendini farklı perspektiflerden eleştiren eklektik bir yapının sağduyusu ile doldurmak gerekmektedir. Gadamer’in Husserl’in yaşam dünyası praksisinin temelinde yatan ahlaki dürtüye katılarak bu yaklaşımın sahici bir pratik ve siyasal ortak anlayışa yönelik eski dürtüyle irtibatlandırılabilceğini savunması gibi⁴⁶¹ eklektik öğretisi de kendini liberal sosyal demokrat ve sosyalist dürtülerle irtibatlandırabilecektir.

Abbott’un da vurguladığı gibi Çin’de demokrasi Amerikalıların düşündüğü gibi “konformist bir anarşi” değilken, Afrikalı bir köylünün gözünde de iyi yaşamın standartları alışveriş merkezleri ve trafik ışıkları ile ölçülmemektedir.⁴⁶² Dolayısıyla makul bir eklektik yaklaşımın kendini tüm perspektiflerle kıyaslaması ve onlarla etkileşime girmesi gerekmektedir.

⁴⁵⁷ Hasan Bülent Kahraman **Postmodernite İle Modernite Arasında Türkiye** s.223

⁴⁵⁸ Mabel Berezin **Neoliberal Zamanlarda Liberal Olmayan Politikalar** s.40

⁴⁵⁹ Zygmunt Bauman **Modernite Kapitalizm, Sosyalizm** S.50

⁴⁶⁰ Olivier Abel “Ricoeur Kuşkucu mu?” **Cogito** sayı 56 ss 59-75 s. 71

⁴⁶¹ Güçlü Ateşoğlu **Çağdaş Felsefenin Macerası** s.211

⁴⁶² Andrew Abbott **Disiplinlerin Kaosu** S.279

5.3.1. LİBERAL/KAPİTALİST KURAM İLE ESK MUKAYESESİ

Francis Fukuyama'nın 1989 yılında The National Interest'te yayınladığı "Tarihin Sonu mu?" başlığını taşıyan makalesinde ⁴⁶³ liberal demokrasinin tüm dünyada elde ettiği başarıyı dile getirmesi bu başarının da alternatif ideolojileri bertaraf ettiğini düşünmesi tüm alternatif kanalları hakim görüş ya da genel kabullerden ötürü zedelemektedir. ⁴⁶⁴

Francis Fukuyama'nın "Sonlar Kuramı"na bakılacak olursa sadece tarihin sonuna değil insanın bir şekilde bağlantısı olan her şeyin sonuyla karşı karşıyayız demektir. İnsanoğlu tarihi boyunca teninin ve ruhunun dokunduğu herşeyi tüketmiş ve halihazırda onun yerine ikame edecek bir şey de bulamamıştır. ⁴⁶⁵ Fukuyama'nın sözünü ettiği liberalizmin dünyaya üstün gelmesi ile alternatif ideolojilerin sonu, bir ideoloji olan liberalizmin kendisinin de nihai aşamada yaşayacağı durum olduğundan diğer ideolojileri yutan o ideoloji de sonlar silsilesinden payını alacak demektir.⁴⁶⁶

Schmidt'in de vurguladığı üzere toplumsal bağlılık ereğine uymadığı sabit olan bir şey kanun şeklini alınca artık haklı ve bağlayıcı değildir. Nitekim yeni haller ve münasebetler çıkınca başka ahval ve münasebetlerde iyi yani yararlı olmuş olan kanunlar da meşru ve hak bakımından bağlayıcı mahiyetlerini kaybederler. Yani kanun ve hukuk bağıntılı şeylerdir. Onların değerleri ve meşruiyetleri kendilerinden olmayıp insana yarar ve zarar olması bakımından değerlendiriler. Onlar bizimle birlikte doğmuş olan hakka bakarak ölçülürler.⁴⁶⁷ Dolayısıyla liberalizmin başarısı da bu başarısıyla sağladığı mutabakat da insanlara sağladığı haklar bu hakları korumaktata sunduğu güvenceler kadardır. Kötü bir yönetimin iyiler üzerinde uzun zaman hükümran olması imkansızken; kötü insanların başında da iyi yönetimlerin kalması söz konusu bile olamayacaktır. Dolayısıyla liberalizmin ideolojik iktidarının ömrü de bir ideoloji olarak kendi güdümündeki yöneticileri ve yönetimlerin altındaki halkları iyi, güzel ve doğru ölçütlerine yönelttiği kadar olacaktır.

Özgürlüklerden bahsederken toplumsal olan özgürlükler ve toplumsal olmayan özgürlükler olmak üzere iki çeşit özgürlük arasında bir ayırım yapılmaktadır. Toplumsal özgürlük başkasına zarar vermemek şartıyla mevcut yollardan birisini tutma özgürlüğü iken toplumsal olmayan özgürlük ise kişinin

⁴⁶³ Francis Fukuyama "The End Of History" **The National Interest Summer 1989** s.10

⁴⁶⁴ **Bitmemiş İnşa Postmodernizm** s.61

⁴⁶⁵ **Bitmemiş İnşa Postmodernizm** s.61

⁴⁶⁶ **Bitmemiş İnşa Postmodernizm** s.273

⁴⁶⁷ Heinrich Schmidt, (1946) **Epikürün Yaşama Sevinci Felsefesi** Çev: Yunuz Kazım Köni Remzi Ktabevi Ankara

sadece kendi istek ve çıkarlarını göz önünde tutarak elindeki gücü kullanma özgürlüğüdür. Toplumlar geliştikçe medeniyet seviyesi arttıkça kişinin toplumsal olmayan özgürlüklerinin azaldığı ve toplumsal özgürlüklerinin ise arttığı düşünülmektedir.⁴⁶⁸ Bu iyi niyetli ayırım toplumların gelişmişlik düzeyi arttıkça kişiler arası ilişkiler karmaşıklaştıkça ve gündelik olaylar farklı boyutlar kazandıkça işlevsiz kalmakta ve anlamını yitirmektedir. İnsanların sosyal medyada farklı kesim mezhep grup parti ya da topluluklara yönelik fikir özgürlüğünün sınırlarını zorlayan ifadelerde bulduklarında bunun toplumsal olan özgürlük mü yoksa toplumsal olmayan bir özgürlük mü olduğu tartışma konusudur. Dolayısıyla özgürlük tipleri üzerinden insanın tanımlandığı liberalizmin hatasına düşmemek için insanın yapısı üzerinden özgürlükleri eklektik olarak tanımlayan bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Demokrasi doğru yönlendirilen aydınlatılan bir kamuoyu ile sağlam sonuçlara varabilecek bir düzendir. Oysa en az bir yüzyıldır kamuoyu bilinçsizleştirilmektedir ve özellikle 1950'lerden sonra bu süreç daha yoğunlaşmış ve hızlanmıştır. İnsan bilgilenirken bir yoğun propaganda savaşı içindedir. İşte bu ortamda aydın bir insanın yapacağı çalışmanın ilk yoğunlaşma noktası işittiği sözleri, okuduğu yazıları haber ve demeçleri propaganda savaşının dışında ele almak ve klişelerden uzak durmaktır.⁴⁶⁹ Eklektik siyaset kuramı çağın baskın ön yargı ve varsayımlarını fenomenolojik ayrıca aldıktan sonra elde kalan saf bilgiyi postmodern dil oyunları ile öğelerine ayırarak bu öğelerin oluşturduğu söz dağarcıklarının olumsuzluğuyla yüzleşip ironisini yapmaya muktedir bir siyasal düşünüş biçimi kurmak istemektedir. Liberalizminkinden daha uhrevi amaçla olan ötekisizlik, zulümsüzlük, aşırılıksızlık değerlerini liberalizmden daha somut şekilde savunmanın zorlukları ortadaysa da, Sarızeybek'in de belirttiği gibi "uğruna verilen mücadele kutsal bilinen değerler için olunca dayanma gücünün sonsuzluğu görülmektedir."⁴⁷⁰

Paul Valery denemelerinden birinde tarih için "düşünce kimyasının en tehlikeli oyunu" derken tarih disiplinini içerdiği olası tehlikelerden birisinin de tarihsel verilerin özel bir ayıklanmaya tabi tutularak kimi zaman istenmeyen bölümlerinin çıkartılması kimi zaman da olgulara yeni bir anlam yükleme cambazlığıyla yeni bir anlam yaratma iddiası kazanması olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden Hannah Arendt'in de dediği gibi tarih yazarı sağduyunun artık hiçbir

⁴⁶⁸ Necati Zincirkıran, **İzmler Nedir**, s.10

⁴⁶⁹ Arslan Başer Kafaoğlu, De yayınları, **Özgürlük demokrasi ve liberal ekonomi**, s.159

⁴⁷⁰ Erdal Sarızeybek, **İhaneti Gördüm**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009

modern olaya uymayan basmakalıplaşmış değerini kaybetmiş kuralları ile ideolojik çılgın iddialar arasında yolunu bulmak zorunda kalmaktadır. O halde tarih yazarken bize resmi mühürlü belgeler ve imzalar gerekmektedir.⁴⁷¹ Kanımızca çağımız koşullarında dünyanın TV, internet vb. mecralar aracılığıyla tanık olduğu muhtelif insan hakları ihlallerinin görsel kayıtlarını da bunlara ekleyebiliriz. Bu doğrultuda günümüzde yeni bir siyaset kuramı kurulurken oluşturulacak zeminin kullanacağı tarihsel kanıtları olarak görülecek belgeler arasında liberalizmin kuruluş ve yükselişinin simgelerinden bağımsızlık bildirgesi Magna Carta gibi belgelerin yanında liberalizmin yozlaşma ve gerilemesinin ifadesi olan liberalizmin beşiği sayılan ülkelerdeki ırkçı ayrımcı zulümlerin (George Floyd isimli Afro Amerikalının kameraların ve insanların gözleri önünde katledilmesi, göçmenleri taşıyan teknelerin batırılması) kayıtları da eşit önem taşımaktadır. Fenomenolog Bernhard Waldenfels epochenin yani paranteze almanın özel bir türü olarak yabancı olana yer vermesini önerirken⁴⁷² çağımızın baskın ideolojisi olan liberalizmin de hem insani olarak (göçmenler sığınmacılar) hem de fikirselsel olarak (liberalizme alternatif olabilecek düşüncelerle etkileşime girmek) kendisine yabancı olanlara yer vermesi gerektiği eklektik siyaset kuramımızın temel çıkarımını oluşturmaktadır. Boulding'in de vurguladığı üzere insanlık en az bedele mal olacak bir kalkınma yolu bulmak için dünyayı kamplara ayırmaktan vazgeçmeli ve probleme pratik daha doğrusu sosyal ilimlerin gösterebileceği bir hal çaresi aramak zorundadır.⁴⁷³ Aksi takdirde Mehmet Akif'in "tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?" dizelerine nazire yaparcasına çağımızın liberalizmi de ders almayan bir kibrin tuzağına düşerse geçmişteki ideolojilerle aynı sonu paylaşacaktır.

Sosyal yapının kendi içindeki çeşitliliği Amerikan Demokrasisi ya da liberal kapitalizmin tek bir kültür olarak dünyaya hakim olması şeklindeki öngörülerin aksini göstermektedir. Toplumsal yapının fraktal karakteri en konformist toplum içinde bile sonsuz bölünebilirlik sunmaktadır.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Paul Valéry "Regards sur le monde actuel" 1931

<https://www.atlasofplaces.com/essays/Regards-sur-le-monde-actuel/>

⁴⁷² Bernhard Waldenfels **Yabancı Fenomenolojisi** Çeviren Mesut Keskin Avesta Yayıncılık 2010 İstanbul S. 129

⁴⁷³ Emine Sevim **Mehmet Akif Ersoy** Safahatten Seçmeler İstanbul 2012 Erdem Yayınları s.180

⁴⁷⁴ Andrew Abbott **Disiplinlerin Kaosu** s.280

5.3.2. KOMUNİST/SOSYALİST KURAM İLE ESK MUKAYESESİ

Liberalizmin, tarihi kendisinde bitiren kibirli öğretilerinin yanında sosyalizmin kindar ve radikal yaklaşımları da eklektizme pejoratif anlamlar yüklemektedir. Toplumsal mülkiyetin ve üretim araçları konusunda takınılan eklektik tutumların zorunlu olarak komünizme ya da liberalizme evrileceğini belirten söylemler,⁴⁷⁵ bizce karşıtı olduğu liberalizmin adeta ekmeğine yağ sürmektedir. Liberalizmin kibrinden sıyrılmaya çalışan eklektizm sosyalizmin kindarlığını da aşmak zorundadır.

Ortak yaşamın en önemli konularından biri olarak sosyal adalet ele alındığında yirmibirinci yüzyılın şiddetli sosyal adalet sorunları ile şekillendiği görülmektedir. “İşgal et” (occupy) “sarı yelekliler” gibi neo liberalizmin kaybedenlerinin mücadeleleri sosyal adalet adına düzenlediği bilinmektedir. Yirminci yüzyılda da tartışma “Sosyal adaletin devlet tarafından mı yoksa piyasalar tarafından mı ya da ikisi arasındaki paylaşımın mı sağlanacağı” şeklindedir.⁴⁷⁶ Günümüzde ise iktisadi ve sosyal hakları aramanın demode, utanç verici, çığırkanlık gibi gösterildiği liberal hegemonya da sol da yanlışa yanlışa karşılık vererek diyalog, tartışma, proje üretmek yerine sokaklara çıkmak, anarşi yaratmak, toplumsal huzuru bozmak üzerinden kendini anlatmaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Günümüzde siyasal toplum devleti aşacak biçimde parçalanmış bir iktidar anlamına gelir. İktidar bu durumda sivil söyleme de sivil söylemin siyasallaşması iradesiyle ortaya koyduğu önermeye içkindir. Aynı şekilde özerk ve kendi içinde demokratik mikro yapılar, yoğunlaşmış devlet tekelli iktidarın temel seçeneğidir. Böyle bir dönemi post-fenomenolojik dönem ve onun ürettiği sivil toplum dönemi olarak nitelendirmek gerekir.⁴⁷⁷ Bu doğrultuda ne liberalizmin kendi başına buyruk dünyayı işine geldiği kadar ve işine geldiği zaman anlamak isteyen konformist/hedonist bireyleri ne de sosyalizmin provokatif/tepkisel yığınları post fenomenolojik çağın ruhuyla uyuşmamaktadır. Konaç kavramı üzerinden somutlaştırdığımız münferit-muhafif-muhacir buluşması zamanın gereksinimi ve mekânın gerçeğini en iyi yansıtan demokratik sentezlemeyi sunacaktır.

⁴⁷⁵Mehmet Mutlu Fatma Edemen “Komünizm Vs Komünalizm” **Abstrak Dergisi**

<http://www.abstraktdergi.net/wp-content/uploads/dosya-01-komunizm-vs-komunalizm.pdf> s.26

⁴⁷⁶Barbaros Eneç “Siyasetin Teknoloji İle Sınarı” ss.113-116 **Bütün Dünya** Sayı 2020/03 1 mart 2020 ss113-116

⁴⁷⁷Hasan Bülent Kahraman, **Doğu Batı Düşünce Dergisi** 2002-03 / Issn: 1303-7242 Yeni Devlet Yeni Syasset Hasan Bülent Kahraman Post-Fenomenolojik Devlet Tasavvuru Hegelci ve Arendtçi Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanğı Ss:47-64 s.61

Unutulmamalıdır ki tıpkı 17. ve 18. Yüzyıllar Avrupasında olduğu gibi zıt ve çelişkili fikirlerin buluştuğu çatıştığı ve ayrıştığı dönemler yarattıkları Rönesans insanlarıyla diyaloga açık ve sağdıylu ortamlar oluşturmuşlardır.⁴⁷⁸ Liberalizm ile sosyalizm arasındaki Hacivat-Karagöz oyununa benzeyen kısır tartışma ise bir kör dövüşünü andırmaktadır. Burada her iki tarafta kendini tarihin haklı olan tarafında sayarken paylaşımsız bolluk ile sefalet içindeki ortaklaşalık arasında iki uca savrulmuş olan konaçların ihtiyaç duyulan ideal özgürlük miktarını sağlayacak yeterli koşullarının ne olduğu sorusunun yanıtlamak daima unutulmaktadır. Daha basit ve daha sade fikirlerin daha hızlı yayıldığı, efsanelerden ve abartılardan arındırılmış bilginin akla çok daha yatkın olduğu kabul edilmelidir.⁴⁷⁹ En iddialı olanın, en baskın üslup takınanın, en çok sesi çıkanın gündemi yarattığı günümüzde tahakkümcü, sentezsiz ve maddi-manevi gücünün egemenliği altındaki bir küresel demokratik iklimin sakıncalı yaklaşımlarının ceremeleri çekilmektedir.

Mehmet Turgut’unda belirttiği üzere aslolan şudur ki: Demokraside kuvvet haktır hak kuvvette değildir. Ancak belli bir kavramın mana ve mahiyetini kendisine göre tespit eden bir güç normal ölçülerin ve kendi kanalının dışına çıkabilmektedir. Böylece karşılıklı görüşme, sağlam muhakeme ve iyi ilişkilerle halledebilecek birçok problemi zorla ve kaba kuvvetle kendince çözmeye çalışabilmektedir. Bu şekilde hak kuvvetin emrine verilerek belli kavramlar dar ölçütlere göre tespit edilip tabu haline getirilerek topluma empoze edilirken topluma zorla kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde bir çözümün mümkün olduğunu kabul etmek çoğu kez sorunu çözümsüz bırakmakta insanlar dogmatik yollarla hedefe varmaya çabalayıp başarısız olmaktadır. Bunun demokrasi ile ilgisi yoktur. Çünkü demokraside doğrular tek teğildir ve mutlak hiç değildir.⁴⁸⁰ Demokrasinin temel ideallerinden biri olan adaletin temel görevi sürtüşme içindeki çıkarlara bir denge bulmak olduğu unutulmamalı, kendini başkaları karşısında avantajlı duruma getirmek istemeyen kişilerin daha büyük olan güçlerine karşın adalet düşüncesine bağlı kalarak yürürlükteki normlara uydukları⁴⁸¹ göz önünde bulundurulmalıdır.

Günümüzde rasyonalist ve bireyci gelenekten çıkmış liberal kavramlarla birincilerin temel ilkelerini reddeden komüniter ya da neo-aristotelesci denen öteki kavramlar arasındaki tartışma ahlak felsefesinin kesişme noktasını oluşturmaktadır.

⁴⁷⁸ İbrahim Kalın, **Ben Öteki ve Ötesi** s.322

⁴⁷⁹ İbrahim Kalın, a.g.e S.327

⁴⁸⁰ Mehmet Turgut **Başkanlık Sistemi Ordu ve Demokrasi**, Boğaziçi Yayınları, s.110

⁴⁸¹ Otfried Höffe “Adalet” içinde **Siyaset Felsefesi Sözlüğü** Philippe Raynaud, Stephane Rials s15-17

Bu noktada siyasetin kendi amaçlarını belirlediğini kabul etmek bu amaçların bireylerin amaçlarına saygı göstermeden ya da benimsemiş oldukları ahlaksal tanımlardan ayrı olarak gerçekleşebileceği anlamına gelmemektedir. Ahlak felsefesinin gelecekteki amaçlarından biri bir uzlaşma noktası belirlemektir.⁴⁸² Çalışmamızdaki amacımız da bu uzlaşma noktasını liberal ve sosyalist öğretilerin doğrularını barındıran yanlışlarından ders alan bir siyaset öğretisiyle donatmaktır.

Liberalizmin dogmalaşması üzerinden yönelttiğimiz eleştirileri sosyalizmin de kendi sınırları içerisinde bir siyasal ahlak üretememesi üzerinden sürdürürken, ahlakın kimi aşkın normları gerçekleştirmek ya da bunlarla denk olmak için harcanan bireysel çaba düşüncesi olarak görüldüğü günümüzde yararcılığın çok sayıda insanın çıkarının herhangi bir bireyinkinden üstün olduğu yeni bir biçime büründüğünü görmekteyiz.⁴⁸³ Felsefi yararcılığın kişisel pragmatizmin kadar uç noktada yer alan ayrıcalıklarını ve ayrımları kabul etmediği bilindiğinden, ortak çıkara katkıda bulunduğu takdirde ayrıcalıklar ve ayrımların herşeye karşın kabul edilmiş olduğu görülmektedir.⁴⁸⁴ Dolayısıyla yararcı bir yaklaşımla liberal dogmalaşma engelinin ile sosyalist ahlak eksiğinin ortak çözümü sağ duyuda ölçülülükte ve eklektizmde karşılığını bulmaktadır. Liberalizmin de sosyalizmin de tüm ideal ve bu ideallere yönelme yolundaki tüm iddialarına rağmen her daim yozlaşma eğiliminde oldukları ve karşıt görüşlerden beslenmemeleri nedeniyle yaşadıkları dışa kapalılıktan ötürü içten içe çürüme tehlikesi barındırdıkları aşıkardır.

İnsanlar, sahip olduğu değerleri, çevresindeki insanların değerleriyle harmanlayarak ve kıyaslayarak etkileşimci ve eleştirel bir üslup kazanarak kendi eklektik vizyonlarını geliştirebilirler. Bunun yerine kendilerini haklı görüp, kendi değerlerini çevrelerindeki insanların değerlerinden üstün görürlerse, bu toplumsal kutuplaşmayı, sınıflar arası iletişimsizliği ve insanlar arası anlaşmazlığı beraberinde getirecektir. Çağımızda liberalizmin kibirine de, sosyalizmin kinine de mesafeli durup, kendisini sürekli eleştirip geliştirerek dinamik kalabilen bir siyaset perspektifine ihtiyaç vardır. Bu, toplumsal barışı sınıflar arası diyalogu ve insanların karşılıklı empati kurduğu bir zemini sağlayacak temel unsurdur. Bu doğrultuda eklektik siyaset kuramını sosyal demokrat kuram ile kıyaslamının ve toplumsal bütünleşme doğrultusunda analiz etmenin önemi ortaya çıkmaktadır.

⁴⁸² Monique Canto Sperber “Ahlak Felsefeleri: Büyük Ahlak Öğretileri” **Siyaset Felsefesi Sözlüğü** s. 30 39 40 41

⁴⁸³ Luc Ferry “Ahlak” s.27 **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**

⁴⁸⁴ Otfried Höffe Adalet s.16 **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**

5.3.3. SOSYAL DEMOKRAT KURAM İLE ESK MUKAYESESİ

Sosyal demokrat düşünce eklektizme sağ ve sol yaklaşımlara alternatif olarak daha ılımlı bir şekilde bakmışsa da bu biraz zaruretten olmuştur. Siyasal zeminini ve temel öznesinin birleştirici gücünü kaybetmiş olan sosyalist hareketlerin bu değişen duruma uyum sağlamakta zorluk çektikleri aşikârdır. 1990'larda sahnede olan sosyalist hareketler ya "eklektik merkezci programlarla" seçim dönemlerinde varolma mücadelesi veren eski solun devamı olan partiler, ya da sürekli bir evrilme halinde olan, 1968 hareketlerinin güçsüzleşmiş mirasçıları yeni sol parti ve hareketlerdir.⁴⁸⁵

Kendini sağ ile sol arasında konumlandırma gereğinin verdiği sıkışıklık hissi, radikal söylemlerin sosyal demokrasinin optimal yaklaşımından daha farklı ve ses getirici söylemlerde bulunabilmesi, sosyal demokratların gençlerle arasında kurdukları kuşaklar arası zihniyet uçurumu gibi nedenlerden ötürü sol söylemler sosyal demokrasiye dönüşürken güç kaybetmişler ve liberalizmin kibiri ile sosyalizmin kını arasındaki çekişmede geri planda kalmışlardır. Tüm bunlara rağmen olgun bir liberalizm ile ılımlı bir sosyalizmin yanında bu ikisini bütünleştirecek bir uzlaştırmacı sosyal demokrasiye her zaman ihtiyaç vardır.

Sosyal eşitsizliği ortadan kaldıracak bir sosyal demokrasi sisteminin uygulanmasında Toktamış Ateş'in şu ifadeleri önemlidir: "sosyal demokrasi devletin ödevlerini arttırdığı gibi halkın ödevlerinin de arttırmaktadır. Devletin tek görevi var olan özgürlükleri korumak değil var olması gereken özgürlüklerin gelişmesini engelleyen unsurların saf dışı edilmesini sağlamaktır. Servetin belirli ellerde toplanması, gelir grupları arasındaki büyük farklar, fırsat eşitliğinin yokluğu, işsizlik, sosyal demokrasininin kaldırması gereken ilk hedeftir. Çünkü bu şartlar altında insanlar özgür olamazlar özgürlük kavgasının yerini ekmek kavgası alır ve özgürlük belli bir azınlığın tekelindeki lüksten daha ileri bir şey olamaz."⁴⁸⁶

Demokrasinin laf, özgürlüğün lüks olarak kalmaması için liberalizmin demokrasiye tehdit oluşturabilecek iktisadi tekelleşme eğilimi ile sosyalizmin demokrasiyi yok edebilecek tek tipçi yönetim meyillerinin ikisi de reddedilmelidir. Bunların ikisinde aşırı yönleriyle savaşılmalı ancak hem liberal hem de sosyalist

⁴⁸⁵ Atike Zeynep Kılıç **1980'den Sonra Türkiye'de Sosyalist Parti Anlayışı** Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Ankara 2006 s.70

⁴⁸⁶ Kışlalı Ahmet Taner **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma** Ankara İmge Kitabevi 1995 S.221

öğeler barındıran bir sosyal demokrasinin kurulabilmesi için eklektik üslup takınmak kaçınılmaz görülmelidir. Olumlu, dışlamasız, aşırılıksız kuşaklar için toplumsal anlayışın nötr ılımlı mahsulü ismini verdiğimiz hedefi küresel ölçekte uzlaşılabilir yerel ölçekte uyarlanabilir şekilde gerçekleştirebilmek için sosyal demokrasiye de en az liberalizmin ve sosyalizmin doğru yanlarına duyulduğu kadar ihtiyaç vardır.

Marşların sosyalizmin, şarkıların liberalizmin hegemonyasında olduğumuz dünyasında duygu patlamaları ile duygusuzluk kutlamaları arasında tezimizin başında ortaya koyduğumuz felsefe, bilim ve sanat üçgeninin sanat boyutunda halk söylencelerine ve şair tavsiyelerine odaklandığımızda şiirlerin bizi sosyal demokrasiye götürdüğünü görürüz. “İnsanı anlamakla meşgulüz üstelik görünürde hiçbir ipucu da yok” diyen Güven Adıgüzel, “Tecrit edilmiş hayatların kimselerin duyamadığı iç çekişlerine çevirmelisin bakışlarını. Acıyı fark etmeli gözlerin” diyen Tarık Tufan, “kara bıyıklı bir işçi olan Süleymanın oğluna alamadığı kırmızı oyuncak arabayı” anlatan İbrahim Sadri, “Kesmekle kısalmaz cömerdin eli, yiğidin adına eklerler deli” Diyen Abdürrahim Karakoç marş söylemek için fazla sivil şarkılarla coşmak için fazla dertli çağımızın sosyal demokrasiye ya da sosyal demokrat nitelikli bir liberalizme olan ihtiyacını belirtmektedir.

Şairlerin yukarıda yaptığı kısmi çözümlerinin de gösterdiği şekilde demokrasi herşeyi çözümleyemese bile geleceğin siyasi sistemi de demokrasi olacaktır. Çünkü demokrasi ileri modern toplumların işlerini görmek için bulunmuş en iyi yoldur. İnsan sorununa bir çözüm yoktur aslında insan kurumlarından beklediğimiz şeylerde biraz daha alçak gönüllü olmayı öğrenmemiz gerekmektedir. Bu alçakgönüllülük ise kendi hatalarının da farkında olan bir sosyal demokrasinin doğrularını liberalizme aktarıp yanlışlarını liberalizmle düzeltereceği bir sistemin daimî reformizminin özünü oluşturacaktır. Bunun için de üç büyük ideolojinin olmadığı (liberalizm sosyalizm anarşizm) ama üç özeleştiril olgun yaklaşımın olduğu (fenomenoloji postmodernizm pragmatizm) bir algı düzeyinde çağın güncel sorunlarının tartışılmasına ve irdelenmesine ihtiyaç vardır

Toplumun ilerlemesi bireylerin insan ortalamasından her tür yönde çeşitlilik göstermelerine ve özgünlüğün sıklıkla çekici ve kullanışlı olmasına bağlıdır. Öyle ki bireylerin soyları içinde liderler olarak tanınmaları, açık ve kesin yeni idealler ortaya koymalarıyla ilgilidir.⁴⁸⁷ Ancak teknolojik gelişmelerin aksine sosyolojik gelişmeler

⁴⁸⁷ William James **Felsefeye Girişi İçin Yeni Bir Başlangıç** S.11

kesin bir plan program üzerinden yürütülememektedir. Bilindiği gibi 19.yüzyıla kadar teknolojik buluşlar daha çok bireysel çabaların sonucu olarak ortaya çıkmakta, kurumsal özellikler taşımıştır. Ancak 20.yüzyılın sonuna doğru bu tür gelişmeler için büyük ölçekli firmalar ve devletler önemli kaynaklar ayırarak teknolojiyi geliştirmeye çalışmaktadır.⁴⁸⁸ Oysa sosyal bilimlerin görevi amaçlı eylemlerin niyetlenilmemiş sonuçlarını araştırmaktır.⁴⁸⁹ Dolayısıyla sınırları daha belirsizdir.

Günümüzün belli-belirsiz sosyolojik gelişmeleri ya dünya genelinde yaygın olduğu şekilde tamamiyle devletten azade kendi halindeki seyrine bırakılmakta ya da Kuzey Kore veya Küba gibi tamamiyle devlet güdümlü şekilde yürütülmektedir. Oysa tüm uluslararası verilerin ışığında analizler yapıldığında ne liberal piyasa kutsayıcılığının ne de sosyalist devlet tapıcılığının toplumsal gelişimi yığmsal refahı bireysel demokratik olgunluğu, kendini geliştirmeyi, ortak akıl yürütmeyi ve sağduyu üzerinden duygudaşlık kurmayı yaratmaya yetmediği görülmektedir. Dünyanın en iyi eğitim veren ülkeleri, en mutlu halkları, en düşük suç oranları, en seyrek politik krizleri ezici bir baskınlıkla sosyal demokrat ülkelerde görülmektedir. Dolayısıyla artık kronikleşen ve hatta kemikleşen ikilikler arasında hangisi sorularının yerini daha güncel çağa ait yeni paradigmlar oluşturabilecek sorunlara odaklanılması gereği almaktadır. Bu da çağımızın afetlerini salgınlarını sosyal karmaşalarını siyasal yozlaşmalarını irdeleyen bir bakış açısı gerektirmektedir. Eklektik siyaset kuramının gözünden bakıldığında bir şeyler uğruna bir şeyleri feda etmeksizin ama değerleri birbiriyle dengelemek suretiyle yaratıcı ve olgun çözümler sunulabileceği açıktır.

Sosyal bilimlerin görevi toplum hakkında bilgilere ulaşmak ve bu bilgileri kompleks tutarlı ve ilgi çekişçi şekilde incelemektir.⁴⁹⁰ Liberal konformizm de sosyalist radikalizm de bu misyonu saptırmaktadır. Dolayısıyla demokrat bir vizyonla güncel sorunlar irdelenmelidir. Zira Norbert Elias'ın tarihin ulusal ve uluslararası güç tekelleri üretmeye ve baştan başa şiddet seviyelerini düşürmeye hedeflenmiş bir medenileşme süreci yörüngesi olduğu yönündeki iyimser anlatısı 20.yüzyılın şiddet içeren tarihi tarafından gözden düşürülmüştür.⁴⁹¹ Günümüzde şiddet akla gelen her haliyle sürmekte bu da fiziksel şiddetten sürgüne yok saymadan rehavete her türlü sorunun eklektik olarak yeniden irdelenmesini gerekli kılmaktadır.

⁴⁸⁸ Ömer Demir **Küresel Rekabette Etkin Devlet** Nobel Akademik Yayıncılık 2006 S.96

⁴⁸⁹ Patrick Baert s.114 **Sosyal Bilimler Felsefesi Pragmatizme Doğru** S.114

⁴⁹⁰ Andrew Abbot **Disiplinlerin Kaosu** s.281

⁴⁹¹ Manfred Berg / Linç: Küresel Bir Bakış Açısıyla Amerikanın "Ulusal Suçu" Çeviren Yusuf Sidar Şahin içinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek** Derleyen Zeynep Koçak s.129-130

5.4.EKLEKTİK SİYASET KURAMININ GÖZÜNDEN GÜNCEL SORUNLAR

Demokrasi, tüm yönetim modelleri içinde en az zorlamaya ve en çok rızaya dayanan tek modeldir. Bu nedenle demokratik yönetimler kaçınılmaz olarak kendilerini belli paradokslar ve çelişkilerle karşı karşıya bulurlar. Bunların yarattığı gerilimleri yumuşatıp uzlaştırabilmek kolay değildir.⁴⁹²

Eklektik siyaset kuramımızın başlangıç noktası olan fenomenolojinin ortaya çıktığı çağlarda günümüzü andıran koşullar olması bize çağımızın gerilimlerini çözümleyebilmek için ilham vermektedir. Tomris Mengüşoğlu'nun çevirisini yaptığı Husserl'in "Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe" yapıtının önsözüne yazdığı gibi günümüzde felsefenin asıl ereğini ve saygınlığını yitirdiği bütün insan ve dünya sorunlarının temelini ekonomide gören, sanatları bile parasal olarak ölçüp biçen, düşüncelerin medyalar tarafından üretildiği durumlar yaşanmaktadır. Husserl de çağımıza benzer koşullar altında yaşayan bir düşünür olarak felsefenin özel olarak araştıracağı, fenomenlerde ortaya çıkan bir öz alanını ve bu özü kavramanın yönteminin mucidi olarak bütün düşünme enerjisini kendisinin yerine düşünecek aletler yapmaya harcayan, odasında TV karşısındaki koltuğuna oturup bilinç endüstrisinin hazır düşünceleri ile yetinmeye çalışan insanların çağı için de geçerli fikirler üretmiştir.⁴⁹³

Husserl'in ardından fenomenolojik okul farklı ekollere bölünmüş ve farklı yaklaşımları tetiklemiştir. Bunlardan özellikle (daha önce fenomenolojiyle ilgili bir kitap da yazmış olan) Lyotard'ın postmodernizmi kanımızca fenomenolojik yöntemi radikalleştirmiş ve Husserl'in kesin bilimleşme yönündeki felsefi radikalizmini, felsefeyi herşeye karşı olan muğlak ve marjinal bir muhaliflik ucuna savurarak, fenomenolojinin zıt ikizi ya da ters denge unsuru olmuştur. Özellikle kapitalizmin sosyalizmi yendiği dönemin genel fikri çerçevesini oluşturan postmodernizm, Rorty gibi düşünürlerin elinde liberal çoğulcu ütopyik ve eleştirel unsurlar kazanarak daha belirgin çizgilere kavuşmuştur. Bu doğrultuda çağımızın tüm sorunlarının altındaki en büyük sorun olan "toplumsal gerçekliğin doğru ve demokratik bir şekilde belirlenmesi" hususunda fenomenoloji postmodernizm pragmatizm üçlüsü önem kazanmaktadır.

⁴⁹² Meltem Caniklioğlu "Çağdaş Demokrasi ve Çağdaş Devlet Üzerine Düşünceler"
<https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/M.Caniklioglu5.pdf> S. 115

⁴⁹³ Tomris Mengüşoğlu "Önsöz" içinde Edmund Husserl, **Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe** çeviren, Tomris Mengüşoğlu Yky Yayınları 2020 İstanbul s.9 10

20'nci yüzyılın ilk üç çeyreği otoriter totaliter sol eğilimli yığınsal yönetimlerin baskıcı siyasetlerinin sancılılarıyla geçerken 20'nci yüzyılın son çeyreği ve 21. Yüzyılın ilk 20 yılının görünümünü çağımızın sorunlarının oligarşik yozlaşık metafetişist aşırı atomize sağ eğilimlerden kaynaklandığı düşüncesindeyiz. Dolayısıyla yığınların doktrine edildiği propagandacı soldan bireylerin beyninin iletişim araçları ile yıkıldığı provokatif sağa savrulmanın ceremelerini çektiğimiz söylenebilir. Dolayısıyla siyasi kararlardan etkilenen insanları tepkisel yığınların sürü psikolojisinden de konformist bireylerin pasif halinden de kurtaracak bir ara formüle ihtiyaç duyulduğu aşikardır. Rorty'de benzer durumu vurgulamaktadır: "Bazı insanlar diğer insanlardan zevk almaz. Sadece kendi başlıklarından zevk alırlar. Bazı insanlar ise tam tersidir. Çoğu insan ise bu iki kutbun arasındadır."⁴⁹⁴ 21. Yüzyılın en büyük sorunları olan terör, iklim sorunları, göçmenlik, açlık ve yoksulluk gibi konuların tetikleyicisi olan iki kutuptaki yalnız münferitlerle, yığınlaşmış muhalifleri aynı potada eritebilen ve buna güncel olarak muhacirleri katabilen bir perspektif olarak eklettik siyaset disiplini beşeri açıdan tüm yandaşlıkları bir sorun olarak görecektir. Dolayısıyla küçülmek için büyüyen ve genişleyen bir perspektifle demokratik tabanını genişletmek adına çağını, çağın insanını ve nihayet kendisine eleştirmek durumunda kalacaktır. Dolayısıyla kindar sosyalizm ile kibirli liberalizm sarmalından kurtulmak adına üçüncü yolların (f.loji / p.nizm /p.tizm) üçlü sinerjisini kuracak bir eklettizme duyulan ihtiyaç ayan ortadadır.

Sonraki bölümlerde çağımızın şiddet ve sürgünlerini, afet ve salgınlarını, rehavet ve suskunluğunu eklettik boyutlarda irdeleyerek herhangi bir dünya görüşünün tahakkümüne girmeden sadece insan olmanın asgari gereklilikleri akılda tutularak çözüm önerileri sunulmaya çalışılacak; kaosları olağanlaştırma, kavramlarla savaşıma, insanları nesneleştirme ve sistemleri kutsama yanlışlarına sapmaksızın insani ibret, felsefi ilham ve bilimsel irdeleme üçgeninde analizler ortaya konacaktır. Böylece tekçi yaklaşımların yarattığı analiz boşluğu doldurulmuş olacaktır. Çünkü karmaşık ve olumsal bir fenomenler kümesi olan toplumsal yaşamı sosyal bilimlerin avatarları olarak tek tek yerleştirme sürecinde çözümleyici betimlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.⁴⁹⁵ Özellikle günümüzde yaşanan toplumsal şiddet, doğal afet ve bireysel rehavet üçgeninde bu ihtiyaç artmaktadır

⁴⁹⁴ Derek Nystrom Kent Puckett **Patronlara Karşı Oligarşilere Karşı Richard Rorty İle Bir Söyleşi** Türkçe Söyleyen Selda Arıt Heretik Ankara 2018 S.84

⁴⁹⁵ Andrew Abbot **Disiplinlerin Kaosu** Çeviren Sabri Gürses Küre Yayınları İstanbul 2009 s.283

5.4.1 ŞİDDET VE SÜRGÜNLER

Suriye, Myanmar ve Çin’de yaşanan sürgünler, kamplara ayrımlar ve zulümler çağımıza damga vurmuştur. Amerika’da artık kanıksanan Afro Amerikalılara yapılan zulüm, Avrupa’da yükselen yabancı düşmanlığı, küresel nitelik kazanmaya başlayan islamofobi ve artan terör saldırıları sonucunda dünya gittikçe kamplaşmaya, insanlar da birbirlerini ötekileştirmeye başlamıştır.

Ahlakı öz, dinsel inanış ya da inamayışları söz üzerinde toplumsal gelenek ve uygulamaları da işlevsel iz kabul eden bir eklektik yaklaşım kendini esas alan, başkalarına tepeden bakan, yaklaşımları dışlayacak bir uzlaşma felsefesi kurmalıdır. Şiddeti son anına kadar reddeden kaçınılmaz şiddet durumlarında orantılılığı ve hakkaniyeti esas alan ve şiddet sonucunda kibir ve kini değil sabır ve sağduyuyu esas alan bir küresel politik ortamın kurulması için muktedirlerin kurduğu ya da radikal muhaliflerin yaktığı bir dünya yerine ılımlı muhaliflerin olumlu münferitlerin ve olumlu katkı sunmaya açık muhacirlerin uzlaşması temel alınmalıdır.

Ayrıca Belge’nin belirttiği gibi doğu ile batının arasında kalmış toplumların kendilerini doğulu mu yoksa batılı mı oldukları sorunun bir gerilim olarak yaşanması şart değildir. Bu tarz toplumlar çelişkilerle uzlaşmazlıklarla karşıtlıklarla yaşamayı ve bunları zamanla çözmeyi daha iyi öğrenmiştir.⁴⁹⁶ Dolayısıyla doğulu ve batılı toplumlarla diğer toplumlar arasında ve doğulu ya da batılı olarak tanımlanamayan toplumların kendi içlerinde ötekileştirmeleri kutuplaştırmaları dışlamaları azaltarak bitirmeleri gerekmektedir. Bu nedenle Ricoeur’un belirttiği gibi bir bozuk paranın tersi ve yüzü bir ve aynı bakışla görülemeyeceğinden ve ne fenomenolojik yaklaşımın ne de aşkınsal yaklaşımın tek başına yeterli olamayacağından fenomenoloji ile eleştirisinin birbirinin tamamladığı ve birbirinden ödünçler aldığı bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.⁴⁹⁷

Marksist düşünür G.Lukacs’a göre felsefe bakımından zor durumda kalan sosyal demokratların, marksizmin karşısına çıkmak için varoluşçulukla birlikte kullandıkları fenomenoloji⁴⁹⁸ tepeye göre günümüzde çeşitli biçimleriyle en fazla benimsenen ve tartışılan felsefe anlayışlarından biri olmayı sürdürmektedir. ⁴⁹⁹ Dolayısıyla bu iki görüşü birlikte ele aldığımızda sosyal demokratik özellikleri

⁴⁹⁶ Murat Belge **Militarist Modernleşme Almanya Japonya ve Türkiye** s.781 İstanbul 2011 S.781

⁴⁹⁷ Paul Ricoeur **Zaman ve Anlatı 4 Anlatılan (Öykülenen) Zaman** Çevirenler Umut Öksüan Atakan Altınörs Yky Yayınları 2016 İstanbul s.96-97

⁴⁹⁸ Arslan Kaynarcağ “Felsefe Çalışmaları: Türkiyede Felsefenin Evrimi” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi** cilt 3-4 iletişim yayınları ss:761-774

⁴⁹⁹ Harun Tepe **Platondan Habermasa Doğruluk Ya Da Hakikat** İmge Kitabevi Ankara 2003 s.100

barındırarak tartışmaya açık şekilde kendini geliştiren bir siyasal fenomenolojinin çağımızın liberal hegemonyasının görmezden geldiği ve sol radikalizminin marjinalize etmeye çalıştığı şiddet ve sürgün sorunlarına daha derin ve geniş bir perspektif sunabileceği görülmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda dünyadaki herkese insanlığın eşitlik yolunda ilerlediği ve küreselleşmeyle yeni teknolojilerin o eşitlik noktasına daha çabuk varılmasına yardımcı olacağı söylenmiştir. Gerçekteyse yirmibirinci yüzyıl tarihin en orantısız toplumlarını doğurabilme tehlikesini barındırmaktadır. Küreselleşme ve internet ülkeler arası açığı kapatsa da sınıflar arası uçurum derinleşme tehlikesi taşımaktadır. Tam insanlık küresel birlikteliğe erişecek derken insan türü farklı ideolojik kastlara ayrılma riskiyle karşı karşıya kalabilir.⁵⁰⁰

Çağımızın taşıdığı tüm riskleri görmezden gelip tarihin sonunu ilan eden liberal kibri ve kendi çöküşünün öcünü diğer düşüncelerden çıkarmaya çalışan sosyalizmin kinini aşmak için eklektik bir kurama ihtiyaç duyulmaktadır. Montaigne'in insanlığa sorduğu “doğanın seni zorladığı bütün yararlı işleri gördün bitirdin de hiç işin gücün kalmadı mı?” sorusunu⁵⁰¹ hakim ideolojinin yanlısalarını yeniden üretebildiği gerçeğinin⁵⁰² bilincinde olarak kendimize ve çevremize sormamız gerekmektedir.

“Yeni normal” “Güncel önlemler” “Toplumsal Refleks” gibi kavramların sadece salgın savaş doğal afet gibi özel durumlarda bir acil durum jargonu içerisinde değil çağımızın kronikleşen sorunları olan küresel çevre sorunları, ülkeler arası ve ülkeleri içindeki bölgeler arası gelir uçurumları ve gelişmişlik farklılıkları için de kullanmamız gerekmektedir. Bu da ancak gerçekliğe farklı pencerelerden bakabilen eklektik bir vizyonla mümkündür. Dolayısıyla çağımızın baskın ideolojilerinin yarattığı kırılmalı toplumsal ortamda mevcut gerginliklerin iletişimsizliklerin uzlaşmazlıklarının eklektik vizyonun inşası tamamlanıp toplumsal mutabakat sağlanıncaya kadarki süreçte her an bir salgının tedirginliği, bir savaş ortamının tetikteliği küresel toplumunun üstlenmesi gereken bir misyon olarak öne çıkmaktadır.

⁵⁰⁰ Yuval Noah Harari **21.Yüzyıl İçin 21 Ders** Türkçesi Selin Sıral Kollektif Kitap 2019 İstanbul s.81

⁵⁰¹ Michel De Montaigne **Mutluluk ve Yaşama Sanatı**, Çeviren Filiz Bel Tutku Yayınevi /2009 Ankara S.39

⁵⁰² Fikret Başkaya **Az gelişmişliğin Sürekliliği** Kaynak Yayınları 1985 İstanbul s.137

5.4.2 AFET VE SALGINLAR

Küresel ısınma iklim değişimi kuraklık kıtlık su sıkıntısı çoğalan depremlerin yanında çoğu laboraturarda üretildiği iddia edilen Sars, Mers, Kovid gibi virüsler yüzünden dünya kaotik bir hale gelmektedir. Korona virüsü gibi virüsler dünyada belli küreselleşmeci yaklaşımlarla yerel-ulusalcı yaklaşımları karşı karşıya getirmiştir. Burada yapılması gereken belli bir ideolojini tahakkümü altına girmekten ziyade, salgınları ve afet durumunda olası can ve mal kayıplarını minimuma indirecek şekilde “Kollektif Rollerin Nasıl Olması Gerektiği”nin cevaplandırılmasıdır.

Koronavirüsünün siyaseti tek başına dönüştürücü bir etki taşıdığını ileri sürmenin abartılı olduğu çeşitli yayınlarda belirtilmişse de tek kutuplu dünyanın türbülansının arttığı aynı zamanda ABD’ye rakip olarak ortaya çıkması muhtemel güçlerin de kalkınma stratejisini belirlemesi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur.⁵⁰³ Sosyal devletin ekonomiye aktif müdahalesinin, istihdam artırıcı ve koruyucu maliye politikalarının ayrıcalıklı aazınlıklar ile ekonomik baskı altında tutulan kalabalıklarının oluşturduğu siyasal açmazların çözümüne afet ve salgın ortamlarında sunulan geçici reçetelerle değil kalıcı sosyal demokratik dönüşümlere ihtiyaç duyulmaktadır.

John Stuart Mill’in kötülüğün başlama vakti olarak betimlediği bireyin ve özel teşebbüsün faaliyetlerinin engellenmesi ⁵⁰⁴ eleştirisinin yanında bireylerin ve özel teşebbüslerin insanlara çip takıp denetleyecek çok uluslu şirketler üzerinden seçilmiş iktidarları tahakküm altına almaya çalışacak sosyal medya üzerinden hakaret kampanyalarına ve algı operasyonlarına izin verecek kadar serbest bırakılmaması gerektiği de pandemi ve karantina dönemlerinde sosyal yaşamdan ziyade siber yaşam üzerinden hareketlenen dünyamızda gözümüze çarpmaktadır. Devletin ve özel sektörün birbirine tehlike oluşturacak denli geleneksel sağ ya da modern sol yönlü ideolojik büyümesinin yerine afet salgın vb durumlarda en küçük bir yardım eline dahi muhtaç kalabilen insanlığın bu ikilinin birbirine postmodern açılımlar sağlaması gerektiği söz konusu kriz durumlarından alınan önemli bir ders olmuştur. Unutulmamalıdır ki tüm yumurtalarını aynı sepete koymakla yumurtlarını farklı sepetlere dağıtmak arasında alınan riskin büyüklüğü, alternatif maliyetin yüksekliği,

⁵⁰³ Veynel Kurt “Koronavirüs ve Uluslararası Siyaset: Abd-Çin Soğuk Savaşı mı?” S.5 Seta Perspektif Sayı 274 S.5

⁵⁰⁴ John Stuart Mill **Hürriyet Üstüne** Çeviren= M.Isman Dosyete, Liberte Yayınları İstanbul 2012 s.184

manevra kabiliyeti ve düşünce esnekliği bakımından büyük farklar vardır. Şiddet ve sürgünleri fenomenolojik düzeyde çözebilecek dünyamızda, salgın ve afetleri de postmodern yaklaşımların (evinde kendi ekmeğini yapacak kadar geleneksel ama dünyaya sosyal medya ile bağlanacak kadar da modern) çözümleriyle önlenebileceğini düşünmekteyiz.

Hem 21.yüzyılın ilk çeyreğinin neredeyse tamamına damgasını vuran fikri tekelleşme salgınının hem de yüzeysel küreselleşmenin getirdiği hastalık salgınlarının önlenmesinde demokrasinin özündeki zorlukların bilincinde olunmalıdır. İlgi, iletişim, ikna ve imkan verme döngüsünün çalıştırılarak demokrasinin zor ama doğru bir sistem olduğu akıllardan çıkarılmaksızın toplumsal gerçeklikler tüm boyutlarıyla ve demokrasinin bütün paydaşlarıyla birlikte oluşturulmalıdır. Berezin'in de ifade ettiği gibi güçlü bir demokrasi duyarlılıkları ve kurumları birbirleriyle kaynaştıran bir demokrasidir. Ve bunu gerçekleştirmek zordur. Çünkü yalnız maddi bir temeli yani ekonomik zenginliği değil ayrıca genelleşmiş bir kamusal alicenaplık ve duygudaşlık hissini de beraberinde gerektirmektedir.⁵⁰⁵ Bu da küresel pandemi dönemlerinin zaruri kısıtlamaları ve eğreti toplum bilincinin ötesinde en iyisini umarak ama en kötüsüne hazırlanarak oluşturulacak ortak bir demokratik insanlık bilinciyle mümkün olacaktır.

Günümüz modern insanının yaşam sürecinde iki yolu vardır: ya yaşam kaygılarıyla ve dertleriyle içe kapanıp otizmi yaşamak, ya da herşeye rağmen insanlarla bir arada olabilmeyi başarmak. Kaygıların esiri olmadan kaygılarıyla ve diğer insanlarla birlikte yaşamayı seçenler mutluluğa kavuşacaktır.⁵⁰⁶ Salgın durumlarında azami önlem asgari ötekileştirme ilkesinin benimsenerek toplum yaşamının huzurlu ve bilinçli bir şekilde sürdürülmesi de liberal varsayımların ya da sosyalist dogmaların değil eklektik gerçekliklerin ön plana alınmasıyla başarılacaktır. Böylece Kiesow'un bir kavga kavramı olarak görüp, önderlerin öncülüğünde bir zor kullanma aracı bir şiddet yığını şeklinde düşündüğü halk kavramı⁵⁰⁷ ideolojik yandaşıklardan sıyrılmış bir dayanışma içerisinde afetlere ve salgınlara karşı büyük bir ortak sağduyuyu yaratabilir. Afetler toplumsal gerilimlerin sönmelenmesi için bir fırsat olarak da düşünülebilmelidir.

⁵⁰⁵ Mabel Berezin, **Neoliberal Zamanlarda Liberal Olmayan Politikalar: Yeni Avrupada Kültür Güvenlik ve Popülizm** Çeviren: Enis Köksaldı İstanbul Ocak 2011 İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları s.282,

⁵⁰⁶ Mustafa Özodaşık Yalnızlık 2005 Tablet Kitabevi Konya S.134

⁵⁰⁷ Rainer Maria Kiesow "Biz Halkız ve Hiçbir Yasa Olmasın İstiyoruz" Çeviren Ömer Albayrak içinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek** Editör: Zeynep Koçak s.25-32

5.4.3 REHAVET VE SUSKUNLUK

Liberalizmin yozlaşması, sosyalizmin yosun tutması sosyal demokrasinin sessiz kalması, siyaseti, çağımızda adaleti yalnızca kendisi haksızlığa uğradığında isteyen, sistemi yalnızca kendi sorunlarına yönelik sorgulayan, genel refahı değil bireysel ayrıcalığı hedefleyen yığınların kendi içindeki kaotik ortamına dönüştürmüştür. Fen alanında nobel ödülü alan ilk Müslüman bilim adamı olan Prof. Abdus Selam'ın da belirttiği gibi insanlığın onda dokuzunu teşkil eden gelişme yolundaki ülkeler iflas halindedir. Fakirler, insanlığın onda birini meydana getiren zenginlere 50 milyar dolar borçlu durumdadır. Öyle fakirler bulunmaktadır ki borçlarının faizlerini bile ödeyemez ve yıllık beslenme ihtiyacı için gerekli olan 10 milyon ton tahılı ödeyecek miktarı bulamamaktadır.⁵⁰⁸ Buna rağmen yapay gündemlerle algı oyunlarıyla geçici eğlencelerle ve kısır tartışmalarla oyalanan küresel kamuoyu gelişmiş ülkelerdeki belli kesimlerin lüks ve sefih yaşam tarzlarına yönlendirilip özendirilerek dünyaya rehavet ve suskunluk aşılanmaktadır.

İleri kapitalist ülkelerde bütün temel sorunların çözüldüğü sanılmamalıdır. Dünyanın üçte ikisini ezenler de özgür ve müreffeh sayılamazlar. Eşyanın onu üreten insandan daha değerli sayıldığı bir uygarlığın hiçbir temel sorununu çözmesine olanak yoktur. Teknikçi para uygarlığının insanı ön plana çıkaran başka bir uygarlıkla ikame edilmesinin koşulları henüz oluşmuş değildir.⁵⁰⁹ Siyaset ve kamu yönetimi alanlarında günümüzde kuram ve bilgi ağırlıklı lisans eğitimleri de ehliyetli ve liyakatli yöneticiler yetiştirme konusunda arzulanan sonucu vermemektedir.⁵¹⁰ Sir Winston Churchill'in demokrasi için yaptığı tarifte "demokratik idare dünyadaki en kötü hükümet biçimidir, bütün öbürlerini saymadığımızda" ifadesini kullandığı da hatırlandığında⁵¹¹ çağımızın konformist rehaveti ve hedonist suskunluğu ancak vicdani hassasiyetleri tüm ideolojik yönelimlerden aşarak savunabilecek bir pragmatizmle mümkün gözükmektedir.

Tezimizde incelediğimiz üç sorunu ayrı boyutlarıyla ayrı eksenlerde tartışan fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm perspektiflerinde cevaplar üretme önerimiz ortaya konulmuştur. Her derde deva mucize ilaç beklentisi içinde olan kesimlerin aksine her hastalığa ayrı ve dozunda ilaç uygulanması ve bu ilaçların

⁵⁰⁸ Prof.Dr.Abdüs Selam **İdealler ve Gerçekler** Çeviren: Senai Demirci Mesut Toplayıcı Yeni Asya Yayınları İstanbul 1987 s.203-204

⁵⁰⁹ Fikret Başkaya **Az Gelişmişliğin Sürekliliği** Kaynak Yayınları İstanbul 1986 s.137

⁵¹⁰ Tahir B Hüseyin: **Bilge Siyasetin İlkeleri** Hazıralayn Ergin Ergül Adalet Yayınevi Ankara 2018 s.74

⁵¹¹ Necati Zincirkıran **İzmler Nedir?** Hüriyet Yayınları (İstanbul)

birbiriyle uyumlu seçilmesinden yana olan bir görüşle eklektik siyaset kuramı doğrultusunda birbirlerini destekleyen sütunlar ya da karşılıklı olarak güçlendiren kolonların oluşturduğu bir sinerjiyle fenomenoloji postmodernizm ve pragmatizm üçlüsünde çağımızın sorunlarına cevaplar aranması gerektiği kanısındayız. Çağımızda sürekli ön plana çıkarılan büyüme olgusunun, ekonomik kalkınmanın yalnızca bir boyutu olduğu unutulmamalıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında, yapısal değişim, adaletli gelir dağılımı ve kurumsal kalite boyutlarının ihmal edilmemesi de gerekmektedir.⁵¹² Söz konusu yapısal değişim sağlanmadığı takdirde Paul Hauck'un belirttiği gibi mutsuz insanlar davaları için kendilerini yaksalar bile politika pek değişmemektedir. 1980'lerin başında ABD'de bir parkta kendini yakarak hükümetin ekonomi politikalarını protesto eden işsiz bir genç adam hiçbir şey başaramamıştır. Televizyon'da ve gazetelerde haber olup kısa bir süre sonra konuşulsa da bir süre sonra unutulmuştur.⁵¹³

İnsanların ideolojik çekişmelere, söylemsel tahakkümlere ve yandaşlık kapışmalarına feda edilmeksizin, ölen insan sayılarının istatistik görülmediği, intihar olaylarının sadece gündelik birer trajedi olarak değerlendirilmediği, insan hayatının kutsallığının söyleminin insanı yaşatmak için her perspektife ihtiyaç olduğu bilinciyle desteklendiği bir demokraside yapılması gereken ilk iş çağımızdaki gibi rehabet ve suskunlukların oluşmasının önüne geçilmesidir. Katı tarihselciliği yönünden reddettiği Marksist kavgayla insansal ilişkilerin şeyleştirilmesi ve kurumsal formların fetişleştirilmesine karşı ittifaka giren Husserlci bilim eleştirisi,⁵¹⁴ tek bir hakikat anlayışına karşı olan postmodern düşünceyle⁵¹⁵ birleşip kanımızca bunu başarabilir. Koçak'ın "Acaba bugün kendi faşizmimizle ne kadar savaştık?"⁵¹⁶ sorusunu soracak kadar sağduyulu ve özeleştirel bir yaklaşım geliştirebilmek için çağın güncel sorunlarına özgün çözüm önerileri sunabilmek gerekmektedir.

⁵¹² Muhittin Adıgüzel **Küresel Rekabet Gücü: Türkiye İçin Sistemik ve Eklektik Bir Yaklaşım** Nobel Yayın 2011 Ankara s.266

⁵¹³ Paul Hauck, **Nasıl Kendinizin En İyi Arkadaşı Olabilirsiniz? Kendisiyle Barışık Başarılı Bireylerin Kitabı** Çeviren: Elif İkizler Rota Yayınları İstanbul 1997 s.33-34

⁵¹⁴ Bernhard Waldenfels **Fenomenolojiye Giriş** Çev. Mesut Keskin Avesta Yayınları İstanbul 2010 s.153

⁵¹⁵ Nezahat Altuntaş "Feminizm" içinde **Dünyada ve Türkiyede Siyasal İdeolojiler** Derleyen Ömer Çaha Bican Şahin s.350

⁵¹⁶ Zeynep Koçak "Sonsöz" içinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek** s.149

5.5.EKLEKTİK SİYASET KURAMININ GÜNCEL ÖNERİLERİ

Temsili demokrasilerde kamusal karar alma sürecindeki açmazların en önemlilerinin asil-vekil çelişkisi ile asimetrik bilgi sorunudur. Kamu sektörünün başarısızlığını ortaya çıkaran olgu da temelde bu sorunlardan kaynaklanmaktadır. Temsili demokrasilerde, seçilenlerin seçenlerin tercihleri doğrultusunda karar alıp bu kararları sosyal yarar fonksiyonu çerçevesinde uygulamayı, kamu başarısızlığı olgusunu ortaya çıkartmaktadır⁵¹⁷ Asimetrik bilgi, birinin bildiğini başkasının bilmemesi durumuna verilen addır. Özellikle gündelik yaşam içerisinde yer alan birimler arasındaki bilgi akışı ve buna erişim durumu artık çok daha kolay ve hızlı olabilmektedir. Fakat bu durum aynı zamanda gereksiz ve yanlış bilgilerin (bilgi kirliliği) de olduğu ortamı barındırıyor olması nedeniyle erişilen bilginin doğru değerlendirilmesi büyük bir sorundur.⁵¹⁸

Çağımızda bilgi asimetrisi bilgi kirliliği gerçeklik algısının kayboluşu yığınların provokasyona bireylerin manipülasyona açık kalması çağımızın siyasetinin düzeltilmesi gereken bazı aksaklıkları bulunduğu anlamına gelmektedir. Dahl, demokrasinin farklı zamanlarda farklı toplumlara farklı anlamlar ifade ettiğini belirtirken ⁵¹⁹ demokratik siyaset de bu anlam çeşitliliği skalasından nasibini almıştır. Çağımızda demokrasinin küreselci tektip söylemlerinin yerel nitelikli sorunlara karşı sonuçsuz kalması ya da yerel tepkilerin küresel sorunları çözmeye yetecek çözümler üretememesi açmasıyla yüzleşilmesi “evrensel de ortak yerel de esnek” bir siyaset felsefesine duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır.

Foucault, insanın kendisiyle ilgili hakikatin var olan ve keşfetmemiz gereken bir şey değil kendimiz yaratmamız gereken bir şey olduğunu belirtip insanlığın kendisinin bile değişen ve tesadüfi kültürel kuvvetlerin yarattığı toplumsal yapı olduğunu ifade ederken ⁵²⁰ insanlığın evrenselliği ile kültürel kuvvetlerin yerelliğini kendi içinde barındırabilecek eklektik bir söylemin (fenomenolojik evrensel öze postmodern söz kalıpları ve pragmatist bölgesel uzlaşılarla varılması) Düşünürlerin yerel farklılıklar barındıran evrenselde müşterek demokrasisi ile uyumunu betimlemektedir. Bu doğrultuda eklektik siyaset kuramının “siyasetin

⁵¹⁷ Mehmet Selim Bağlı **Yasama Dergisi** Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2011, Sayı 17 parlamento bütçe ilişkilerinde stratejik plan ve faaliyet raporlarının önemi s.75-76

⁵¹⁸ İlker Kılınç Bilgi asimetrisi ve çözüm önerileri ilker kılınç s.2

https://www.academia.edu/7202553/Bilgi_Asimetrisi_ve_%C3%87%C3%B6z%C3%BCm_%C3%96

nerileri

⁵¹⁹ i Robert A. DAHL, **Demokrasi Üstüne**, (Çev: Betül Kadioğlu) Phoenix Yayınevi Ankara 2001 s.2

⁵²⁰Paul Strathern **90 dakikada Foucault** Çeviri Dilara Dilmen Zeplin Yayınları 2016 İstanbul S30, 289

konumsallığının kabulü” “siyasetin yüzyüzeliğinin keşfi” ve “siyasal gerçekliğin konaçsal” inşası başlıkları altında sunduğu çözüm önerilerinin irdelenmesi gerekmektedir.

Örgütlenmelerin çoğunda birden çok düşüncenin aynı anda barınmadığı bilinmektedir. Bu nedenle de birbirini tamamlayan ve destekleyen düşünceler bile birbirine zıt kabul edilebilmektedir. Bu nedenle örgütler şaşmaz bir sarkaç misali orta noktaya hiç değmeden bir uçtan ötekine doğru sürekli savrulup durmaktadırlar.⁵²¹ Aynı mevzu, güümüzdeki demokratik kurumlar ve mekanizmalar için de geçerlidir. Dünün katı devletçiliğinin koyu bürokratik merkezçiliğine ve kırtasiyeciliğine terkedilen tepeden inmece otokratik demokrasi anlayışı, çağımızda ise yerel yönetimler bazında sözde yönetim adına çıkar ve rant odaklarının sözde yönetişimine devredilmeye yönlendirilmektedir. Siyasal kararları alanların siyasal kararlardan etkilenenlerle buluşma imkanını yaratması gereken demokrasi dünden bugüne farklı vasıtalar ve farklı amaçlarla aynı hataya düşmekte; yönetenler ile yönetilenler arasındaki uçurumu derinleştirmektedir.

İyi bir hayat kişisel benliğin ötesinde var olan dünyaya karşı yüksek bir bilinçlilik ve duyarlılıkla giderek daha özgeci bir hal alır.⁵²² Bu özgeci dünyada aynı kısır tartışmaları farklı temalar üzerinden sürdürüp aynı sonuçsuz kavgaları farklı zeminlerde devam ettirerek değil eskiden ders alan yeni çözümler üreterek mümkün olacaktır. İstiklal Marşımızın Merhum Şairi Mehmet Akif Ersoy’un da belirttiği üzere “Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar, hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?”⁵²³ düşüncesini takınarak sağın ve solun doğunun ve batının bireyciliğın ve yığıncılığın karşılıklı tüm hatalarından ders alan ve her iki tarafından doğrularından beslenen konumsallığıyla yüzleşmiş bir siyaset esas alınmalıdır.

Eklektik olmak sosyal yaşamı bilmenin olası bütün yollarıyla ilgilenmek demek olduğundan sosyal bilimin karmaşıklıklarıyla cesurca yüzleşebilmek için toplumun her yönünü kucaklayabilmek gerekmektedir.⁵²⁴ Siyaset özelinde bu yönler siyasetin konumsallığının kabulü, siyasetin yüzyüzeliğinin keşfi ve siyassal gerçekliğin konaçsal inşasının analiz edilmesidir.

⁵²¹John Deers, Gordon Bennett **Babayasaları Anasözleri** çeviren: Tomris Uyar, Metis Yayınları, 1989, İstanbul, s.19

⁵²²Mark Vernon **Mutluluk İçin Felsefe** Çeviren Elçin Karadoğın, Sel Yayıncılık, 2011, İstanbul s.146

⁵²³ Mehmet Akif Ersoy, **Safahatten Seçmeler**, Hazırlayan Emine Sevim, Erdem Yayınları, İstanbul 2012 s.6

⁵²⁴ Andrew Abbot, **Disiplinlerin Kaosu**, s.282

5.5.1 SİYASETİN KONUMSALLIĞININ KABULÜ

Siyasette tek ideolojiye, tek bakış açısına, tahakkümden kaçınılmalıdır. İster muhafazakarlık, ister milliyetçilik, ister sosyalizm, ister liberalizm olsun tüm ideolojilerin karşıtlarıyla birlikte anlam taşıdıkları unutulmamalıdır. Demokrasinin vazgeçilmez öğelerinden birisi olan çoğulculuk, belli düşüncelerin hegemonyası altında gelişemezken, gelişmiş bir demokrasinin vazgeçilmez aygıtları olan siyasi partiler, medya, sivil toplum örgütleri vb. oluşumlar da alternatifler yaratmak yerine egemen söylemin ya da egemen söylemin doğrularına bile itiraz eden radikal muhalif söylemin temsilcileri olduklarında çoğulculuk yerine toplumsal huzursuzluk ve ideolojik söylemsel çatışma kaçınılmaz olmaktadır.

Bertrand Russell eğer toplum yaşamı toplumsal istekleri doyuracaksa bu toplum yaşamının iktidar aşkından türemeyen bir felsefeye dayandırılması gerekmektedir ⁵²⁵ derken adeta sermaye iktidarı kibirli liberalizme de provokasyona açık yığınlara odaklanan sosyalizme de mesafe koyan bir sağduyu felsefesine duyulan toplumsal ihtiyacı vurgulamaktadır. Claude Julien ise zengin ve bilimsel yönden ilerlemiş batı dünyası demokratik tutkularını nasıl olup da inkar eden duruma düşmüştür? Niçin bu yoksulluk bu adaletsizlik bu özgürlükleri boğma çabaları?" diye serzenişlerde bulunurken ⁵²⁶ çağımızın tarihi kendinde sonlandıran kazandığı dönemselsel başarıyı ebedi bir galibiyete yoran liberalizmi adeta bir vicdani hesaplaşmaya çağırmaktadır.

Günümüzde kültürde yer etmiş safsataları ortadan kaldırmak güç olsa da son zamanlarda insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin yeniden tanımlanması için çalışan çeşitli sivil toplum örgütlerinin sayılarında büyük artış görülmektedir. ⁵²⁷ Bu, siyasetin belli dönemlerde belli konulara belli söylemlere yoğunlaşsa da farklı bir dönemde farklı perspektiflere geçebildiğini ve sürekli belli söylem tarzlarına takılı sabit siyaset yerine duruma göre tepki verebilen konumsal siyasetin esas olduğunun kabullenilmesi gereğini doğurmaktadır.

Unutulmamalıdır ki yönetimin başında olanların, dünyayı ellerinde tutan kimselerin sıradan bir insan kadar akıllı olması, normal bir insan gibi elinden geleni

⁵²⁵ Bertrand Russell, **İktidar** Çeviren: Mete Ergin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990 s.268

⁵²⁶ Claude Julien: **Demokrasilerin İntiharı Eşitlik Kardeşlik Özgürlük** Türkçesi: Mehmet A.Kayabal Milliyet Yayınları Özyayın Matbaası Şehir? Yıl? s.361

⁵²⁷ Muhammed Yunus "Önsöz" İçinde **Dünyanın Durumu 2010: Kültürleri Dönüştürmek / Tüketicilikten Sürdürülebilirliğe: Sürdürülebilir Bir Topluma Doğru İlerlemeye İlişkin Bir Worldwatch Enstitüsü Raporu** Editörler: Linda Starke ve Lisa Mastny Çeviren: Dost Körpe, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2010, s.XXI, XXVI

yapması yeterli değildir. Eğer yöneticiler, yönettiklerinden çok üstün değillerse, yönetenler yönettikleri yığınlardan çok aşağıda sayılırlar. Oysa yönetici insanlar sıradan olmadıklarını ilan etmişlerdir. Yönetmek için çok şey vadettiklerinden bu vaatlerini gerçekleştirebilmek için yapmak zorunda oldukları şeyler de çoktur.⁵²⁸ Siyasetin hem yöneticilerin niteliksel gereklilikleri hem yönetimin yapısal özellikleri gereği aynı anda çok fazla unsuru barındırması tek bir söyleme dayalı siyasetin özellikle de çağımızın dinamik değişken dünyasında geçersiz olduğunu göstermektedir.

Siyasetin ve politikanın sözcük bazında bile taşıdığı farklı anlamlara ilişkin tartışmalar mevcutken, Arapça kökenli bir kelime olan siyasetin daha çok ceza usul ve terbiye gibi anlara geldiği belirtilip, politika kavramının ise polis'e yani aralarında ortaklık bağı bulunan bir topluluğa gönderme yaptığı belirtilirken⁵²⁹ bu farklı yorumların en belirgin ortak noktası konumsallık olmaktadır. Konumsallık doğrultusunda ebedi ve ezeli ayırım olan yönetilenler ile yönetenler ayırımı dışında sabit bir değer bulunmaksızın kişilerin konulara ve kavramlara yönelik duruşunun konumsallığı belirtilerek bu konuların değişkenliğinin vurgulanması esastır. Bu doğrultuda siyaset tarihinin geçmiş dönemlerinin ilerlemeci ve reformist işlevini üstlenen bir ideoloji siyasetin konumsallığında ötürü günümüzde statükocu ve dogmatik kalabilmektedir.

Unutulmamalıdır ki madde bir tür enerji, enerji de bir tür madde olduğundan gerçeklik ne pozitivist maddeciliğe ne de fenomenolojik paradigmanın sadece birini indirgenemez. Ancak bu anlam dünyalarının ikisinden de kendi bütüncüllüğü içerisine kısmen beslenir.⁵³⁰ Çağımızın değişim ve dönüşümlerine ayak uydurabilecek bir siyaset tüm yumurtalarını aynı sepete koymayan alternatif planlar barındıran kendine manevra alanı yaratan ve söylemsel farklılıkları etkin şekilde kullanan bir iletişim siyaseti olmalıdır. Bu da konumsallığın ardından yüzyüzeliği beraberinde getirecektir.

⁵²⁸ Michel de Montaigne, **Mutluluk ve Yaşama Sanatı** 2009 Tutku Yayınevi Ankara Çeviri Filiz Bel s.201

⁵²⁹ Eser Köker, **Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998 s.13

⁵³⁰ Suna Başak, **Kültür Olgusu Anlitzleri ve Üç Tarz-ı Siyaset** S.97

5.5.2 SİYASETİN YÜZYÜZELİĞİNİN KEŞFİ

Siyaset yığın iletişim araçlarına yapay gündemlere indirgenmemelidir. Siyaset liderlerin yönetici kadroların ve sermaye sınıfının kendi arasındaki lobileriyle bundan etkilenen milyonların kendi kaderine terk edilmesi ayrımına açmazına ve aşırılığına bir son bulmalıdır. Siyaset ne liberalizmin tarihin sonunun iddia edecek kadar kendine güvenen yüksek egolu genel geçer uzlaşısına ne de sosyalizmin bitmek tükenmek bilmeyen antagonistik çatışmacı kaotik siyaset anlayışına teslim edilemez. Siyaset farklı muhatapların farklı konjonktürlerde farklı kanallarla yüzyüze iletişime geçtikleri ortam olma niteliğini kaybetmemelidir.

Çağdaş yaşamın hemen tüm safhalarında yeni-sosyo politik korporasyonlar bulunmaktadır. Sendikalar olduğu gibi çiftçiler de bunlara sahiptir, ticari korporasyon batıda artık modası geçmiş olan ve diğer yerlerde oluşmakta olan gittikçe içi boş bir duruma gelen ulusal devletlerin çerçevesi içinde özel bir dünya oluşturmaktadır.⁵³¹ Bu korporasyonların belli meslek hayat birikimi idealler dünya görüşleri etrafında toplanmış olması çağımızın z kuşağı olarak adlandırılan bireyselliğine düşkün gençliğini de, organize olmak şöyle dursun temel insani ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan göçmen gruplarını da, liberal hegemonyacı söylemler ile radikal sol provokasyonlar arasında kalan muhalif kesimleri topluma ve demokrasiye yabancılaştırmaktadır. Bu boşluk sosyal medya yığın iletişim araçları vb. kanallarla doldurulmaya çalışılsa da bataklıkın kurutulması yerine sivrisineklerin tek tek avlanmaya çalışılması misali iyi niyetli teşebbüsler dahi yetersiz kalmaktadır.

Klasik elit kuramlarına göre bir çoğunluk yönetimi olarak nitelenen demokrasinin pratikte gerçekleşmesi imkansızdır. Raymond Aron gibi düşünürler bütün rejimlerde olduğu gibi demokrasilerde de yönetici sınıfın bir azınlık karakteri olduğundan oligarşik nitelik taşıdığını belirtmektedirler. Demokratik elitizm kuramcılarında Schumpeter ise demokrasiyi bir amaçtan ziyade bir yöntem olarak görmektedir.⁵³² Tüm bu eleştiriler ışığında demokrasinin gerçekleşmesini engelleyen ezeli bir realite olan yönetici sınıfın azınlık karakterini aşacak ya da dengeleyecek bir karşı oligarşik gruba yönetici üst basamağın kendi içindeki yüzyüzeliliğine ve sınıfsal bağlılığına benzer bir karşılıklı iletişim ağına sahip esnek siyasal unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda siyasal iklimin liberalizmin tahakkümündeki

⁵³¹ Harry Ecklestein, “Devlet Bilimi Üzerine” İçinde **Hukuk Üzerine** Çeviren ve Derleyen Mehmet Turhan Ankara Gündoğan Yayınları 2006.31-67 s.59

⁵³² Münici Kapani, **Politika Bilimine Giriş** Bb 101 Yayınları, Ankara, 2015 s.130

parti programlarından ve ani sol tepkilerden ibaret muhalif yığınlardan ibaret olmasını önlemek için konumsal nitelikli esnek içerikli siyasetin yüzyüze şekilde oluşturulmasına ve sonraki başlıkta anlatacağımız konaçsal gerçeklik inşasına uygun şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Zahavi'nin belirttiği üzere fenomenolojik bir çalışmada toplumsallık konusunda bulacağımız şey sadece birbirimizi nasıl anlayageldiğimizin bir tartışması değildir. İlgili çekici görüşler dikkate alındığında iki farklı fenomenolojik yaklaşımı belirlemek mümkündür. Bu yaklaşımların ilkinde topluluk deneyimlerinin ve biz ilişkilerinin kişiler arası anlayışın belli formlarında kök saldığı ve bu formlara bağlı olduğu ısrarla vurgulanmakta ve farklı grup oluşumlarının yeterince iyi fenomenolojik bir açıklaması bu nedenle bireylerin deneyimsel olarak nasıl karşılıklı ilişkiler içinde olduklarının bir tetkikini gerektirmektedir. İkinci yaklaşım ise ikili yüz-yüze ilişkiye ayrıcalık tanınmasının topluluk yaşamı hususunda gerçekten ayırt edici olanı gözden kaçırmak durumunda olacağını ileri sürmektedir.⁵³³

Fenomenolojik analizin iki yorumunu da kapsayıp bu yorumları postmodern bağlamda muhalif bir çoğulculukla genişletip pragmatist uzlaşılarda kaynaştıran bir bakış açısı geliştirebilmek için alışlagelmiş tepkisel, radikal, yıkıcı, kindar, tepeden inmece, tümünden gelimci sol ve kollektif varsayımları da; konformist, oportünist, günü kurtarmacı, tüme varımcı sağ ve bireysel sloganları da aşmamız gerekmektedir. Dolayısıyla hem geçmiş çağların kadim tarihsel kazanımlarını barındıran, hem günümüzün güncel hassasiyetlerini koruyan hem de geleceğin yaratacağı alternatiflere hazırlık zemini yaratan bir siyaset kuramı için sonraki başlıkta siyasal gerçekliğin konaçsal inşasına değinilecektir.

Günümüzde başta Recep Tayyip Erdoğan ve Muharrem İnce olmak üzere çeşitli siyasetçiler “ruberu” yani yüzyüze siyasetin önemini vurgulamakta halkla birebir temas etmenin gerekliliği konusuna dikkat çekmişlerdir.⁵³⁴ Böylece çağımızın sosyal medya linçlerine, internet trollerinin çarpıtmalarına ve kötü niyetli kimi üçüncü kişilerin algı oyunlarına prim vermeksizin konumsal açmaza düşmüş yığınların mağduriyeti ile yüzyüze gelinerek olaylara daha sağduyulu ve daha gerçekçi çözümler sunulabilecektir.

⁵³³ Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller**, s.115

⁵³⁴ Abdülkadir Selvi “Günlük Basın Özetleri”

https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/07.09.20%20Bas%C4%B1n%20Ozeti.pdf s 24.

5.5.3. SİYASAL GERÇEKLiĞİN KONAÇSAL İNŞASI

Gerçeklik bireysel kurgularla ya da yığınsal provokasyonlarla sağlanamaz. Gerçek insanların kendi eminlikleri çevresel yorumları ve diyalogla sağladıkları uzlaşmaları aracılığında belli yüzyüze iletişim ortamlarında oluşmaktadır. Ne liberalizmin yücelttiği kendi egosu için kendi kararlarını alıp asla yanılmayan birey miti ne sosyalizmin tarihin ilerletici gücü olma vasfını iddia ettiği radikal yığınlar figürü toplumsal gerçekliğin genel geçer şekilde inşasında istenen derinliği genişliği ve verimliliği sağlayamamıştır.

Siyasetin toplumsal tabanı ne liberalizmin çıkar hiyerarşisine kişisel çıkar saikine dayalı iskambil kağıdından kuleleri üzerine ne de sosyalizmin çoğulcuktan arındırılmış teki tip tek kalıp söylemleri üzerine bina edilemez. Siyaset kişilerin basın yayın organlarıyla bile olsa yüz yüze ya da direkt olarak iletişim kurdukları etkin bir bilgi sistemi ve olgun bir gerçeklik algısı üzerine dayanmalıdır. Demokrasinin özündeki özgürlük- eşitlik; yığın-birey, istikrar-çeşitlilik gibi ikilemleri bu açmazları kendi açmazlarıyla birlikte belli oradan uzlaştıracak ortam konaçların karşılıklı iletişimi ile mümkün olacaktır.

Lech Walesa'nın da belirttiği gibi "Hiç kimse kendi başına bir ada değildir, her insan bir kıta parçası bütünden bir parçadır. Ezilen her özgürlük özlemi, saldırıya uğrayan her insan hakkı bir yenilgidir. Çünkü her bir inşa inanlığın parçasıdır ve paylaşımında payına başkalarının kaderi düşmektedir."⁵³⁵ Bu doğrultuda Rorty'nin de belirttiği gibi özgürlüğün önündeki tehlikenin devlet olduğunu söyleyen cumhuriyetçi ve Thatcherçi sağcılarının da, özgürlüğün önündeki tehlikenin patronların oligarşilerin ve şirketlerin olduğunu söyleyen solcularının da ikisi birden haklıdır.⁵³⁶

20.yüzyılda yaşanan kısımlar İnsanlığın birbirine karşı kışkırtılan büyük yığınlara dönüştürülerek sahnelenen savaşlar eşliğinde yaşanırken, 21.yüzyılda yaşanan sorunlar ise toplumların tüketim kalıpları, sansasyonlar, geçici gündemler, asimetrik bilgi ve algı operasyonları düzeyinde aşırı atomistik ve hiper hedonistik biçimde bireylere ufalanması sayesinde yaşanmaktadır. Dolayısıyla yığınlara kutuplaştırıldığında da bireylere ufalandığında da kendisinden ve birbirlerinden hayır görmeyen insanları kişisel farklılıklarının ve kümesel ortaklıklarını maksimum

⁵³⁵ Lech Walesa, **Bir Umut Yolu**, Milliyet Yayınları 1988, Türkçesi Galip Üstün, İstanbul s.383-384

⁵³⁶ Derek Nystrom, Kent Puckett, **Patronlara ve Oligarşilere Karşı, Richard Rorty ile Bir Söyleşi**, Türkçe Söyleyen Selda Arıt, Heretik Yayınları Ankara 2018, s. 85

düzyeyde yaşayabilecekleri bir temel yapı taşı olan “konaç” kavramı etrafında konumlandırmak esastır.

Husserl’in son yazılarında da bedensellik, özneler-arasılık ve zamansallık bir araya getirilmiş ve birlikte düşünölmüştür. Özneler arasılık için diyakronik bir boyut da bulunmaktadır. Nihayetinde, Husserl öznenin kurucu içerimlere sahip olacak şekilde bir gelenek içinde doğduğunu düşünmüştür. Bu sadece, başkalarına gönderimde bulunularak nüfuz edilen ve başkalarının halihazırda anlamlar yüklediğı bir dünya içinde yaşadığımız ya da geleneksel el atlında dilsel bir kalıplaşmışlık vasıtasıyla dünyayı ve kendimizi anlayışımız meselesinden ibaret değildir.⁵³⁷

Kişiyi solipsizme düşürmeksizin kendi algısından emin kılmayı, ideolojilerin esiri olmaksızın muhtelif toplumsal kesimlerle bütünleştirebilmeyi ve kendi kişisel kesin algısı ile muhtelif toplum kesimlerinin izlenimlerini uzlaştırebilmeyi hedefleyen bir siyaset kuramı, çağımızın gittikçe artan görünmez duvarlarının, siber linç akımlarının, kutuplaştırma çabalarının baltaladığı evrensel, ebedi ve eşitlikçi bir insanlık anlayışının oluşturulmasında bize en önemli nüveyi sağlayacaktır. Bu innovasyon propagandalı uzay keşiflerinin, tüketim çılgınlığına dönüşen teknoloji bağımlılığının, saçmalama festivaline dönüşen siber bilgi kirliliğinin ötesinde duru düşünceli, derin hisli ve dinamik bakışlı kuşakların yetiştirilmesinde bize en önemli yardımcı olacaktır.

Toplumsal gerçekliğin konusundaki çalışmalar köklü bir geçmişe sahiptir. derin bir içeriğı ve geniş bir disiplinler skalasına sahip olsa da istenilen özgünlüğü yakalayamamışlardır. Abbott’un da belirttiğı üzere toplumsal gerçekliğin ex ante verilmeyip pratikle üretildiğı anlayışı önce Dewey ve Mead’in pragmatizminde, sonra Mannheim’ın ilişkisel Marksist epistemolojisinde, sonra varoluşçuluk ve fenomenolojinin güçlü konstrüksiyonizminde ve son olarak Fransa’dan gelen yakın tarihli kuramsal çalışmalar olmak üzere en az dört farklı alanda görölmüştür. Ancak bunların hepsi farklı farklı görünüp her yeni örnekte yeni bir terminoloji kullanarak iyi bir fikri tekrarlamanın ötesine geçememişlerdir.⁵³⁸ Siyasetin yeni bir yapı taşıyla (konaç) yeniden inşası, farklılıkların konumsal perspektifle içselleştirilerek uyumlaştırılması ve nihai olarak yandaş sandık noterliğinin ötesine geçen bir oylama sistemiyle toplumsal gerçekliğin çok boyutlu inşası siyaset biliminde daha tutarlı şekilde oluşturulabilecektir.

⁵³⁷ Dan Zahavi, **Fenomenoloji İlk Temeller** s.71

⁵³⁸ Andrew Abbott, **Disiplinlerin Kaosu** s.35

5.5.4. EKLEKTİK SİYASET KURAMININ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Husserl şeylerin özüne dönelim derken insanlığı önyargısız, peşin hükümsüz, özümsemeci, duygudaş bir yaklaşıma davet ederken, Lyotard “Adın Onurunu Kurtaralım” şeklindeki davetiyle çoğulculuğa baskın söylemlere muhalefete ve emin olmanın telafisi zor olan yanlışlıklarına dikakt çekmiştir. Rorty postmodern söylemi söz dağarlarının olumsuzluğuyla yüzleşen ironici birey bazında ele alarak kendisini eleştirebilen herkese hak verebilen özel ve kamusal ayrımını kafasında oturtmuş güncel bir liberalizmi savunmuştur.

20.yüzyıldaki fenomenolojiden postmodernizme postmodernizmden liberal ironici pragmatizme yaşanan dönüşümler küresel toplumun kesinlik arayışından belirsizliğe savruluşunu ve sonra bilginin bu iki yönünü uzlaştırma çabasını somutlaştıran felsefi ve siyasal deneyimleri simgelemiştir. Eklektik bir siyaset kuramı geçmişin bu deneyimlerinden çıkardığı dersleri günümüzün siyasal sorunlarına uygulama amacı gütmelidir.

Göçmenlerin denizlerde boğulduğu, radikalizmin cirit attığı, sosyal medyadaki sözde sağduyunun hayatın pratik hiçbir alanına yansımadağı, siyasetin idealsizleştiğı, insanların karamsarlaştiğı, gençlerin duyarsızlaştiğı çağımızda tüm bu sorunlara aynı sağduyuyla ama farklı pencerelerden bakan bir siyaset için fenomenolojik bağlamda postmodern ve pragmatist değerler eşliğinde eklektik siyaset kuramı oluşturulmuştur.

Çağımızda baskınlığını hergün arttıran liberalizmi konformist şekilde alkışlayıp onu sorunsuz görmek de, ideolojik kan davaları güderek liberalizmin mevcut kazanımlarını çöpe atacak kadar liberalizm karşıtlığı yapmak da yararsız bir girişim olacağından liberalizmin özündeki özgürlükçü yaklaşımı ortaya çıkaracak bir fenomenolojik perspektif ile onun meta anlatılara dönüşüp gerçeklikten koptuğı alanlarda ona alternatifler sunacak bir postmodernizmin birlikte kullanılması günümüzde yararlı olacak bu iki yaklaşımın dengesi pragmatizmle sağlanacaktır.

Husserl’in fenomenolojik özümseciliğı ile günümüzün sorunlarına fenomenolojik teşhisler koyup Lyotard’ın postmodernizmi ile sorunun çeşitli yansımaları açısından tesbitler yaptıktan sonra Rorty’nin Liberal ironisi çerçevesinde tedavi önerileri sunmaya çalıştiğimiz günümüzün hasta yorgun bezgin siyasal düzenine göre sorunlara çözüm önerilerimizi şu şekilde özetlememiz mümkündür:

Siyasette Eklektizm kaçınılmazdır: Taraf tutmak her kişinin, tarafları analiz edip sentezlemek er kişinin harcıdır. Başta siyaset olmak üzere insana dair her alanda tek taraflı herhangi bir söylem sakat ve noksandır.

İdeolojiler tek yönlüdür: İdeolojilerin tek boyutlu radikal yaklaşımlarının yerine fenomenoloji gelebilir. Spekülasyonun yerine özümseme koyulup, kamplaşmak yerine duygudaşlıkla şeylerin özüne dönülmelidir.

Tarih sonsuz, zaman öngörülemesdir: Ne tekil bir yaklaşımın, ne de bir ideolojinin çerçevesinde tarihin sonu ilan edilemez. Bu tarz meta anlatılar, saptırılmamış bir postmodernizmin, muhalif çoğulculuğuyla çözümlenmelidir.

Siyaset yeniden tanımlanmalıdır: Siyaset, tek tipçi yandaş söylemlerden uzak, ideolojik çekişmelerden sıyrılmış, tarihi kendinde başlatan ya da bitiren egoizmleri aşan şekilde, pragmatik üslupla yeniden tanımlanmalıdır. Siyaset konum almaktır. Konum = Açık + Mesafe

İnsanlar konumsal açmazdadırlar: İnsanlığın büyük bölümünün ne bireyler düzeyinde kapitalist girişimcilik özelliklerine, ne de sosyalist yığinsal tepki verme vasıflarına sahip olmadığı görülmelidir. Siyasetin konumsal dinamizmi sağlanıp, farklı toplumsal inşalar uzlaştırabilmelidir.

Açmazları yüzyüzelik çözebilir: Ne internet ortamının bilgi kirliliği, ne sosyal medyanın provokatif ortamı, ne de yığın iletişim araçlarının yapay diyalogları, yüzyüze iletişimin yerini tutabilmektedir. Diyalog ve duygudaşlık, konaçlarla ve onların açmazlarıyla yüzleşmeyi gerektirir.

Siyasal gerçeklik konsensüsle inşa edilir: Fenomenolojik özümseme, postmodern yorumlama ve pragmatist uzlaşıyla, siyasal gerçeklik yeniden inşa edilebilir. Bu yapının, ideolojik alternatifleri yıkılmaya mahkumdur.

Oy verme kavramı güncellenmelidir: Çağdaş demokrasilerin yıllardır kendini yenilemediği yer, sandık olmuştur. Oy vermenin, tekil, dogmatik törensel ve yapay niteliği değiştirilip, oy verme eylemi güncellenmelidir.

Çoklu oy kaçınılmazdır: İnsanlar konumsallığı içselleştirdikten sonra oy verme eyleminin bir haklılık payı dağıtımını olduğunu görecektir. Bu doğrultuda herkese eşit ve birden çok oy hakkı sunulması gerekecektir.

“O.D.A.K için T.A.N.I.M” anlayışı: Ortak bir anlayış olarak tüm insanlık için “Olumlu Dışlamasız Anlaşmış Kuşaklar için Toplumsal Anlayışın Nötr İlimlilikle Mahsulü” benimsenmelidir. Toplumlara, kişilere ve onları kapsayan tüm konaçlara eşit mesafede bir siyasetin geliştirilmesi lazımdır.

Siyasette Eklektizm kaçınılmazdır:

Çözüm önerilerimizden ilki olan eklektizmin kaçınılmazlığıyla yüzleşilmesi şu unsurları içermektedir: İnsanların seçilmiş kişileri özel insanların genel geçer tepeden inme mucizevi tatışılmaz söylemlerinin ancak kişisel inanç ya da maneviyat alanında geçerli olabileceği; siyaset alanında herhangi bir söylemin belli durumlar karşısında tek başına yetersiz kalabileceği gerçeğinin içselleştirilmelidir. Toplumsal olayların bir orman gibi içine girildiğinde tüm ağaçların görülmesini engelleyici, dışına çıkıldığında içinde yaşananları görmeyi zorlaştıran farklı boyutları olduğu kabul edilip olayları içerden ve dışarıdan değerlendiren iki farklı görüş ile bu iki farklı görüşü uzlaştıran üçüncü görüş perspektifinde yaklaşılması eklektik olarak daha doğru olacaktır. Eklektizmin uygulanması için büyük anlatıların çökmesi, insanların felaketlerle yüzleşmesi, ya da düşünsel hayatta üretkenlik sıkıntılarının yaşanması beklenmemelidir. Eklektizm düşünce tarihini kendinde başlatan ya da kendinde bitiren kibirli ya da kindar söylemler kadar köklü bir geçmişe ve yaygın kullanılabilirliğe sahiptir. Her dönemde de uygulanabilir. Maddi ya da manevi hiçbir şey tek bir parçadan tek bir yapıdan tek bir yapı taşından oluşmadığı gibi toplumsal mekanizmalar da tekil söylemler terk edilmelidir. Tekil söylemlerin çoğulculuğa dönüştüğü yerler tek adamcı, tepeden inmeceli, geleneksel medya ya da sosyal medyanın tahakkümünde değil, diyalogun maksimum şekilde sağlanabileceği zeminler olan özel gündemli, az sayıda üyeli, sık ve kısa toplantılar yapan güncel ve dinamik meclis / komisyon / encümen mekanizmalarında sağlanabilecektir.

Temsil mekanizmaları tek boyutlu ve ezbere yaklaşımlar yapmamalıdır. İnsanlar maddi ve manevi yönleriyle bütündür çok sınırlı marjinal kesimler haricinde hiçbir makul ve mantıklı insan sadece maneviyata ya da sadece maddiyata endeksli şekilde yönetilemez. İnsanlar sosyalist sistemlerin toplumsal huzur için maddi kıtlık dayatmaları ile liberal sistemlerin maddi bolluk uğruna manevi yozlaşma döngüleri arasında seçim yapmaya zorlanmamalıdır. Siyaset herşeyden önce bir sağduyu işidir her kesim kendisini eleştiren bir düşünceyi karşı kamptan gösterirse eleştirel düşünce köksüz yersiz yurtsuz ve öksüz kalır. Victor Cousin'in ölümünden beri adeta sahipsiz kalan eklektik perspektifleri de dışlayan akademik ve entelektüel yaklaşımlara son verilmelidir. Korona virüs gibi insanlığın anlama ve yönetme kapasitelerini aşan kaoslar⁵³⁹ karmaşık boyutlar nedeniyle ancak eklektik siyasetle çözümlenebilirler

⁵³⁹ Franco Bifo Berardi, **Sonun Fenomenolojisi**, s.93

İdeolojiler tek yönlüdür:

Eklektizmin öneminin anlaşılmasından sonra kendilerini eklektik yapılara kapatan ideolojilerin tek yönlülüğünün görülmesi ve çağın insanın iktidara ulaşma odaklı ideolojilerle değil iktidarı paylaşmaya odaklı felsefelere yönlendirilmesi esas olmalıdır. İnsanlık 20.yüzyılın ikinci çeyreğindeki sol kindar totaliter hiyerarşik ütopyik amaçlı dominant ideolojilerden 21.yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına gelirken konformist kibirli bireyci günü birlik ve iletişimsiz sağ ideolojilerin tahakkümüne savrulmuş yani bir aşırılıktan diğerine savrulmuştur.

İnsanlık tarihi ve siyasetin gelişimi belli bir fikir kümesinin egemenliği ile başlamamıştır, belli bir fikir kümesinin egemenliği ile gelişmemiştir ve belli bir fikir kümesinin zaferiyle de sonuçlanmayacaktır. Tarih boyunca insanlığa yön veren bütün fikirsiz atılımlarda olduğu gibi siyaset de farklı görüşlerin çatışması uzlaşması ve dönüşmesi sayesinde ilerlemiştir. Ve hiçbir ideoloji kendi ürünleriyle yaptıkları yapay ittifaklar haricinde bu tarz eklektik yapılanmaları kuramamıştır. ideolojik ötekileştirmelerin yerini fenomenolojik özümsemeler almalıdır. Sürekli kullanılarak laçka edilen duygudaşlık kavramı fenomenolojik yönelimsellik, indirgeme ve öznelarasılık unsurları ile içi doldurulup derinleştirilerek insanlığa bir ortak bir küresel model olarak sunulmalıdır. İslamofobyaya, oryantalizm, yabancı düşmanlığı, dinsel fundamentalizm ancak şeylerin özüne dönen, önyargıları paranteze alan, olgun bir siyasal fenomenoloji ile önlenebilir. Fenomenolojinin materyalizm ile idealizm, deneycilik ile akılcılık arasında üstlendiği üçüncü yol olma misyonunun siyasal biliminde liberalizm ile sosyalizm arasındaki çatışmaya da uygulanabileceği aşıkardır. Husserl'in siyasal alanında gerçekleşeceğini öngördüğü gelenekselciler ve yenilikçiler arasındaki çekişmenin günümüzdeki yansımaları olan küreselleşmeciler ile ulus devletçiler arasındaki kısır tartışmalar da ideolojiyle değil fenomenolojiyle çözümlenebilir. Fenomenolojinin en temel kavramı görüngüler en temel eylemi de görmektir. İnsanların birbirini araçlar ve sosyal ortamlar üzerinden takip etmesi yerine yüzyüze görmesi birbirlerinin sorunlarıyla yüzleşerek çözüm aramaya çalışması ve yüzyüze diyalogun öneminin anlaşılması en büyük fenomenolojik adım olacaktır. Tarihin ideolojilerden arındırılmış ciddi bir eleştirisi fenomenolojik bakış açısının benimsenmesi için bir güdüleyici olarak hizmet edecektir.⁵⁴⁰

⁵⁴⁰ Levent Özşar "Önsöz" İçinde **Bunalım**, Yazar Edmund Husserl, Çeviren Levent Özşar, Biblos Yayınları Bursa, 2020 s.6

Tarih sonsuz, zaman öngörülemezdir:

İnsanlık tarihi hem geçmişe dönük hem güncel zamana dair hem de gelecekle ilgili sonsuz sırları içinde barındırmaktadır. İnsanın beyninin çok sınırlı bir kısmını kullanabilmesi de insanlık da tarihinin ortak kazanımlarının kültürel değerlerinin çok küçük bir kısmını kullanabilmektedir. Dolayısıyla eklektik uzlaşma ve fenomenolojik sağduyunun sağlanmasının ardından insanlık tarihsel olgunluğunu kazanmalıdır. Tarihte pek çok uygarlık altın dönemlerini zirvelerini gördükten kısa süre sonra içerisinde yıkılmış dağa çıkmanın sabır ve süre isterken dağdan düşmenin ani ve öngörülemez oluşu gibi yükselişi ve çöküşü tarihsel zıtlıklar içerisinde yaşamıştır. Dolayısıyla insanlığın bugüne dair siyasal sosyal kültürel kazanımlarının hiçbirisi kendisini rehavete sevkemeyi sağlamamalıdır.

Siyaset açısından üzerinde dönemselleşmiş olarak uzlaşılabilir liberal kapitalist küreselleşme sistemi tartışılmaz bir dogmaya eleştirilemez bir ideale dönüşmemelidir. Katı olan her şeyin buharlaşması gibi kesin olarak kabul edilen her şeyin tartışıldığı günler gelebilmektedir. İnsanlığın medeniyet yolculuğundaki durakların herhangi birinde ebedi veya ezeli demir atması o durağı kendisine hapis hane yapması sonucuna neden olabilir. Tarihin kendi içinde yeni sayfalarla yeni dönemlerle değişimlerle ve dönüşümlerle dolu olduğu görülmeli, kazuistik ayrıntıcı kişinin yaşamındaki her alana sirayet eden genel geçerci anlayışlar katı zihniyetler terk edilmelidir. Meta anlatıların reddiyesinin esas olduğu postmodern perspektifin sorgulayıcı ve çoğullaştırıcı muhalefeti tarihin her anında yedekte tutulabilir. Böylece hem postmodernizmden güç alan yeni toplumsal hareketlerin marjinal ve yapay gündemli sınırlı akımlara dönüşmesi önlenirken hem de gündemdeki tekil konuların kamuoyu üzerindeki baskısı azaltılabilir. Alternatifli düşünce her zaman hayat kurtarır. İnsanlık batmayacağını düşündüğü Titanic'den düşmeyeceğini düşündüğü Challenger'dan ders almış gözükmemektedir. Siyaset gemisine Titanic'tekinden daha fazla düşünsel filika almak olası yanlışları düzeltici yan ekollerden beslenen eklektik düşünsel yapılar kurmak siyasal düşüncenin bir yan özelliği ya da lüks bir arayış değil onun temel ve asli unsuru olmalıdır. Kendi yanlışlarıyla yüzleşebilen hata yaptığını kabul edebilen kişi ve sistemler kendilerini yanılmaz olarak görenlere oranla hep daha uzun ömürlü olmuşlardır. Çünkü "Tarihin sonu" gibi yaklaşımlar insanın haysiyeti niteliğindeki özgürlük arayışına zıttır.⁵⁴¹

⁵⁴¹ Fikret Başkaya, **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, Maki Basın Yayın, Ankara, 2002, s.210

Siyaset yeniden tanımlanmalıdır

Tarihi galibi olan bir yarışın, insanı tek yönde giden bir aracın ötesinde gördüğümüzde insanı insani değerleri merkeze alan bir yaklaşımın çağın illüzyonlarını aşacak şekilde tüm değerlerini periyodik olarak yeniden tanımladığını görürüz. Siyaset de bu tanımlamalardan nasibini alacaktır. Siyaset barış içinde yaşayan batı coğrafyasının kendi değerlerine göre tanımlandığı haliyle adalet paylaşımı, mutluluk dağıtımı, refahın sağlanması, ittifakların kurulması uzlaşılardan sağlanması gibi olumlu ve barışçıl değerler üzerinden tanımlanamayacağı gibi genelde kaosla ve karmaşayla anılan doğu toplumlarındaki gibi üstün gelme, hakimiyet kurma rakibini saf dışı bırakma çatlak sesleri susturma gibi negatif ve kaotik kavramlarla da özetlenemez. Siyaset, siyasetin her anını ve her alanını açıklayacak şekilde tanımlanmalıdır.

Siyaset kendini farklı gündemlere uyarlayabilecek şekilde dinamik bir bakış açısıyla tanımlandığında “konum almaktır.” Bu konum yönetici kesimin yönetilen kesimle arasında sağlayıcı çoğul açılar ve değişken mesafeler üzerinden şekillenecektir. Fikir özgürlüğü, işleyen piyasa mekanizmalarının akışkanlığı, sanatsal akademik ve entelektüelin özgürlüğü konusunda gölgesiyle bile tehdit oluşturabilecek devletin liberal uzaklığına karşın, dezavantajlı kesimlerin noksanlıklarının giderilmesi, aksayan toplumsal sistemlerin tamiri gibi hususlarda devlet kendisini her alanda hissettirmelidir. Siyasetin yeniden tanımlanması ideolojiler rant mekanizmaları baskın kesimlerin sessiz yığınlar üzerindeki tahakkümü üzerinden değil, toplumsal uzlaşa, karşılıklı güven, vicdani orta yolculuk, insani diyalogçuluk gibi değerler vasıtasıyla yapılmalıdır. Bir çağın ezileninin öbür çağının ezenine dönüşmesini engellemek için siyasal söylem üzerinde kişilerin ve devletlerin herhangi bir tahakkümünün önü alınmalıdır. Siyasetin multidisipliner ve çok fonksiyonlu olma özellikleri onu her kafadan bir ses çıkması şeklinde değil farklılıkların sistemli şekilde ifade bulması biçimine sokmalıdır. Dünyanın bir kesiminin aklıktan kırılıp öbür kesiminin refahın tadını çıkardığı bir durumda bencillik, hizipçilik, dogmatiklik gibi negatif unsurlardan arınmalı ve yeni siyasal perspektifler sağlanmalıdır. Yeni bir bilgelik devrimle ya da yeni bir insan yaratma projesiyle değil “kalpten gelen değişim” ile mümkün olacaktır.⁵⁴²

⁵⁴² Max Scheler, **Pişmanlık ve Yeniden Doğu** Çev: Sinan Oruç, Pinhan Yayıncılık, 2021, İstanbul, s.40

İnsanlar konumsal açmazdadırlar:

Çağımızda insanlar toplum olarak yığınsal iletişim araçlarının medya tahakkümünün iktidar odaklarının sermaye sahiplerinin güdümünde muhalif yaklaşımlardan uzak konformist bir tüketim kültürü doğrultusunda pasif bir siyasal konuma çekilmeye çalışırken bireyler bazında çağın liberal dogmaları olan etkinlik verimlilik katma değer gibi kavramlar doğrultusunda sürekli aktif ve rekabet içinde tutulmaya çalışılmaktadır. Bir topluma aitken pasif ve itaatkar kendi başınayken aktif ve rekabetçi olmak gibi taban tabana iki zıt unsur kamu ve özel ayırımının silikleşmeye başladığı dünyamızda aynı anda bünyesinde bulundurmaya çalışan liberalizmin plastik tanımlarla somutlaşturmaya çalıştığı birey (individual) günümüzde yaşadığı bağlamsal çözümsüzlükler sonucunda konumsal açmazdaki “konaç” (contextually divisible = condvisible) durumuna dönüşmüştür.

Konaçlar en somut haliyle üç şekilde gözükmektedir: Kendisi üzerine yığılan rekabetçilik, çalışkanlık, yılmazlık, azimlilik gündemi takipçilik gibi yüzlerce yükümlülük altında ezilirken çağına ve çevresine yabancılaşan birey, bu sorunlu toplumsal yapıya çözüm ararken sistemin ve elitlerin ötekileştirdiği muhalif yığınlar, sistemin dominasyonu ile alternatiflerin noksanlığı arasında zamansal ve mekânsal olarak sıkışma yaşayan göçmenler. İşte bu üçlü liberalizmin kağıtta kalan tarihsel zaferi, kapitalizmin hep sorunsuz işleyeceği öngörülen ama sürekli tıkanan piyasaları ve küreselleşmenin herkese vaat edip sadece belli bir ayrıcalıklı kesime kullandığı hakların gölgesinde yaşam mücadelesi vermektedir. Konumsal açmazdaki bu insanlar ideolojilerin yaptığı umut tacirliğinden sıyrılıp fenomenolojik felsefenin irdelemeci sağduyusuna, tek haklının tüm dediklerini yapmasından ziyade herkesin toplumsal gerçeklikteki paylarınca kendini postmodern bir herşey gider anlayışıyla ifade etmesine, sürekli gündemde tutulur görünüp haber malzemesi olarak metalaştırılmak yerine acilen çözülmesi gereken sorunlara sahip mağdur insanlar olarak algılanıp pragmatik uzlaşmalarla yönlendirilmesine ihtiyaç duymaktadırlar.

İnsanların kördüğümleşen açmazları sosyal medyanın sahte duyarlılığı, liberal kafaların kendi başının çaresine bak mantığı, sosyalist söylemlerin devirelim yakalım yıkalım marjinalliğinin ötesinde mağdur insanları muhatap olarak onlarla konuşarak İletişim kurmaya öncelik verilerek çözülebilir. Bu çözüm de aracısız, makinesiz, önyargısız, öznelerarasılığın en sade hali olan yüzyüzelik ile çözülebilir.

Açmazları yüzyüzelik çözebilir

Günümüzde hem yığınların manipülasyona eğilimli yapısı hem artan teknoloji ile deepfake gibi teknolojilerin gerçekliği çarpıtabilecek denli güç kazanması hem de gerçekliğin ve doğruların çoğu kez yalanlar ve yanlışlar kadar popülerlik kazanamaması nedeniyle insanların içinde bulunduğu sorunlar ve açmazlar kangrenleşebilmektedir. Aracısız aktarmasız abartısız aşırılaşmamış anlamsızlaşmamış siyasal iletişim ortamlarının oluşabilmesi için insanların yüzyüze duygudaş ve hoşgörülü iletişim merkezinde siyasal iklimi şekillendirmesi zorunlu hale gelmiştir.

Bu yüzyüzelik yerel yönetimlerin belli seçkin eşrafın tekelindeki yerel meclislerinde, merkezi yönetimin gergin ve hizipçi komisyonlarında sağlıklı şekilde sağlanamasa da, geleneksel medyanın kamuoyu sorumluluğu gereği tüm ülkeye açık tv programlarında açık oturumlarda akademisyen ve kamu aydınlarının katılacağı sempozyumlarda ayrıntılıca tartışılabilir. Böylece sosyal medyada linç alay ve polemik kültürünün ötesinde sokaklardaki kaotik sızinkiler bizimkiler hizipleşmesini aşacak şekilde ortak sağduyuya farklı çözüm önerilerine yönelik beyin fırtınaları oluşturulabilir.

ABD'nin eski başkanı Trump'ın koca bir ulusu sosyal medya platformları üzerinden yönetmeye kalkması, Arap baharı gibi sonu hüsrarla biten halk kalkışmalarında sosyal medyanın kışkırtıcı rol oynaması, siyasal sağduyusu henüz tam gelişmemiş z kuşağı gençlerinin siyaseti bir siber eğlence aracına dönüştürmesi, konumsal açmazdaki insanların açmazlarını çözmek şöyle dursun daha da derinleştirmekten başka bir işlev görmemektedir.

İnsanlar yüzyüze iletişim kuramadıkça ya da birbirlerinin taleplerini birbirlerine yüzyüze aktaran araçlar bulamadıkça hiziplere kamplara ve çeşitli kesimlere bölünmekte iletişimsizlik oluşmakta, iletişimsizlikte tek taraflı varsayımlardan türeyen karşılıklı ithamlara dönüşen algılar bilgi kirliliğine neden olmakta ve siber dünyanın sosyal medya provokatörlerine ortam hazırlanmaktadır. Bilgi her zaman sağduyu ile birlikte gelmemekte, hem oluşum hem de paylaşım sürecinde tahakküm aracına dönüşebilmektedir. Dolayısıyla hepimizin dünyasında herkesin demokrasisi için tümümüzün muhatap bulabildiği bir ortam esastır. Peşin hükümlerin önyargıların karşılıklı ithamların azalıp sağduyunun maksimize olabileceği ortam da insanların yüzyüze iletişim kanallarıdır.

Siyasal gerçeklik konsensüsle inşa edilir:

Dünyanın küreselleşmedeki önderleri ABD'nin ve AB'nin kendi siyasal kültürleri olan “yüzde 50 artı biri sağlayan herşeyi alır” ya da “merkezi güçler temel kararları belirler” tipi yaklaşımlar her ülkenin her toplumun kendi siyasal gerçekliği ile uyumlu olmayabilmektedir. Siyasal gerçeklik konusunda en genel geçer ve en sağlıklı yaklaşım siyasal gerçekliğin sağlanabilecek en geniş konsensüsle inşa edilmesi gerektiğidir. Böylece ideolojik çekişmeler ve söylemsel inatlaşmaların yerini ortaklaşa talepler edinmeye bırakacaktır.

Yığınların seçim dönemlerinde seçim dönemlerine medya üzerinden yürütülen kampanyalarla soyut vaatlerle popülist söylemlerle formalite kıvamındaki törensel söylevlerle değil kamuoyunun somut bir unsuru, siyasal alanın aktif bir oyuncusu ve mevcut gündemin başat bir belirleyicisi olarak ön plana çıkıp edilgenlikten sıyrılması gerekmektedir. Günümüz siyaseti geleneksel siyasetin yığınların düşünmeyip sadece inandığı ya da rızanın tepeden inme yaklaşımlarla şekillendirdiği üslup ve metodlardan arındırılmak zorundadır.

Ne kibirli liberalizmin herkesin feraha erdiğini söyleyen cennetvari kişisel refah söylemleri ne de sosyalizmin insanlığın sonuna dair felaket tellallıkları toplumsal gerçekliği tam olarak yansıtmaktadır. Gerçek genelde olduğu gibi ortalarda bir yerde sivri söylemlerin ötesinde insanlığın sağduyusunun yakınında ve üzerinde uzlaşmış olmaya yatkın şekildedir. Bu özellikleri de onu bir tarafın üzerinde tahakküm kurması gereken bir iktidar aracına değil herkesin paydaş olması gereken ortak bir konsensüs zeminine dönüştürmektedir.

İnsanlar birbirlerinin toplumsal gerçekliklerini kendi yaşam deneyimleri üzerinden ideolojilere muhtaç kalmadan anlamaya muktedirler. Onların bu yaşamsal yeteneklerini geliştirmeye fenomenolojik özümseme, postmodern muhalif şüphe ve pragmatist ironik yaklaşımlar yardımcı olabilir. Bu da konsensüs süreçlerinin hızlanmasına genişleşmesine ve işlevselleşmesine ortam hazırlayacaktır. İnsanlar bu duygudaşlık ortamında siyasal düşüncelerinden toplumsal hareketlerine, parti ve liderlere verdikleri zihinsel konumdan seçimlerdeki oy verme davranışlarına kadar herşeyi daha hümanist daha sağduyulu ve daha derin bir şekilde gerçekleştirebileceklerdir.

Oy verme kavramı güncellenmelidir:

İnsanlık tarihi boyunca siyasetin sistemsel, işlevsel, kişisel boyutu sürekli tartışılırken devletler, ülkeler, toplumlar özelinde sürekli en iyinin, en doğrunun, en yararlıının, en geniş katılımın peşinde koşulmuştur. Siyasal düşünceler tarihi boyunca ideallerden ütopyalara, kuramlardan modellere; en temel kavramlardan, en geniş kapsamlı öğretilere tüm düşünceler devamlı bir değişkenlik içerisinde olmuştur. Ancak bu değişken, dönüşümcü, dinamik düşünce iklimin 21.yüzyıl genelinde ve özellikle batı dünyası özelinde kaybolduğunu görmekteyiz.

Özellikle oy verme hakkının İngiltere özelinde başlayıp tüm Avrupa genelinde yayılmasını sağlayan demokratik dönüşümlerden sonra siyasetin odak noktası parlamentarizm içine kaymış parlamentar sistemin iç işleyişlerinin gölgesinde kalan seçmen davranışları çoğu kez oy verme kalıplarına dair akademik incelemeler çerçevesine sıkışıp kalmıştır. Demokratik oy verme sistemi, oy kavramının felsefi temelini gizlemiş güncel gelişmeler doğrultusunda “gizli verilen tekil oyun açık sayımının” ne kadar nostaljik bir yaklaşım olduğu göz ardı edilmiştir.

Çağımızda siyaset tek bir partinin, tek bir kişinin, tek bir yönetim zihniyetinin bir seçmenin koca bir seçim dönemindeki tüm güvenini tüm temel siyasal kararlarını alma hakkının temsiliyetinin devrini taşıyacak kapasiteye ve postmodern zamanların kırılğan toplumsal olaylarındaki seçmen tabanının duyarlılığını sürdürecektir esnekliğe sahip değildir. Bir oyun tek bir partiye verilmesinin herhangi bir perspektiften değerlendirilmesi sağduyunun ipotek edilmesi anlamına gelmektedir.

Oyun ve oy vermenin fenomenolojik, postmodern ve pragmatist perspektiflerden analiz edilmesi, bize insanların vicdani eşitliğinden dolayı herkesin eşit oy hakkına sahip olmasının doğallığını ancak bu eşit oy sayısının neden tek bir sayıda olduğunun yapay durumunu göstermektedir. İnsanların farklı siyasal görüşlere, farklı skalalarda haklılık paylarının dağıtıp dağılamayacağını her demokraside aranan çoğulculuk, farklılıklara saygı, denge ve fren mekanizmalarının seçim pusulasına yansıtılıp yansıtılamayacağını sorgulamak artık bir akademik tercih ya da entelektüel bir lüks olmanın ötesinde toplumsal gereklilik olmuştur.

Oy verme kavramının dönemselsel irade ipoteği niteliği üzerinde düşünülerek oyun daha esnek daha sağduyulu daha vicdani bir nitelik kazanması insanlık açısından çok daha yararlı olabilecektir.

Çoklu oy bir gerekliliktir

Siyasetin toplumsal barışı, karşılıklı hoşgörüyü, yığınlararası duygudaşlığı şekillendirmedeki başat gücü uzun süredir yazında ve tartışmalarda sürekli dile getirilse de siyasetin can damarı olarak ve demokrasinin şölen alanı olarak kabul edilen seçim sandıklarına hoşgörüden ziyade inat, duygudaşıktan ziyade yandaşlık, barıştan ziyade tarafını seçme eğilimleri ağır basmaktadır.

Oy verme sistemlerinin ve kalıplarının yandaş dogmatik tek boyutlu formalitelerden sıyrılıp eklektik sağduyulu uzlaşmacı ve duygudaş biçimlere dönüştürülmesi siyasetin hümanist reformist ve revizyonist boyutunun diriltilmesi açısından hayati önem arz etmektedir.

İnsanların meclise girme başarısı gösteren siyasi parti sayısından basamaklı olarak sifıra inen miktarda oy hakkının olduğu bir düzende farklı perspektiflerin sadece kendi siyasal tabanının istekleri doğrultusunda radikalleşmesi önlenip her kesimin her partinin siyasal tavrı üzerinde kısmi de olsa söz hakkının ve talebinin olması sağlanabilir. Böylece tek boyutlu dayatmacı ütopyik yaklaşımlar değil katılıma açık sorgulanmaya hazır ve farklı görüşlere saygılı toplumsal projeler kendilerine daha geniş tabanlı karşılıklar bulabilir.

İnsanların altı partili bir mecliste oy haklarını 5+4+3+2+1+0 şeklinde dağıtmaları iktidara iktidar ortağına ana muhalefet partisine muhalefet ortaklarına ve meclise girmekte dönem dönem zorluk çeken minör partilere farklı boyutta söz hakkı tanınmasını sağlayabilecek eklektik bir siyasetin fenomenolojik özümseyiciliğin postmodern meta anlatisizliğinin ve pragmatist uzlaşmacılığın ortaklaşa temsilini sağlayacaktır.

Unutulmamalıdır ki ne mahkeme kadıya mülktür ne de siyaset tek bir iktidara aittir. Siyaset tarih boyunca farklı söylemlerin farklı bakış açılarının kendini gösterdiği nice yıldızların kayıp nicelerinin söndüğü bir yaşam alanı olmuştur. Baskın yenilmez ezilmez gözükten her türden iktidar odağı kendilerinden olmayanları yaşattıkları oranda ayakta kalabilmiş, kerameti kendinden menkul kibirli ve tepeden bakıcı üsluplara meyillendikleri oranda da tarihsel etkinliklerini kaybetmişlerdir. Hem muhalefete hem de iktidara farklı söylemlere yaşama hakkı tanıma konusundaki en önemli göstergenin de retorik söylemli ideolojiler değil somut yansımaları olan oy pusulaları olmalıdır.

Ortak Bir Uzlaşım olarak “O.D.A.K için T.A.N.I.M”:

Günümüzün idealsiz günöbirlik konformist siyasal söylemlerinin daha insani, daha derin, daha geleceğe yönelik ve daha sürdürülebilir bir niteliğe büründürülebilmesi için bugünün küresel toplumunun, dünün acı deneyimlerinin ve geleceğe dair beklentilerinin sinerjisi kurularak ortak bir uzlaşım zemini oluşturulmalıdır.

Çağımızda gittikçe ön plana çıkan 2000 ve sonrası doğumlu kuşakları simgeleyen Z kuşağı tanımını gittikçe konformist radikal ve iletişimsiz bir toplumun gelişini haber vermektedir. Sosyal medya araçlarının neden olduğu yüzeyselleşmeyi aşacak insanlığa yeni dayanışma biçimleri için ilham aşılacak ve başına buyruk genç yığınlara hayatlarını şekillendirip düzenleyecek bir şema sunacak bir ideal olarak Olumlu Dışlamasız Anlaşmacı Kuşaklar için Toplumsal Anlaşımın Nötr İlimli Mahsulü anlayışı önemli işlevler üstlenebilecektir.

Her insanın özündeki sağduyuya vicdana hoşgörüyeye hitap edecek kendi kişisel farklılıklarıyla toplumsal ortak değerleri aynı potada erimesini sağlayacak bir zemin olarak siyasetin fenomenolojik postmodern ve pragmatist yeniden tanımlanmasının ardından yeniden tanımlanmış siyasetin hümanist bir boyut kazandırılması için ODAK için TANIM anlayışı önem kazanmaktadır. İngilizce karşılığı olan S.U.N.N.Y on P.E.A.K kısaltması bize güneşin zirvede olduğunda herkese eşit mesafede olduğunu ve gölge boyunun sıfır olduğu o anda kimsenin kimsenin gölgesinde kalmadığını simgelemektedir.

Siyasetin tanımlanmasını ideolojilerin taakkümünden, siyasal söylemlerin çeşitlenmesini moda olan söylemlerin tekelden, yönetilenlerin kendi arasındaki uzlaşımın yönetici kesimin dayattığı kamplaşmalardan olumsuz şekilde etkilenmesinden kurtarmak için sürdürülebilir bir siyasete dinamik unsurlarını sağlayacak idealler oluşturulmalıdır.

Tanımların kavramların ideallerin düşüncelerin hem sosyalist kindar kolektivist radikal görüşlerin yıkıcı söylemlerinin provokatif etkisinden kurtulması hem de liberal konformist duayarsız tüketim odaklı görüşlerin etkisinden sıyrılması gerekmektedir. Bu ancak eklektik şekilde farklı felsefelerle sağlaması yapılmış, farklı kuşakların değişik taleplerini dikkate almış esnek ve sağduyulu bir siyasetle mümkündür.

SONUÇ

Çalışmamızda Husserl'in fenomenolojisi, Lyotard'ın postmodernizmi ve Rorty'nin pragmatizmi ekseninde eklektik bir siyaset kuramının olanakları incelenmiştir. Tony Judt'ın sosyal demokrasi bağlamındaki eleştirileri de sunulurken, çağımızın baskın dünya görüşleri olan liberalizm, kapitalizm ve küreselleşme üçlüsünün düşünsel tekelleşmenin getirdiği yozlaşmadan korumak amaçlanmıştır. Bu şekilde, çağın demokratik düşüncesi, siyasal boyutta kendini yenileyebilecektir.

Husserl, insanların, "ben" ve "biz" olarak bir araya gelen bir topluluk çerçevesi içinde yaşadıklarını belirtmiştir. Bu toplulukta, politikacı ulusal memur olarak genel refaha yönelmiştir. Yani siyasetçi, herkesin pratiğine hizmet eden kişidir.⁵⁴³ Böylece Husserl'in fenomenolojisi ile tekil olarak kişisel düzeyde yaşanan hayat deneyimleri politikacının süzgecinden geçmektedir. Genel refah anlayışı doğrultusunda dönüştürüldükten sonra, deneyimler ortak yaşam dünyasına yönlendirilmektedir. Dolayısıyla, Husserl Fenomenolojisi öznelden nesnel; kişiselden toplumsal; bir bilinç ve anlam dönüşümü yaratmaktadır. Husserl'in fenomenolojik yönteminin bilinç eksenindeki uzlaştırıcılığı, farklı hayat deneyimleri konusunda ise solipsist kalmakla ve idealizm tuzağına düşmekle eleştirilmiştir.

Husserl'in ardından, belli bir süre fenomenoloji ile ilgilendikten sonra, bu anlayıştan koparak, postmodern ekolün öncüsü olan Lyotard ise farklılığın, yerelin, sıradışının, muhalifin ve marjinalin vurgusunu yapmıştır. O, üst anlatıların, nesnel ve ortakçı söylemlere muhalif olmuştur. Postmodern boyutlu siyaset ise, doğru ve yanlış ortadan kaldırdığı, her şeyi yazgıya dönüştürdüğü, dayanışmaya yer bırakmadığı için yoğun olarak eleştirilmiştir. Postmodernizmin gözünde ise insanlığın yaşadığı durum bir aporia, yani açmazdır.⁵⁴⁴ Dolayısıyla, postmodern siyaset, tepeden inmece, büyük anlatıların açmazlarını ortaya çıkardığı ölçüde işlevsel olmuştur. İnsanlara karamsarlık ve umutsuzluk aşağıladığında ise kaotik bir yaklaşıma dönüşmektedir. Fenomenoloji ile postmodernizmin aşırılıklarının birbirini dengelenmesini ise, Rorty'nin pragmatizmi sağlayabilecektir. Zira, ortak yaşam dünyalarındaki farklı dil oyunlarını, ancak Rorty'nin liberal ironicisi başarmaktadır.

Siyasal düşüncenin fenomenoloji, postmodernizm ve pragmatizm eksenli retrospektif analizinin ardından çağımıza bakiye kalan sorunlara çözümler

⁵⁴³ Edmund Husserl, *Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe*, s.28, 54

⁵⁴⁴ Hasan Aydın, "Postmodernizm ve Postmodern Siyaset" *Eğitim Dergisi*, Sayı 57, Ocak 2018
Postmodernizm ve Postmodern Siyaset Sayı 57- Ocak 2018 s.27

araştırılmıştır. Yapıcı, uzlaşmacı ve yaratıcı siyaset doğrultusunda, bireyci konformizm ve kollektif radikalizm arasındaki açmazlara, bir çözüm olarak bireyden büyük yığından küçük bir temel yapı taşı olarak farklı bağlamlara bölünmüş “konumsal açmazdakiler” (konaç) kavramı ortaya konmuştur. İngilizcesi “Contextually Divisible (Condivisible)” olan bu kavramla çağımızın sorunlarının üç temel mağduru olan yalnız birey, yabancılaşan yığın ve yollardaki göçmenler birlikte irdelenmiştir. Bu perspektifte kendi deneyiminden fenomenolojik bilinçle emin, farklı yaklaşımlara postmodern söylemlerle açık bir toplumsal zemin kurulmuştur.

Toplumsal gerçekliğin oluşturulacağı zeminin netleştirilmesinin ardından, bu zeminin üzerine inşa edilecek demokrasinin temel sütunu olarak çoğulcu bir siyasal kültüre odaklanılmıştır. Bu kültürü geliştirmek için, demokratik iktidarı, demokrasiyi radikalleştirmeden seçecek bir çoklu oy verme sistemi geliştirilmiştir. Oy vermenin koşulsuz şartsız destek verme demek olmadığı, verilen oyun ötekileştirmeler arasında sığ yandaşığa dönüşmesinin gerekmediği, çoklu oy verme sisteminde gösterilmiştir. Bu sistemde, sistemdeki parti sayısına göre, birden fazla sayıda oyun ardışık olarak dağıtılması usulü esas alınmıştır. Örneğin, 6 partili bir mecliste verilecek 15 oyun her biri tüm partilere 5+4+3+2+1+0 şeklinde dağıtılabilecektir. Her seçimde meclise girebilen parti sayısına da göre değişebilecek bu oy sistemi, hem meclis içindeki istikrarı, hem de meclis dışındaki çoğulculuğu ikili olarak güvence altına alacaktır.

Tezimizde, konformist birey ve kaotik kitle çekişmesini çözebilecek alternatif birim olan “konaç” kavramıyla, iktidarı ardışık oyla belirleyecek öğelerin, siyaseti yeniden üretilebilmesi hedeflenmiştir. Gerçeklik sonrası çağda, algının olgunun önüne geçmesi, kamuoyunun siyasal dikkatinin dağılmasına neden olmuştur. Bu soruna, çözüm olarak siyasetin özünün mesafe almak olduğu vurgulanarak “O.D.A.K için T.A.N.I.M” yani “Olumluyıcı Dışlamasızlıkta Anlaşmış Kuşaklar” için” Toplumsal Anlayışın Nötr İlimlilikle Mahsulü” anlayışı ortaya konmuştur.

Yandaşlık damarlarından arınarak eklektik bir vizyonla ve üçüncü yolların üçlü sinerjisini sağlama misyonuyla hazırladığımız çalışmamızda, siyasetin konum almak üzerinden tanımı yapılmıştır. Söz konusu konum kavramı, fenomenolojik öz şekilde tanımlanmıştır. Bu fenomenolojik konum, postmodern söz ile pragmatist iz öğelerinin toplamı olarak betimlenmiştir. Öz, söz ve iz üçgeninde, liberalizmin tarihin sonu iddiaları, kapitalizmin tekelci söylemleri ve küreselleşmenin tek yönlü hegemonyaya dönüşme ihtimalinin sakıncalarına değinilmiştir. Bu sakıncaları gidermek için, sorumluluk sahibi, hassas bir siyaset kuramı kurulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda, felsefedeki üç kuvvetli alternatif yaklaşım olan fenomenolojinin, postmodernizmin ve pragmatizmin her birine ayrı bir işlev verilerek “Eklektik Siyaset Kuramı” kurulmuştur. Bu kuram ile, birey-yığın, kamu-özel sektör gibi ikiliklerin keskinleştirilmesinin önlenmesi istenmiştir. Bunun ardından, oy verme sistemlerinin eleştirisi ile irdelenen günümüzün konformist siyasetinin aksine mevcudu meşrulaştırmanın ötesine geçip yeni idealler ortaya koyan bir siyasal yaşam perspektifi tanımlanmıştır. Günümüzde gerçeklik algısının kırılanlaştığı ve çeşitli toplumsal adaletsizliklerin meşru gösterilmeye çalışıldığı asimetrik bir küresel dünya manzarası gözlemlenmektedir. Konformizm, marjinalizm ve radikalizm üçgenine sıkışıp kalan çağımızın, büyük küresel sorunları olaran iklim değişikliği, göç krizleri ve yabancı düşmanlığı gibi konular, statükocu ve kibirli söylemlerce ya görmezden gelinmekte ya da küçümsenmektedir. Fenomenolojik özümsemecilik, postmodern youmlayıcılık ve pragmatist uzlaşmacılık üçgeninde bu sorunlara, teşhiste tekçi, tedavide çoğulcu ve terapide uzlaşmacı çözümler getirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece, demokrasinin tabanının genişletilmesi sağlanırken, aynı zamanda sosyal yapının esas yükünü taşıyan bireysel-viddani sütunlar güçlendirilmiş olacaktır. Bu gelişmelere paralel olarak, küresel sistemin çatısındaki ahlaki olukları giderecek bir sağduyu ortaklığı yaygınlaşabilecektir.

21.yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına gelmekte olduğumuz dünyamızda, teknikte, bilimde ve iletişimde ileriye doğru büyük atılımlar sağlanmaktadır. Ancak, etikte, bilinçte ve sağduyuda hızla geriye gidilmektedir. Salgınların, savaşların ve sosyal çalkantıların çeşitli biçimleriyle her yerde karşılaşan insanlık, kendi içinde çeşitli ötekileştirmeleri ile bu ötekileştirmelerin tetiklediği zulümleri yaşamaktadır. Bu durumu meşrulaştırmaya çalışan aşırılıkçı kesimlerin oluşturduğu tekelin gücü, insanları travmalar silsilesi içerisinde sokup, onları umursamazlığa yönlendirmektedir.

2000 ve sonrası yıllarda doğan Z kuşağına mensup gençlerin, baskın nitelikleri olan tüketim odaklılık, kendine aşırı güvenlilik ve herşeyden bağımsız olmayı talep edecek kadar özgürlüğe düşkünlük gibi radikal özellikleri, maalesef çağımızın siyasetini de karakterize etmektedir. Çünkü, iletişim araçlarının ekranlarındaki kurgusal herşeye duyarlı, ama gerçek insanların dramlarına duyarsız genç kuşaklardan başlayarak, tüm dünyaya yayılan popülizm yarışından, siyaset de nasibini almaktadır. Bu yozlaşma, kitlelerini sosyal medya üzerinden, çoğu uydurma olan kulaktan dolma bilgilerle yönetmeye çalışan siyasetçilere ortam hazırlamaktadır.

Günümüzdeki bilgi kirliliği ve bilinç yoksunluğu ortamında, iktisadi kalkınması parlak ama insan hakları sicili çok kötü olan Çin'in, uluslararası ilişkilerde güçlü ama yerel halka olan tavrı bir hayli sorunlu olan İsrail'in, ekonomisini toparlamaya çalışırken toplumsal sorunlarıyla boğuşan ABD'nin, temel aldığı, kâra, ranta ve büyümeye odaklı metafetişist demokrasi anlayışları sorgulanmalıdır. Bu anlayışlar, dünyayı bir tımarhane simülasyonuna, insanlığın ortak yolu demokrasiyi de, bir dinlenme istasyonuna dönüştürmektedir.

Böylesine çok boyutlu dönüşümler geçiren dünyamızın, her yeni günde bir adım daha geriye gitmesini engellemek için bilginin çok boyutlu özümsemesini ve bu bilginin işlemlerini yapabilen, eklektik bir siyaset kuramı, hayati önem taşımaktadır. Bu anlaşılmasa, sözde özgürlükçü ve güya herşeyden çok memnun olan liberal dünyanın sonu, “Batmaz” denilen Titanic'ten ya da “Düşmez” denilen Challenger'dan çok da farklı olmayacaktır. Dolayısıyla, kibirden ve kinden arındırılmış, “Olumlu, Dışlamasız, Anlaşmış, Kuşaklar” için “Toplumsal Anlayışın, Nötr, İlimlilikle, Mahsulü” anlayışı, “Yüzyılın Anlaşması” olarak görülen “Filistin Halkının Köleleştirilmesi” planından da, Çin'in baskı ve işkence dolu “Yeniden Eğitim” kamplarından da daha demokratik ve üzerinde düşünülmesi bir yaklaşımdır.

Daha insancıl, daha uzlaşmacı ve daha sağduyulu bir siyaset için, daha iletişimli, daha duygudaşlık sahibi bir dünya gerekmektedir. Bunun için fenomenolojik indirgemelerle, insanlığın her kesiminin deneyimleri içselleştirilerek, siyasetin anlam dünyası tanımlanmalıdır. Böylece, batının kendi içindeki barışa ve uzlaşmacı kültürüne dayandırdığı şekliyle, siyasetin iktidar paylaşımı olduğu görülmelidir. Bu doğrultuda, siyaset mekanizmasının, yönetsel ve hiyerarşik basamaklarının adilce herkese eşit bölümlenmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde kendi iç kaoslarıyla uğraşan doğu ülkelerinde yaşanan iktidar kavgalarının ve taraf seçme baskısının siyasetin tek yönlü ve peşin hükümlü algılanmasına yol açması olasıdır.

Siyaset fenomenolojik deneyimlerden ve öznelarası duygudaşlıklardan yola çıkılarak tanımlandığında, “konum alma” eylemi ekseninde özümsemelidir. İnsanın, devletiyle, iktidarıyla, muhalefetiyle, toplumuyla ve bireyiyle kendine ait yaşam dünyasında farklı konumlar aldığından, siyasette bu konumların tüm biçimlerini inceleyebilecek bir disiplin olarak işlev görmelidir. Aksi takdirde, bu konumlar kendi içlerinde ve birbirleri arasında çatışmakta; bu çatışma da toplumların ve bireylerin konaçlaşması (yani sistemin sürekli yeniden mağdur ettiği insanlara dönüşmesi) durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Konumsal açmazların teşhisinde fenomenolojik kesinliği, tedavisinde postmodern çoğulculuğu ve tedavi sonrasındaki terapinin pragmatist yaklaşımın uygulanması isabetli olacaktır. Bu açmazlardan başlıcasını, liberalizmin tarihin kazanımı olduğuna yönelik kanaat oluşturduğundan, liberalizmle neyin kazanıldığı ve liberal varsayımlar uğruna nelerin kaybedildiğinin, fenomenolojik şekilde irdelenmesi gerekmektedir. Daha sonra liberal kapitalist düzene, postmodern global alternatifler getirilerek, liberalizmin moda olan çoğu dogmasının, ayakta kalabilmek için sosyal demokrat mirastan nemalandığı anlaşılmalıdır. Son kertede, tüm kesimlerin çözüm alternatiflerini oluşturan söz dağarlarına eşit mesafeye yaklaşan Rortyci bir postmodern burjuva liberalizmine yönelinmelidir. Bu da, ancak, geçmişle hesaplaşmış Judtçu bir sosyal demokrasinin üzerine kurulabilecektir.

Çağımızın, rekabet, gelişim, teknoloji, inovasyon ve özel teşebbüs gibi liberal dogmalarının, medyadaki, toplumdaki ve diğer iletişim alanlarındaki tahakkümü her geçen gün artmaktadır. Göçmen, dar gelirli, engelli, genç, deneyimsiz vb. dezavantajlı olan kesimler üzerinde, baskı aracına dönüşen bu dogmalar, toplumun avantajlı kesimlerince kullanılmaktadır. Sermaye odakları ve teknokrat kesimler gibi bilgiyi elinde tutan güç merkezleri, ezilen kesimlerin yaşadığı dramlara çoğu kez duyarsız kalıp, geçici gündemlerini toplumlara dayatmaktadırlar.

Gündemdeki gelişmelerin, güncel olan kavramların, göz önündeki baskın kesimlerin dayattığı sınırlı konuların, ötesine geçilebilmesi, ancak yığınların kendilerine dayatılanı değil, kendi gündemlerini ön plana alabilmeleri ile mümkün olacaktır. Bunun için, radikal isyan hareketleriyle, marjinal yıkıcı görüşlerin taraftar toplamasına engel olacak bir şekilde, siyasetin toplumsal tabanının farkındalığının artırılması gerekmektedir. Yoksa, insanlığın ilk çağlarından beri topallayan siyaset devi, aksi takdirde bir bataklığa saplanmış ve hareketsiz kalmış olacaktır.

İnsanlığın gelişim çizgisine paralel şekilde gelişen, dinamik, alternatifli ve sorgulayıcı bir siyaset ortamının oluşturulabilmesi için konformist ve solipsist söylemlerin terk edilmesi şarttır. Bu da ideolojiden fenomenolojiye, modernizmden postmodernizme ve transendantalizmden pragmatizme geçişle mümkündür. Bu üç büyük dönüşümün, aynı anda gerçekleştirilmenin tek yolunun, fenomenolojik bağlamda, postmodern ve pragmatist değerler eşliğinde kurulacak, eklektik bir siyaset kuramının olduğu, er ya da geç anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR

- Abbott, Andrew, *Disiplinlerin Kaosu*, Çeviren: Sabri Gürses, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.
- Acar, Mustafa, Demir, Ömer, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Adres Yayınları, Ankara, 2005.
- Adanır, Oğuz, *Baudrillard*, Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- Adıgüzel, Muhittin, *Küresel Rekabet Gücü: Türkiye İçin Sistematik ve Eklektik Bir Yaklaşım*, Nobel Yayın, Ankara, 2011.
- Akarsu, Bedia, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1988.
- Akay, Ali *Postmodernizmin ABC'si* Say Yayınları, İstanbul, 2013.
- Akkaya, Mehmet, *Felsefenin Evrimi* Belge Yayınları İstanbul 2013.
- Alatlı, Alev *Schrödinger'in Kedisi: Kabus* Boyut Yayınları İstanbul 2000.
- Althusser, Louis, *Filozof Olmayanlar için Felsefeye Giriş* Çeviren: İsmet Birkan, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2016.
- Arendt, Hannah, *Geçmişle Gelecek Arasında*, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- Aristoteles, *Atinaluların Devleti*, Çevirmen: Göksu Birol, Dorlion Yayınları, Eskişehir, 2017.
- Ateşoğlu, Güçlü, *Çağdaş Felsefenin Macerası 1: Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Ontoloji*, Belge Yayınları, İstanbul, 2016.
- Austruy, Jacques, *Kapitalizm, Marksizm ve İslam* Çev: A.Oktay Güner, Hulbe Yayın, Ankara, 1974.
- Aydın, Mustafa, *Siyaset Sosyolojisi: Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset*, Açılım Kitap, İstanbul, 2015.
- Bacon, Michael, *Richard Rorty: Pragmatizm ve Politik Liberalizm*, Çeviren: Banu Özdemir, Elips Kitap, Ankara, 2010.
- Baert, Patrick, *Sosyal Bilimler Felsefesi Pragmatizme Doğru*, Tercüme: Ümit Tatlıcan, Küre Yayınları, İstanbul, 2017.
- Başak Suna, *Kültür Olgusu Analizleri ve Üç Tarz-ı Siyaset*, Odak Yayınları, İstanbul, 2004.
- Başkaya, Fikret, *Az gelişmişliğin Sürekliliği*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985.
- Başkaya, Fikret, *Çığırından Çıkmış Bir Dünya*, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara, 2004.

- Başkaya, Fikret, *Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu*, Maki Basın Yayın, Ankara, 2002.
- Bauman, Zygmunt, *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm*, İngilizceden Çeviren: F.Doruk Ergun, Say Yayınları, İstanbul, 2018.
- Bedorf, Thomas, Herrmann, Steffen, *Political Phenomenology*, Routledge, 2019.
- Belek, İlker, *Postkapitalist Paradigmalar*, Sorun Yayınları, İstanbul, 1999.
- Belge, Murat, *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.
- Berardi, Franco “Bifo” *Sonun Fenomenolojisi*, Türkçesi: Serhan Ada, Bengi Oya, Mert Erarslan, Everest Yayınları, İstanbul, 2021.
- Berezin, Mabel *Neoliberal Zamanlarda Liberal Olmayan Politikalar: Yeni Avrupa’da Kültür Güvenlik Ve Popülizm*, Çeviren: Enis Köksaldı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Berger, Peter L.Luckmann Thomas, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, Çeviren: Vefa Saygın Öğütte, Atıf Yayınları, Ankara, 2018.
- Beriş Hamit, Duman Fatih, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Orion Kitabevi, Ankara, 2012.
- Bora, Tanıl, *Sol Sinizm Pragmatizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021.
- Boulding, Kenneth, *20nci Asrın Manası*, MEB Yayınları, Ankara, 1969.
- Bülbül, Kudret, *Küreselleşme: Temel Metinler*, Orion Yayınevi, Ankara, 2012.
- Butler-Bowdon, Tom, *50 Felsefe Klasığı*, Çevirenler: Dilek Yücel, Dila Balcı, Semih Türkoğlu, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2018.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul, 2012.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Ansiklopedisi*, Ebabil Yayınları, 2005.
- Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, 1999.
- Cevizoğlu, Hulki, *Beden ve Teknoloji Feslefi ve Anropolojik Soruşturma: Protez Tanrı, Beden, Zihin, Teknoloji Algı, Hafıza, Cogit ve Hayvan Özne* Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara, 2019.
- Cuvillier, Armand, *Felsefe Yazılarında Seçilmiş Metinler*, Çeviren: Mukadder Yakuboğlu, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996.
- Curtis, William M, *Defending Rorty: Pragmatism and Liberal Virtue*, Cambridge, University Press, Cambridge, 2015.
- Çaha, Ömer, Şahin, Bican, *Dünya’da ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler*, Orion Kitabevi, Ankara, 2013.

- Çam Esat, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 1998.
- Çankaya, Bayram Ali, *Düşüncenin Serüveni*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2015.
- Çetin Halis, *Siyaset Bilimi*, Orion Kitabevi, Ankara, 2012.
- Dahl, Robert, *Demokrasi Üstüne*, Çev: Betül Kadioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001.
- Deers, John, Bennett, Gordon, *Babayasaları Anasözleri*, Çeviren: Tomris Uyar, Metis Yayınları, İstanbul, 1989.
- Demir, Ömer, Küresel Rekabette Etkin Devlet, *Küresel Rekabette Etkin Devlet*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Direk Zeynep, *Çağdaş Kıta Felsefesi Bergsondan Derridaya*, Fol Yayınları, Ankara, 2021.
- Doğan, İlyas, *Devlet ve Toplum Kuramlarına Yeni Yaklaşımlar*, Astana Yayınları, Ankara, 2014.
- Durant, Will, *Felsefenin Öyküsü*, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Yayınları, Ankara, 2000.
- Dündar, Ali, *Kemalizmi Doğru Algılamak*, Ardıç Yayınları, Ankara, 1981.
- Ecevit, Bülent, *Ortanın Solu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- Eminoğlu, Kudret, Danışoğlu, Bülent, Berberoğlu Binnur, *Ekonomi Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2006.
- Fedayi, Cemal, *Siyaset Bilimi*, Kadim Yayınları, Ankara, 2017.
- Findlay, Edward, *Politics and the Phenomenology in the Thought of the Jan Patocka*, State University Of New York Press, New York, 2004.
- Friedman, George, *Gelecek 100 Yıl*, Çeviren: İbrahim Şener, Enver Günsel, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2009.
- Folscheid, Dominique, *Felsefe Akımları*, Çeviren: Muna Cedden, Dost Yayınları, Ankara, 2015.
- Frolov, Ivan, *Felsefe Sözlüğü*, Çeviren: Aziz Çalışlar, Cem Yayınevi, İzmir, 1997.
- Giddens, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, Çev: Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Guitton, Jean, *Düşünme Sanatı*, Çeviren: Necdet Perin, Elips Kitap, İstanbul, 2011.
- Günel, Hüseyin, *Hannah Arendt ve İnsanlığa Karşı Suçlar*, Dost Yayınevi, Ankara, 2015.
- Gündoğan, Ali Osman, *Felsefeye Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul, 2018.
- Güngör, Celalettin, *Devrim Kuramı*, Barış Kitabevi, Ankara, 2010.

- Gürkan, Aydın Güven, *Vicdan Kanaması*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Habip, Bella, *Bensiz Biz* Çevirenler: Alp Tümertekin, Bella Habip, İrem Mizrahi, İro Kaplangı, Nazlı Ökten, Yaman Aksu, İthaki Yayınları, İstanbul, 2002.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2013.
- Harari, Yuvel Noah, *21.Yüzyıl İçin 21 Ders*, Türkçesi: Selin Siral, Kolektif Kitap, İstanbul, 2018.
- Hauck, Paul, *Nasıl Kendinizin En İyi Arkadaşı Olabilirsiniz? Kendisiyle Barışık Başarılı Bireylerin Kitabı*, Çeviren: Elif İkizler, Rota Yayınları, İstanbul, 1997.
- Heller, Agnes, Feher, Ference, *Postmodern Politik Durum*, Çeviren: Şükrü Argın, Osman Akınhay, Öteki Yayınevi, Ankara 1993.
- Heywood, Andrew, *Siyasetin Temel Kavramları*, Çeviren: Hayrettin Özler, Adres Yayınları, Ankara, 2012.
- HirsT, P.Q *The Pluralist Theory Of The State*. Londrai Routledge, 1993.
- Hughes H. Stuart *Toplum ve Bilinç Avrupada Toplumsal Düşüncenin Şekillenışı: 1890-1930*, Çeviren Güzin Özkan, Metis Yayınları, İstanbul, 1985.
- Husserl, Edmund, *Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe*, Çevirenler: Ayça Sabuncuoğlu, Onay Sözer, Afa Yayınları, İstanbul, 1994,
- Husserl, Edmund, *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, Çeviri: Harun Tepe, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Husserl, Edmund, *Kesin Bilim Olarak Felsefe*, Çeviren: Abdullah Kaygı, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- Hüseyin, Tahir B, *Bilge Siyasetin İlkeleri* Hazırlayan: Ergin Ergül, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Inam, Ahmet, *Husserl Felsefesinde Mantık*, Vadi Yayınları, Ankara, 1993.
- İnce, Hilal Onur, (Ed) *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar 2: Devlet- Hukuk – Özgürlük – Hümanizm*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2015.
- İnci, Serkan, Alpen, İsmail, *Feminist Dünyada Erkek Olmak*, Motto Yayınları, İstanbul, 2019.
- Israel, Jonathan, *Enlightenment Contested: Philosophy, Modernity and Emancipation Of Man:1670-1752*, Oxford University Press, New York, 2006.
- Judt, Tony, *Yirminci Yüzyıl Üzerine Düşünceler*, Çeviren: Nurettin Elhuseyni, YKY Yayınları, İstanbul, 2013.

- Judt, Tony *Savaş Sonrası: 1945 Sonrası Avrupa Tarihi*, Çeviren: Dilek Şendil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Judt, Tony, *Kötülük Kol Gezerken*, Çeviren: Dilek Şendil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Judt, Tony, *Anılar Şalesi*, Çeviren: Dilek Şendil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.
- Judt, *Olgular Değişince*, Çeviren Dilek Şendil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.
- Judt, Tony, *Kusurlu Geçmiş*, Çeviren Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları İstanbul, 2020.
- Julien Claude, *Demokrasilerin İntiharı*, Türkçesi: Mehmet A.Kayabal, Milliyet Yayınları, Özyayın Matbaası.
- Jung Hwai Yol, *Political Phenomenology Essays in Memory of Petee Jung*, Springer, 2016.
- Kafaoglu, *Özgürlük Demokrasi ve Liberal Ekonomi*, De Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Yeni Bir Sosyal Demokrasi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye: 1980 Sonrası Zihinsel Toplumsal, Siyasal Dönüşüm* Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kalın, İbrahim, *Ben, Öteki ve Ötesi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2021.
- Kapani, Münci, *Politika Bilimine Giriş*, BB101 Yayınları, Ankara, 2015.
- Karauğuz, Ahmet Melih, *Bitmemiş İnşa Postmodernizm*, Ketebe Yayınevi, İstanbul, 2020.
- Kartal, Onur, *Başkasının Politikası: Husserl, Heidegger, Levinas*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Kesgin, Ahmet, *Sömürgecilikten Küreselleşmeye: Siyasetin Pragmatik Temelleri*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2011.
- Keskin, Mesut *"Fenomenoloji ve Geleceği"* Avesta Yayınları, İstanbul, 2020.
- Keyes, Ralph, *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma*, Çeviren: Deniz Özçetin, Tudem Yayın Grubu, İzmir, 2017.
- Kışlalı, Ahmet, *Taner Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara, İmge Kitabevi, 1995.
- Koçak, Zeynep, *Kitleleri Yeniden Düşünmek*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

- Kosik, Karel, *Somutun Diyalektiği: İnsan ve Dünya Sorunları Üzerine Bir İnceleme*, Çeviren: Ezgi Kaya, Yordam Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kundakçı, Deniz, *Pragmatizm vs Post-Marksizm Rorty ve Laclau-Mouffe Örneğinde İki Farklı Siyaset Anlayışı*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kutlu, Sinan, *Elveda Postmodernizm*, Papirüs Yayınları, İstanbul, 2003.
- Küçükalp, Kasım, Ahmet Cevizci, *Bilim Düşüncesinin Felsefi Temelleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018.
- Kymlicka, Will, *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, Çev: Ebru Kılıç, İ.B.Ü Yayınları, İstanbul, 2006.
- Layder, Derek, *Sosyal Teoriye Giriş*, Çev: Ümit Tatlıcan, Küre Yayınları, İstanbul 2006.
- Lehning, Percy B, *John Rawls: An Introduction*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- Lewis Michael, Stahler Tanja, *Fenomenoloji*, Çevirenler: Osman Baran Kaplan, Mehmet Demirhan, Mehmet Türkan, Nur Şahankaya, Mustafa Bozkurt Gürsoy, Fol Kitap Yayınları, Ankara, 2019.
- Lyotard Jean-Francois, Thebaud J.L. *Hakkıyla*, Çeviren Emine Sarıkartal, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014.
- Lyotard, Jean-Francois, *Niçin Felsefe Yaparız?* Çeviren: Kurtuluş Dinçer, Pharmakon Yayınevi, Ankara, 2016.
- Lyotard, Jean-Francois, *Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor*, Çeviren: Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, 1997, Ankara.
- Lyotard, Jean-Francois, *Fenomenoloji*, Çeviren: İsmet Birkan, Dost Yayınları, Ankara, 2007.
- Lyotard, Jean-Francois, *Ayrışma* Çevirmen Emine Sarıkartal, İnka Kitap, 2020.
- Magee Bryan, *Büyük Filozoflar: Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi* Türkçesi Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000.
- Magee, Bryan, *Felsefenin Öyküsü*, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Yayınları, Ankara, 2000.
- Magee, Bryan, *Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, Çeviren: Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990
- Mcintyre, Lee, *Hakikat Sonrası*, Çeviri: Mehmet Fahrettin Biçici, Tellekt Yayınları, İstanbul, 2019.

- Miettinen, Timo *The Idea Of Europe In Husserl's Phenomenology: A Study In Generativity And Historicity*, Helsinki, 2013,
- Mill, John Stuart, *Hürriyet Üstüne*, Çeviren M.Isman Dostel, Liberte Yayınları, İstanbul, 2012.
- Minogue, Kenneth, *Siyaset: Kısa Bir Giriş* Çeviren Ünal Gündoğan, Liberte Yayınları, Ankara, 2016.
- Montaigne, “*Mutluluk ve Yaşama Sanatı*” Çev: Filiz Bel, Tutku Yayınevi, Ankara, 2009.
- Moseley, Alexander, *A'dan Z'ye Felsefe*, Çeviren Ali Süha, NTV Yayınları İstanbul, 2012.
- Mouffe, Chantal (Ed.), *Yapıbozum ve Pragmatizm*, Çeviren: Tuncay Birkan, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Nystrom, Derek, Puckett Kent, *Patronlara Karşı Oligarşilere Karşı: Richard Rorty ile Bir Söyleşi*, Türkçe Söyleyen: Selda Arif, Heretik Basın Yayın, Ankara, 2017.
- Oktay, Ahmet, *Postmodernist Tahayyüle İtirazlar*, İnkilap Kitapevi, İstanbul, 2000.
- Öktem, Niyazi, *Fenomenoloji ve Hukuk*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.
- Özdalga, Haluk, *Sosyal Demokrasinin Kuruluşu*, İmge Yayınevi, Ankara, 2001.
- Özodaşık, Mustafa, *Yalnızlık*, Tablet Kitabevi, Konya, 2005.
- Pearson, Keith Ansell, *Kusursuz Nihilist*, Çev Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Pekünlü, Rennan, *Din-Bilim Çatışması*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.
- Poloma M , *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev: H.Erbaş Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993.
- Popper, Karl Raimund. “*Daha İyi Bir Dünya Arayışı: Son Otuz Yılın Makaleleri ve Bildirileri*” Çeviren. İlknur Aka, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Popper, Karl Raimund, “*Hayat Problem Çözmektir: Bilgi, Tarih, ve Politika Üzerine*” Çeviren: Ali Nalbant, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Raynaud, Philippe, Riols, Stephane, *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, Çevirenler: İsmail Yerguz, Necmettin Kamil Sevil, Emel Ergun, Hüsnü Dilli, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.
- Ricoeur, Paul, *Zaman ve Anlatı: 4.Anlatılan (Öykülenen) Zaman*, Çevirenler: Umut Öksüzan, Atakan Altınörs, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.

- Rutort, Philippe, *Sosyolojiye Giriş Dersleri*, Çeviren Ertuğrul Cenk Gürcan, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2015.
- Rorty, Richard, “*Olumsuzluk İroni ve Dayanışma*” Çeviren: Mehmet Küçük, Alev Türker, 1995, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Rorty Richard, *Felsefe Ve Doğanın Aynası*, Çeviren: Funda Günsoy Kaya, Paradigma Yayıncılık, 2006.
- Rorty “*Postmodernist Burjuva Liberalizmi*” Çeviren Yavuz Alogan, Doruk yayıncılık, Ankara, 2002.
- Russell Bertrand, *Mutlu Olma Sanatı*, İngilizceden Çeviren: Yunus Sağlamtürk, Say Yayınları, İstanbul, 2016.
- Russell, Bertrand, *İktidar* çeviren: mete ergin, cem yayınevi, İstanbul, 1990.
- Said, Edward, *Kış Ruhu* Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2006.
- Sarızeybek Erdal, *İhaneti Gördüm*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009.
- Sartori, Giovanni, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çevirenler: Tuncer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan, Yetkin Yayınları, Ankara 1996,
- Scheler Max, “*Pişmanlık ve Yeniden Doğuş*” Çev: Sinan Oruç, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- Schmidt, Heinrich, *Epikürün Yaşama Sevinci Felsefesi*, Çev: Yunus Kazım Köni, Remzi Ktabevi, Ankara, 1946.
- Schutrompf, *Rosa Lüksemburg Ya Da Özgürlüğün Bedeli*, Çeviren Murat Çakır, Berlin, Karl Dietz Verlag Berlin, 2008.
- Schuhmann, Karl, *Husserls Staatsphilosophie*, Freiburg, Mtinchen, Alber, 1988.
- Schutz, Alfred, *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler*, Türkçe Söyleyenler: Adnan Akan, Şeyda Kesikoğlu, Heretik Basın Yayın, Ankara 2018.
- Scruton, Roger, *Modern Felsefenin Kısa Tarihi*, Çevirenler: Utku Özmakas, Ümit Hüsrev Yolsal, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.
- Selam Abdüs, *İdealler ve Gerçekler*, Çeviren: Senai Demirci, Mesut Toplayıcı, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1987
- Seve, Lucien, *Felsefe ve Siyaset*, Çeviri: Müntekim Öçmen, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1998.
- Sevim Emine, *Safahattan Seçmeler*, Mehmet Akif Ersoy, Erdem Yayınları, İstanbul, 2012.
- Sil Rudra, Kazenstein, Peter J, *Beyond Paradigms Analytic Eclecticism in the Study of World Politics*, Palgrave Macmillan, New York, 2021

- Shageyan, Daryush, *Melez Bilinç*, Çeviren Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul, 2013
- Smith, David Woodruff, *Husserl* Çeviren: Seçim Bayazit, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019.
- Soyer, Mehmet Refik, Kudar, Barış, *Ne Olacak Bu CHP'nin Hali? 2: İnadına Sosyal Demokrasi*, Soyer Yayıncılık, İzmir, 2005.
- Soysal, Ahmet, *Birlikte ve Başka: Toplum, Başkalık, Fenomenoloji*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Spielberg, Herbert, *Fenomenolojik Hareket: Tarihsel Bir Giriş Çeviri*. Seçim Bayazit, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2021
- Strathern, Paul *90 Dakikada Foucault*, Türkçesi: Dilara Dilmen, Zeplin Kitap, İstanbul, 2016.
- Sulkunen P. *The Saturated Society, Governing Risks and Lifestyles In Consumer Culture*, Sage Publications, Londra, 2009
- Şan, Emre, *Merleau-Ponty*, Say Yayınları, İstanbul, 2015.
- Şaylan, Gencay, *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.
- Taine, Hippolyte, *19.Yüzyılda Fransa'da Klasik Filozoflar*, Çeviren: Miraç Katircioğlu, MEB Yayınları, İstanbul, 1991.
- Tannenbaum, Donald, Schultz, David *Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri* Çeviren: Fatih Demirci, Ankara, 2007.
- Tepe, Harun, *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk Ya da Hakikat*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Tımur, Taner, *Felsefe, Toplumbilimleri ve Tarihçi*, Yordam Kitap, 2011.
- Turgut, Mehmet, *Başkanlık Sistemi Ordu ve Demokrasi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995
- Türker, Habip, *Yüksüz Diyalektik: Husserl Fenomenolojisi Üzerine Bir Deneme*, Ebabil Yayınları, Ankara, 2016.
- Uras, Ufuk, *Başka Bir Siyaset Mümkün*, İthaki Publishing, İstanbul, 2003.
- Urhan, Veli, *Foucault*, Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- Vergin, Nur, *Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008.
- Vernon Mark, *Mutluluk İçin Felsefe*, Mark Vernon, Mutluluk için Felsefe, çeviren Elçin karadoğan, sel yayıncılık, İstanbul, 2011

- Waldenfels, Bernhard, *Yabancı Fenomenolojisi*, Çeviren: Mesut Keskin, Avesta Yayınları, İstanbul, 2008.
- Waldenfels, Bernhard, *Fenomenolojiye Giriş*, Çeviren: Mesut Keskin, Avesta İstanbul, 2010.
- Walesa Lech, *Bir Umut Yolu*, Türkçesi Galip Üstün, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2010.
- Warburton, Nigel, *Felsefe Okuma Rehberi*, Çev: Ahmet Fethi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2018.
- Yayla, Atilla, *Liberalizm*, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2011.
- Yayla, Atilla, *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*, Adres Yayınları, Ankara, 2005.
- Yazıcıoğlu, Sanem, *Doğumunun 100.yılında: Hannah Arendt* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Zahavı Dan, *Husserl'in Fenomenolojisi*, çev: Seçim Bayazıt, Say Yayınları, Ankara, 2018.
- Zahavi Dan, *fenomenoloji ilk temeller*, İngilizceden Çeviren Seçim Bayazıt, Ayrıntı Yayınları, 2019.
- Zincirkıran Necati, *İzmler Nedir*, Necati Zincir Kıran, İzmler Nedir? Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1995
- Zizek Slavoj, *Cinsel Olan Politik Midir*, Çeviren Bahadır Turan, Encore Yayınları, İstanbul, 2018

2.TEZLER

- Anlı, Ömer Faik, *Richard Rortyde Pragmatizm Realizm Uyumu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Felsefe Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008
- Çıldır, Zekiye *Müzelerde Görsel Kültür Çalışmalarının Postmodern Sanat Eğitimi Bağlamında Yapılandırılmasına İlişkin Hazırlanan Eğitim Paketinin Eğitimevlerinde Görevli Uzmanların Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, 2015.
- Demir, Habip, *Celal Nuri İleri ve İslam Tarihçiliği* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Ankara, 2006
- Eker, Semih, *John Dewey'in Pragmatik Politik Düşüncesi ve Politikada Pratik Meşruiyet Sorunu*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, SBE Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyasal ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Bursa, 2007

- Esmer Gülsüm Tütüncü, *Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Yüksek Lisans Programı, İzmir, 2006.
- Fry, Elizabeth Ann, *Husserl and Rorty: A Common Ground*, Yüksek Lisans Tezi, McMaster Üniversitesi, Felsefe Anabilim Dalı, Hamilton, 1988.
- Güler, Tahsin, *Ak Parti Döneminde Türkiyede Siyaset Bürokrasi İlişkisi*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Sakarya 2015.
- Kılıç, Zeynep, *1980'den Sonra Türkiyede Sosyalist Parti Anlayışı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 2006.
- Koçer, Şeniz Özmert *Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları*, Uzmanlık tezi Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlığı, Ankara, 2014.
- Köseoğlu, Çiğdem, *Politika ve Eylem Olarak Mimarlık*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2012.
- Kundakçı, Deniz, *Pragmatist Ve Post Marksist Demokratik Siyaset Anlayışları: Rorty ve Laclau-Mouffe Örneği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Sistemantik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı, Ankara, 2014.
- Oleary Tim, “*Managing Business Change Projects: A Social Practice Perspective*” Doktora Tezi, Southampton Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yönetim Bilimi Anabilim Dalı, Southampton, 2010.
- Öztürk, Emre, “*Sosyal Bilimler Metodolojisinde Bir Yaklaşım Olarak Pragmatizm*” Doktora Tezi, İnönü üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Malatya, 2015.
- Selim, Ferdi, *Richard Rorty'nin Radikal Postmodernizmi ve Siyasi Uzanımları*, Doktora Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı Sivas, 2019.
- Turan, Hatice, “*Levinasta Fenomenoloji ve Başkalık*” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Felsefe Anabilim Dalı İstanbul, 2015.

Yılmaz, Ramazan, **Richard Rorty'nin Heidegger Eleştirisi: "Keşfedilen Hakikatten Yaratılan Hakikate"** Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2020.

Z-lib sitesi baskısı bulunamayan bazı yabancı kaynaklara ve tezlere ulaşmak için kullanılmıştır.

3.ANSİKLOPEDİLER

Angın, Ahmet, **Dünya Politika Ansiklopedisi** Kitapçılık Ltd Şti, İstanbul, 1967.

Belge, Murat, Seyfettin Gürsel, Mete Tunçay, Bülent Özükan **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 3-4**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

Cevizci, Ahmet, **Felsefe Ansiklopedisi**, cilt 4 Ebabil Yayınları, İstanbul, 2005.

4. DERLEMELER

Adorno, Theodor W. "Husserl ve İdealizm Problemi" Çevirenler: Evrim T.

Somyürek, Kurtul Gülenç, Aşkın İ.Duru, içinde "**Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Ontoloji: Çağdaş Felsefenin Macerası I**" Editör Güçlü Ateşoğlu Belge Yayınları, İstanbul, 2016.

Altuntaş, Nezahat, "Feminizm" içinde **Dünyada ve Türkiyede Siyasal İdeolojiler**, Derleyen Ömer Çaha, Bican Şahin, Orion Kitabevi, Ankara, 2013

Apter David E. "Duchamp's Urinal: Who Says What's Rational When Things Get Tough?" **The Oxford Handbook On Conceptual Political Analysis** editörler Robert E.Goodin, Charles Tilly, Oxford, 2021.

Bedorf, Thomas, Hermann Steffen "**Political Phenomenology Experience, Ontology, Episteme**, Routledge New York, 2020

Bull, Malcolm "Çokluğun Sınırları" Çeviren: Orkun Güner içerisinde **Kitleleri Yeniden Düşünmek**, Editör Zeynep Koçak, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

Bülbül, Kudret, **Küreselleşme: Temel Metinler Ekonomi Siyaset Kimlik Kültür Medeniyet**, Orion Kitabevi, Ankara, 2016.

Çokluk, Nil Cömert "İdeolojik Çoğulculuk" İçinde ideolojik Çoğulculuk, Emine Yavaşgel, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

Docherty Thomas D "Postmodernizme Bir Giriş" içinde **Postmodernist Burjuva Liberalizmi** Editör: Halil Özer çeviren: Yavuz Alogan, Doruk Yayıncılık, Ankara, 2002.

Dreyfus Michael, Gillespie, Allen "The Search For İmediacy And The Problem Of Political Life İn Existentialism And Phenomenology" **A Companion To**

- Phenomenology And Existentialism* Editör Hubert L. Dreyfus, Mark A. Wrathall, 2006, Blackwell Publishing
- Durkheim, Emile, “Pragmatizmin Eleştirisi” içinde “**Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler Cilt:4**” Editör: Armand Cuvillier, Çeviren: M. Mukadder Yakuboğlu, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996.
- Ecklestein, Harry “Devlet Bilimi Üzerine” İçinde **Hukuk Üzerine Yazılar** Çeviren ve Derleyen Mehmet Turan, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2006.
- Engin, Şener, “Kamu Yönetiminde Postmodernizm” içinde **Kamu Yönetimi Yöntem ve Sorunlar** Editör: Şinasi Aksoy, Y. Üstüner, Nobel, Ankara, 2007
- Husserl, Edmund, “Fenomenoloji ve Antropoloji” Çeviren: Kasım Küçükalp, içinde **Husserl** Editör: Kasım Küçükalp, Say Yayınları, İstanbul, 2006.
- Jung, Hwa Yol, “Introduction” içinde **Political Phenomenology Essays in Memory of Petee Jung** Springer, 2016
- Luft, Sebastian James Dodd “Political Philosophy” içinde **The Routledge Companion to Phenomenology** Editör: Sebastian Luft, Soren Overgaard 2013
- Mouffe Chantal, “Yapıbozum, Pragmatizm Ve Demokrasinin Siyaseti” **Yapıbozum Ve Pragmatizm** Derleyen: Chantal Mouffe, Çeviren Tuncay Birkan, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Okutan, Çağatay “Siyasal Sistemler” içinde **Siyaset Bilimi** Editör Halis Çetin Orion Kitabevi, Ankara, 2012.
- Sperber. Monique Canto, “**Ahlak Felsefeleri: Büyük Ahlak Öğretileri**” Siyaset Felsefesi Sözlüğü, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.
- Starke Muhammed Yunus “Önsöz” İçinde **Dünyanın Durumu 2010: Kültürleri Dönüştürmek / Tüketimden Sürdürülebilirliğe: Sürdürülebilir Bir Toplumla Doğru İlerlemeye İlişkin Bir Worldwatch Enstitüsü Raporu** Editörler: Linda Starke ve Lisa Mastny Çeviren: Dost Körpe Türkiye İş Bankası Yayınları İstanbul 2010
- Şan Emre “Sunuş” İçinde **Çağdaş Fransız Felsefesi Ve Fenomenoloji Hareketi** Editör Emre Şan Pinhan Yayıncılık İstanbul 2017
- Thomas Raynaud Rials, Jean-Paul Thomas “Sosyalizm” İçinde **Siyaset Felsefesi Sözlüğü** Siyaset Felsefesi Sözlüğü, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Türker, Habip “Edmund Husserl 20.Yüzyılda Felsefeyi Kökten Düşünmek”

Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni 1.cilt Editör: Bayram Çankaya, İnsan Yayınları, İstanbul 2015

Vetter Keskin, Helmut Vetter “Fenomenolojinin Çehreleri” içinde “*Fenomenoloji ve Geleceği*” derleyen: Mesut Keskin, Avesta Yayınları, İstanbul, 2020

Zeka Necmi “Postmodernizm” içinde **Postmodernizm: Frederick Jameson, Jean Francois Lyotard, Jürgen Habermas** derleyen Necmi Zeka

Türkçeleştirenler: Gülelgül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu, Deniz Erksan Kıyı Yayınları, İstanbul, 1990.

5.MAKALELER

Adams, Daniel J. "Postmodernizmin Teolojik Anlamı" (Çeviri Makale *Fırat*

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yıl: 1999 Ss.249-262,

Akın, Fetullah . "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yenidünya Düzeni Ve Türkiye". İş Ve *Hayat Dergisi* 3 / 5 (Haziran 2017): ss.119-135

Alıcı, Mustafa Posturbanizm Postmodern Çağda Batlı Şehir Ve Hafızası S 168

Oksident Dergisi 1 / 2 (Aralık 2019): 145-169

Alkayış, A. (2020). Felsefi Akımlar Üzerine Bazı Değerlendirmeler (20. Yüzyıl Örneği) . *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi* , 4 (1) , 53-71 .

Alpan, Göksel İsmail Efil “Bir Yönetim Modeli Önerisi: Toplam Entropi

Yönetimi” *Business And Economics Research Journal* Volume 2 . Number 1 . 2011 Pp. 53-87

Apter, David E.“Duchamp's Urinal: Who Says What's Rational When

Things Get Tough?” *The Oxford Handbook On Conceptual Political S*

Analysis Edited By Robert E. Goodin And Charles Tilly Mart 2006

Aslan, Seyfettin Abdullah Yılmaz “Cumhuriyete Bir Başkaldırı Projesi

Olarak Postmodernizm” *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı2

Aydın, Hasan “Eleştirel Aklın Işığında Postmodernizm Temel Dayanakları

Ve Eğitim Felsefesi” *Eğitimde Politika Analizleri Ve Stratejik Araştırmalar*

Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2006

Aydın, Hasan “Postmodernizm Ve Postmodern Siyaset” *Eğitim Dergisi* Sayı 57-

Ocak 201 Postmodernizm Ve Postmodern Siyaset Sayı 57- Ocak 2018

Babaoğlu, Cenay Sedat Çobanoğlu “Kamu Yönetiminde Postmodern

Savlar” (Ateş, 2008: 390). Babaoğlu, C. & Çobanoğlu, S. (2018). Kamu s

Yönetiminde Postmodern Savlar . *Sayıstay Dergisi* , (108) , 175-189

- Bağlı, Mehmet Selim “Parlamento Bütçe İlişkilerinde Plan Ve Faaliyet Raporlarının Önemi” *Yasama Dergisi* Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2011, Sayı 17, Ss. 39-80
- Baker, Ulus “Yerlilik Bir Aşındırma Denemesi” İçinde *Aşındırma Denemeleri* İletişim Yayınları İstanbul 2017
- Bal, Metin “Postmodernizmin Düşünce Ve Sanat Dünyasında Tanımı” *Mavi Atlas* / 4 (Nisan 2015): 120-135
- Bayhan, Vehbi “Hedonist Ve Püritan Etik Sarmalında Postmodern Gençlik” *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* Yıl 2014, Cilt 2, Sayı 4
- Bilgin, Önder “William James Pragmatizmine Eleştirel Bir Yaklaşım” [Http://Ktp.İsam.Org.Tr/Pdfdrğ/D02364/2010_1/2010_1_Bılgıno.Pdf](http://Ktp.İsam.Org.Tr/Pdfdrğ/D02364/2010_1/2010_1_Bılgıno.Pdf) *İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15:1 (2010), Ss.163-182
- Birkök, Cüneyt “Modernizmden Postmodernizme Yeni Problemler” *Yeni Türkiye Dergisi* Yıl 1998 Sayı 19 Yıl 4 S.2, 12
- Birlik, Pınar Türkmen “Richard Rorty’de Liberalizm Ve Dil Arasındaki İlişki” *Mavi Atlas Dergisi* Cilt: 8 Sayı:1 (Ss.1-12)
- Calcagno, Antonio “A Place For Role Of Community İn The Structure Of The State: Edith Stein And Edmund Husserl” *Continental Philosophy Review* 49 (4):403-416 (2016)
- Can, Gökçen Şahmaran “Postmodern Süreçte Ekletktizm Olgusu Ve David Salle” *Journal Of Academic Social Science Studies* Ss.239-248 Yıl-Sayı: 2017- 56
- Çağlar, Nedret “Postmodern Anlayışta Siyaset Ve Kimlik” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , S 13 (3) , 369-381
- Çelebi, Vedat (2013). Michel Foucault’da Bilgi, İktidar Ve Özne İlişkisi. *Sosyal Ve beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1).
- Çelik, Sinan Kadir “Burjuva Düşüncesinin Antinomileri: Batı Metafizini Yorumsamacılıkla Aşmak Mümkünmü? *Praksis Dergisi* Yıl 2001 Sayı 3
- Dallmayr, David “Monoloğun Ötesinde Karşılaştırmalı Bir Siyaset Teorisine Doğru” *Divan Dergisi* Yıl 2013, Cilt , Sayı 35
- Dallmayr, David “Batı Düşüncesi Ve Hint Düşüncesi Bir Mukayese Denemesi” *Dîvân İlmi Araştırmalar* Sy. 16 (2004/1), S. 89-106

- Dedeoğlu, Mehmet Münir Bir Zihniyet Tutumu Ve Düşünme Formu
Olarak Dogmatizm Ve Dogmatik Tutum *Opus International Journal Of
Society Researches* , 7 (13) , 798-823 S
- Dodd, James “Poltical Philosopy” *The Routledge Companion To
Phenomenology* Edited By Sebastian Luft, Soren Overgaard 2012
- Dernek, Kadriye Okudan “Neoliberalizm Kimlik Siyaseti Ve Partiler”
Akdeniz İibf Dergisi Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (28) 2014, 71-8
- Doğan, Nejat “Pragmatizmin Felsefi Temelleri” Erciyes Üniversitesi(2003). S S
Pragmatizmin Felsefi Temelleri . *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari S
Bilimler Fakültesi Dergisi* , 0 (20)
- Doru, M. Nesim “Grek Ve İslam Etkileri Işığında Süryanilerde Felsefi
Düşüncenin Gelişimi” *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Felsefe Dergi* Sayı 19
- Eckstein, Harry “Devlet Bilimi zerine” İçinde Hukuk zerine Yazılar
Derleyen Mehmet Turan *Devlet Ve Hukuk zerine Yazılar* Gündoğan
Yayınları Ankara 2006
- Ekinci, Oğuzhan “Adorno Habermas Ve Rorty’de Toplumsal Dayanışma”
İnsan Ve Toplum Dergisi Yıl: 2018 (Mart) / Cilt: 8 / Sayı: 1
- Ene, Barbaros “Siyasetin Teknoloji İle Sınava” Ss.113-116 *Bütün Dünya* Sayı
2020/03 1 Mart 2020 Ss113-116
- Erat, Veysel “Modernleşme Ve Postmodern Eleştiriler Ekseninde Kamu
Politikası Disiplini” *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 /
15 (Nisan 2018): 245-260
- Eren, Sıla Sabancılar, “Demokrasinin İki Farklı Yorumu Liberal ve Sosyal
Demokrasinin Kuramsal Temelleri” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi
Araştırmaları Dergisi* Vrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi.
2019; 6(1): 396-406
- Erensü, Sinan “Politik Ekolojinin Türkiye Sonbaharı” *Saha Dergisi* Ocak
2019 Asead Cilt 6 Sayı 1 Yıl 2019, S 402-403
- Flynn, Molly Brigid The Cultural Community: An Husserlian Approach And
Reproach S 41 Husserl Stud (2012) 28:25–47 *Husserl Studies*;
Dordrecht Vol. 28, Iss. 1, (Apr 2012): 25-47
- Fukuyama, Francis “The End Of History” *The National Interest* Summer
1989

- Gangle, Rocco Gangle & Jason Smick (2009) "Political Phenomenology: Radical Democracy And Truth" *Political Theology*, 10:2, 341-363,
- Gillespie, Michael Allen "The Search For Immediacy And The Problem Of Political Life In Existentialism And Phenomenology" *A Companion To Phenomenology And Existentialism* Editör Hubert L. Dreyfus , Mark A. Wrathall 2006 Blackwell Publishing
- Girgin Orçun, Öncü Düşünürlerinin Yaklaşımları Çerçevesinde Postmodern Sosyal Teoriye Yönelik Eleştirel Bir Analiz *Açü Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 2018, Cilt: 4, Sayı:1, Ss. 105-130
- Gorner Paul "Book Review: Husserl's Staatsphilosophie By Karl Schuhmann" *Journal Of The British Society For Phenomenology* Volume 23 1992
- Güney, Postmodern İdeoloji Siyasetten Arındırma Süreci ve *Türkiye Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi* 61 / 01 (Ocak 2006): 175-200
- Gürsoy, A. Özgür "Yoldaş, Yurtaş, Paydaş: Rorty'nin Liberal Demokrasi Savunması Üzerine Bir Deneme". A.Öztürk. *Yurtaşlık ve Demokrasi*. 2019 ,Ss.1-27
- Jameson, Frederic "Sartre Out" *Cogito Dergisi* Kış 1995 Çeviren Bellma Baş (Ss.141-149) *Cogito: Barış ve Savaş* Sayı: 3 Kış 1995
- Jeffrey, Arthur "İslamda Eklektisizm" *Ksü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2006) S. 159-178 Çeviren Feyza Şule Düşgün
- Jung, Hwa Yol, "Phenomenology As A Critique Of Politics" Source: *Human Studies* , Jun. - Sep., 1982, Vol. 5, No. 3 (Jun. - Sep., 1982), Pp. 161-181
Published By: Springer
- Kahraman, Hasan Bülent "Post-Fenomenolojik Devlet Tasavvuru, Hegelci ve Arendtçi Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanığı, *Doğu-Batı Dergisi* Sayı 21, 02-03, Yeni Devlet Yeni Siyaset
- Kahraman Hasan Bülent, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 2002-03 / Issn: 1303-7242 Yeni Devlet Yeni Syasset Hasan Bülent Kahraman Post-Fenomenolojik Devlet Tasavvuru Hegelci ve Arendtçi Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanığı Ss:47-64
- Kaiser Bianca Kaiser, Ayhan Kaya "Küresel Finansal Kriz, Mülteci Krizi ve İslamofobizm Bağlamında Türkiye - Ab İlişkileri"

- Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve *Türkiye-Ab İlişkileri Ataum 30. Yıl Armağan Kitabı* Ankara, 2018
- Kale Nesrin Kale “Postmodernizm-Hermeneutik ve Eğitim” *Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences* (Jfes) 28 / 2 (Ocak 1995): 281- 292
- Kale N. (2002) “Modernizmden Postmodernist Söylemlere Doğru”, *Doğu-Batı Dergisi*, Y. 5, S. 19, (Temmuz 2002), Ss. 29-49.
- Kaynaradağ Arslan *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 3-4* İletişim Yayınları “Felsefe Çalışmaları: Türkiyede Felsefenin Evrimi” Arslan Kaynaradağ Ss:761-774
- Kearney Richard “Dilin ve Mitin Poetikası Paul Ricoeurle Söyleşi” *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi* Sayı.56 Güz 2008
- Kennedy William, B. Kennedy, "Diversity İn A Postmodern Context" *Religious · Education* 87 (1992), No: 4,
- Kerimov Leyla Hacızade Postmodern Edebiyatta Estetik Anlayışı” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Yıl 2011 Sayı 26
- Keyman Fuat “Türkiyenin İyi ve Adaletli Yönetimi ve Sosyal Demokrasi” *Toplum ve Demokrasi* , 2 (2), Ocak-Nisan,
- Kılıç. Zeynel Abidin, “Başkanlık Sistemi ve Güçlü Tek Parti Hükümeti” 7 *Esa Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi - Vol.1 - Pp.12-24*
- Kılıç Turan Erman, Turan Akman . "Felsefi Açıdan Siyaset ve Eğitim Yönetiminde Meşruiyet Kaynaklarına İlişkin Bir Araştırma". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* / 39 (Haziran 2021): 63-73 .
- Kılıç Sinan “Lyotard: Fark ve Çokluğun Anlatısı Postmodernite”
- Kılıç, Sinan . "Lyotard: Fark ve Çokluğun Anlatısı Postmodernite". *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* / 3 (Temmuz 2015): 106-137
- Klump Rainer Klump, Manuel Wörsdörfer, “On The Affiliation Of Phenomenology And Ordoliberalism: Links Between Edmund Husserl, Rudolf And Walter Eucken” *The European Journal Of The History Of Economic Thought* Volume 18, 2011 - Issue 4 Ss. 551-578
- Kurt Veysel Koronavirüs ve Uluslararası Siyaset: Abd-Çin Soğuk Savaşı Mı? *Seta Perspektif* Sayı 274

- Kurt Efe Korkut “Derrida Postmodernizm ve Dekonstrüktivist Mimarinin Anlamı **3. Uluslararası Sanat Sempozyumu** 3-4 Ekim 2019
- Leicester, M. (2000). Post-Postmodernism And Continuing Education. **International Journal Of Lifelong Education**, 19, 73–81
- Luft Sebastian Husserl's Theory Of The Phenomenological Reduction: Between Life- World And Cartesianism Author(S): Sebastian Luft Source: **Research In Phenomenology** , 2004, Vol. 34 (2004), Pp. 198-234
- Lutjen Torben “Paradoxical Individualization: İdeological Polarization İn The U.S. İn Historical-Comparative And Theoretical Perspective” **Journal Of Political Ideologies**2020, Vol. 25, No. 2, 180-196
- Memişoğlu Dilek H.Bahadır Eser Orhan Adıgüzel “Lyotard Baudrillard ve Foucaultun Düşünceleri Işında Postmodernizmi Anlamaya Çalışmak” **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar** / 559 (Eylül 2011): 47-47
- Mengüşoğlu “Önsöz” Tomris Mengüşoğlu Edmund Husserl, **Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe Edmund Husserl, Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe** Çeviren, Tomris Mengüşoğlu Yky Yayınları 2020 İstanbul
- Miettinen Timo, “Phenomenology And Political İdealism” **Cont Philos Rev** (2015) 48:237–253
- Mocan Fikriye Gözde “Husserl’in Başkasının Beninin Aristoteles’in Dost Kavramı Üzerinden Yeniden Düşünülmesi ” Mocan, F. G. "Husserl'in Başkasının Beninin Aristoteles'in Dost Kavramı Üzerinden Yeniden Düşünülmesi". **Flsf Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi** (2020): 37-56
- Novitz David “Metaphor, Derrida And Davidson **The Journal Of Aesthetics And Art Critism** Sonbahar 1985 S.106dan Aktaran Taylan Altuğ Postmodern Dil Durumu Felsefe Tartışmaları 19.Kitap Felsefe Tartışmaları Dergisi
- Oruç Mehmet Sebih “Siyasal İletişimde Doğruluğun İlgası Hakikat Sonrası Durum ve Richard Rorty Felsefesi **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi** Yıl 2019, Cilt 4, Sayı 8, dd.50 - 60,
- Owens John “İroninin Yaptırımları: Rorty’de İroni Otonomi ve Olumsuzluk” **Cogito** Sayı 57 Yıl 2008
- Önder Murat “Örgütsel ve Yönetmel Eklektizm: Toplam Kalite Yönetimi S. 37 **Amme İdaresi Dergisi** Cilt 31 Sayı 3 Eylül 1998

- Özdemir Murat Şeyma Yıldırım Medya ve Gerçeklik İlişkisini Küresel Biyopolitik Dijital Çağda Yeniden Düşünmek Erciyes İletişim Dergisi cilt 7 sayı 1 2020
- Özkan Sezai Çınar “Richard Rorty Kamusal Özel Alan Ayrımı ve Eleştirisi” *Fİlsf (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 2017 Bahar, Sayı: 23, S. 57-84
- Öztürk Emre Nesnelliğin Yükselişi ve Düşüşü: Nesnelliğin Neliği ve Mahiyeti Üzerine Tarihsel Bir Okuma *Tarih Okulu Dergisi* Sayı 2019 S.846
- Perker Aslı “Önsöz” İçinde *Epikür “Mutluluk Yolunda 40 Adım ”* Yayına Hazırlayan: Aslı Perker Destek Yayınları İstanbul 2020
- Rorty Richard “Bela Eged’e Yanıt” *Cogito Dergisi* Tragedi./ Odak: Rorty’nin Ardından Sayı 54 Bahar 2008
- Sadrazam Ejdan Sadrazam “Politik Çoğulculuk ve Devlet: Bir Açıklama Giriş” Article In *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* · February 2021
- Saf Hacı Hasan Türkiye’de Yükselen Siyasal İslam’ın Postmodern Nedenleri *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi* , 6 (2) , 104-119
- Sesli Mutlu “Kitap Kırtığı Refah Devletinin Krizi” Enderun Dergisi Cilt 4 Sayı 1 Enderun Dergisi 4(1) (2020) 41-46
- Sever Özcan “Bireysel Toplumsal Vesiyasal Boyutlarıyla Yabancılaşma” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 3 (3)
- Sandıklı Atilla “Geleceğin Süper Gücü Çin” *Bilge Strateji*, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009 40 Bilge Strateji, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009
- Sezer, B. U. (1993), “Postmodernizm ve İkinci Cumhuriyet”, Amme" İdaresi Dergisi, Cilt 26, Sayı1, Mart 1993.
- Sil Rudra The Foundations Of Eclecticism The Epistemological Status Of Agency, Culture, And Structure In Social Theory S. 381 *Journal Of Theoretical Politics* 12(3): 353–387
- Silindir Murat “Kitap İncelemesi: Tehdit Altındaki Değerlerimiz : Amerika’nın Ahlaki Krizi” *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* C4: S:1 (2014)
- Steele Meili, “Lyotard’s Politics Of Sentence” *Cultural Critique* , Autumn, 1990, No. 16 (Autumn, 1990), Pp. 193-214
- Sümen Onur Can Age. S.56-57 A. Özgür Gürsoy, “Hakikatin Ötesi, Berisi Kendisi: ‘Hakikat-Ötesi’ Kavramına Dair Eleştirel Bir Çözümleme,” *Kaygı*, 20(I)/2021: 150-170. S.152

Şan, Emre “ Demokrasi ve Kriz Deneyimi”

Thos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar *Ethos: Dialogues İn Philosophy And Social Sciences* Temmuz/July 2015, 8(2), 17-32

Tarhan Ahmet Bora Türkiyede Postmodernizm ve Siyasal Değişim

Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 4, No 2, 2012 Issn: 1309-8012

Tekeli İlhan “Postmodernizm Üzerine Düşünceler” İlhan Tekeli *Posseible*

Düşünme Dergisi Sayı 10 Yıl 2017

Tunç Muharrem Aydınlanmacı Özne-Birey Projesine Dair Tüketimsel Açıdan

Bir Değerlendirme tUnç, Muharrem . "Aydınlanmacı Özne-Birey Projesine

Dair (Tüketimsel Açıdan) Bir Değerlendirme". *Şarkiyat* 9 / 2 (Kasım 2017): s 532-544

Turan Yahya, “Yalnızlıkla Başa Çıkma: Yalnızlık, Dini Başa Çıkma,

Dindarlık, Hayat Memnuniyeti ve Sosyal Medya Kullanımı”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (15 Haziran 2018), S.399

Hamdi Turşucu “Sosyal Demokrat Pratiğe Kısa Bir Giriş” Hamdi Turşucu

Sosyal Demokrat Teori ve Pratiğe Kısa Bir Giriş". *Toplum ve Demokrasi Dergisi* 2 / 2 (Temmuz 2016): 75-90

Tütüncü Koray Richard Rorty’nin Liberalizm Üzerine S. *108 Doğu Batı*

Dergisi Mayıs Haziran Temmuz Yıl 2013

Uluçakar Mustafa “Richard Rorty Üzerine Bir Değerlendirme” *H.Ü.*

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:32, S:1, 2014, S. 229-247

Usta Sadık “Sadık Usta İle Türk Aydınlanması Üzerine Bir Röportaj”

Anlık Dergisi Mayıs Haziran 2017 Sayı 2

Ünlükaplan İlter , Kolektif Karar Alma Sürecinde Temel Sorunlar Kolektif Karar

Alma Sürecinde Temel Sorunlar". *Çukurova Üniversitesi*

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 11 / 11 (Haziran 2003) ,

Waldron Jeremy “Theoretical Foundatins Of Liberalizm” *The Philosophical*

Quarterly, V. 37, N 147 (April 1987)

Yeke Yıldız Karagöz “Edmund Husserl Fenomenolojisi Açısından Hukuka

Bakış” [www.Beytulhikme.Org/Makaleler/1359862237_02_Yeke_\(33-63\)](http://www.Beytulhikme.Org/Makaleler/1359862237_02_Yeke_(33-63)Pdf)

Beytulhikme An İnternational Journal Of Philosophy Volume 5 İssue

2 December 2015

Yıldız Hasan “Postmodernizm Nedir” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Dergisi Yıl 2015 Sayı 13

Yılmaz Kaya “Postmodernist Tarih Yaklaşımı: Postmodernizmin Tarih Eğitimi İçin Doğurguları” *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl 2013 Sayı 34

6. İNTERNET KAYNAKLARI

- Aktan, Gündüz, “Fenomenoloji ve Siyaset” (31/08/2002) içinde Gündüz Aktan Kaynakçası Derleyen: Bülent Ağaoğlu İstanbul 2009
Yazı Linki: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=48285>
http://www.mikrobeta.com.tr/dosyalar/182_246.pdf
- Arslan Osman, “Seçim Ya Da Demokrasi ve Kibir Üzerine”
<http://www.osmanarslan.org/secim-ya-da-demokrasi-ve-kibir/>
- Atatürk Mustafa Kemal “Birey, Toplum, Millet Yaşamı”
<http://www.atam.gov.tr/duyurular/birey-toplum-millet-yasami>
- Aydın A. Hamdi “Postmodern Örgüt Teorisi”
<http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/23/19-a.hamdi-aydin-postmodern-orgut-teorisi.pdf>
- Berktaş Halil “Judt Hrant Karmakarışık” ://www.duzceyerelhaber.com/ Halil-Berktaş/6023-Judt-Hrant-karmakarisik
- Baker Ulus “Genç Cumhuriyette İdeoloji ve Siyaset”
<http://www.korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,231,0,0,1,0>
- Boland, H. G. (2005). Whatever happened to postmodernism in higher education? No requiem in the new millennium. *The Journal of Higher Education* <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00221546.2005.11778908?needAccess=true>
- Bora Tanıl “68 Ruhu Nedir” <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3819/68-ruhu-nedir#.XKGvKJgzYdU>
- Caniklioğlu Meltem Çağdaş demokrasi ve çağdaş devlet üzerine düşünceler
<https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/M.Caniklioglu5.pdf>
- D’anna Stefano “Birey ve Kitle”<http://profstefanodanna.com/tr/2011/01/02/birey-ve-kitle>
- Eriç M. Sıtkı Postmodernizm Nedir 8 Haziran 1994 günü Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde verilen konferans metni.
<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1059/103412.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ersözlü Kemal “Muasır Zamanlar, Varoluş Felsefeleri: Husserl ve Fenomenoloji”

- www.academia.edu/31471830/edmund_husserl
- Fukuyama Francis “The End Of History” https://www.embl.de/aboutus/science_society/discussion/discussion_2006/ref1-22june06.pdf
- Gürsoy Özgür “Yoldaş, Yurттаş, Paydaş: Rorty’nin Liberal Demokrasi Savunması Üzerine Bir Deneme” <https://www.academia.edu/>
- Harvey David “The Neo Liberal Project İs Alive But Has Lost Legitimacy“ Çeviren: Yusuf Tuna Koç
<https://www.birgun.net/haber/postmodern-siyaset-trump-ve-neo-fasizm-248056>
- Judt Tony “What İs Living And What İs Dead İn Social Democracy?”
<https://www.nybooks.com/articles/2009/12/17/what-is-living-and-what-is-dead-in-social-democrac/>
- Kahraman Hasan Bülent, Kemalizm ve İdeoloji Kemalizmi Değerlendirmek 2
https://www.sabah.com.tr/yazarlar/kahraman/2009/11/11/kemalizm_ve_ideoloji
- Kalın İbrahim “Berlin Duvarı ve Avrupanın Bitkinliği” 13 Kasım 2014 Perşembe
[sabah.com.tr](http://www.sabah.com.tr)
- Kaplama Erman “Richard Rortyde Kamusal – Özel Alan Ayrımı”
<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/eksensiz.html>
- Karakaş Ercan “Yeniden Sosyal Demokrasi”
<http://www.sosyaldemokratdergi.org/ercan-karakas-yine-yeniden-sosyal-demokrasi/>
- Kılınç İlker Bilgi asimetrisi ve çözüm önerileri
https://www.academia.edu/7202553/Bilgi_Asimetrisi_ve_%C3%87%20%C3%B6z%C3%BCm_%C3%96nerileri
- Lacombe Olivier “Felsefe Tarihi Mahiyeti Halkkında Düşünceler”
<Http://Dergiler.Ankara.Edu.Tr/Dergiler/26/1262/14500.Pdf>
- Li Minqi Yeni Liberalizmden Sonra: İmparatorluk mu, Sosyal Demokrasi mi, Sosyalizm mi? **Monthly Review** <http://www.antimai.org/bs/minqili0204.htm>
- Metin Ali K. “İdeolojiyi Beklerken”
<http://www.fikircogrfyasi.com/makale/ideolojiyi-beklerken-Ali.K.Metin>
- Mutlu Mehmet, Edemen Fatma “Komunizm vs Komünalizm” Abstrak Dergisi <http://www.abstraktdergi.net/wp-content/uploads/dosya-01-komunizm-vs-komunalizm.pdf>

- Özpek, Burak Bilgehan, “24 Haziran Sonrası Parlamento: Kategorik Karşıtlıktan Pragmatik İşbirliğine”
<https://www.yorungedergi.com/2018/07/24-haziran-sonrasi-parlamento-kategorik-karsitliktan-pragmatik-isbirligine/>
- Sallan, Songül, Boybeyi, Songül, “Postmodernizm - Modernizm ikilemi”
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/1131/13295.pdf>
- Selvi, Abdülkadir, “Günlük Basın Özetleri” https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/07.09.20%20Bas%C4%B1n%20Ozeti.pdf
- Tarhan, Ahmet Bora, Türkiyede Postmodernizm ve Siyasal Değişim
http://www.sobiad.org/eJOURNALS/dergi_SBD/arsiv/2012_2/ahmet_bora_tarhan.pdf
- Tosun, Necip, “Darağacına Giden Yolda Edebiyatın Adnan Menderes Sessizliği” <https://www.sabah.com.tr/galeri/kultursanat/daragacina-giden-yolda-edebiyatin-adnan-menderes-sessizligi/2>
- Marder, Michael “Reclaiming The Lifeworld: Toward An Ontology Of Political Will
<http://www.telospress.com/reclaiming-the-lifeworldtoward-an-ontology-of-political-will/>
- University Diaries “The Three Solipsisms of Tony Judt”
https://www.insidehighered.com/blogs/university_diaries/the_three_solipsisms_of_tony_judt
- Valery, Paul, “Regards sur le monde actuel” (1931)
<https://www.atlasofplaces.com/essays/regards-sur-le-monde-actuel/>
- Yiğitoğlu, Onur, “Amerika Birleşik Devletleri”
<http://www.wikiyours.com/makale/amerika-birlesik-devletleri>
- Yücekök, Ahmet, N. *Siyasetin Toplumsal Tabanı*
<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/123456789/12484/Siyasetin20Toplumsal%20Taban%C4%B1%20Siyaset%20Sosyolojisi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Zizek, Slavoj, “Göçmen Krizi Liberal İnsancılıkla Çözülemez”
<https://www.indyturk.com/>

7. Videolar

- Victor Gijssberg, “Chapter 5.3: Richard Rorty: Language as a Tool” Yapımcı: Leiden University <https://www.youtube.com/watch?v=TDiENpmpY78>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Muhammet Barkım CANLIOĞLU

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu : Yüksek Lisans Mezunu Doktora Tez Savunma Aşaması

Lisans : Konya Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi (Bölüm İkincisi) 2010

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi 2015

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl/Yıllar : Gazi Üniversitesi Bilgisayar İşletmeni 2012-2021

Yayımları (SCI) : “Fenomenolojik, Postmodern Ve Pragmatist Değerler Eşliğinde Eklektik Siyaset Teorisi” JEBPIR dergisi

Yayımları (Diğer) : ICMUSS 2021

Araştırma Alanları : Pragmatizm, Postmodernizm, Fenomenoloji,